

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
**FACULTATEA
DE LITERE**

„Limba literară este forma cea mai aleasă și
mai îngrijită a limbii naționale” N. Corlăteanu

Simpozion științific cu participare internațională

LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ: NORMĂ ȘI DIVERSITATE STILISTICĂ

**11 mai 2018
Chișinău**

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

CUPRINS

PRAGMATICĂ, STILISTICĂ ȘI CULTIVAREA LIMBII

Angelica HOBJILĂ

LIMBAJUL RECLAMELOR PENTRU COPII: PARTICULARIZĂRI,
INTERPRETĂRI..... 8

Viorica MOLEA

VALORIFICAREA EXPRESIV-ESTETICĂ A ORALITĂȚII ÎN
CREAȚIA LUI ION CREANGĂ 20

Larisa GURĂU

SIMBOLISMUL FONETIC – MIJLOC DE EXPRESIVITATE ÎN LIMBĂ ... 28

Eugenia DODON

PROBLEME DE CULTIVARE A LIMBII ÎN CREAȚIA SCRITORILOR
CLASICI ROMÂNI 33

Ana PLEȘCA

METAFORA RĂZBOIULUI ÎN DISCURSUL POLITIC 47

GRAMATICĂ, DIALECTOLOGIE, SOCIOLINGVISTICĂ, ONOMASTICĂ

Nicoleta POPESCU

UTILIZAREA UNOR ANTROPONIME MASCULINE BIBLICE ÎN
LIMBA ROMÂNĂ..... 54

Angela BOICENCO-ARSENI

APORTUL TIPĂRITURILOR DIACONULUI CORESI LA PROCESUL DE
FORMARE A LIMBII ROMÂNE LITERARE 61

Magdalena BANTEA

PARTICULARITĂȚI ALE SIMBOLULUI SOMATIC ÎN CULTUROLOGIA
ROMANO-GERMANICĂ..... 65

LEXIC, FRAZELOGIE, SEMANTICĂ

Inga DRUȚĂ

DICȚIONARUL LUI I. D. NEGULICI (1848): MĂRTURII PRIVIND
ISTORIA LIMBII ROMÂNE..... 78

Livia CĂRUNTU-CARAMAN

ADAPTAREA MORFOLOGICĂ A ENGLEZISMELOR ÎN LIMBA
ROMÂNĂ 86

Elena JUNGHIETU

DERIVAREA – PROCEDEU DE FORMARE A VERBELOR DE
COMPORTAMENT 93

Victoria BARCARU

ASPECTE SEMANTICE ALE CATEGORIEI MODALITĂȚII ÎN VARIATE
CONTEXTE 103

LINGVISTICĂ CONTRASTIVĂ, TRADUCTOLOGIE, TERMINOLOGIE

Eugenia MINCU

TERMENUL MEDICAL – „SEMN VIU” AL SISTEMULUI
TERMINOLOGIC MEDICAL.....110

Alexei CHIRDEACHIN, Nicanor BABĂRĂ

NATURA FONETICĂ ȘI STATUTUL FONOLOGIC AL UNITĂȚILOR
MONOFONEMATICE CONSONANTICE COMPUSE ÎN LIMBILE
ROMÂNĂ ȘI ENGLEZĂ: ASPECTUL LINGVISTIC ȘI CEL
GLOTODIDACTIC (microstudiu de sinteză).....115

STUDIUL TEXTULUI

Viorica LIFARI

CONCEPTUL EMOTIV AL TEXTULUI..... 130

Gheorghe COLȚUN

MOTIVUL BIBLIC „CORABIA LUI NOE” ÎN POEZIILE UNOR SCRITORI
ROMÂNI..... 136

<i>Emilia OGLINDĂ</i>	
MODALITATEA SUBIECTIVĂ ÎN STRUCTURA TEXTULUI	
BELETRISTIC	144

<i>Ana FERAFONTOV</i>	
MIJLOACE DE CONSTRUCȚIE A DISCURSULUI PAMFLETAR.....	153

DISCURS RELIGIOS

<i>Irina CONDREA</i>	
TRANSCRIEREA TEXTELOR DE LIMBĂ ROMÂNĂ, PUBLICATE CU	
ALFABET CHIRILIC	162

<i>Valerica DRAICA, Dumitru DRAICA</i>	
ASPECTE STILISTICE ALE LIRICII CREȘTINE	169

<i>Adela MANOLII</i>	
TEXTUL RELIGIOS: LIMBAJE ȘI SUBLIMBAJE	180

<i>Nicoleta URSUȚU (PENEL)</i>	
„ARS BENE DICENDI” ÎN SLUJBA CUVÂNTULUI. ÎNCERCARE DE	
ANALIZĂ ASUPRA CELOR „OPT CATEHEZE BAPTISMALE” ALE	
SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR	188

<i>Ecaterina BRĂGUȚĂ</i>	
VALORI CONOTATIVE ALE INFINITIVULUI LUNG ÎN TEXTUL	
ACATISTELOR	197

TEORIE ȘI CRITICĂ LITERARĂ; ESTETICĂ, HERMENEUTICĂ

<i>Dorina ROTARI</i>	
DIALOGUL CĂRTĂRESCIAN CU EMINESCU: REVIZIONISM ȘI	
FASCINAȚII COMUNE	206

<i>Olga FRUNZA</i>	
REVERBERAȚIILE TĂCERII ÎN LIRICA LUI VASILE ROMANCIUC....	214

DIDACTICA DISCIPLINELOR FILOLOGICE

Maria PRUTEANU

PARTICULARITĂȚILE FORMĂRII RAPORTURILOR LEXICO-
SEMANTICE ÎNTR-UN CONTEXT PROBLEMATIZAT 222

Svetlana DERMENJI-GURGUROV

VIZIUNI RETRO- ȘI PROSPECTIVE ALE FPI A FILOLOGILOR 228

Lilia GĂLUȘCĂ

ASPECTE METODICE PRIVIND PREDAREA-ÎNVĂȚAREA LIMBII
ROMANE CA LIMBĂ STRĂINĂ 234

Ludmila NEDU

FUNCȚIONALITATEA PRINCIPILOR DE ASIMILARE A LEXICULUI
DE SPECIALITATE ÎN FORMAREA COMPETENȚELOR SPECIFICE LA
STUDENȚII GĂGĂUZI 242

Pragmatică, stilistică și cultivarea limbii

LIMBAJUL RECLAMELOR PENTRU COPII: PARTICULARIZĂRI, INTERPRETĂRI

Angelica HOBJILĂ

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Rezumat: Dezvoltarea copiilor este influențată, în societatea contemporană, de multiplele și diversele coordonate ale universului media – aici, cu particularizare pentru universul reclamelor. Față de acestea, se poate vorbi, de la caz la caz, de o expunere mai mare sau mai mică a copiilor, în funcție (și) de valorile generale și contextuale la care se raportează educatorii acestora (părinți, bunici, educatori/ profesori etc.).

În acest context, lucrarea de față propune o analiză – particularizantă (prin reclamele alese) și interpretativă (prin coordonatele alese spre studiu) – a reclamelor difuzate de către posturile specializate de desene animate. Sunt avute în vedere, cu precădere, diferitele valențe ale limbajului actualizate în reclame având ca public-țintă dominant copiii de vârstă preșcolară.

Cuvinte-cheie: *reclamă, limbaj, mesaj, public-țintă, vârstă preșcolară*

Abstract: The development of children is influenced, in contemporary society, by the multiple and diverse coordinates of the media world – here, with a particular focus on the universe of the commercials. Against this, we can speak, on a case-by-case basis, of a higher or lower exposure of children, depending on the general and contextual values to which their educators (parents, grandparents, educators / teachers, etc.) relate.

In this context, the present paper proposes an analysis of the commercials broadcast by the specialized cartoon stations. In particular, the focus will be on different coordinates of the updated language in advertising, with preschool children being the predominant target audience.

Keywords: *advertising, language, message, target audience, preschool age*

INTRODUCERE

Universul copilăriei este unul plin de provocări, atât pentru copiii mai mici sau mai mari, cât și pentru educatorii acestora, pe de o parte din perspectiva valorilor promovate, pe de altă parte, din cea a influențelor exercitate, voluntar sau involuntar, instituționalizat sau nu, asupra celor mici.

Lucrarea de față își propune, în ansamblu, o reflectare sintetică a manierei în care preșcolarii sunt expuși, în contextul vizionării filmelor de desene animate la posturi de televiziune de profil, la mesajul reclamelor difuzate în pauzele dintre seriale și a consecințelor – pe multiple planuri – ale acestei expunerii (dovadă stau, în acest sens, studiile de specialitate care vin din sfera educației, a psihologiei, a medicinei etc.).

Particularizând, din multitudinea posturilor de desene animate disponibile în România (de exemplu, Disney Junior, Minimax, Disney Channel, Boomerang,

Cartoon Network etc.), este vizat aici postul Disney Junior care, prin seriile difuzate, se asociază în măsură mai mare vârstei preșcolare ca public-țintă dominant (vârstă caracterizată, în esență, prin animism, prin translarea dinspre egocentrism către socializare, dinspre monolog spre dialog, prin caracterul deschis către influențele din mediul familial și din cel exterior etc.).

Analiza propusă în această lucrare va avea în vedere, cu precădere, diversele particularități reperabile la nivelul limbajului reclamelor (cuvinte-cheie, slogan, refren, lexeme din diverse limbi etc.) prezentate între seriile de desene animate și corelarea acestora cu anumite coordonate ale dezvoltării preșcolarilor (în plus față de cele menționate mai sus: tendința de diminutivare; ușurința memorării de refrene, sloganuri; influențarea facilă prin personaje/ cuvinte-cheie; dominantă emoționalului etc.).

1. PROBLEMATICA RECEPTĂRII RECLAMELOR LA VÂRSTA PREȘCOLARĂ

Vârsta preșcolară este prezentată, în literatura de specialitate, cu trimitere către multiplele variabile reperabile în varii contexte comunicative și relaționale, multe dintre acestea individualizând copilul de 3-6 ani în ipostaza sa de receptor de mesaje publicitare, în general, respectiv de reclame televizate, în particular.

De aici, cele două coordonate ale acestei secțiuni a lucrării de față, considerate relevante pentru demersul analitic propus ulterior: ilustrarea, pe de o parte, a principalelor particularități ale dezvoltării preșcolarilor, ca receptori ai reclamelor și, pe de altă parte, exemplificarea efectelor vizionării de reclame de către copiii de vârstă preșcolară.

1.1. Particularități ale dezvoltării preșcolarilor, ca receptori ai reclamelor

Principalele etape ale dezvoltării limbajului preșcolarilor sunt ilustrate, clasic, prin limbajul egocentric (reprezentat de repetiție, monolog și monolog colectiv) și prin limbajul socializat, concretizat în informație adaptată, critică, ordine, rugăminți, întrebări, răspunsuri [1, 17-19]. Particularizând în contextul temei lucrării de față, „începând cu vârsta de trei ani, copiii sunt utilizatori media activi” [2, 40], studiile de specialitate [3, 161; 4, 214; 5, 564; 6, 403-404 etc.] sintetizând maniera în care copiii de vârstă preșcolară se raportează la reclame.

Astfel, se subliniază ideea că majoritatea preșcolarilor (mai ales a celor sub vârsta de 5 ani) nu discriminează întotdeauna pauza publicitară de programul televizat propriu-zis, o consideră parte din programul respectiv sau, atunci când (după vârsta de 5 ani) o identifică/ diferențiază „pe baza unor indicii perceptuale” [2, 43; 7, 332; 4, 216-217], „capacitatea copiilor de a recunoaște intenția persuasivă și prejudecățile inerente în publicitate nu par să se dezvolte până la vârsta de șapte sau opt ani” [2, 43] sau chiar 12 ani [8, 53], aceasta deoarece, în principiu, se consideră că, „în copilăria timpurie (până la vârsta de 5 ani), copiii au o capa-

citate limitată de a accepta o altă perspectivă decât a lor, ceea ce-i împiedică să înțeleagă intențiile agenților de publicitate” [7, 332].

Caracteristicile gândirii preoperatorii și animismul individualizează – față de alte vârste – preșcolarul ca receptor de reclame: „în stadiul gândirii preoperatorii, aproximativ de la vârsta de la doi la șapte ani, copiii mici sunt centrați perceptiv și se concentrează asupra proprietăților, cum ar fi modul în care arată un produs. Copiii mici folosesc și gândirea animistă, crezând că evenimentele și personajele imaginare pot fi reale. De exemplu, în timpul perioadei Crăciunului, televiziunea este inundată de reclame care favorizează interesul pentru jucăriile pe care Moș Crăciun le va aduce în sania trasă de reni zburători. Copiii mici «cumpără» aceste fantezii și cultura de consum pe care o reprezintă” [4, 214].

Acestor particularități li se adaugă dominantă afectivă care caracterizează această vârstă: prima reacție a unui copil atunci când vizionează o reclamă este una „afectivă” [9, 121; 10, 88]; așadar, „afectivul precede faza comportamentală, ea însăși anterioară cunoașterii reale a produsului” [10, 88]. De aici, și ideea că „în acest moment în dezvoltarea lor, copiii mici nu înțeleg intenția persuasivă a reclamei; ei se concentrează pe calitățile atractive ale produselor [...]. Aceste caracteristici de dezvoltare îi fac extrem de vulnerabili la reclamele comerciale. [... abia spre] sfârșitul acestei etape, copiii înlocuiesc tantrumurile pentru a obține un produs dorit cu o negociere mai eficientă” [Valkenburg, Cantor, 2002, apud 4, 215].

Având în vedere caracteristicile de mai sus, este explicabil de ce preșcolarii percep, în general, reclama ca pe un spectacol, ca pe un film cu acțiune și personaje [10, 86; 11, 78], copiii fiind, de altfel, conform studiilor de specialitate, mai receptivi la mișcare, la efectele sonore, la muzică decât la „complexitatea video” [4, 216-217].

În contrapondere, studii mai recente atrag atenția asupra faptului că, în esență, „copiii nu sunt nici pagini albe, nici ființe cu poftă nemăsurată, nici chiar ființe «extra-intuitive». Bebelușii și copiii cei mai mici gândesc, observă și raționează” [Gopnik et alii, 2005, apud 12, 139], „majoritatea facultăților care caracterizează adultul prinzând rădăcini în copilărie” [12, 153]. Din această perspectivă, nu se mai poate vorbi de o vulnerabilitate propriu-zisă a preșcolarilor ca receptori de reclame, idee ce nu exclude, însă, necesitatea raportării responsabile la media, în general, și la publicitate, în special.

1.2. Influențe ale reclamelor asupra publicului-țintă reprezentat de preșcolari

Copiii ca public-țintă, din ce în ce mai numeros, al reclamelor [3, 161; 5, 561] „reprezintă un segment de piață care a crescut dramatic” în ultimul timp, acestuia fiindu-i asociate, cu precădere, trei categorii de produse: „jucării, alimente pentru micul dejun și gustări/ snack-uri” [13, 463].

În plus, ca semnal de alarmă, se constată intervalul mare de timp (deși reglementat/ limitat într-o anumită măsură, în ultima perioadă) alocat publicității în cadrul programelor destinate copiilor (și nu numai) [13, 466], corelat și cu intervalul mare de timp alocat de către copii vizionării de programe TV (de exemplu, în Canada, s-a constatat că grupul de vârstă 2-11 ani se uită la televizor aproape cu o oră mai mult decât copiii de 12-17 ani [14, 4]).

În condițiile în care „televiziunea reprezintă, tipic, prima experiență media a copilului” [6, 396], „legătura dintre publicitate și comportamentele de consumator se stabilește încă din primii ani de viață” [14, 3], „copiii fiind influențați de reclamele televizate imediat ce ei încep să se uite la televizor. Aproape 75% dintre mamele de preșcolari intervievate [...] arată că propriii copii cântau melodiile de la reclame încă de la vârsta de 3 ani și 91% dintre ele au spus că aceștia cereau jucăriile cărora li se făcea reclamă” [15, 933].

Astfel se explică, de altfel, strategiile diferențiate alese de către advertiseri în crearea reclamelor destinate copiilor [7, 329]: folosirea unor „caracteristici auditive atrăgătoare”, repetitive, care generează „memorarea automată a conținutului reclamei” de către copii [4, 217]; „exploatarea unor teme precum distracția și fantezia” [13, 462], în contextul în care, în general, reclamele „nu prezintă produsul pur și simplu, ci vorbesc despre fericire, dragoste și viață mai bună” [16, 253] etc.

Studiile de specialitate atrag atenția asupra caracteristicilor publicității pentru copii: rolul acesteia în „culturalizarea” și „socializarea” micilor consumatori [Alexander & Morrison, 1995, apud 13, 464]: „reclamele care vizează copiii oferă modele pentru cum să acționeze, cum să interacționeze și cum să vorbească. [...] Copiii fac, în realitate, multe dintre acțiunile văzute în reclamele de la televizor, demonstrând stăpânirea acestora atât la nivel de acțiune propriu-zisă, cât și verbal. În plus, ei pot face un pas mai departe, luând cuvintele sau acțiunile din reclame și plasându-le în situații total diferite de publicitate și de produsul pentru care se face reclamă” [13, 464]. De aici, și rolul reclamelor „în promovarea anumitor povești culturale” [Meijer, 1998, apud 13, 464]; puterea reclamelor de a oferi copiilor modele ideologice în ceea ce privește „genul, etnia, rasa, clasa” [13, 465]; aspectul negativ al limitării posibilităților de experiențe viitoare ale copiilor prin oferirea, în reclame, a imaginii unor roluri stereotipe atribuite femininului sau masculinului [Smith, 1994, apud 13, 465] etc.

Se remarcă, în reclamele destinate copiilor, folosirea cu precădere a șase strategii publicitare: „repetarea mesajului [...]”; demonstrarea utilizării produsului [...]”; trimiterea către ideea de popularitate printre cei de aceeași vârstă (publicitatea arată unul sau mai mulți copii care mănâncă sau se joacă cu produsul anunțat); umorul [...]”; celebritatea (reclama arată un personaj popular de desene animate, TV sau un star muzical care prezintă produsul) și premiile (reclama promite un

premiu la achiziționarea produsului)” [7, 334; vezi și 4, 207]; contextual, acestora li se pot adăuga: „efecte audio-vizuale de producție: acțiune, efecte sonore și muzică”, „animație”, „jocuri video online”, „marketing viral” etc. [4, 208].

La nivelul formei, sunt reperabile, de asemenea, tehnici subsumate limbajului „pozitiv și emfatic” [17, 4], manipulator al reclamelor: „asocierea” cu ideea de frumusețe, familie, nostalgie etc.; utilizarea de superlative, comparative, hiperbole, exagerări; „apelul la celebrități” sau, dimpotrivă, la persoane obișnuite, respectiv la specialiști; „expresii flatante”; „informațiile explicite” privind ingredientele, prețul etc. [16, 249-253]; folosirea de neologisme, „scurte sentințe”, elemente de ambiguitate, care „pot face o frază memorabilă și re-readaptabilă”, eufemisme, elemente de „limbaj simplu și colocvial”, asociat „oamenilor obișnuți”; „limbaj familiar: folosirea persoanei a doua a pronumelui pentru a se adresa audienței și pentru a sugera o atitudine prietenoasă”; forme verbale la timpul prezent; „vocabular simplu”, repetiții, elemente ritmate; „paralelism sintactic” etc. [17, 5-6].

În ceea ce privește efectele vizionării reclamelor, sunt diferențiate: „(1) efectele cognitive, cum ar fi numirea sau recunoașterea de către copii a reclamelor și a produselor/ mărcilor; (2) efectele afective, cum ar fi preferința copiilor pentru anumite reclame și mărci; și (3) efectele comportamentale, cum ar fi cumpărarea sau solicitarea de către copii a anumitor mărci/ produse din reclame” [7, 334]. În plus, se atrage atenția, pe de o parte, asupra puterii „pattern-urilor/ modelelor lingvistice” folosite/ reperabile în reclamele realizate jucăriilor în construirea „identității de gen” a copiilor, în fixarea stereotipurilor de gen [13, 478; 18, 67, 77] și, pe de altă parte, asupra altor consecințe negative pe care le poate avea „expunerea copiilor la mesaje comerciale”: „conflictul părinte-copil, cinism, obezitate și, eventual, atitudini materialiste” [4, 218].

De unde atât sublinierea, în multe dintre lucrările de specialitate, a ideii centrale privind importanța și necesitatea unei legislații centrate pe publicitatea pentru copii [14, 198; 4, 206; 5, 560], cât și formularea de recomandări referitoare la „intervențiile de alfabetizare media” [5, 560], ultimele – cu reală deschidere în sfera educativului (instituționalizat sau nu).

2. PARTICULARITĂȚI ALE RECLAMELOR ASOCIATE DESENELOR ANIMATE PENTRU PREȘCOLARI – ANALIZĂ LA NIVELUL LIMBAJULUI

În contextul multiplelor influențe exercitate asupra preșcolarilor în societatea contemporană, lucrarea de față propune o analiză – cu precădere, în planul limbajului – a reclamelor la care sunt expuși micii telespectatori care urmăresc posturile de desene animate (aici, cu particularizare pentru postul Disney Junior, caracterizat printr-un număr mai mare de seriale destinate copiilor de vârstă pre-

școlară). Sunt avute în vedere, în acest sens, 30 de reclame difuzate în pauzele publicitare, cu precizarea că nu toate sunt destinate exclusiv copiilor.

2.1. Tipuri de reclame difuzate pe postul Disney Junior

Se remarcă, în sfera reclamelor transmise de pe postul Disney Junior, trei categorii mari de reclame:

- (a) reclame destinate cu precădere copiilor – realizate pentru produse de tipul: jucării (Banda Mayka; Lego Friends; Papagalul Paco de la Noriel; Lovely Cupcake Bears; Maia pe role de la Noriel), rechizite (plastilină: Plastelino de la Noriel; PlayDoh); alimente (Danonino);
- (b) reclame destinate părinților – realizate pentru: alimente care, prin caracteristicile lor, sunt potrivite și pentru copii (Almette, Hochland, Bonduelle, Iaurt de băut Zuzu); produse de îngrijire pentru bebeluși/ copii (Pampers; Săpunul cremă Baby Dove; Nasalkid; Noua gamă Baby Dove), produse de curățenie utile în păstrarea igienei necesare celor mici (Noul Dero 2 în 1; Peak; Savo; Igienol; Cocolino; Omo; Teo Bebe);
- (c) reclame destinate adulților, fără asociere obligatorie cu universul copiilor – reclame realizate pentru: produse cosmetice (Noul antiperspirant Dove, Rexona), produse de curățenie (Cif, Lenor, Noul Vileda Turbo, Noul Domestos); servicii de internet (UPC Happy Home).

Dincolo de categoriile identificate, se remarcă, totuși, în ansamblul reclamelor difuzate pe postul Disney Junior ponderea mai mare a celor cu trimitere către sfera copilăriei și, în mod special (prin produsele promovate, prin personajele/vocile, replicile și scenariile valorificate în spoturile analizate), către vârsta preșcolară.

2.2. Coordonate ale limbajului reclamelor analizate – posibile interpretări ale asocierii acestora cu anumite caracteristici ale dezvoltării preșcolarelor

Din multitudinea valențelor particulare ale limbajului publicitar ilustrat prin reclamele supuse analizei în lucrarea de față, sunt relevante – în contextul raportării acestora la particularitățile preșcolarelor (și ale sferei publicității) – următoarele:

- proiecții ale părinților la adresa copiilor: „Într-o zi fiul meu ar putea fi un bucătar de excepție. Ar putea salva vieți. Sau ar putea schimba lumea. Astăzi, însă, provocarea este să mănânce singur. Îl las să încerce [...] Încearcă Omo pentru rezultate extraordinare!” (Omo); „Vei fi mamă, copilă mea!” (Noua gamă Baby Dove);
- atribute hiperbolizante, superlative: „bucătar *de excepție*”, „rezultate *extraordinare*” (Omo); „ceva *uimitor*” (Cocolino); „*atât de scumpi!*” (Lovely Cupcake Bears); „Igienol *strălucitor*” (Igienol); „*cea mai intensă* prospețime *întâlnită vreodată*”, „prospețime *intensă*” (Cocolino); „*cel*

mai savuros număr de magie” (Almette); „În cele mai neașteptate locuri! Flexibilă, pliabilă și reutilizabilă!” (Banda Mayka); „Ești cel mai bun doctor!” (Plastelino); „oferta cea delicioasă” (Hochland); „zi minunată”, „prietenă minunată”, „albină uriașă” (PlayDoh); „Papagalul Paco, enerwant de amuzant” (Papagalul Paco);

- cuvinte/ sintagme repetate: „*Prospețime intensă* după spălare. *Prospețime intensă* în șifonier. *Prospețime intensă* care durează și durează. Cocolino *Intens*: Cea mai *intensă* *prospețime* întâlnită vreodată!” (Cocolino); „*Maimuțica la dentist!* [...] *Maimuțica* are dantura perfectă! [...] *Maimuțica la dentist!*” (Plastelino); „[Băiețelul] *Eu sunt Paco!* [Papagalul] *Eu sunt Paco!* [Băiețelul] *Ba eu sunt Paco!* [Papagalul] *Ba eu sunt Paco!* [...] [Bunica, la telefon] *Cine e?* [Papagalul] *Cine e?* [Toți copiii] *Paaacooo!*” (Papagalul Paco);
- cuvinte derivate din același radical: „Savo *protejează* împotriva microbilor și îndepărtează alergeni. Ai încredere în Savo ca să-ți *protejezi* familia! Aliatul tău pentru *protecția* casei și a familiei” (Savo);
- forme de persoana întâi singular folosite de către personaje-copii: „ea știe întotdeauna cum să *mă* protejeze” (Savo), respectiv de către personaje-simbol pentru universul copiilor: mama – „fiul *meu*”, „îl *las*” (Omo); „copila *mea*” (Noua gamă Baby Dove);
- forme de persoana întâi plural actualizate ca simbol al familiei (mama și tata/ părinții și copiii) sau al unei comunități: „Bebe nu mai vrea să doarmă/ *Suntem* în stare de alarmă./ Și griji *ne facem* amândoi./ Cred că *ne* culcă el pe *noi* [...] Bebelușii *noștri* dorm/ Toată noaptea-un dulce somn. / *Am sta* chiar și într-un picior/ *Să-l adormim* pe puișor.” (Pampers); „*ne* aduce cașcaval”, „*să ne strângem* toți la masă” (Hochland); „Când ai călătorit ultima dată la *noi*?”, „*să vizităm*” (Cif);
- forme de persoana a doua singular, cu rol în individualizarea fiecărui telespectator din publicul-țintă vizat: „*tu* și prietenele *tale*” (Maia pe role de la Noriel); „legumele gătite de *tine*” (Bonduelle); „*îți* oferă” (Cocolino); „micul *tău* nastronaut” (Nasalkid); „*Poți fi* chiar *tu* doctor! [...] *Ești* cel mai bun doctor!” (Plastelino); „*ești* pilot de încercare” (Peak); „*Încearcă-l și tu!*” (Iaurt de băut Zuzu); „Noriel *îți* prezintă: papagalul poznaș”, „Repetă tot ce-i *spui* și e primul la pozne.” (Papagalul Paco); „pentru ca *tu să te bucuri...*” (Cif); „terenul *tău* de alergare”, „stadionul *tău*”, „arena *ta*”, „Rexona. Nu *te lasă* la greu.” (Rexona);
- imperative: „*Încearcă!*” (Omo); „*pune* magie în farfurie!” (Bonduelle); „*descoperă* ursulețul dulce ascuns în fiecare brioușă!” (Lovely Cupcake Bears); „*descoperă* lumea puf cu puf!” (Nasalkid); „*Încearcă* cel mai savuros număr de magie/ pe blatul din bucătărie!” (Almette); „*Consult-o*

și vezi ce-i de făcut! *Repară-i cariile, pune-i plombe sau chiar dinți noi!*” (Plastelino); „*Încearcă-l și tu! Câștigă premii care-ți întrețin pofta de distracție! Cumpără orice iaurt de băut Zuzu și înscrie bonul [...]*!” (Iaurt de băut Zuzu); „*Bucură-te [...]*!” (UPC Happy Home); „*Deschide cutia cu imaginație!*” (PlayDoh); „*Fii și tu parte din schimbare! Înscrie-te pe pagina de Facebook Cif România și...!*” (Cif);

- refrene: „Noapte bună, grijilor/ Și bouă, întrebărilor!/ Bebelușii noștri dorm/ Toată noaptea-un dulce somn.” (Pampers);
- sintagme repetate în forma orală/ sonoră și scrisă/ vizuală a reclamei: „rezultate extraordinare!” (Omo);
- diminutive: „bebelușii”, „puișor” (Pampers); „ursulețul” (Lovely Cupcake Bears); „mămicile”, „bebeluș”, „băiță” (Săpunul cremă Baby Dove); „maimuțica” (Plastelino); „iepurăș drăgălaș”, „coșuleț” (Hochland); „magneței” (Danonino);
- lexeme care pun accentul pe ideea de noutate: „*Noul* antiperspirant Dove”; „*Nou* de la Noriel” (Lovely Cupcake Bears; Maia pe role de la Noriel; Papagalul Paco); *Noul* Domestos; „cu două roțițe *noi*” (Maia pe role de la Noriel); *Noul* Vileda Turbo; „*Noul* Almette”; „*Noul* Dero 2 în 1”; „*Nou!* De la Plastelino!” (Plastelino); „cu *noua* deschidere de la Zuzu” (Iaurt de băut Zuzu); „*Noua* gamă Baby Dove”;
- cuvinte/ structuri în limba engleză: „Rapid Enzyme Complex” (Omo); „Sweet and lovely cupcake bears” (Lovely Cupcake Bears); „The original toy block tape” (Banda Mayka); „Happy Home” (UPC Happy Home); „Vileda makes my life easier” (Noul Vileda Turbo); „extended power” (Noul Domestos); „Rexona cu *motion sense*” (Rexona);
- cuvinte/ sintagme-cheie pozitive asociate acțiunii produselor promovate: „rezultate” (Omo), „protecție” (Pampers), „dezinfectare”, „curat” (Igienol); „curăță, împrăștează” (Noul Domestos); „hidratată” (Săpunul cremă Baby Dove); „pentru mai multă *bucurie împreună*” (Noul Dero 2 în 1); „bucuria gustului” (Hochland); „o casă fericită” (UPC Happy Home); „protecția casei și a familiei” (Savo); „schimbare” (Cif); „sigur găsim *o soluție*” (Noul Vileda Turbo); „*curățenia* Turbo e pe *placul tuturor*” (Noul Vileda Turbo); „*protecție* [...] și *prosperime*” (Rexona);
- cuvinte/ sintagme-cheie pozitive asociate universului copilăriei: „copilărie”, „chef de joacă”, „fericit”, „bucuria propriei copilării”, „copilărie fără griji” (Igienol); „cântec” (Pampers); „magie” (Bonduelle; Almette); „moale și pufos [...] delicios [...] dulce” (Lovely Cupcake Bears); „prieten” (Maia pe role de la Noriel); „banda *magică*” (Banda Mayka); „gustul *pufos*”/ „brânza *pufoasă*” (Almette); „*pofticios* și cam *poznaș*”, „*țopăie*” (Hochland); „distracția”, „pofta de distracție” (Iaurt de băut Zuzu); „su-

- per-mami” [asociere cu super-erou] (Savo); „imaginație”, „miracole”, „prietenă” (PlayDoh); „poznaș”, „pozne”, „amuzant” (Papagalul Paco);
- cuvinte/ sintagme-cheie asociate preocupărilor părinților: „provocare” (Omo), „griji”, „întrebări”, „căutări online de noapte” (Pampers); „mirosurile, bacteriile și grijiile”, „E.coli”, „clor” (Igienol); „alergeni” (Teo Bebe, Savo); „gustul pufos al *naturii*” (Almette); „întreaga familie” (Peak); „microbi” (Savo);
 - sintagme ce invocă autoritatea specialiștilor în domeniu: „recomandat de Societatea Română de Pediatrie” (Teo Bebe);
 - inversiuni: „dulce somn” (Pampers); „micul tău nastronaut” (Nasalkid); „noua deschidere” (Iaurt de băut Zuzu);
 - structuri comparative: „*e mai mult decât o rochie*” (Lenor); „când totul e curat și dezinfectat, copilul e fericit, iar *mama e și mai fericită*” (Igienol); „*protecție de 3 ori mai îndelungată*” (Noul Domestos);
 - interjecții cu rol în potențarea unei stări/ senzații: „e moale și pufos și *hmmm!* miroase delicios” (Lovely Cupcake Bears); „*Bravo!*” (Plastelino); „*Poc! Poc! Hai, super-mami!*” (Savo);
 - deictice de tipul *azi – aici – acum*: „*acum* cu două roțițe noi” (Maia pe role de la Noriel); „*Astăzi*, însă, provocarea este să mănânce singur” (Omo); „*Acum* poți fi chiar tu doctor! [...] *Acum* în magazine...” (Plastelino);
 - cuvinte create pentru a sublinia o anumită calitate a produsului promovat – „*nastronaut*” (Nasalkid) sau a unui personaj-cheie – „*super-mami*” (Savo);
 - termeni de specialitate: „sistemul cu rotație și pedală turbo” (Noul Vileda Turbo);
 - structuri ri(t)mate, uneori chiar asociate unei linii melodice: „Bebe nu mai vrea să doarmă/ Suntem în stare de alarmă./ Și griji ne facem amândoi./ Cred că ne culcă el pe noi [...] Bebelușii noștri dorm/ Toată noaptea-un dulce somn./ Am sta chiar și într-un picior/ Să-l adormim pe puișor.” (Pampers); „pune magie/ în farfurie!” (Bonduelle); „Încearcă cel mai savuros număr de magie/ pe blatul din bucătărie!” (Almette); „Oferta de Paște/ la Hochland se cunoaște” (Hochland); „Enervant/ de amuzant!” (Papagalul Paco);
 - structuri antitetice: „*Vechea* deschidere. *Noua* deschidere.” (Iaurt de băut Zuzu); „*Ți-am luat* mustața, dar *ți-am lăsat* distracția!” (Iaurt de băut Zuzu); „de 100 de ori pe zi *NU* [...] Spune *DA!*” (Danonino); „ieșirile în aer liber înseamnă *distracție și murdărie*” (Noul Vileda Turbo);
 - cântece din folclorul copiilor, cu versuri modificate în vederea promovării unui anumit produs: „Iepuraș drăgălaș, / Poficios și cam poznaș/

Țopăie peste deal / Și ne-aduce cașcaval./ Iepurașul cel istet/ Ne-aduce în coșuleț/ Oferta cea delicioasă, / Să ne strângem toți la masă.” (Hochland);

- vocative familiare asociate, contextual, unor formule curente de salut: „*Bună, fetelor!*” (Lego Friends); „*Pa, mami!*” (PlayDoh); „*Vei fi mamă, copila mea!*” (Noua gamă Baby Dove);
- cuvinte cu rol în sublinierea avantajelor achiziționării produsului promovat: „*oferta*” (Hochland); „*câștigă premii*” (Iaurt de băut Zuzu); „*oferta aniversară*” (UPC Happy Home);
- lexeme limitative/ restrictive care subliniază ideea de exclusivitate a anumitor produse/ mărci: „*exclusiv* de la Noriel” (Plastelino); „*numai* la Noriel” (Banda Mayka);
- adresele unor site-uri: www.mustatazuzu.ro (Iaurt de băut Zuzu); www.facebook.com/Omo.Romania (Omo); www.noriel.ro (Papagalul Paco); etc.

Se remarcă, în exemplele excerptate din reclamele transcrise supuse analizei:

- (a) o serie de elemente subsumate, în general, limbajului manipulator, pozitiv, hiperbolizant al publicității (elemente enumerate și în secțiunea anterioară a lucrării de față, sinteză a ideilor și exemplelor din literatura de specialitate: cuvinte/ sintagme-cheie, imperative, structuri repetitive, antitetice, vocabular comun/ de specialitate, vocative, cuvinte/ sintagme „premiu”, invocarea autorității într-un domeniu etc.);
- (b) anumite structuri verbale ce reflectă asocierea certă cu particularitățile publicului-țintă de vârstă preșcolară: diminutive, cuvinte/ sintagme-cheie subordonate universului copilăriei (cu trimitere către animism, metamorfozare, magie, imaginație etc.), interjecții ca mărci ale implicării afective, cuvinte create (*super-mami*, după modelul *super-erou*), elemente din folclorul copiilor, structuri ri(t)mate etc.

CONCLUZII

Lucrarea de față, construită bidimensional, oferă, în prima ei secțiune, o perspectivă sintetică asupra ipostazei preșcolarilor de receptori de reclame – prin raportare la studiile de specialitate consacrate atât caracteristicilor dezvoltării copiilor de vârstă preșcolară, cât și coordonatelor particulare ale publicității destinate acestora.

Acest demers sintetic este completat de analiza – particularizantă – a unui set de 30 de reclame transcrise de pe postul de desene animate Disney Junior (post care se diferențiază, printre celelalte de profil, prin ponderea mare a preșcolarilor care se constituie în public-țintă al serialelor difuzate și, implicit, cel puțin al unora dintre reclamele din pauzele publicitare).

Analiza – realizată la nivelul limbajului celor trei tipuri de reclame identificate în corpusul avut în vedere (reclame destinate copiilor; reclame destinate părinților – pentru produse folosite în creșterea/ îngrijirea copiilor; reclame destinate adulților – fără asociere cu universul copilăriei) – a ilustrat prezența unor structuri verbale subsumate, pe de o parte, problematicii reclamelor, în general, și, pe de altă parte, celei a publicității corelabile – explicit sau implicit – cu particularitățile dezvoltării preșcolarelor. Au fost exemplificate, astfel, multe dintre elementele prezentate în studiile de specialitate citate în prima secțiune a lucrării, dar cu ancorare, în cea de a doua parte a articolului de față, în spațiul publicitar românesc.

BIBLIOGRAFIE

1. PIAGET, Jean. *Le langage et la pensée chez l'enfant*. Neuchatel-Paris: Éditions Delachaux&Niestlé S.A., 1923.
2. KIRKORIAN, Heather L.; WARTELLA, Ellen A.; ANDERSON, Daniel R. Media and Young Children's Learning. In: *The Future of Children*, 2008, Vol. 18, No. 1, pp. 39-61.
3. MOORE, Elisabeth S. Children and the Changing World of Advertising. In: *Journal of Business Ethics*, vol. 52, no. 2, Ethical Issues in Business: Perspectives from the Business Academic Community, 2004, pp. 161-167.
4. CALVERT, Sandra L. Children as Consumers: Advertising and Marketing. In: *The Future of Children*, 2008, vol. 18, no. 1, pp. 205-234.
5. LIVINGSTONE, Sonia; HELSPER, Ellen J.. Does advertising literacy mediate the effects of advertising on children? A critical examination of two linked research literatures in relation to obesity and food choice. In: *Journal of Communication*, vol. 56, 2006, pp. 560-584.
6. KUNKEL, Dale; CASTONGUAY, Jessica. Children and Advertising. Content, Comprehension, and Consequences. In: *Handbook of children and the media*, Dorothy G. Singer, Jerome L. Singer (Eds.), 2nd edition. Los Angeles: Sage, 2012, pp. 395-418.
7. ROZENDAAL, Esther; BUIJZEN, Moniek; VALKENBURG, Patti. Children's understanding of advertisers' persuasive tactics. In: *International Journal of Advertising*, 2011, vol 30, issue 2, pp. 329-350.
8. CLARKE, Barbie; SVANAES, Siv. Digital marketing and advertising to children: a literature review [on-line]. Advertising Educational Forum, 2012 [citat 8 aprilie 2018]. Disponibil: <http://www.aeforum.org/gallery/8612144.pdf>.
9. EZAN, Pascale; GOLLETY, Mathilde; GUICHARD, Nathalie; NICOLAS_HEMAR, Valérie. De l'influence implicite de la publicité sur les

- comportements alimentaires des enfants. Une confrontation des discours des enfants aux pratiques des publicitaires. In: *Management & Avenir*, vol. 7, n° 37, 2010, pp. 120-139.
10. BRÉE, Joel. L'enfant et la communication publicitaire: le poids de l'affectif. In: *Marketing – nouveaux enjeux, nouvelles perspectives*, Gérard Cliquet (ed.). Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 2012, pp. 85-94.
 11. BRÉE, Joel. Enjeux et mesure de l'affectif dans les réponses de l'enfant consommateur. In: *Le réactions affectives du consommateur: ces raisons du cœur que la raison ignore*, Jean/Luc Herrmann, Ingrid Poncin (eds.). Louvain: Presses Universitaires Catholiques de Louvain, 2014, pp. 77-89.
 12. GOLLETY, Mathilde. Quelle rationalité pour l'enfant-consommateur? Prise en compte et incidence de la rationalité des enfants dans les recherches sur l'enfant consommateur. In: *Management & Avenir*, vol. 8, n° 48, 2011, pp. 135-157.
 13. JOHNSON, Fern L.; YOUNG, Karren. Gendered Voices in Children's Television Advertising. In: *Critical Studies in Media Communication*, 2002, Vol. 19, No. 4, pp. 461-480.
 14. RENAUD, Lise (dir. publ.); LAPERRIÈRE, Jean-Philippe; MARTEL, Guillaume. À quels messages publicitaires les enfants de moins de 12 ans sont-ils exposés lorsqu'ils regardent la télévision au Québec? Rapport de recherche, Groupe de recherche Médias et santé. Montréal: Université de Québec à Montréal, 2010.
 15. LEVIN, Stephen R.; PETROS, Thomas V.; PETRELLA, Florence W. Preschoolers' Awareness of Television Advertising. In: *Child Development*, vol. 53, no. 4, 1982, pp. 933-937.
 16. PRELIPCEANU, Cristina-Maria. Advertising and language manipulation. In: *Diversité et identité culturelle en Europe*, vol. X, no. 2. București: Editura Muzeul Literaturii române, 2013, pp. 247-254.
 17. KANNAN, R.; TYAGI, Sarika. Use of Language in Advertisements. In: *English for Specific Purposes World*, Issue 37, vol. 13, 2013, ISSN 1682-3257 [citat 8 aprilie 2018]. Disponibil: http://www.esp-world.info/Articles_37/Kannan_Use_of_Language_in_Advertisements.pdf.
 18. OWEN, Patricia R.; PADRON, Monica. The Language of Toys. Gendered Language in Toy Advertising. In: *Journal of Research on Women and Gender*, 2015, 2016, vol. 6, pp. 67-80.

VALORIFICAREA EXPRESIV-ESTETICĂ A ORALITĂȚII ÎN CREAȚIA LUI ION CREANGĂ

Viorica MOLEA

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: O revenire la textele artistice clasice ni s-a părut tentantă, căci perspectivele de abordare a unor teme, s-ar părea, depășite revelează, adesea, ipostaze inedite și interesante. Oralitatea la Ion Creangă a fost dezvăluită și revizuită în exces, în special, prin inventarierea foarte detaliată a mijloacelor utilizate de scriitor. Totuși noi considerăm că un scriitor clasic este inepuizabil în ceea ce ține de valențele stilistico-estetice, care, cu fiecare interpretare, sunt multiplicare și reevaluate. Tocmai acest lucru am încercat să relevăm în studiul nostru.

Cuvinte-cheie: *oralitate, text artistic, valori expresiv-estetice, lexic oral, sintaxa oralității.*

Abstract: A return to classical artistic texts seemed tempting, for the perspectives of approaching some seemingly outdated themes often reveal interesting and novel aspects. The orality in Ion Creangă's prose has been revealed and revised in excess, especially through the very detailed inventory of the instrumentshe uses. However, we consider that a classical writer is inexhaustible in terms of stylistically-aesthetic valences, which, with every interpretation, are multiplied and re-evaluated. This is what we tried to highlight in our study.

Keywords: *orality, artistic text, expressive-aesthetic values, oral lexicon, syntax of orality.*

Să abordezi subiecte referitoare la creația absolut remarcabilă a scriitorului Ion Creangă este pe cât de tentant, pe atât de riscant. Tentant, deoarece opera sa este o inepuizabilă sursă de pitoresc lingvistic, de expresivitate ingenuă, de subtilități estetico-filozofice, aspecte cu interpretări polivalente și niciodată finite; riscant, pentru că ai putea produce repetat numeroasele exegeze existente, ai putea să insiști în banalitate, să emiți idei, „produse” hermeneutice derizorii. Încercăm totuși, înfruntând riscurile, să ne lansăm într-o discuție (nepretențioasă) despre mult comentatul limbaj al scrierilor crengiene, al limbajului oral, considerat un atribut *sine-qua-non* al acestora.

Este un fapt cunoscut că scrierile lui Ion Creangă sunt o reflectare vie, expresivă, valoroasă a limbajului popular-oral, care, la rândul său, „redă, prin structura lui, după aprecierea lui Ion Coteanu, înainte de toate, un stadiu de cultură și de civilizație” [2]. Totodată, în accepție modernă și chiar postmodernă, „oralitatea, ca trăsătură stilistică a unui text literar, tinde să estompeze diferențele dintre comunicarea orală și cea scrisă, în vederea obținerii impresiei de autenticitate.” [12, p.87]. Prin oralitate, care reprezintă măsura întreagă a expresiei spirituale a unei

națiuni, se deschid perspective de îmbogățire și cizelare a limbii literare culte, Ion Coteanu „admițând aportul oralității în diversificarea posibilităților de expresie a stilului artistic” [9, p.50], de aceea „întâlnirea literaturii cu oralitatea hrănește nu numai creația literară propriu-zisă, primenind-o, ci contribuie efectiv la formarea și dezvoltarea limbii literare naționale” [9, p.20].

Toți cei care au încercat să exploreze din diverse perspective opera scriitorului humuleștean au remarcat, fără excepție, oralitatea stilului său, relevând multiple ipostaze ale valențelor obținute, unii considerând totuși, de exemplu, Ștefan Munteanu, că „limba populară este pentru Creangă un izvor și un mijloc al narațiunii, și nu măsura întregă a stilului său artistic.” [10, p.121]. „Cine parcurge eseurile dedicate lui Ion Creangă de-a lungul ultimei jumătăți de secol, relevă Dan Mănuță, nu poate să nu sesizeze repetarea abundentă a caracterizării de „oralitate” atribuită scrisului său. (...) G. Călinescu introduce și unele aprecieri care vor face o carieră îndelungată, precum următoarele: „scriitorul nu vede nimic nou și nu adâncește, ci numai <zice>, cu farmec misterios, ca și muzica unor poeți/ ... / *Amintirile*... nu sînt scrise, ci spuse”; sau: „Creangă stă pe o laviță ori pe o prispă și povestește altora” [8]. Tot Călinescu, referindu-se la lexicul utilizat de scriitor emite constatări, reluate mai târziu de alți exegeți, precum că „Creangă aduce în scrierile lui mult vocabular țărănesc, dar mai cu seamă proverbe, zicători care alcătuiesc așa-zisele lui „țărăni”. Însă acestea singure nu pot face o literatură”. Eticheta de „țărăn” a fost/este reluată, parcă prin dicteu, de mai mulți cercetători care au încercat să-i pătrundă universul artistic.

Toate acestea presupun că abordările respective care s-au perpetuat ca niște adevăruri incontestabile acum sunt reconsiderate, întrucât, după cum notează Dan Mănuță, „este complet eronat să fie cântărit scrisul, artistic sau nu, cu unitățile de măsură ale unei comunicări orale”. Se impune, prin urmare, o „regândire a „oralității” scrisului lui Ion Creangă, acesta fiind autorul, în primul rând, al unui text și, în al doilea rând, al unui text literar” [idem]. Scriitorul Ion Creangă nu poate fi identificat, așa cum s-a procedat dintotdeauna, cu povestitorul popular din simplul motiv că textele primului sunt creații artistice, pe când ale celui de-al doilea sunt redări fidele ale textelor autorului anonim, care nu au pretenția de a fi artistice. E vorba, în fond, de opoziția text artistic – text oral neartistic, cu funcțiile lor caracteristice: estetică, expresivă vs funcțiile conativă, referențială. Există, evident, și în textul oral o doză de expresivitate și chiar de artistism, doar că acestea nu sunt definitorii, așa cum le sesizăm în textul artistic propriu-zis. „Ion Creangă *re – gândește* și *re – face* textul, deosebindu-se astfel fundamental de povestitorul popular, care nu are timp de retușuri, menționează Dan Mănuță. Aceeași concluzie regăsim în comentariile Mihaelei Mancaș despre sonoritatea și ritmul creat prin repetiție și prin alte mijloace sintactice în opera lui Ion Creangă: „Obsesia sonoră, notează cercetătoarea, îl face pe Creangă să-și construiască dia-

logul prin repetiție; ritmul devine mai lent, ...iar textul capătă o valoare auditivă sporită, absentă în limba curentă. Este un argument în plus în favoarea faptului că Ion Creangă nu transcrie limba vorbită, ci o *re-crează*” [7, p. 268].

Cele spuse mai sus ne întăresc în ideea că limbajul oral crengian, re-gândit, re-modelat, re-estetizat în maniera unui artist precum este vestitul scriitor humuleștean devine o sursă de re-interpretare a creației acestuia, din multiple perspective: stilistico-estetică, pragmatică, psiholingvistică, etnolingvistică, sociolingvistică etc., întrucât „Ion Creangă este un scriitor mult mai complex decât cred cei ce-l analizează insistând numai asupra umorului său sau asupra jovialității sale” [11].

Astfel oralitatea înțeasă ca un mecanism/instrument de creare a textului artistic prin valorile expresiv-estetice intrinseci se regăsește în întregul text crengian prin lejeritatea varierii ei la toate nivelurile limbii: fonetic, lexical, gramatical, stilistic.

Comentarii ce țin de prezența elementelor oralității, contabilizarea acestora pe paginile operei lui Creangă, cu succinte sau ample încercări de analiză, se regăsesc atât în lucrări mai puțin cunoscute, cât și în cele consacrate, cum ar fi: Stilistica limbii române, de I. Jordan, Arta prozatorilor români, de T. Vianu, Limba română artistică, de Șt. Munteanu, Limbajul artistic românesc, de M. Măcaș și în multe alte studii. Sunt relevate, cu lux de amănunte, practic, toate probele de oralitate, încât ne întrebăm dacă mai este loc de alte observații și interpretări, care ar avea o minimă doză de originalitate. Se poate, credem, comenta oralitatea lui Creangă și prin intersectarea celor două dimensiuni, strâns corelate, a expresivității, sugestiei lingvistice și literare, care decodifică, în contexte talentat construite, atât sensul psihologic și afectiv al oralității, cât și elementele imanent estetice ce izvorăsc din talentul și intuiția artistică a autorului.

Lexicul variat și, în cea mai mare măsură, marcat stilistic reprezintă filonul expresiv-estetic principal în opera scriitorului, fapt relevat de toți cei care au studiat componentele texturii artistice crengiene. Unul din segmentele fundamentale ale lexicului utilizat este cel *regional*, care conturează un imaginar artistic moldovenesc inconfundabil, cu tot inventarul de subtilități. „Regionalismul, susține D. Irimia, ca și arhaismul, ca și argoul sau ca alte categorii lingvistice neliterare, nu mai este în comunicarea artistică expresia pasivă a apartenenței socio-lingvistice sau cultural-lingvistice a unui locutor, el este un mijloc, nu fundamental deosebit de imaginea artistică, de construire a universului semantic al textului” [6].

Pe lângă valorile stilistice intrinseci, de revelare a coloritului local, a exotismului creat de limbajul personajelor, elementele regionale au note singulare, sugestii ce țin de context. În acest sens, D. Irimia crede că „regionalitatea ... este purtătoare virtuală a unor valori stilistice, care se realizează în funcție de context și care variază de la valoarea zero la valori definitorii pentru identitatea

stilistică a unui text sau a unui scriitor” [idem]. Să urmărim, deci, câteva inserții ale elementului regional în „Amintiri din copilărie”: *Și când mă uit înapoi, doi hojmălăi se și luaseră după mine...*, în care elementul regional *hojmălăi* sugerează un sentiment de frică și antipatie, totodată, *și Nic-a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Catincăi, alt hojmălău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă* [3]; aici, pe lângă sugestiile enunțate, sesizăm și o ușoară ironie. *Era în sat și dascălul Iordache, fârnâitul de la strana mare, dar ce ți-i bun?* [3] *fârnâitul* decodifică note peiorative de dispreț și supărare față de situația creată; iar în contextul următor: *Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie! zicea tata, văzând-o așa de ahotnică pentru mine; Oare Grigore a lui Petre Lucăi de la noi din sat pe la școli a învățat, de știe a spune atâtea bongoase și conocăria pe la nunți etc.?, ahotnică și bongoase* [3] din tirada tatălui lui Nică, când încearcă să se opună argumentelor maicăi lui, conțin în subtext încercări de persuasiune și indignare; *Iar țaranul, făcându-și cruce, a rămas cu gura căscată, fără să bleștească un cuvânt – a blești*, în contextul respectiv, trimite spre o stare de perplexitate și de confuzie, iar în fragmentul *Măi! al dracului venetic și ceapcân de popă, zicem noi, după ce ne adunăm cu toții la un loc, înghețați de frig și spărieți! Ceapcân* [3], cu sensul de om rău, șiret, produce efecte singulare de furie și revoltă, stare menținută și de utilizarea elementelor regionale, a expresiilor, structurilor frazeologice în textul ce urmează: *Cât pe ce era să ne ologească boaita cea îndrăcită, vede-l-am dus pe năsălie la biserica Sfântului Dumitru de sub cetate, unde slujește; curat Ucigă-l-crucea l-a colăcit să vie și să-i facă bu-dihacea casă la noi în sat* [3].

Elementele lexicale marcate stilistic, precum popular, familiar, au semnificații și valori expresiv-estetice contextuale pertinente, care nu presupun doar conotațiile implicite cunoscute în oralitate, ci exprimă, în contexte bine organizate, diverse note de atitudine, emoție, stări de spirit momentane, ce conferă fluiditate și autenticitate textului crengian: *Când auzeam noi de masă, tăbărăm pe dânsa, ș-apoi, aține-te, gură! Vorba ceea: De plăcinte râde gura, de vârzare, și mai tare. Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul! Ba la un loc, mi-aduc aminte, ne-am grămădit așa de tare și am răsturnat masa omului, cu bucate cu tot, în mijlocul casei, de i-am dogorit obrazul părintelui de rușine* [3]. Cuvintele *tăbărăm, grămădit*, expresiile *aține-te, gură; i-am dogorit obrazul părintelui de rușine; De plăcinte râde gura, de vârzare, și mai tare*, creează o imagine ilară și încărcată de umor, sugerând, totodată, sentimente de nostalgie îmbinate cu o oarecare jenă pentru faptele descrise. În alt pasaj: *Inca ce rană-i pe dânsii, sărmanii băieți! Cum i-a mâncat râia prin străini, mititeii! Și după ce ne-a căinat și ne-a plâns bunica, după obiceiul ei, și după ce ne-a dat demâncare tot ce avea mai bun și ne-a îndopat bine, degrabă s-a dus în cămară, a scos un ulcior cu dohot de mesteacăn, ne-a uns peste tot trupul din creștet până în tălpi și*

apoi ne-a culcat pe cuptor la căldură. Și tot așa ne-a uns de câte două-trei ori pe zi cu noapte, până ce în Vinerea-Seacă ne-am trezit vindecați **taftă** [3], cuvintele familiar-populare **sărmanii, mititeii, căinat, îndopat, taftă**, cu semnificații stilistice dintre cele mai colorate, în contextul respectiv, prin utilizarea lor, întrevădem sentimente de gratitudine și duioșie pentru imaginea luminoasă a bunicii.

Este semnificativ faptul că, deși arsenalul lexical utilizat de Creangă este extrem de diversificat prin culoarea stilistică, totuși nu regăsim pe paginile lucrărilor sale elemente vulgare, triviale, care ar deranja bunul simț al cititorului sau ar compromite stilul de o rară pregnanță.

Gramatica textului crengian este prin excelență expresivă, cu multiple și variate sugestii, conotații dintre cele mai surprinzătoare, toate conturând imagini senine și blânde, încărcate de optimism și de pitoresc.

Întrucât regăsim, în numeroase studii dedicate gramaticii textelor lui Ion Creangă, o inventariere, pe alocuri, riguroasă a părților de vorbire preferate de scriitor, precum și rolul acestora din diverse perspective, relevarea cu lux de amănunte a sintaxei operei prozatorului, inclusiv a sintaxei oralității, care stă la temelia narațiunii, ne vom opri, lapidar, la câteva aspecte ce țin de sintaxa oralității în creația lui Creangă.

Din numeroasele cercetări și constatări este evident că întreaga construcție a textului se întemeiază pe sintaxa oralității, fapt demonstrat cu prisosință de exegeții principali ai operei scriitorului. Doar că, adăugăm noi, sintaxa oralității la Creangă este procesată de spiritul artistic al scriitorului, astfel încât textul nu reprezintă o copie fidelă a textului oral, ci o rafinare estetică la necesitățile expresive propuse.

Cele mai elocvente tipare orale țin de:

- **Predominarea raportului de coordonare** „între propozițiile principale. Acestea sunt fie juxtapuse, fie legate prin cea mai frecventă conjuncție coordonatoare **și** [13, p. 96]. În același timp, M. Mancaș observă faptul „utilizării conjuncției **și** la începutul frazelor fără funcție sintactică propriu-zisă, ci doar ca element de continuitate la nivelul textului: este așa-numitul **și** „narativ” sau, în terminologia lui Iorgu Iordan, „conjuncție coordonatoare universală” [7, p. 266]. Acest **și** narativ reprezintă un răgaz de gândire pe care și-l ia locutorul înainte de a expune urmarea evenimentelor. Prin prezența lui înaintea propozițiilor și a frazelor, limbajul popular capătă aspectul unui mesaj continuu, neîntrerupt, și narativ, având o valoare arhitecturală... [13, p. 99]. De exemplu, ...**și unde nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele; și trec pe lângă casa noastră, și nu intru acasă, ci cotigesc în stânga și intru în ograda unui megieș al nostru, și din ogradă în ocol, și din ocol în grădina cu păpușoi, care erau chiar atunci prășiți de-al doilea, și băieții după mine; și, până să mă ajungă, eu, de frică, cine știe cum, am izbutit de m-am îngropat în țărână la rădăcina unui păpușoi.** [3] Conjuncția coordonatoare **și** din

fragmentul propus atenției, cu funcție narativă, redă foarte sugestiv starea afectivă a protagonistului: nesiguranță, agitație, nervozitate, frică – emoții care, în contextul de expresie orală, reliefează ușoare nuanțe de grotesc. Într-un alt segment de text, aceeași conjuncție decodifică note estetic-stilistice aproape contrare celor comentate anterior: *Hei, hei! când aud eu de popă și de Smărăndița popii, las muștele în pace și-mi iau alte gânduri, alte măsuri: încep a mă da la scris, și la făcut cadelnița în biserică, și la ținut isonul, de parcă eram băiat. Și părintele mă ia la dragoste, și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul, și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se macină acum la moară* [3]. Aici, reluarea domoală, în secvențe semnificative, a conjuncției **și** sugerează o stare de bine, de relaxare, un sentiment de siguranță și optimism.

Ovid Densusianu pune în lumină câteva trăsături ale vorbirii populare, printre care, în primul rând, uniformitatea expunerii prin simple alăturări, ... sau legate prin conjuncția *și*, eventual prin alte conjuncții coordonatoare (*dar, însă, iar*), sau prin adverbe temporale ca *apoi* (sub forma „neaccentuată” *păi*), *atunci* etc., care și-au pierdut, de fapt, înțelesul adverbial propriu-zis, pentru a se transforma în adevărate conjuncții. [4, p. 413-420]

M. Mancaș se referă la aceleași conjuncții provenite din adverbele *atunci* și *apoi*, care au funcție „narativă, de legătură între fraze, pe care îl au uneori, în narația lui Creangă” [7, p. 266]: *Când auzeam noi de masă, tăbăram pe dânsa, ș-apoi, aține-te, gură!*; *Și dă paharul de dușcă; apoi încă vro două-trei, și peste acele alte câteva; după aceea ne binecuvântează iar cu amândouă mâinile, zicând: Ei, băieți, de-acum liniștiți-vă! Ș-apoi ne lasă în pace și-și caută de drum. Atunci, parcă-l văd cum s-a plesnit părintele Duhu cu palma peste frunte, zicând c-un oftat adânc: – Pesemne păcatele mele cele mari și grele m-au aruncat și aici, să învăț niște țopârlani sălbatici!* [3] Pe lângă funcția narativă de manieră populară, aceste adverbe, cu rol de conjuncție, sugerează intenții comunicative familiare, afectuoase.

- **Formele topice inversate sunt curențe în sintaxa populară**; acestea apar, mai ales, în variantele interogative și exclamative ale timpurilor și modurilor analitice sau ale diatezei pasive (*prinde-l-voiu strigoiul acela, gătitu-le-ați...*) [7, p.263]: *Ia lăsați-l încolo, măi; sta-i-ar în gât pe ceea lume! zise Zaharia; Vai! osândi-v-ar Dumnezeu să vă osândească, soiuri ticăloase ce sunteți! Nime n-are chip să se odihnească în casa asta de răul vostru! Cine oare mi-a făcut șotia?; Ei, moșule, zic eu, place-ți cum ne-ai găsit?; Ei, apoi?! Știutu-v-am eu că și voi mi-ați fost de-aceștia? zise moș Luca, mergând pe lângă cai, plin de năduh...* [3] Aceste inversiuni, fie că apar în imprecății, fie în alte structuri de stil popular, în contexte de factură umoristică, adâncesc atât notele ilare, șugubețe, cât și diverse alte subtilități ce țin de limbajul personajelor, de relațiile apropiate, familiare dintre ele, de un cadru încărcat de căldură și lumină.

- **Repetiția și elipsa** sunt, de asemenea, cele mai frecvente procedee stilistice la nivel sintactic... Se repetă la Creangă interjecții, pronume și, cel mai des, verbe... Repetiția verbului are efect ritmic preponderent. [6, p. 267]. Repetiția și elipsa sunt, la fel, de factură populară, care, trecute prin măiestria artistului Creangă, obțin inspirate efecte expresiv-estetice: *Și nici tu junghi, nici tu friguri, nici altă boală nu s-a lipit de noi, dar nici de râie n-am scăpat; Atunci copila părintelui, cum era sprintară și plină de incuri, a bufnit în răs. Păcatul ei, sărmana!*; *Și până a vorbit aceste, eram și învelit într-o sarică ghițoasă de Cașina, băgat într-o desagă pe cal, purces pe drum, și hai la Pipirig; Dascălul nu ne mai primea în școală, Irinuca nu ne putea vindeca, pe bunicul n-avea cine-l înștiința, merindele erau pe sfârșit, rău de noi!* [3] În toate aceste secvențe de text, repetiția sau elipsa sugerează diverse stări de spirit: de la bonomie, compătimire, la disconfort și deznădejde, conturate cu deosebită delicatețe artistică.

Deși ne-am oprit foarte sumar la câteva aspecte legate de sugestivitatea și expresivitatea diverselor mijloace lingvistice orale, am constatat un nebanuit câmp de investigație din acest punct de vedere, dar și din alte perspective, care ar îmbogăți spectrul de probleme ce țin de studiul limbajului în opera scriitorului Creangă, abandonat parcă în ultima vreme pe motiv că nu mai este actual sau că există o suprasaturație a temelor abordate. Un mare scriitor nu este/nu poate fi depășit, iar creația lui va incita mereu tentația cercetării. Ion Creangă este un mare scriitor!

BIBLIOGRAFIE

1. CĂLINESCU G. Istoria literaturii române de la origini până în prezent, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ediție și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București - 1982.
2. COTEANU I. Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj. București: Editura Academiei R.S.R., 1973, 202 p.
3. CREANGĂ I. Amintiri din copilărie, online <https://dochub.com/secia-pentru-copii-i-tineret-bra-ov/Rnqjvv/amintiri-din-copilarie-ion-creanga?pg=25> accesat: 25.02.18.
4. DENSUSIANU O. Vorbirea populară din puncte nouă de vedere. În „Opere”, vol. I. București, 1968, p. 413-420.
5. IORDAN I. Limba română contemporană. București, 1956, p. 690.
6. IRIMIA D. Dialectologie și limbă literară. Regional – literar în textul artistic. <http://www.alil.ro/wp-content/uploads/2012/08/DIALECTOLOGIE-%C5%9E-LIMB%C4%82-LITERAR%C4%82.pdf> accesat: 27.05.13.
7. MANCAȘ M. Limbajul artistic românesc: sec. al XIX-lea, București, 1983, 337 p.

8. MĂNUCĂ D. Ponciful oralității lui Ion Creangă sau despre re-oralitate, online: <http://convorbiri-literare.ro/?p=6901> accesat: 11.02.18.
9. MILAȘ C. Introducere în stilistica oralității. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, 271 p.
10. MUNTEANU Ș. Limba română artistică, București, 1981
11. NICOLAE A. Satul lui Creangă în viziunea marilor critici români. Oralitatea în opera lui Creangă, online: <http://didactica.genesis.ro/satul-creanga-viziunea-marilor-critici-romani-oralitatea-opera-creanga/> accesat:11.02.18.
12. SĂMIHĂIAN F. Oralitatea în discursul postmodern sau punerea în scenă a autenticității. Limbă și literatură, 52, vol. I-II, 2009, p. 85-104.
13. TEIUȘ S. Coordonarea în vorbirea populară românească. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, 189 p.

SIMBOLISMUL FONETIC – MIJLOC DE EXPRESIVITATE ÎN LIMBĂ

Larisa GURĂU

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În acest articol punem în discuție problema simbolismului fonetic și rolul pe care îl are în sporirea expresivității mesajului. Considerăm oportună abordarea acestui subiect, deoarece simbolismul sunetelor reprezintă una dintre cele mai vechi și mai controversate probleme ale limbajului uman și, în special, al fonosemanticii. Este recunoscut unanim faptul că sunetul este dotat cu anumite valori de natură acustică, care, favorizate de limbajul poetic, creează emotivitate, placticitate, expresivitate.

Cuvinte-cheie: *articulare, sunet, simbolism fonetic, flux sonor, tipar fonetic, expresivitate, funcție, limbaj.*

Abstract: We discuss in this article the issue of phonetic symbolism and its role in increasing the expressiveness of the message. We believe the topic is an appropriate one for research as the symbolism of sound is one of the oldest and most controversial issues of human language in general and phonosemantic in particular. It is unanimously accepted that the sound is endowed with certain values, which depend on its acoustic nature. These values, favored by poetic language, create emotiveness, semantic alteration and expressiveness.

Key words: *articulation, sound, phonetic symbolism, sound flow, sound pattern, expressiveness, function, language.*

Caracterizarea sunetelor vorbirii se intersectează cu o serie de probleme și factori, care depășesc cu mult cadrul foneticii propriu-zise și al domeniului lingvistic în general. Într-un proces natural, sunetele produse de aparatul fonator pot fi caracterizate printr-o serie de particularități stabile: înălțimea, frecvența, timbrul, care reprezintă, de fapt, valorile fluxului sonor vorbit. Este unanim recunoscut astăzi faptul că sunetul e dotat cu anumite valori latente, care depind de natura lui acustică. Acestea sunt actualizate în anumite cazuri pe baza asociațiilor de idei. Ultimele sunt favorizate, de cele mai multe ori, de limbajul popular și de cel poetic. Expresivitatea, plasticitatea, emotivitatea, complexitatea de relații asociative joacă un rol important în procesul funcționării acestor limbaje.

Cercetarea caracterului fluxului sonor e o condiție necesară înțelegerii proceselor de elaborare și modelare a tiparelor fonice. Ea aduce date suplimentare celor cunoscute până acum, referitoare la procesul de formare a cuvintelor, mai ales, în zona expresivă a limbajului. Segmentele minime de expresie creează formații demne de menționat pentru comportamentul fonosemantic al acestora, creații originale, plămădite în spiritul sistemului lingvistic românesc. O zonă eminentă expresivă a limbajului o formează creațiile onomatopice. Vorbitorului îi plac cu-

vintele expresive, el le formează după cum prinde cu urechea sunetul. Să zicem, cel produs de hulub. Unuia i s-a părut „grun!” și de aici a format verbul a gruni, altuia „grong!” și de aici s-au format verbele a grongoi, a grongăi; „gugu!” – a gugui, a guguli, a guguri; „gungu!” – a gungăi, a gungui, a gungura, a gunguri; etc. Astfel, tonul grav și sugrumat al vocalei *u*, pronunțat pe cea mai retrasă poziție a traseului fonator și cu cel mai mic grad de deschidere a gurii, împreună cu sunetul produs la emiterea oclusivei *g*, consoană cu o durată de rostire scurtă, dar încărcată de un anumit ecou, efect necesar în această situație, au dat, după cum vedem, anumite creații lingvistice expresive.

Sugestivitatea sunetelor e rezultatul unei reacții în lanț: articulare–reprezentare auditivă–imagine vizuală–impresie tactilă etc. Continuitatea și interferența zonelor senzoriale e un fapt dovedit și bine cunoscut. Din cele cinci simțuri, auzul se pretează la un număr record de transpoziții senzoriale, ceea ce înseamnă că percepțiile auditive se pot transpune în reprezentări spațiale, cromatice, tactile, cinetice etc. Astfel, la rostirea sonantelor *l*, *r*, *m*, *n* vibrează puternic coardele vocale, aproape ca la rostirea vocalelor, iar zgomotul se aude slab, ceea ce conferă sonantelor o valoare muzicală și expresivă considerabilă. De aici și formațiile lingvistice onomatopeice ca: *tarara* – „melodie monotonă care pare că nu se mai sfârșește”; *a lălăi* –, „a cânta monoton, la nesfârșit o melodie, înlocuind, de obicei, cuvintele cu silaba „la” (repetat)”; *lălău* – „care are mișcări greoaie, leneșe, lipsite de grație; prin extindere – care este neglijent, neîngrjit, rău (și murdar) îmbrăcat.”

La formarea ultimelor două lexeme a contribuit rostirea repetată a sonantei *l*, care are o rostire „amortizată”, lină, monotonă, ce duce cu gândul la scurgeri line de lichid, alunecări vâscoase, mișcări molcome și monotone, de altfel, foarte bine caracterizate prin reduplicativele *lălău*, *lălâie* și frazeologismul *lă-mă, mamă*. Reprezentativ în acest sens este și verbul *a ulului* „a cânta monoton, fără cuvinte pentru a adormi un copil”.

Dacă la rostirea sonantelor zgomotul se aude slab, apoi la rostirea consoanelor zgomotoase, adică a consoanelor propriu-zise, prevalează zgomotul. De fapt, sonantele fac trecerea de la vocale la consoanele propriu-zise. La rostirea consoanelor sonore, deși prevalează zgomotul, se aude totuși o vibrație slabă a coardelor vocale, la rostirea consoanelor surde coardele vocale nu vibrează – se aude numai un zgomot.

După cum și era de așteptat, tonul consoanelor sonore va evoca, prin articulație împreună cu vocalele, senzația reverberației cavernoase, a bubuitului înfundat, în special, la rostirea oclusivelor. Cf.: *a bubui*, *a dudui* etc. „A bubui (despre tunete: prin extindere, despre arme de foc sau alte surse de zgomot) – a produce un zgomot înfundat și puternic, adesea repetat (prin ecou) la intervale scurte; a dudui (despre pământ, clădiri, ferestre etc.)”.

Polul opus la care se situează – după gradul de sonoritate – consoanele surde suscită un efect contrar, de diminuare și restricție, cu repercusiuni auditive, cinetice și vizuale, izvorâte din natura reprezentărilor apărute sub impulsul articulatoric al sunetelor în discuție. Cf.: *a şușoti, a şușui* etc. „A şușoti – 1. A vorbi încet, în șoaptă: a șopti (cuiva) la ureche: prin extindere – a vorbi în taină. 2. (Despre ape, frunze etc.; la pers. 3). A produce un zgomot ușor și uniform: a șopti (Var.: a șoșoti). A şușui – 1. A produce un sunet asemănător cu foșnetul frunzelor; a foșni. 2. A liniști sau a adormi un copil prin repetarea prelungită și monotonă a sunetului ș. 3. A spune ceva în șoaptă, a șopti.”

Partea de contribuție a sunetelor vocalice la formarea cuvintelor expresive este hotărâtoare. Timbrul deschis al vocalelor *o* și *ă* creează impresia unui ecou sonor, plin pentru *o* și sec la *ă*, (*o* e ceva mai deschis decât *ă*), convertită în senzația dură a pocnetului, în reprezentarea spațială a unei întinderi mari etc.

Apertura maximă cu care se rostește *a* solicită tonuri tari, care, potențial, generează imagini vii și înălțătoare: explozii de veselie, de încântare, de magnifică și tonică bucurie, de surprindere, admirație, entuziasm, plăcere, satisfacție: *ai-ai-ai!*; *iha-ha!*; *iaca-așa și așa!*.

Apertura mică a vocalelor *i, î, u, e* suscită o diminuare a imaginii auditive, cinetice: *haida-de!* – exclamație prin care se respinge o părere sau se dezaprobă o comportare. Compară cu *haide-ha!* sau cu *haide, haide, vino mai repede!*

Constrictivele *f, v, s, ș, z, j, h*, fiind emise prelungit și șuierător, sugerează vâjâitul vântului, fâlfâitul, foșnetul etc. De exemplu, M. Eminescu recurge la repetarea lui *v* pentru a scoate în relief ideea acțiunii rapide, amenințătoare: „*Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,/ Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare*” (Scrisoarea III).

Mijloacele onomatopoeice servesc, de asemenea, la o sporire a expresivității: „*...vin săgeți de pretutindenii, vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie*” (Scrisoarea III).

Ca element al sistemului fonetic, sunetul nu simbolizează realități din lumea înconjurătoare. *V* n-are nici o atribuție cu vâjâitul vântului sau *ș* cu foșnetul frunzelor. Ele doar evocă momente acustice similare naturii lor fonice, iar acestea, la rândul lor, produc imagini sinestezice adecvate.

Așadar, sunetul, ca și lexemul, poate fi sugestiv prin evocare, numai că în cazul sunetului evocarea e forțată și fluctuantă, pe când în cazul vocabulei e firească și constantă.

Simbolismul sunetelor nu semnifică o relație bine determinată, obligatorie și universal valabilă, ci o încercare aproximativă și efemeră, actualizată, în special, de limbajul vorbit și poetic. De exemplu, *mic > mititel, mămâțel* etc. Acest lucru se observă pregnant în cuvintele care, prin elementele lor sonore, imită sunete, zgomote etc. din natură. Compară: *a dârdâi* – a tremura de frig; *a*

se cutremura; a se clătina. Prin analogie, unui om care vorbește mult i se spune *dârdală*. Lexemul *a dârdâi* și derivate *dârdală, dârdâială, dârdâit, dârdâitură* sunt formații onomatopice.

Valorificarea simbolică a sunetelor e mult mai productivă în limbajul poetic, fiindcă poezia activează la maximum substanța fonică, constituind domeniul voluntar de exploatare a simbolurilor fonice, domeniu în care efectul sugestiv e foarte căutat și în care valorile latente ale sunetelor sunt frecvent actualizate. Așadar, sunetele trezesc anumite imagini în funcție de structura lor acustică, de factura afectivă a contextului.

Maurice Grammont, merituos cercetător al simbolismului fonetic, clasifică sunetele după natura lor acustică în câteva categorii. Astfel, distinge sunete *persante* (ascuțite) numite și *limpezi* sau *clare*.

În cazul limbii noastre, ar fi vorba despre vocalele articulate în partea anterioară a cavității bucale *e* și *i*; sunete grave, articulate în partea posterioară a cavității bucale (sumbre – *u* și *î* și eclatante sau răsunătoare – *a, o, ă*), sunete aspre, dure (momentane: oclusivele) și sunete dulci, blânde (nazalele, lichidele, fricativele, spirantele)

I. Jordan consideră că valoare expresivă poate avea însă orice sunet în anumite circumstanțe. Prin impresia acustică sunetele pot produce în mintea și în sufletul nostru diferite ecouri, devenind semne speciale, adevărate simboluri. Cuvintele care pot să transmită anumite stări afective grație texturii lor sonore sunt numite cuvinte expresive, acestea deosebindu-se, mai mult sau mai puțin, de onomatopee. Însă dacă expresivitatea naturală este rar întâlnită, simbolismul fonetic cunoaște o sferă largă de întrebuințare atât în limba vie, populară, cât și în beletristică. Fenomen fonetic-fonologic, acesta se întemeiază pe asociația de idei, astfel că între un sunet, existent în mai multe cuvinte înrudite din punct de vedere semantic, și înțelesul lor fundamental se stabilește o legătură care face ca în mintea noastră să se trezească ori să se poată trezi nuanța semantică respectivă, ori de câte ori sunetul acela apare într-un cuvânt oarecare, indiferent de sensul curent al acestuia.

În concluzie, putem afirma că simbolismul fonetic este generator de expresivitate și plasticitate în limbă, fenomen ce îi interesează pe mulți cercetători din domeniu. D. Caracostea, de exemplu, identifică limba cu arta și arta cu expresia, afirmând că, *în realitatea ei, limba este expresivitate* și explică totul prin natura estetică a limbajului. Caracostea absolutizează valorile fonetice ale sunetelor unui cuvânt, fonemul fiind *sunetul pătruns de sufletescul vorbitorului* și stabilește diferite tipuri de cuvinte expresive, pornind de la organizarea lor fonetică.

I. Jordan, în *Stilistica limbii române*, oferă o analiză complexă a expresivității în limba română, susținând că alte mijloace care îi dau naștere sunt:

schimbările de accent, lungirea sunetelor, procedeele morfologice și derivative, sintactice, lexicale, împrumuturile externe și interne etc. Preocupări legate de expresivitate găsim și la Tudor Vianu, Ștefan Munteanu, Dumitru Irimia, Alexandru Graur, Alexandru Rosetti și alții.

BIBLIOGRAFIE

1. CARACOSTEA D. *Expresivitatea limbii române*, Iași, Polirom, 2000, p.35
2. GRAMMONT M. *Petit traité de versification française*, Paris, 1928, p.43
3. IORDAN I. *Stilistica limbii române*, București, Editura Științifică, 1975, p. 78.
4. IRIMIA D. *Introducere în stilistică*, - Iași, 2000, p.86

PROBLEME DE CULTIVARE A LIMBII ÎN CREAȚIA SCRIITORILOR CLASICI ROMÂNI

Eugenia DODON

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În acest articol se face o sinteză a unor materiale cu referire la multiple aspecte ale cultivării limbii, abordate de scriitorii clasici români (e vorba, în special, de publicistica lui M. Eminescu și a lui G. Coșbuc). Deși cultivarea limbii a fost o preocupare stabilă a clasicilor, ea rămâne și astăzi tot atât de actuală ca altădată. Gândurile lor sugestive reprezintă un reper fundamental pentru oricine dorește să însușească și să cunoască normele limbii române, să aibă o exprimare ireproșabilă, pentru cei ce se interesează mereu de corectitudinea lingvistică.

Cuvinte-cheie: *cultivare a limbii, cultură națională, evoluție a limbii, frazeologisme, norme ale limbii literale, sinonime, statut literar, valori naționale, zicători.*

Abstract: This article makes a synthesis of some works referring to multiple aspects of language use accuracy, addressed by Romanian classics (especially the publicist works of M. Eminescu and G. Cosbuc). Studied from the topicality perspective, we found out that, although the issue of language correct use was a permanent concern of the classics, it remains today as valuable as it was in the past. The suggestive thoughts of classical writers serve as a fundamental reference for anyone wishing to learn and master the norms of the Romanian language in order to have an irreproachable language expression, for those who are permanently interested in linguistic accuracy.

Key words: *language accuracy, national culture, language evolution, phraseologisms, norms of literary language, synonyms, literary statute/status, national values, sayings.*

Clasicii literaturii române au manifestat un interes vădit față de problemele stringente ce se puneau în discuție pe la mijlocul secolului al XIX-lea despre stabilirea normelor limbii literare, diverse aspecte cu privire la cultivarea ei (influența benefică a împrumuturilor, în același timp, a consecințelor nefavorabile ale lor, utilizarea inadecvată a unor cuvinte, structuri ce nu corespund sistemului limbii române ș.a.). E necesar să amintim despre aportul lui I. H. Rădulescu, V. Alecsandri, C. Negruzzi, A. Russo, I. L. Caragiale, M. Kogălniceanu, M. Eminescu, G. Coșbuc, Al. Mateevici ș.a. în această activitate de onoare, desfășurată cu multă ardoare în acea vreme. Unii dintre ei au abordat tema limbii și în operele artistice: C. Negruzzi în comedia „Muza de la Burdujeni”, într-un șir de scrisori, V. Alecsandri în piesa „Iorgu de la Sadagura”. Profund patriot al limbii române și veșnic îndrăgostit de graiul viu al poporului, el critică lupta contra puriștilor latiniști („Dicționarul grotesc”, „Rusaliile din satul lui Cremene”). Bardul de la Mircești, într-o serie de scrisori particulare, îi „pune la stâlpul infamiei, pe latiniști

și pe pumniștii bucovineni pentru pedantismul lingvistic, pentru tendința lor de a schimonosi limba, sub pretext de o absolută latinizare.” [4, 30] I. L. Caragiale, în comediile sale, ironizează exprimarea incorectă, caracterul limitat al personajelor care stâlcesc limba română, știrbindu-i frumusețea, muzicalitatea.

Contribuția substanțială a acestora la cultivarea limbii române a făcut obiectul unor studii ample, elaborate de Gh. Bulgăr. Am putea indica doar câteva: *Eminescu despre problemele limbii literare* (1955), *Scriitorii români despre limbă* (1958), *Cultura limbii* (1963), *Momentul Eminescu în cultura română* (2000) ș.a., în care se relevă nu numai grija constantă a scriitorilor clasici pentru starea limbii în perioada de atunci. Apar și unele opere în care verbul matern e folosit impecabil, atingând adevărate dimensiuni ale valențelor sale poetice.

Gânduri importante despre valoarea clasicilor în procesul de cultivare a limbii găsim la acad. N. Corlăteanu în studiul „Testament. Cred în izbânda limbii române”, unde se scoate în vileag îndeosebi rolul lui M. Eminescu. El a cercetat detaliat ce a reprezentat limba literară în concepția clasicilor, cum au militat aceștia pentru evoluția ei.

În sfera unor preocupări ale personalităților marcante românești se aflau și textele vechi. Bunăoară, M. Eminescu știa foarte bine limba vechilor texte, comentându-le minuțios, ca un filolog. El însă, cu modestie, notează: „Nefiind filolog de competență, declar eu însumi că opiniile mele sunt cu totul personale și nu merită a tulbura lucrările filologilor”. [Apud:1, 8] Remarcabili savanți în domeniu l-au ascultat și au deprins de la el subtilitățile limbii literare. Grație lui Eminescu, mulți dintre cei ce l-au cunoscut au avut ce învăța, în primul rând, literatura română de la începuturile ei, apoi limba poporului, limba a cărei valoare încă nu era apreciată atunci decât de puțini. Există un șir de comentarii asupra limbii și literaturii vechi, incluzând idei, note afective privind clarificarea unor concepte de cultivare a limbii naționale.

De ce M. Eminescu era atât de mult atras de aceste surse vechi? Răspunsul îl aflăm din constatările lui Gh. Bulgăr: documentele de limbă veche probează continuitatea unei structuri latine indiscutabile și a unor afinități istorice cu celelalte limbi romanice, care au „favorizat asimilarea rapidă a cuvintelor noi, a neologismelor romanice; prin ele, limba română s-a apropiat de romanitatea occidentală, atât de prestigioasă în câmpul culturii universale”. [3, 33]

M. Eminescu a adus argumente forte, pentru a susține perfecționarea sistemului limbii noastre literare. În curentul de idei progresiste, ce concepea îmbogățirea limbii scrise pe baza poporului, el a formulat teze esențiale, inerente cultivării limbii într-o epocă în care invazia cosmopolitismului în literatură și limbă a câștigat teren. [1, 9] În viziunea poetului nepereche, limba poporului își are legile de veacuri, statornicite. Misiunea scriitorului e să le observe și să le respecte. Acesta poate rectifica formele, șlefui nuanțele și extinde sfera vocabula-

rului, luând în considerare numele limbii naționale. Viitorul literar M. Eminescu îl percepea axat pe poezia populară. Aceeași atitudine o manifesta și M. Kogălniceanu în Introducere la programul „Daciei literare”, în care se cerea ca românii „să aibă o literatură și o limbă comună pentru toți”. El nu acceptă jargoanele la care apelau adesea cercurile cosmopolite rupte de popor, folosind un amalgam (lexeme din limbile latină, poloneză, maghiară, germană, română). Se confirmă, pe bună dreptate, că limba e un criteriu al culturii. E absolut necesar a avea o limbă bogată, expresivă, ce va servi la procesul de civilizație a unui popor.

Aidoma predecesorilor săi, C. Bolliac, N. Bălcescu, D. Bolintineanu, mai târziu C. Negruzzi, Al. Russo, M. Kogălniceanu, care au simțit nevoia existenței unui împrumut de exprimare sugestivă, ce se interesau de cultivarea limbii, Luceafărul poeziei românești a continuat activitatea acestor creatori, preocupați de progresul culturii naționale și de îmbogățirea limbii noastre literare. [1, 20]

Se știe că M. Eminescu a publicat în ziarul „Timpul” mai multe articole consecutive despre limba literară română, luând în dezbateri multiple probleme: evoluția limbii nu putea progresa din anumite cauze (stălcirea ei de către tineretul franțuzit și de către adepții curentelor filologice), ceea ce trezea o mare indignare din partea poetului; învățământul, mai ales, cel universitar (dar și cel elementar și cel mediu) nu avea loc într-o limbă română desăvârșită; lipsa unei curiozități evidente și din partea profesorilor nu se studia gramatică și nu se cunoșteau formele corecte ale limbii, nici ministerul, nici statul nu avea vreo atitudine pozitivă față de aceste chestiuni imperioase. [1, 52] Regretabil faptul, însă cu unele dintre ele ne ciocnim și astăzi, deși suntem în cel de-al treilea mileniu al civilizației umane.

O situație deplorabilă era și în teatru. M. Eminescu critică manierele necorespunzătoare ale actorilor care desconsiderau limba vorbită de popor. În accepția lui, arta actorului, fără respectul limbii literare, rămâne un joc gratuit și neînțeles. Așadar, teatrul putea și urma să devină un factor fundamental, un loc de cultivare a limbii literare: actorul trebuie să posede un stil deosebit, o pronunțare adecvată, ce ar constitui un model de limbă.

M. Eminescu vedea salvarea acestei stări inacceptabile astfel: se poate ridica nivelul limbii, dacă limba scrisă, limba literară se va orienta după limba vie a poporului, pe care scriitorii au lustruit-o cu iscusință, demonstrându-și din plin vocația pentru frumusețile ei evocatoare.

El, după cum specifică cercetătorii, s-a ocupat și de alte probleme de limbă: ortografie și ortoepie, vocabular, etimologie, morfologie și sintaxă etc., dezavuuând mereu sistemele artificiale de pronunțare și scriere, neconforme cu realitatea limbii vii. Indicațiile lui sunt juste și necesare tuturor celor ce se interesează de limba literară.

Întrucât despre clasicii literaturii române, care au încercat să arate sub ce aspect se prezintă lucrurile în ceea ce privește cultivarea limbii, a vorbit, așa

cum am spus anterior, Gh. Bulgăr, în continuare vom căuta să ne referim la unele articole ale lui G. Coșbuc, ce oglindesc o tematică similară, se pare, trecute cu vederea, fiind semnalate doar tangențial.

Un adevăr autentic îl evidențiază Gh. Bulgăr, M. Crihană despre G. Coșbuc: El „este, prin vastitatea și expresivitatea literară a universului său poetic, un capitol fundamental al culturii noastre naționale”. Ne-a dăruit „atâtea pagini de caldă pledoarie pentru cultivarea limbii naționale, un îndemn viu la „creșterea limbii românești”. Opera lui e un reper considerabil „al înnobilării limbii și culturii noastre naționale”. [2, 158]

Am citit cu o deosebită satisfacție câteva articole din publicistica lui G. Coșbuc, analizându-le detaliat pe cele esențiale la subiectul abordat, ele, desigur, fiind numeroase. Desprindem, astfel, interesul constant al poetului țărânimii pentru limba română, pentru conștiința de neam ce l-a călăuzit pe acest făgaș. Ideile, aserțiunile ce-i aparțin sunt temeinic argumentate. Notele, accesibile și profunde, în același timp, pentru cercetători, reflectă latura filologică și poetică a preocupărilor lui față de limba română. Ele constituie un bun reper pentru contemporani la elucidarea unui sau altui fenomen de limbă.

G. Coșbuc, după cum reiese din articolul „Pentru limba românească”, caracterizează nivelul limbii române din acea vreme, reliefând factorii decisivi ce i-ar fi asigurat procesul de avansare sau de degradare. Pe atunci, statutul literar al limbii române se respecta doar pe alocuri, fiind vorbită mai pe alese la curțile voievozilor, pe la casele familiilor boierești. Acesta era un mod de a o dezvolta și a o cultiva.

Cu durere în suflet, G. Coșbuc observă că la edificarea operei înălțătoare de cultivare a limbii un rol decisiv, firește, l-au avut, în primul rând, „necăjiții de cărturari scriitori. Mai ales cei bisericești, și poate că numai ei”. De asemenea, el remarcă importanța traducătorilor de atunci. Anume aceștia au depus eforturi susținute, pentru a găsi echivalentele firești ale cuvintelor străine, pentru a da frazelor cele mai potrivite și frumoase forme, care ar corespunde originalului. Autorul crede că acest fapt a influențat pozitiv limba și a cunoscut de-a lungul timpului mari progrese, îmbogățindu-se și poleindu-se. [5, 495]

G. Coșbuc își exprimă ferm opinia în privința cronicarilor care au dorit să aducă la cunoștința cititorului adevărul istoric, în primul rând, și nu cel literar. Neîndoielnic, nu se putea vorbi de o prosperare a limbii române: atestăm la ei un stil neîngrijit, o limbă obișnuită, populară, frumusețea scrisului lor constă anume în naivitatea și în plasticitatea aceasta. Creația lor reprezintă o sursă de inspirație pentru filologi, care știu să descopere formele populare veritabile ale limbii din perioada aceea. Alături de M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, M. Eminescu ș.a., G. Coșbuc confirmă principiul general-valabil că limba e cel mai puternic mijloc al evoluției culturale a unui popor, iar dezvoltarea și cultivarea ei devin un scop primordial pentru fiecare națiune.

Nu-i scapă din vedere lui G. Coșbuc nici aportul pe care l-au avut, cum îi numește el, vechii scriitori ce au trăit într-un contact sufletesc cu poporul. Aceștia s-au aflat în mijlocul istoriei noastre, a tradițiilor noastre, pentru care prima condiție erau unificarea și fixarea limbii. [5, 561]

În articolul „Uniți” el menționează: „Nu e nevoie s-arăt cum au cultivat și au unificat ei limba, căci toți cunoaștem făptuitul lucru: frumusețea limbii bisericești, care și astăzi ar trebui, ah, cât ar trebui să ne servească de model, dacă nu ca limpezime totdeauna – căci sintactica ei este puțin întunecată din cauza influențelor străine – dar ca energie și plasticitate”. [5, 563] Se amintește aici despre Dosoftei, M. Costin, Gr. Ureche, pentru care aspirațiile neamului nostru erau un obiectiv suprem, un ideal național îi stăpânea pe toți.

Împărtășim ideea lui nobilă, precum că o influență benefică în dezvoltarea și cultivarea limbii o are biserica, cu toate că odinioară ea nu se resimțea așa cum ar fi trebuit să fie: nu se mai citeau cărți religioase. Autorul face o constatare reală: limba acestui gen de literatură e tot cea veche, cu multe arhaisme. [5, 496]

Chiar dacă biserica ar putea fi printre cei mai activi promotori ai limbii române corecte, de rând cu reprezentanții din învățământul de toate gradele, totuși, în această privință, nici acum nu observăm progrese prea mari.

Firește, G. Coșbuc e pătruns de o dorință intensă de a salva situația, de a găsi ieșire din impas, de a recurge la soluții concrete. Pentru a ocroti limba, autorul semnaleză că popoarele culte ale Europei au înființat **societăți literare**, românii însă nu le-au avut niciodată.

Credem că e un gând demn de luat în seamă, chiar dacă au trecut atâția ani. Oare astăzi nu s-ar putea institui astfel de societăți, mai întâi, în mediul academic, al tineretului studios, în general, în orice tip de învățământ? Cât de mult ar contribui ele la formarea unei ambianțe lingvistice, contând enorm pentru cultura unei națiuni! Indiferența însă, nivelul de instruire și educație scăzut al societății actuale, în ansamblu, ne împiedică să repunem, odată și pentru totdeauna, valorile naționale în albia lor firească.

Asemenea lui V. Alecsandri, M. Eminescu, C. Negruzzi, G. Coșbuc consideră că influența teatrului, a saloanelor ar fi favorabilă vorbitorilor unei comunități. În accepția lui însă, teatrul nu poate oferi publicului decât ceea ce însuși teatrului îi dă literatura. Din această cauză, el nu poate să cultive, cu atât mai puțin, să dezvolte limba, doar e în stare să popularizeze ceea ce le pun la dispoziție scriitorii.

G. Coșbuc critică atitudinea saloanelor ce nu au arătat nicicând respect față de literatura noastră, față de obiceiurile naționale. Proprietarii lor o vorbeau numai, în caz de nevoie, cu scriitorii lor, care, din întâmplare, erau români. Regretabil, în viziunea lui G. Coșbuc, aceștia sunt aleși tot din neamuri străine, fiind aduși de prin Franța și din insula britanilor. Astfel, saloanele, în loc să reprezinte punctul de sprijin forte în a ridica prestigiul limbii românești, ele „sunt veșnicul

pumnal în mâna nesocotitului”. În aceste circumstanțe neprielnice pentru limba română, rămân doar scriitorii, care sunt neajutorați, totodată, batjocoriți, având puține șanse de a dezvolta și a îmbogăți limba. Chiar dacă am fi mai numeroși și mai culți, totuși literatura nu ar putea avansa îndeajuns „pe toate ale ei tărâmurii”, când este lipsită de orice posibilitate. [5, 497]

De bună seamă, așa este. Ce ar întreprinde scriitorii de la noi, bunăoară, mai mult decât au făcut, îndeosebi de la 1989 până în prezent, fără măcar o cât de mică apreciere din partea statului, a altor organe de resort?

Un aspect al cultivării limbii îl constituie, după G. Coșbuc, zicătorile, de fapt, frazeologisme. Despre originea lor, condițiile concrete în care au apărut acestea aflăm din articolul „Vorba ăluia”. Ca un adevărat filolog, el explică amplu cum și când trebuie folosite, completând, de fapt, comentariile ce le conțin, actualmente, dicționarele noastre. Iată unele dintre ele: *altă căciulă; lasă-l în moara lui; a lua lumea-n cap; a prins prepelița de coadă; la botul calului; cu cățel, cu purcel* ș.a. Interpretările subtile, într-o formă poetică, pe alocuri ironice, fac ca aceste pagini să devină atractive pentru cititori, îndemnându-i parcă să însușească temeinic perlele rostite din gura poporului.

Sunt frumoase zicătorile românești, ce fac aluzie la temperamentul sau la apucăturile unui om, vorbind de calul lui. Cât de accesibil, totodată, pasionant, argumentează G. Coșbuc ce înseamnă *la botul calului* – a bea cel din urmă pahar. Cu acest verb circulă și expresia *a bea la roată* (a fi băut destul, a fi beat). [5, 12]

Foarte interesant și lesne de perceput pentru oricine este frazeologismul *cu cățel, cu purcel*. Când se zice *a plecat cu cățel, cu purcel*, se are în vedere că s-a dus cu tot ce a vrut, cu toată casa, pentru totdeauna sau pentru un anumit timp. Deci, semnifică și: *a te muta, a-ți schimba locuința*. Cât despre originea acestui frazeologism, se atestă că este luat din viața nomadă a Țiganilor de laie. Ei au o deosebită dragoste să crească porcii, mai țin și câte un câine, pentru a le păzi tabăra. Purcelul și cățelul – toată averea Țiganilor: când se scoală satul asupra lor ori îi urmăresc autoritățile, Țiganii o rup la fugă, își lasă, la primejdie, și căruțele, și nevestele, și copiii, însă cățelul și purcelul – niciodată. Ei știu că numai aceste două dobitoace i le poate lua românul, purcelul că-i frate cu slănina, iar cățelul că-i bun și el la casa omului. G. Coșbuc remarcă: „Felul de-a trăi și de-a gândi al Țiganului a dat românului cea mai bogată materie de satiră și glumă”. Țiganul a ajuns arhicunoscut în zicătorile: *și-a mâncat omenia ca Țiganul biserica; s-a obișnuit cu răul, ca Țiganul cu scânteile; s-a înecat la mal ca Țiganul* ș.a. [5, 13]

Frazeologismul *a lua lumea-n cap* e una dintre cele mai îndrăznețe metafore ale limbii noastre. Nu e o metaforă poetică după origine, ci numai, după înțelesul ei de astăzi. N-a creat-o fantezia, dar realitatea: cei vechi (țărani) își luau lumea-n cap având pământ, cei de azi fără pământ își iau lumea-n cap! G. Coșbuc

precizează că nu a descoperit în nicio limbă mai viu descrisă suprema disperare decât în tabloul acesta. O energie sălbatică și o fantezie nebună e în metaforele: *i-a fulgerat prin cap gândul; i-a trăsнит prin cap; îi umblă în cap; a lua lumea-n cap* etc. E, poate, treapta extremă a imaginii poetice. [5, 23]

A prins prepeșița de coadă are sensul de a fi lăudăros peste măsură, orgolios din cale-afară. Coada animalelor a însemnat un prilej potrivit pentru apariția mai multor proverbe și zicători. De exemplu: *Din coada de pisică nu faci sită de mătase; coada câinelui nouă am s-o îndreptezi că ea tot colac rămâne; caprei îi cade coada de râie, și ea tot în sus o ține; d-aia n-are ursul coadă; a plecat cu coada între picioare*. Lipsa cozii i s-a părut românului deosebit de specifică, încât a făcut-o termen de comparație. Pentru un om, pe care îl identifică tot mai multă lume, românul zice: *Îl știe tot satul ca pe o iapă albă, ca pe un bou breaz, mai ales, e cunoscut ca un câine scurt de coadă*. [5, 25]

Din cele relatate, reținem că trebuie să evaluăm înțelepciunea poporului, că e util să însușim cu exactitate multe expresii ce circulă și astăzi în vocabularul limbii române, nefiind suficient cunoscute din punctul de vedere al provenienței. E o veritabilă lecție de cultivare a limbii române, absolut necesară și fascinantă!

Într-un articol de factură combativă „Logică particulară”, G. Coșbuc intră într-o polemică cam dură cu un inginer de origine germană, care vorbea românește destul de bine, însă nu putea diferenția forma de perfect compus al conjugării active de cea a prezentului indicativ, diateza pasivă (*El a biruit* și *El e biruit*). Neamțul se obișnuise cu modul de a alcătui perfectul compus ca în germană, de aceea susținea morțiș că limba română e incorectă și nelogică, totodată, e săracă: nu are un verb auxiliar pentru conjugarea pasivă, ca limba nemților. Drept răspuns la această nedumerire din partea unui vorbitor străin, poetul vine cu argumente incontestabile: toate limbile sunt logice, sunt sisteme. Principiul sistemelor e variat, de aceea e tocmai o virtute și mai ales o necesitate. Că e fals – cine să judece? E important că principiul e dezvoltat în mod echilibrat și consecvent. [5, 580]

G. Coșbuc demonstrează în ce constă specificul fiecărei limbi. Orice limbă are o logică individuală, una practică, tipică temperamentului său. Chiar și cea mai barbară limbă posedă logica sa. Autorul vedește admirație pentru toate limbile, în care se pot găsi frumuseți – nu exterioare, ci interioare (de structură): în ele logica variază în mii de aspecte. Anume diversitatea manifestărilor trezește sentimente de profundă prețuire. Este o situație inimaginabilă, dacă toți oamenii s-ar exprima la fel. [5, 578]

În această dispută aprinsă se observă cât de insistent este neamțul în convingerile sale: el nu deslușește unele criterii de existență a limbii. G. Coșbuc, pe bună dreptate, afirmă că limba e un mijloc de înțelegere, atunci cum poate fi mai bună și mai adevărată? Fără îndoială, popoarele culte au mai multe idei, se evidențiază printr-o limbă mai bogată în vorbă, mai bogată în forme etimologice și

sintactice, ceea ce e cu totul altceva. Indiferent, dacă chinezul are limbă săracă și francezul – limbă bogată, nu contează. Și chinezul, și francezul doresc să comunice, au nevoie de limbă ca posibilitate de comprehensiune.[5, 580-581]

Un argument peremptoriu pe care autorul îl aduce inginerului neamț, ce nu a renunțat la concepțiile sale categorice, este că „nouă tocmai de structura limbii ni-e teamă: s-o păstrăm intactă, căci ea e sistem neolatin, și dărâmându-se sistemul limbii, ne omorâm naționalitatea”. [5, 583]

Așadar, și din acest articol ne dăm seama că G. Coșbuc era un excelent cunoscător nu doar al istoriei, al literaturii, al culturii române, ci și un scriitor fervent, un bun cultivator al limbii române. El putea să dovedească oricând în ce rezidă tezaurul limbii române, fiind un apărător înflăcărat al ei în fața celor ce încercau în mod artificial să-i diminueze valoarea. Ce bine ar fi să învățăm din ceea ce ne-a lăsat G. Coșbuc, să aplicăm cu temeritate și în mediul nostru lingvistic, care se impune imperios a fi ameliorat!

Un articol excepțional, ce oglindește probleme de cultivare a limbii române, cu un titlu incitant, este „O formulă solemnă”. Aici G. Coșbuc critică cu asprime erorile ce se comit în sfera juridică de Curtea de Apel din București, care a pronunțat o formulă solemnă la adresa unui cetățean, pe nume Șuțu, decorat cu Steaua României: „*Ai lipsit la onoare...*”

Este o nedumerire pentru scriitor: de ce formulă? Există în ea vreo idee mare, sublimă, genială? Totuși, purtând un respect față de magistrați, G. Coșbuc nu-și bate joc de sentințele judecătorești: nimeni nu are voie să râdă de faptele oficiale ale acestora. El admite că oricine are dreptul să critice, „să râdă de logica și de limba oficială a Curții de Apel”, dacă lipsește rațiunea firească și limba e pocită. Dacă Curtea de Apel vorbește rău românește, e de datoria oricui, a omului simplu să-i riposteze. [5, 585]

Autorul simte un sentiment de jenă să dea exemple de vorbire adecvată tocmai Curții de Apel. Pentru asemenea neștiutori ai limbii române, el demonstrează că verbul *a lipsi* nu regentează niciodată prepoziția *la*, ci se construiește cu *din* și *de la* etc.: *lipsește din pâine, lipsește din vin, a lipsit de la școală. A lipsit la concert, a lipsit la bal, a lipsit la apel* sau alte construcții analoage sunt greșite, în opinia lui, fraze barbare. Corect e: ... *de la concert, de la apel, de la bal* etc. Formula solemnă, *a lipsi la onoare*, pe care o blamează G. Coșbuc, intră în categoria aceasta de fraze barbare. În plus, în comparație cu mostrele indicate *supra*, ea este neestetică. [5, 586]

Prin urmare, Curtea de Apel e ridicolă și vrednică de batjocură, întrucât românul nu și-a dorit să-și creeze o limbă afemeiată, molatică și plină de chichițe de tot felul. Limba română e una energică, sinceră în expresiuni, ferită de ambiguități. E o concluzie tranșantă pe care o trage autorul: „Mai bine săracă, dar cinstită. Francezii sunt de mult pe lume, au văzut multe; lor le dai dreptul să aibă o limbă

așa cum o au. Dar noi? O, și prin gramatică poți corupe moravurile unui popor, precum, dimpotrivă, moravurile corup gramatica. Vom opri cu pieptul pe cei ce introduc nesincerități și apucături advocățești în gramatică”. [5, 587-588]

G. Coșbuc e indignat de faptul că cei ce ar trebui să devină un model de exprimare, din păcate, „nu păzesc legile limbii și tratează cu ce avem noi mai scump ca și cu o zdreanță.” [5, 588] Se aduc exemple elocvente despre aplicarea unor amenzi mari din partea Ministerului de Interne din Germania, pentru firmele scrise impropriu nemțește, pentru inscripțiile nepotrivite ale caselor particulare, într-un cuvânt, pentru orice s-ar fi scris inadecvat și se află în văzul publicului. Autorul compară această stare de lucruri normală cu cea din spațiul românesc, în care persistă inexactități de limbă și monstruoziități gramaticale, oriunde te întorci: pe afișele căilor ferate, pe rambursurile poștale, pe edificii publice, pe tramcare, pe tot, pe tot. Germanii, dacă atestă așa ceva, dau jos firmele scrise rău gramatical. La români vezi pe ușile Ministerului de Culte, ale Ministerului de Instrucțiune lucruri ca acestea: „Biroul arhitectonic al Ministerului de Culte: un genitiv auzit de o ureche străină și scris așa ceva”, și nu s-a găsit nici un profesor să observe așa ceva. Nici „Monitorul oficial” nu respectă normele limbii române, de aceea nici nu-ți vine să-l citești. Cum ar reacționa alte țări, precum Franța, Germania, Anglia, dacă o Curte de Apel ar pronunța o sentință atât de nepotrivită sub aspect gramatical, cum s-a întâmplat la noi? Răspunsul, evident, e categoric: „Membrii Curții ar intra în pământ de rușine și de frica răzbunării publicului”. [5, 588]

După unii, s-ar părea că e prea multă discuție pentru o expresie, pentru o nimica toată! În accepția lui G. Coșbuc, acest lucru „nu e nimica, e mult, e foarte mult... Azi lăsăm să intre în limbă o monstruoziitate, mâine alta, și tot așa mai departe”. Dacă nu le acordăm atenție, nu vom putea scăpa de ele. Nu e vorba de o expresie doar, ci de foarte multe, ce vin și pot să vină, după exemplul dat de Curte – mai ales că e o „formulă solemnă” – vor încerca toți judecătorii de ocol să o imite. [5, 589]

Deci, scriitorul acceptă formulele solemne autentice: *Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși*, un semn al binecuvântării, prin care Iisus Hristos și-a concentrat toată învățătura într-o asemenea exprimare; *cunoaște-te pe tine însuși*, în care se conține întreaga esență a cugetării, a filosofiei umane. „Un om ori un popor își toarnă în formule solemne, după G. Coșbuc, suprema înțelepciune la care a ajuns. Când auzi o formulă solemnă, te prind fiori, te cutremuri; simți în apropierea ta pe Dumnezeu și pleci capul umilit, cu temere și cu admirare... Formula solemnă e sentința cea din urmă a rațiunii noastre. Ea e chintesența adevărului, ori a convingerii noastre”. [5, 584]

Astfel, sesizăm că G. Coșbuc ia atitudine, având o reacție promptă față de formulările eronate, inadmisibile în orice tip de exprimare, cu atât mai mult, în

cea a persoanelor oficiale, ce trebuie să fie un etalon de corectitudine lingvistică, în special, pentru cei care emit legi, hotărâri, pronunță sentințe.

Dacă raportăm toate acestea la realitatea noastră, vom descoperi structuri inacceptabile, însă, adesea, trecute cu vederea, neglijate. E o situație neadmisibilă, ce nu poate dura la nesfârșit!

Într-un alt articol, „Despre sărăcia limbii române”, G. Coșbuc manifestă același patos și dragoste față de valorile naționale. E vorba de o replică tăioasă la adresa unor ignoranți din Dorohoi. Aceștia susțineau că limba română e săracă, în comparație cu bogăția de vorbe în limba franceză, că „o limbă e cu atât mai bogată, cu cât are mai multe vorbe”. Autorul relevă ideea pertinentă: nu importă că într-o limbă sunt 1.000 de cuvinte ori 60.000, întrucât „limba cea cu o mie de vorbe poate exprima toate ideile, toate nuanțele de gândire, întocmai ca limba cea cu 60.000 de vorbe? Atunci de ce e mai bogată aceasta decât cealaltă? N-au aceeași intensitate psihologică amândouă?” [5, 590]

E important să menționăm că în limba noastră e prețioasă geniala artă a combinării: admiri puterea imensă de a stăpâni un material vast prin mijloace reduse. Autorul recomandă să-i apreciem, pe europeni care au știut cu câteva semne să copieze toate limbile omenești, să onorăm limbile care cu posibilități puține redau orice idee ce ar putea trece prin capul omului. Pe care parte e mai multă inteligență, mai multă artă? El combate, în acest fel, părerea zevzecilor, care văd splendoarea unei limbi în abundența formelor. [5, 591]

Revoltat de cele auzite din gura unui român din zona Dorohoiului, precum că limba română e săracă, nu are cuvinte multe, forme multe, autorul remarcă: nu posedă multe, însă suficiente, deoarece toate limbile analitice au puține forme, dar prezintă toate ideile limbilor clasice. Se contestă acest neadevăr, demonstrându-se în ce constă bogăția limbii române: traducerea în această limbă a oricărui scriitor clasic; se poate reprezenta orice autor latin și grec într-un mod neobișnuit. Nu sărăcia limbii, ci necunoașterea ei este cauza tuturor nereușitelor, bunăoară, într-o traducere, accentuează G. Coșbuc. „Nu ne cunoaștem limba”, conchide el, acesta-i adevărul. „Știm atâta cât am învățat de la mama, dacă ne-am născut în sat; și de la slugile din grajd și din bucătărie, dacă ne-am născut în oraș. Aceasta înseamnă a cunoaște o limbă? Cunoaștem noi limba cărților vechi? Cunoaștem bogăția de vorbe și forme ale dialectelor? Cunoaștem mijloacele de cultivare a limbii?... Ne gândim măcar 5 minute pe săptămână asupra vreunei chestiuni de limbă?” Doar în clasele primare mai învățăm gramatică, după aceea uităm de ea. Cunoaștem limba poporului și depunem vreun efort s-o dezvoltăm? Ne studiem noi poezia populară? ș.a. Toate acestea, desigur, ne pun pe gânduri. Actualmente, situația lingvistică diferă foarte puțin, chiar dacă s-au scurs atâția ani. Aderăm la opinia lui G. Coșbuc, care afirmă că „Avem o limbă foarte bogată, și n-o cunoaștem, și ne bălăbănim cu o limbă literară anemică și oficioasă, și ne

plângem că n-avem expresiuni, că n-avem mijloace de a o dezvolta”. [5, 593]

Sunt prețioase recomandările lui G. Coșbuc, care trebuie aplicate și astăzi, peste atâtea decenii, fiind general-valabile. Iată câteva dintre ele:

- să citim mai mult;
- să căutăm modalitățile de dezvoltare pe care le putem descoperi în limbile surori, în dialectele noastre, în graiurile locale, în cărțile vechi;
- să studiem toate manifestările psihologice ale poporului;
- să valorificăm la maximum poezia și basmele poporului;
- să studiem cu atenție scrierile celor care au încercat, în limita posibilului, și după vremuri să analizeze toate aceste lucruri;
- să nu le încredințăm instruirea și educația copiilor altora, dar să-i deprindem de mici cu limba română adevărată, în loc să-i obișnuim cu franceza și engleza;
- în școli să luăm mai multe ore de limba română;
- să însușim legile limbii, să nu scriem cum ne taie capul, căci dăm exemple rele.[5, 595]

Într-un articol „Un plural ajuns la batjocură”, G. Coșbuc se referă la nerespectarea normelor morfologice. E vorba de formarea numărului plural la substantive de diverse genuri. Desigur, unele terminații mai vechi ale acestora au fost substituite în conformitate cu norma morfologică. Aici găsim informații științifice prețioase despre principiul logic al limbilor. Pe alocuri, el îi acuză pe poeții care, pentru a obține rima, încalcă regulile de formare a pluralului unor substantive: *suferință – suferinți, năzuință – năzuinți, voință – voinți*, în loc de *suferințe, năzuințe, voințe*.

„Adevărată vorbă: filosofii strică logica, iar poeții strică limba!” [5, 600]
Credem că este puțin exagerată această constatare, dat fiind că logica filosofilor este una specifică acestui tip de gândire, iar cea a poezilor, bazată, uneori, pe jocuri de cuvinte, urmărește anumite efecte stilistice și captează atenția cititorului.

Naturaletăea limbii, în opinia lui G. Coșbuc, o mențin țărani: ei nu greșesc aici, cu excepția celor ce s-au molipsit de la orășeni. El se întreabă mirat: „...De unde ne vine nouă poftă să distrugem formele moștenite și păstrate cu îndărătnicie de popor? Ce, noi, cărturarii, fariseii limbii, vameșii condeului, noi să fim mai români decât poporul, mai păpistași decât papa?” [5, 600]

Articolul „Curiozități de-ale limbii românești” reflectă cacofoniile în contextele poetice, ce reprezintă ceva neobișnuit (îngrămădirea aceleiași consoane sau vocale). E destul de convingătoare mostra *s-a întâlnit cucu cu cucuveaua*, fiind evaluată ca cea mai frumoasă. Poetul consideră că și urâtenia e frumoasă. În același timp, se referă și la o cacofonie grozavă (cea cu ouăle), descoperită de popor, pentru a complica dibăcia de rostire a vorbitorului. Un străin, care știe puțin românește, nici bătut n-o poate pronunța; înșiși românii se încurcă spunând-o.[5, 364]

O analiză minuțioasă face G. Coșbuc în articolul „Mania diminutivelor”. Există limbi ce au farmec tocmai datorită diminutivelor (limba rusă, bunăoară), dar limbile germanice nu le acceptă decât ca umor și caricatură. Spre deosebire de francezi, spanioli și italieni, care preferă diminutivele, românii le urăsc. Se zice că „diminutivarea nu e decât o degradare a înțelesului vorbelor. Și nici nu e de dorit ca românii să aibă o limbă diminutivată”. [5, 367]

Se pare că e o apreciere subiectivă: în limba română diminutivele sunt frecvente, fiind o caracteristică distinctă a oralității, ele comportă diferite nuanțe stilistice, atribuindu-i comunicării, în special celei poetice, conotații inedite.

În privința diminutivelor, autorul întreprinde o analiză profundă. El observă că popoarele slave au o atitudine pozitivă față de diminutive, cele romanice țin o cale mijlocie, popoarele germanice – dușmani ai diminutivelor. În comparație cu românii, francezii au mai puține diminutive, aceasta fiind, în viziunea lui G. Coșbuc, de natură psihologică și fiziologică. Popoarele neolatine au de trei ori mai multe sufixe diminutive decât limba latină. În limba română, la fel, se află multe: alături de cele primare, moștenite direct, multe secundare și terțiare, apoi multe străine. Constatarea e de interes științific: limba română nu face uz de diminutive decât în graiul familiar și acolo cu o rezervă foarte apropiată de sfială. Doar în limbajul copiilor putem atesta diminutive. Sunt extrem de puține diminutivele ce-și păstrează în limba latină sensul lor primitiv: *frățior*, *surioară*, *cămășuie* etc. [5, 368-369]

Țăranilor munteni și moldoveni le plac foarte mult diminutivele, fapt ce se datorează, în primul rând, contactului intens cu rușii, începând de la 1830 încoace, însă nu au intrat în literatură, ceea ce nu e mare pericol, nu le admit nici ziaristii.

De la greci, românii au împrumutat sufixe ca *achi* și *sachi*, care le atașează la numele lor. G. Coșbuc are o atitudine depreciativă față de acestea: „Se diminutivează numele așa de pocit, încât ți-e peste puțină să-l recunoști”. E ridicol că diminutivăm numele bărbaților, alte neamuri dau nume diminutive numai copiilor, pisicilor și câinilor. După G. Coșbuc, chiar și în poezia populară au pătruns foarte puține diminutive, folosite, la nevoie, pentru rime. [5, 371]

O adevărată lecție de cultivare a limbii ne-o dă autorul în articolul „*A zice*” și „*a spune*”. Observator fin al faptelor de limbă, înzestrat cu un bun-simț al limbii, G. Coșbuc constată că e dificil a deosebi aceste două verbe: majoritatea vorbitorilor (ziariști, avocați, doctori, profesori) nu le pot discrimina întotdeauna. Pentru a fi ilustrativ, se examinează cu atenție afișele Teatrului Național, ale Ateneului Român, diverse exemple din ziare ș.a., concluzionând că prioritate are lexemul *a zice*, deși, uneori, e nejustificat.

G. Coșbuc definește sinonimele astfel: Ele „sunt adevăratul lux al unei limbi, și nicio limbă nu suferă luxul, uzul ori diferențiază sinonimele, ori ucide pe cele

mai rezistente. *A zice* și *a spune* sunt până la un loc sinonime și se bucură de cea mai luxoasă suită în limba românească. *A vorbi, a grăi, a rosti, a cuvânta*, apoi *a exprima, a pronunța, a relata, a declara* și altele, sunt tot atâtea sinonime până la un loc cu *a zice* și *a spune*".[5, 408]

Ni se pare motivată explicația pe care o face G. Coșbuc cu privire la verbele *zice, spune, vorbește, grăiește, cuvântează, pronunță-te, exprimă-te*, ce redau același lucru. E adevărat că cele două verbe *a spune* și *a zice* sunt sinonime relative și între ele există anumite limite semantice. Doar uzul, tradiția și simțul înnăscut al limbii pot determina unde este granița dintre *a zice* și *a spune*. Deseori, *a zice* înseamnă *a susține o părere, a afirma*, iar *a spune* – *a aduce la cunoștință, a da pe față, a povesti*. Exact: *spun*=anunț, *zic*=enunț. Nu e totuna: „*tu ce spui?*” cu „*tu ce zici?*” Dacă vrem să cunoaștem opinia cuiva, propune autorul, întrebăm: „*Dar tu ce zici?*” sau „*Ce zici tu?*” Însă nu: „*Da tu ce spui?*” În acest caz, așteptăm să se confirme o concepție. Omul susține un punct de vedere, când înjură pe altul, de aceea: „*mi-a zis tâlhar, mi-a zis prostule*” etc., însă nu: „*mi-a spus tâlhar*” etc. Nu contează, uneori dacă anunțăm sau emitem ceva, întrebuițăm, după cum ne place, cele două verbe. *Se zice că... ori se spune că...* e totuna. Negreșit, nu e același lucru: Biblia *zice* cu Biblia *spune* sau Aristotel *zice* și Aristotel *spune*. Când *spune* Aristotel ceva, nu e filosof, dar simplu cronicar sau informator; când *zice*, atunci rămâne *zis*, fiindcă își exprimă părerea.[5, 409]

Un alt argument convingător este, după G. Coșbuc, că țăranul își începe poveștile cu *se zice* (cică), nu cu *se spune*. Primul verb e tradițional și e moștenit din latinescul *dicitur*, aici însă fiind și un aspect psihologic la mijloc. Țăranul recurge la structurile: *a spus o minciună, a spus o snoavă* etc. Nu l-a auzit nimeni să utilizeze: *a zis o minciună, i-au zis o snoavă*. Atunci de ce folosim noi: „*Va zice o anecdotă?, Va zice un discurs?, am să-ți zic toate greșelile sau am să-ți zic eu ce ești ori îți voi zice de altădată*” etc. [5, 410] Luând în considerare aceste precizări întemeiate, deosebit de actuale și astăzi, cu siguranță, nu vom greși.

Un alt articol „Legea din bătrâni” scoate în relief valorile neamului, indică concret ce este substanțial pentru un neam (religia, firea, limba și obiceiurile lui). „Legea din bătrâni” cuprinde însă, în accepția lui G. Coșbuc, un lucru cu mult mai mare decât toate acestea: limba, ce diferențiază un popor de altul. Nu pot fi mai multe popoare cu aceeași limbă, pentru că aceeași limbă înseamnă același popor. Nici același popor nu poate vorbi mai multe limbi, întrucât ar înceta să fie unul singur. Cu toate că într-o țară europeană, cum e Elveția, poporul vorbește nemțește, franțuzește, italienește, totuși avem de a face cu un singur popor ca stat, ca organizație, dar nu un popor ca neam.” [5, 126] O dovadă mai elocventă nici nu poate exista. Limba, după G. Coșbuc, e cea mai puternică legătură a unui neam, e sufletul neamului, e firea și ființa lui. Aceleași vorbe nasc

în noi gânduri identice: aspirații naționale, năzuințe ce merg pe aceeași cărare, înfruntă aceleași piedici și au aceiași dușmani.

În privința religiei, autorul crede că ea poate fi diferită la același neam. Așa e, bunăoară, la germani, francezi, care sunt și catolici, și protestanți. Ungurii - și catolici, și calvini, însă toți sunt neamuri puternice, vrednice. Românii se țin de două biserici (majoritatea sunt cu răsăritul), cei puțini cu apusul.

Probabil, s-ar fi cerut să se accentueze că religia contribuie, alături de alte valori spirituale, la unitatea de neam, la dezvoltarea și la întărirea conștiinței unui popor, la realizarea idealurilor fundamentale etc., pentru a nu crea falsa impresie că sunt admisibile devierile de la orientarea noastră ortodoxă.

În opinia lui G. Coșbuc, limba însă ne este una, aspirațiile și obiceiurile aceleași și suntem un neam. „Limba e, la urma urmelor, legea din bătrâni a unui neam, căci prin ea trăiește neamul”. Religia și limba se sprijină una pe alta: religia trăiește prin limbă. Vai de neamul care e nevoit să se închine într-o limbă pe care n-o pricepe. Totodată, limba trăiește prin religie. Dacă ar începe limba unui neam să piară, cât timp va trăi în biserică și în cărțile ei, ea nu poate să se stingă. Aceasta o știm noi, românii, mai bine...[5, 126]

Acest adevăr indubitabil rămâne și astăzi actual, un argument forte că limba are valoare pentru un neam. Necunoașterea, neglijarea ei trag după sine consecințe nefaste, așa cum s-a întâmplat în realitatea noastră. Bineînțeles, o cale de însușire a limbii e contactul cu biserica, dacă slujitorii ei o vorbesc corect, cultivându-le gustul estetic față de limba maternă, mai ales, prin predicile rostite. Din păcate, la acest capitol avem multe restanțe. Preoții, ca și profesorii, indiferent de disciplina ce o predau, trebuie să fie cei mai instruiți și s-o posede impecabil.

Așadar, subliniem că problema cultivării limbii române reprezintă un capitol semnificativ, esențial al creației sale publicistice, neexplorată, din această perspectivă, suficient de către cercetători.

BIBLIOGRAFIE

1. BULGĂR, G. Eminescu despre problemele limbii literare. București: Societatea de Științe istorice și filologice, 1955.
2. BULGĂR, G., CRIHANĂ, M. Limbaj și artă literară în opera scriitorilor români pentru bacalaureat și admiterea în învățământul superior. București: Editura Mondau, 1997.
3. BULGĂR, G. Momentul Eminescu în cultura română. București: Editura SAECULUM I.O., 2000.
4. CIOBANU, A. Reflecții lingvistice. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2009.
5. COȘBUC, G. Opere alese. Vol. IV. Scrieri în proză. București: Editura Minerva, 1979.

METAFORA RĂZBOIULUI ÎN DISCURSUL POLITIC

Ana PLEȘCA

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Metafora ocupă un loc central între strategiile verbale pe care politica le folosește pentru a-și realiza obiectivele. Există o anumită tipologie a acestei figuri de stil utilizate în discursul politic, tipologie de care depind valențele expresive ale acesteia. În articol ne-am propus să examinăm mecanismele de generare a **metaforei războiului**. Totodată, vom determina și vom analiza metafore care fac parte atât din câmpul lexical, cât și din cel semantic al uneia dintre cele mai exploatare figuri de stil în discursul politic. Vom demonstra că utilizarea frecventă a anumitor construcții axate pe metafora războiului a generat apariția formulelor-stereotip.

Cuvintele-cheie: *strategie verbală, metaforă, tipologie, câmp lexical / semantic, formulă-stereotip.*

Abstract: Metaphor occupies a central place between the verbal strategies that policy uses to achieve its goals. There is a certain typology of this style of figure used in political discourse, a typology on which its expressive valences depend. In the article, we wanted to examine the mechanisms of generating the metaphor of war. At the same time, we will determine and analyze metaphors that are part of both the lexical and semantic fields of one of the most exploited style figures in the political discourse. We will demonstrate that the frequent use of certain buildings centered on the metaphor of the war has generated the emergence of stereotyped formulas.

Keywords: *verbal strategy, metaphor, typology, lexical / semantic field, stereotype formula.*

Discursul politic, deși este caracterizat prin concizie și claritate, abundă în metafore din cele mai variate domenii, deoarece sistemul nostru conceptual obișnuit, pe baza căruia gândim și acționăm, are o natură fundamental metaforică.

Metafora comportă o substituție a unui cuvânt prin altul pe baza unei analogii, a unuia sau a mai multor caractere comune. În discursul politic, utilizarea metaforei este expresia unui limbaj care își propune mai degrabă să convingă intenționat decât să descrie o realitate. Prin stabilirea unei legături de similaritate între două lucruri, această figură de stil poate conduce audiența la presupunerea că, odată ce un lucru familiar este inteligibil, ceea ce este nefamiliar va putea fi înțeles, dacă este prezentat într-o formă adecvată. În această ordine de idei, mecanismul de construcție a metaforelor la nivel lingvistic ține de gândire și constă în faptul că fenomenele cu un grad sporit de abstractizare sau complexitate sunt înțelese în termenii unor fenomene mai simple, iar fenomenele cele mai simplu de conceptualizat sunt cele direct legate de experiența umană. Mecanismul metaforic de transfer trebuie înțeles ca o corespondență conceptuală între structura unui

model-sursă și a unui model-țintă. „Valoarea cognitivă a enunțului figurativ constă în faptul că el permite o reconsiderare a lumii sub alt aspect și oferă lumi noi datorită reinterpretării unui domeniu prin termenii altui domeniu” [1, p. 377].

Devenind parte a vieții noastre, metafora are deseori puterea de a modifica percepția asupra unor evenimente sau personaje publice, de a o orienta pe aceasta în direcția dorită, de a oferi cheia de interpretare a realității. Astfel, metafora joacă un rol important în construcția realității sociale și politice. Aceasta se dovedește a fi un cod expresiv aparte, pitoresc și vital în registrul stilistic al discursului politic.

Analizând ipotezele lui Searle în legătură cu mecanismul de procesare a creierului a unei propoziții cu metafore pentru a-i descifra sensul, conchidem că filosoful american determină trei etape ale acestuia: mai întâi, creierul construiește o interpretare *literală* a propoziției; apoi, dacă interpretarea literală are sens, se declară mulțumit; iar dacă interpretarea literală nu are sens sau este neadevărată, creierul caută o interpretare metaforică.

În acest articol ne vom referi la metafora *războiului*. În articolul *Metafora conflictului în comunicarea politică*, Marinela Vărmuleț distinge, făcând trimitere la exegeza lingvistică, *metafora războiului* ca pe o „metaforă literală” [2, p. 215], „a gândirii” [2, p. 216] și ca o „metaforă conceptuală” atât generală [2, p. 217], cât și specializată [2, p. 220]. Toate aceste tipuri de metafore se obțin prin diferite mecanisme de transfer axate pe ideea că politica și discursul politic sunt concepute ca forme figurate ale luptei (războiului).

Aura Bărică susține în teza sa de doctorat *Ipostaze ale metaforei în discursul media* că metafora „politica este război” este una dintre cele mai exploatate în media și nu se poate să adoptăm o metaforă de forma „politica este un dans”, pentru că societatea în care trăim gândește și concepe acest domeniu în alt fel. [3] Astfel, premisele de bază ale teoriei metaforei sunt scheme culturale. Multe dintre conceptele noastre fundamentale sunt organizate în termenii metaforelor și experiența noastră culturală și fizică oferă numeroase posibilități acestora. Totodată, deși metaforele au o solidă bază culturală, apariția lor poate fi considerată un proces natural, fenomenele pe care le ilustrează ținând, în bună măsură, de experiența noastră zilnică. Deși războiul nu face parte din viața noastră, termenul are un loc aparte în imaginarul colectiv.

În discursul politic, spre deosebire de opera literară, originalitatea asociației se bazează pe analogii previzibile, care nu cer un efort prea mare de imaginație, iar metaforele având ca sursă *domeniul războiului* sunt foarte frecvente, având în vedere faptul că limbajul „agresiv” este căutat și de jurnaliști, și de politicieni. Ziarele și discursurile politice abundă în enunțuri de felul: „Război între PDM și PL”, „Război în cadrul coaliției”, „Război între Parlament și Președintele țării” etc. Toți ne dăm seama că nu e vorba despre un „Conflict armat (de durată) între

două sau mai multe state, națiuni, grupuri umane, pentru realizarea unor interese...” [4], așa cum definește DEX-ul cuvântul „război”, ci doar despre niște conflicte politice.

Atât termenul „război”, cât și sinonimele acestuia (luptă, bătălie) sunt entități concrete, ce au generat construcții metaforice care, pe parcursul evoluției limbii, s-au lexicalizat și a căror valoare figurativă nu mai este percepută. Discursul politic abundă în astfel de expresii, multe din ele devenite formule-stereotip, „banalizate prin repetare” [4], cum este, spre exemplu, metafora „război politic”. La o simplă accesare în Internet a acestei sintagme, apar 44.400 de rezultate, iar la accesarea aceleiași expresii dar articulate hotărât („*războiul politic*”), mai apar încă 29.200 de rezultate. De exemplu:

„Guvernarea și Președinția se pregătesc de un *război politic* în toată legea” [5],

„în pragul unui *război politic* total” [6],

„*războiul politic* trebuie continuat pe alte fronturi” [5],

„*războiul politic* continuă” [7],

„*războiul politic*...reluat după o pauză” [8],

„*războiul politic*...îi poate băga la belea pe unii judecători” [6],

„*războiul politic* trece pe Internet” [9],

„motivul care ar putea declanșa *războiul politic*” [10] etc. etc.

În aceeași situație se află și expresia „luptă politică”, la accesarea căreia internetul ne oferă 74.800 de rezultate.

De notat, că atunci când în comunicarea politică se aplică strategia discursivă de liniștire a publicului sau a „cosmetizării” unor fapte, evenimente neplăcute, termenul „război” poate fi înlocuit printr-un eufemism: „Cuvânt sau expresie care, în vorbire sau în scris, înlocuiește un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare, necuviincioasă sau obscenă, respectând paralelismul de sens” [4]. Astfel, pentru a camufla sau atenua semnificația lexemului „război” se utilizează „operațiune”, „conflict”, „diferend” („conflictul din Kosovo” pentru „războiul din Kosovo”, „diferendul transnistrean” pentru „războiul din Transnistria”), iar ministerele de război se transformă în ministere ale apărării (prin actualizarea unei componente a războiului care reprezintă, cel puțin la nivelul intențiilor, politica guvernelor în domeniu).

Eufemizării îi sunt supuse și urmările războiului. De exemplu, în loc să spunem „armata *a omorât* un întreg regiment inamic” – expresie care ne evoca un morman de cadavre și sânge – putem spune „armata *a anihilat* un întreg regiment inamic” (comunicăm același fapt, dar fără catalogarea armatei – componentă indispensabilă al războiului – drept o hoarda de ucigași). Tendința de „mascare” a evenimentelor din această sferă prin diferite eufemisme metaforice, se datorează conotațiilor negative ce însoțesc „războiul” pe plan terminologic.

Așadar, lexemul „război” poate el însuși crea metafore (intrând în componența lor), dar poate duce și la înlocuirea prin eufemisme care și ele sunt un fel de metafore.

Discursul politic face uz atât de metafora-stereotip „război politic”, cât și de metafore axate pe lexeme ce fac parte din familia lexicală, din câmpul lexical și din cel semantic al acesteia. În cele ce urmează, exemplificăm constatarea.

Astfel, alături de expresii de tipul:

„război între Parlament și sistemul judiciar” [11];

„a izbucnit un război total pe scena politică” [15];

„război total în PMP” [21],

în discursul politic vom atesta și metafore axate pe familia lexicală a termenului „război”:

războinic: „anunțul războinic făcut de liderul de la Kremlin [12], „Putin e mai războinic ca niciodată” [13], testarea potențialului războinic al oastei și a eficienței infrastructurii partinice” [14], „mesajul războinic al lui Trump” [15];

războire: „războire între verigile puterii” [12], „Rusia a intrat pe o cale de războire cu vecinii” [13];

a se război: „Coldea se războiește cu trădătorii...statului” [16], „Duma de Stat se războiește cu Vlad Plahotniuc” [17] etc.

Expresiile axate pe **câmpul semantic** al metaforei războiului se prezintă astfel:

luptă: „lupta pentru controlul politic continuă” [20], „lupta finală între cele două partide” [8], „se duce lupta pentru a câștiga puterea” [7] etc. Uneori, în discursul politic, se face o delimitare între metafora războiului și metafora sinonimica acesteia – metafora luptei: „lupta politică nu a fost transformată niciodată în război” [8];

conflict: „concuranța politică, văzută ca formă de conflict” [11], „conflictul dintre cele două popoare este alimentat din motive politice” [21];

conflagrație: „guvernantii... aspiră să mențină stabilitatea politică și să evite temporar conflagrații majore, care le-ar putea periclita legitimitatea” [11], „trebuie să acționăm rapid, pentru a preîntâmpina o nouă conflagrație între partide” [16];

confruntare: „confruntare inedită între contracandidați” [11]; „Moldova este pe prima linie de confruntare geopolitică” [17];

bătălie: „imaginea politică a fost pierdută într-oătălie a agresivității” [19]; „ca în capitală, oătălie mare pentru fotoliul de primar se dă și la Bălți” [18];

măcel: „măcel în PSD pentru alegerile parlamentare” [11]; „măcel total în PNL” [15];

masacru: „masacru pe scena politică din SUA” [20] etc.

Desigur, nu toate aceste expresii se află într-o sinonimie perfectă cu *metafora*

războiului. Dar între exemple de felul „*măcel* în PSD pentru alegerile parlamentare” sau „trebuie să acționăm rapid, pentru a preîntâmpina o nouă *conflagrație* între partide” și „*război* în PSD pentru alegerile parlamentare” sau „trebuie să acționăm rapid, pentru a preîntâmpina un nou *război* între partide” am putea pune semn de egalitate semantică.

Câmpul lexical al metaforei războiului este foarte vast, de aceea ne oprim doar asupra câtorva exemple:

armată: „*armata* de instituții care asigură securitatea în jocuri politice” [13];

ofensivă / defensivă: „PNL declanșează o *ofensivă* în comunicarea on-line” [20]; „PSD trece de la *defensivă* la *ofensivă*” [20]

opозиție: „*opозиția* respinge oferta de dialog a premierului” [13];

adversar: „suntem *adversari* pe scena politică” [11], „i-a fost distribuit rolul de *adversar* al partidului” [13];

front: „partidul... va lupta pe două fronturi” [18];

câmp (de luptă): „cele trei *câmpuri de luptă* politică se deschid în RM” [9];

victorie: „*victoria* în alegerile parlamentare” [19], „ultima *victorie* politică” [15];

țintă: „premierul Serj Sarkisian – *ținta* protestelor” [13];

artilerie: „mai bine triade verbale decât tiruri de *artilerie*” [17];

arme: „unii deputați trec cu *arme* și bagaje în alte partide” [16], „duel politic cu *arme* penale” [19];

tun: „candidatul dă *tunuri* și își realizează planurile diabolice” [8], „deputații ruși au pus toate *tunurile* pe liderul PDM” [17] ș.a.m.d.

Uneori, în discursul politic depistăm fraze în care sunt concentrate mai multe elemente lexicale din câmpul semantic al metaforei războiului: „Funcția e una supra-partinică și nu e *ținta* pentru care merită să-ți bagi toată *oastea* disponibilă într-o *luptă* pe viață și pe moarte (iar la noi nu există altfel de *bătălii*, toți se bat nu atât pentru *victorie*, cât pentru distrugerea – de dorit: definitivă! – a *adversarului*)” [14]

Se știe că, în funcție de intenția politică asumată, distingem două tipuri de mesaje politice: *mesaje de informare*, prin care agenții comunicării politice își proclamă identitatea proprie, ceea ce îi diferențiază față de ceilalți, subliniind poziția în mediul politic, valorile împărtășite, obiectivele vizate, interesele promovate etc.; și *mesaje vădit persuasive*, altfel spus, mesajele care sunt folosite ca arme (legitime) ale luptei politice, pentru a câștiga și păstra noi membri de partid, noi segmente de electorat, respectiv pentru a submina pozițiile deținute de adversarii politici în cadrul societății. *Metafora războiului* este valorificată în ambele tipuri de mesaje politice, deși, în general, utilizarea metaforelor în comunicarea politică este expresia unui limbaj care își propune intenționat mai degrabă să convingă decât să descrie o realitate.

În concluzie: metafora războiului în discursul politic ne permite să receptăm domeniul politicii după domeniul războiului. Desigur, metafora nu este realitatea, însă noi răspundem la metafore ca și cum ele ar fi o realitate. Tocmai de aceea ni se pare un fapt normal să percepem o dezbatere politică în termeni de război.

BIBLIOGRAFIE

1. DUCROT, J.-M. SCHAEFFER, Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului, Editura Babel, București, 1996.
2. VRĂMULEȚ, M. Metafora conflictului în comunicarea politică. În: Ovidius University Annals of Philology, vol. XV, nr. 215-222, 2004.
3. BĂRÎCĂ, A. Ipostaze ale metaforei în discursul media (rezumatul tezei de doctorat). Sibiu, 2008. <http://doctorate.ulbsibiu.ro/obj/documents/REZ-ROM-BARICA.pdf> [accesat: 21.04.18]
4. <https://dexonline.ro/definitie/>(accesat la 1 noiembrie 2017)
5. <https://www.timpul.md/>(accesat la 10 noiembrie 2017)
6. <https://sputnik.md/>(accesat la 2 decembrie 2017)
7. www.canal3.md/ro/(accesat la 4 decembrie 2017)
8. <http://jurnal.md/ro/>(accesat la 10 decembrie 2017)
9. <http://curentul.md/>(accesat la 14 decembrie 2017)
10. <https://www.ziarulnational.md/>(accesat la 16 ianuarie 2018)
11. <https://b1.ro/stiri/>(accesat la 19 ianuarie 2018)
12. <https://www.publika.md/>(accesat la 22 ianuarie 2018)
13. <https://www.europalibera.org/>(accesat la 29 ianuarie 2018)
14. <http://www.jc.md/>(accesat la 2 februarie 2018)
15. <https://www.realitatea.net/>(accesat la 5 februarie 2018)
16. <http://jurnalul.ro/>(accesat la 15 februarie 2018)
17. <https://deschide.md/ro/>(accesat la 20 februarie 2018)
18. <https://noi.md/md/>(accesat la 1 martie 2018)
19. <https://www.hotnews.ro/>(accesat la 10 martie 2018)
20. <http://www.mediafax.ro/>(accesat la 4 aprilie 2018)
21. <https://www.stiripesurse.ro/>(accesat la 9 aprilie 2018)

**Gramatică, dialectologie, sociolingvistică,
onomastică**

UTILIZAREA UNOR ANTROPONIME MASCULINE BIBLICE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Nicoleta POPESCU
Târgoviște, România

Rezumat: În Biblie există foarte multe nume proprii. Un strat aparte al acestor nume îl reprezintă antroponimele masculine. Antroponimele biblice constituie o parte considerabilă a onomasticii românești. Pătrunderea numelor ebraice în limba română a fost însoțită de diferite modificări, în primul rând fonetice. Fiind utilizate ca unități ale onomasticii, antroponimele biblice și-au pierdut funcția denotativă de altă dată, denumind doar prenume de persoane.

Cuvinte-cheie: *Antroponime, Biblie, onomastică, prenume biblice, proces fonetic, semnificație*

Abstract: There are very many proper names in the Bible. A special layer of these names is represented by masculine anthroponyms. Biblical anthroponyms constitute a considerable part of the Romanian onomastics. The penetration of Hebrew names into Romanian was accompanied by various changes, primarily phonetic. Being used as units of onomastics, biblical anthroponyms have lost their denotational once function, naming only the first names of people.

Key-words: *anthroponymy, Bible, onomastics, biblical names, phonetic process, meaning.*

Antroponimia s-a transformat la etapa contemporană dintr-un compartiment al lexicologiei într-o ramură de sine stătătoare a lingvisticii. Până în prezent au fost publicate sute de studii și de articole, care au ca obiect de cercetare onomastica românească. [2, 3-470; 3; 4; 5; 6, 267-278; 7, 289-301]. Un domeniu special în antroponimia românească îl constituie prenumele biblice.

Numele personajelor principale din Sfânta Scriptură, deși sunt cunoscute de un cerc larg de vorbitori de limbă română și sunt utilizate în literatură și în artă, mai rămân încă voalate de negura vremii, din cauză că au fost prea puțin studiate în lingvistica românească.

Numele proprii în cultura evreiască religioasă au adânci rădăcini istorice. Izvorul de bază pentru onomastica evreiască din perioada străveche îl constituie Biblia. [1] Antroponimele biblice masculine constituie o parte considerabilă a onomasticii românești. [2, 44-45] Condițiile istorice și așezarea geografică a țării au creat condiții favorabile pentru formarea unui onomasticon variat. Penetrarea antroponimelor biblice la etapa inițială a formării onomasticului a fost cauzată de procesul de răspândire a creștinismului. În sistemul onomastic românesc, antroponimele biblice au luat locul prenumelor creștine cărturărești și calendaristice. [2, 45]

Nu toate prenumele au intrat în calendarul ortodox. Se cere de menționat că pătrunderea prenumelor ebraice a fost însoțită de variate schimbări fonetice privind adaptarea la sistemul fonetic românesc. Antroponimele biblice au pătruns în sistemul de nume din Vechiul Testament și unele dintre ele au fost trecute în calendar, de exemplu: *Avraam, Azaria, Daniil, David, Iacov, Ieremia, Ilie* etc. Altele au rămas în afara calendarului, de exemplu: *Adam, Abel, Aron, Dan* etc.

O parte a numelor biblice a intrat în onomastica românească prin intermediul Noului Testament. Ele au trecut printr-un proces de romanizare și doar o analiză detaliată a proceselor fonetice permite să fie restabilită etimologia veche a prenumelui:

Ioan < Iohanan; Varfolomei < Bartolomei; Iisus < Iiehoșuva.

Se știe că sistemul de nume proprii ebraic (biblic) diferă de cel român. Fiind doar prenume în textul biblic, antroponimele ebraice au servit ca bază pentru formarea numelor de familie românești.

Fiind utilizate ca unități ale onomasticii în limba română literară, bibleismele și-au pierdut funcția denotativă. S-a micșorat și nominația stilistică.

În continuare, vom analiza doar opt prenume biblice mai cunoscute, care au intrat în onomastica națională. Prenumele sunt prezentate în ordine alfabetică.

Adam

Prenumele Adam reproduce un vechi nume biblic ebraic – Adam. E numele, potrivit mitului biblic, al primului om creat de Dumnezeu din lut „după chipul și asemănarea sa”. Iată un fragment din Biblie: 26 *Și a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră, ca să stăpânească peste peștii mării și peste păsările cerului și peste dobitoace și peste tot pământul și peste toate vietățile ce se târăsc pe pământ!”* [Facerea 1: 26]

Ebraicul Adam a dus la serioase dispute etimologice, soluțiile propuse pentru a-i explica originea și semnificația fiind multe și diferite. Una din cele mai vechi explicații, sugerate chiar în Facerea, apropie numele propriu personal de ebr. *ădhămah* „sol, pământ”. Este interesantă explicația prenumelui în „Pravila” lui Matei Basarab. Numele este considerat un acronim de cuvinte grecești: *Anatole* – „răsărit”; *Oisir* – „apus”; *Arctos* – „nord” și *Mesembria* – „sud”.

Răspândit în Europa, numele este mult mai frecvent la catolici decât la ortodocși. Intrat în limba română prin intermediul limbii slave, prenumele e destul de vechi, dar rar și cu puține derivate: *Adămuț, Adămuș, Adamache*.

Antroponimul Adam este prezent în frazeologia românească: „*de când cu moș Adam*”, „*a fi neam după Adam*” și în folclorul românesc (colinde, cântece de nuntă etc.)

2. Avram

Răspândit în toată Europa, Avram (Abram, Abrăhăm) este numele unui cunoscut personaj biblic. Aparținând, probabil, unei ramuri seminomade, care, din

motive religioase și politice, a emigrat din Mesopotamia în Siria și Canaan între 2000-1700 î. H., Avram este originar, după tradiție, din Haran sau Ur din Haldeia. A însemnat pentru evrei promisiunea divină și considerat „tată” al neamului, Avram s-a bucurat de un respect deosebit, elementele miraculoase și legendare, care i-au fost atribuite în iudaismul târziu, făcându-l mai degrabă un interesant personaj literar, decât unul istoric real.

În „Facerea” Domnul îi spune lui Avram:

1 *„Ieși din țara ta și din neamul tău și din casa tatălui tău și vino în țara pe care ți-o voi arăta Eu.*

2 *Și eu voi face din tine un neam mare; și te voi binecuvânta și-ți voi mări numele și tu vei fi izvor de binecuvântare.*

3 *Voi binecuvânta pe cei ce te vor binecuvânta, iar pe cei ce te vor blestema îi voi blestema; și întru tine se vor binecuvânta toate neamurile pământului.”* [Facerea 12: 1-3]

Potrivit Bibliei, prenumele respectiv se schimbă odată cu statutul lui. La început numele *Avram*, care e posibil să provină din limba arabă *ruham* „mulțime”, s-a transformat în *Avraham*. De facto, antroponimul este în legătură cu numele propriu asiro-babilonean *Abirāmu* și poate fi tălmăcit ca „tatăl-măreț”. [5]

Redat în greacă prin *Abraam* și în latină prin *Abram* sau *Abraham*, numele ebraic se răspândește în Europa odată cu creștinismul.

Atestat la noi începând cu secolul al XV-lea, numele apare sub două forme: *Avram* – venit prin intermediul slav. Această formă este cea mai frecventă, populară și cu multe derivate: *Avrămică*, *Avrămior*, *Avrămuș*, *Avrănuț*, *Vrănuț*, *Avrămel*; Feminine: *Avraneia*, *Avrămia* etc.

Forma *Abram*, atestată mai ales în Transilvania, este de influență latino-catolică. Ecou îndepărtat al legendei biblice, expresia „*ca-n sânul lui Avram*” „a trăi bine, fericit”, atestă frecvența mult mai mare a numelui în secolele trecute decât în zilele noastre. Este atestat în onomastica națională și ca nume de familie: *Avram* (Mioara, Andrei etc) [4, 22]

3.Noah -- Noe

Noe este un personaj remarcabil biblic, care a salvat și a refăcut neamul omenesc după potopul de apă. În traducere din ebraică înseamnă „consolare”.

Iată un fragment din „Facerea”:

1. *Și Domnul Dumnezeu a zis lui Noe: „Intră în corabie, tu și toată casa ta, căci pe tine te-am văzut drept înaintea Mea în neamul acesta.*

2. *Din toate animalele curate, vei lua cu tine câte șapte perechi parte bărbătească și parte femeiască, iar de animalele necurate câte o pereche parte bărbătească și parte femeiască; să mai iei și câte șapte perechi din păsările cerului, parte bărbătească și parte femeiască.*

4. *Căci încă șapte zile Eu voi face să plouă pe pământ, timp de patruzeci de zile și patruzeci de nopți și voi pierde de pe fața pământului toate ființele pe care le-am făcut*". [Facerea, 7:1, 2, 4]

În limba română, antroponimul „Noe” a prins rădăcini în frazeologismul *arca* (sau *corabia*) *lui Noe* „îngrămădire de oameni, de animale și de obiecte, care se află într-o stare de dezordine, uneori, critică sau de disperare”;

În Biblie nu există sintagma „corabia lui Noe”. Ea s-a format mai târziu ca îmbinare liberă de cuvinte, având semnificația de „corabie salvatoare”, ce aparține lui Noe. Ulterior, această îmbinare de cuvinte s-a frazeologizat, adică a obținut sens frazeologic și se utilizează în prezent cu semnificația de „îngrămădire de oameni și de animale, de obicei, în dezordine”.

4. **Samson**

Numele biblic Samson a fost purtat de către unul dintre cei șase judecători. Hărăzit de la naștere să-i scape pe evrei de stăpânirea filistenilor, Samson se remarcă prin acte personale de viteză (lupta cu leul, incendierea holdelor filistinienilor, uciderea celor o mie de dușmani cu o falcă de măgar etc.)

Bine cunoscut este epizodul *Samson și Dalila*, în care ni se povestește despre moartea lui Samson. Aflând că puterea lui îi stă în șapte şuvițe de păr, Dalila i le tunde în timp ce acesta dormea și îl predă filistenilor, care, după ce îi scot ochii și-l leagă în lanțuri de aramă, îl pun să învâртеască o râșniță în temniță. Dar părul îi crește la loc, puterea îi revine și Samson distruge templul în care se aflau cei trei mii de filistenii, pierind însă și el odată cu aceștia. Cercetătorii vechilor mitologii (mai ales școala mitico-astrală) văd în Samson un personaj mitic solar [5, 251], al cărui nume este apropiat de un cuvânt ebraic *shamash* cu semnificația „soare, lumina soarelui”.

Numele Samson pătrunde în onomasticul creștin, dar răspândirea acestui nume se explică nu atât prin cultul unui martir celebrat de biserică, cât prin legenda amintită, care a inspirat numeroase creații plastice și muzicale. În aceeași formă, Samson circulă și în limbile europene, dar nu se bucură de mare popularitate.

5. **Serafim**

Numele *Serafim* este destul de cunoscut la popoarele europene. *Serafim* este o creație a onomasticii creștine. Cuvântul Serafim vine de la denumirea din Biblie a îngerilor lui Dumnezeu. Antroponimul își trage originea din ebraică: *Seraf-him*, cu forma de plural *Seraph*. Acest din urmă termen apare în Biblie cu valoare de epitet al cuvântului „șarpe”. În Biblie apar în câteva pasaje șerpilor înfocați și zburători. În unul dintre acestea, ni se povestește că în drum spre Marea Roșie poporul și-ar fi pierdut răbdarea și ar fi vorbit împotriva lui Dumnezeu și a lui Moise. Drept răsplată:

„Domnul a trimis... niște șerpi înfocați, care au mușcat poporul”.

Așa se face că *seraph, seraphim* este apropiat de verbul *saraph* „a arde”.

Îngerii au căpătat în doctrina creștină o importanță deosebită și aceasta a dus la apariția și răspândirea (în special, în religia catolică) a numelui propriu Serafim. Venit prin filiera slavă, numele este vechi la noi, dar puțin folosit (uneori cu nume de familie).

Golite astăzi de încărcătura mistică, prenumele e apropiat de adjectivul *seraphic* „pur, nevinovat, candid” și a devenit sinonim cu prenumele sau numele de familie *Anghel*.

6. Simion

Este un nume vechi și destul de răspândit la noi. *Simion* continuă ebraicul *Shimon*, care apare și în Biblie:

32 *Lia a zămislit și i-a născut lui Iacob un fiu, căruia i-a pus numele Ruben, zicând: „Privit-a Domnul la umilirea mea; mă va iubi de-acum bărbatul meu”.*

33 *Lia a zâmbit din nou și i-a născut lui Iacob un al doilea fiu și a zis: „Auzit-a Domnul că nu sunt iubită și mi l-a dat și pe acesta”. Și i-a pus numele Simeon”. [Facerea, 29: 32-33]*

Prenumele Simion este înrudit cu verbul *shama* „a auzi”. În textele evanghelice apare totuși mai frecvent grecescul *Simon*. Fiind celebrat de biserică, prenumele respectiv s-a răspândit în toată Europa.

Acest prenume l-a purtat apostolul Petru (numit la început Simon) și de Simon Zilotul sau Ganaaneanul. Iată textul biblic:

2 *Iar numele celor doisprezece apostoli sunt acestea: Întâi Simon, cel numit Petru, apoi Andrei, fratele lui; Iacob al lui Zevedeu și Ioan, fratele lui;*

3 *Filip și Bartolomeu, Toma și Matei vameșul, Iacob al lui Alfeu și Levi ce se zice Tadeu;*

4 *Simon Canaaneanul și Iuda Iscarioteanul, cel ce L-a vândut. [Matei, 10: 1-4]*

O poveste interesantă are călugărul sirian Simon –Stâlpnicul, numit așa după credințele care îi atribuiau funcția de „a ține vânturile” sau stâlpii pe care se sprijină Pământul. [5, 221] A trăit retras, pe o stâncă în deșert, iar apoi în vârful unui stâlp.

Prin intermediul latinescului *Simon, Simonis* numele se răspândește în apusul Europei.

Numele *Simion* apare la români pe două căi: una savantă (prin cărți de cult) și cealaltă populară. Dacă adăugăm transformările pe teren românesc și alte influențe obținute în cursul timpului, vom ajunge la un număr mare de forme variate, care formează familia onomastică a lui Simion, atestat încă la începutul sec. al XV-lea în documentele Țării Românești și ale Moldovei: *Simeon, Semion, Simiaana, Simin, Simina, Sămâna, Siminic, Simi, Siman, Simca, Simache* etc.

Un bun purtător al acestui prenume a fost *Simion Ștefan*, mitropolit al Transilvaniei, prin grija căruia s-a făcut prima traducere românească a Noului Testament (Belgrad, 1648).

7. Solomon

Semnificația numelui *Solomon* este „pașnic”.

Solomon este, probabil, una din figurile remarcabile din Biblie. E ultimul fiu al împăratului David cu femeia Batșeba:

24 Iar David a alintat-o pe Batșeba, femeia sa, și a intrat la ea..., iar ea i-a născut un fiu, căruia i-a pus numele Solomon. Pe acesta Domnul l-a iubit. [2 Regi 12: 24]

Urmaș al tronului, Solomon a întărit cuceririle făcute de tatăl său, a zidit mărețul Templu din Ierusalim. A dezvoltat comerțul, a scris multe cărți, care fac parte din Biblie. Solomon a fost cel mai înțelept împărat din istorie, așa încât înțelepciunea lui a devenit proverbială:

5 Iar Domnul i s-a arătat lui Solomon în vremea nopții. Și a zis Domnul către Solomon: „Cere ceva pentru tine!”

6 Iar Solomon a zis: „Tu ai făcut multă milă cu robul Tău, David; părintele meu...”

9 Așadar, dă-i robului Tău inimă să-l asculteși și să-l judece întru dreptate pe poporul Tău, ca să priceapă el cumpăna dintre bine și rău; căci cine va fi în stare să-l judece pe acest mare popor al Tău?” [3 Regi 3: 5-6, 9]

Solomon a posedat dar al Domnului, fiind, astfel, și cel mai înțelept domn între domnitori. Această trăsătură de caracter a dus la crearea frazeologismului *judecata lui Solomon* „judecată înțeleaptă”. Frazeologismul își trage originea din povestirea biblică despre împăratul Solomon, care a judecat două femei, care pretindeau la același copil. El a decis ca să fie tăiat copilul în două. Atunci mama adevărată a copilului a renunțat la una din părțile copilului numai ca el să rămână în viață. În felul acesta, a fost stabilit adevărul, adică adevărata mamă a copilului.

24 Și a zis regele: „Luați o sabie și aduceți-o la mine!”; Și au adus o sabie în fața regelui.

25 Și a zis regele: „Tăiați în două pruncul cel viu, cel care sugă: jumătate din el dați-l acestei femei, iar cealaltă jumătate dați-o celeilalte femei!”

26 Atunci femeia al cărei era copilul cel viu a zis către rege – că-i sărise inima pentru copilul ei - : „Vai mie, doamne!, dați-i ei pruncul, numai să nu-l omorâți!”. Dar cealaltă a zis: „Să nu fie nici al meu, nici al ei; Împărțiți-l!”

27 Atunci regele a răspuns, zicând: „Dați pruncul cel viu femeii care a zis: „Dați-i-l ei, numai să nu-l omorâți!”, căci aceasta este mama lui!” [3 Regi, 3:24-27]

În limba română, antroponimul Solomon se utilizează rar. Mai frecvent, el indică un nume de familie.

8. Zaharia

Născut în exilul babilonic, Zaharia a fost contemporan cu Agheu, dar, spre deosebire de acesta, făcea parte din tagma preotească, era mult mai cult și cu o zestre literară mult mai bogată și nuanțată... Obiectivul profetismului nu se reducea la realizarea templului, ci avea un orizont mult mai larg: restaurarea orânduiri teocratice și, prin aceasta, prefigurarea împărăției mesianice. Templului i se acordă o dimensiune simbolică, dar profetul-sacerdot nu trece cu ușurință peste însemnătatea cultului. [Biblia. Introducere la Cartea Profetului Zaharia, p. 119]

Destul de rar folosit azi, Zaharia continuă în onomastica românească un vechi nume ebraic Zekavjah, purtat de numeroase personaje din Biblie. Dintre cele mai cunoscute personaje, care au purtat acest nume sunt: prorocul Zaharia, Zaharia al XV-lea, rege al Israelului (an. 743 î. H.) etc.

Prin intermediul numelui acestui proroc, părinții își exprimau mulțumirea față de divinitate la nașterea copiilor ceruți și mult așteptați.

Semnificația acestui nume este „a-și aminti”. Redat în grecește prin *Zaharias* și în latină prin *Zaharia(s)*, vechiul nume ebraic se răspândește în Europa prin intermediul religiei creștine. Prin filiera slavă, Zaharia ajunge și la români, fiind atestat în documente începând cu secolul al XVI-lea, sub formele: *Zariia*, *Zahară*, *Zaharică* etc.

În literatura română, acest nume se face bine cunoscut prin personajul *Zaharia Trahanache*.

BIBLIOGRAFIE

1. Biblia sau Sfânta Scriptură. -- București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2011.
2. CONSTANTINESCU, N. Dicționarul onomastic românesc. -- București: Editura Academiei, 1963.
3. COSNICEANU, M. Studiu asupra numelor de persoane. -- Chișinău: Știința, 1973.
4. COSNICEANU, M. Dicționar de prenume și nume de familie. -- Chișinău: Editura Enciclopediei, 1999.
5. IONESCU, C. Mica enciclopedie onomastică. -- Chișinău: Știința, 1993.
6. MIHĂILĂ, E. Despre geneza și funcția numelor proprii. În: Limba Română, 1978, nr. 3, p. 267-278.
7. ROȘIANU, I. O problemă de onomastică. Categoriile antroponimice. În: Limba Română, 1976, nr. 3, p. 289-301.

APORTUL TIPĂRITURILOR DIACONULUI CORESI LA PROCESUL DE FORMARE A LIMBII ROMÂNE LITERARE

Angela BOICENCO-ARSENI
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Școala Lingvistică de la București, în frunte cu acad. Al. Rosetti, a susținut că limba noastră literară s-a fixat prin textele coresiene, tipărite la Brașov în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. La temelia limbii din traduceri respective stă graiul popular dintre Târgoviște și Brașov. Este evident că tipăriturile lui Coresi au jucat un rol foarte important la fixarea normelor limbii literare și la dezvoltarea ei ulterioară.

Coresi a fost un diacon ortodox, traducător și tipograf român, originar din Târgoviște. Este editorul primelor cărți tipărite în limba română. A publicat, în total, circa 35 de titluri, apărute în sute de exemplare și răspândite în toate ținuturile românești, facilitând unitatea lingvistică a poporului român, dar și apariția limbii române literare.

Cuvinte –cheie: *Limba română literară, texte vechi, dialecte, opinii, cult religios.*

Abstract: The Linguistic School in Bucharest, headed by acad. Al. Rosetti, argued that Romanian literary language was formed on the basis of the coresian texts, printed in Brasov in the second half of the XVI th century. At the foundation of the language of these translations is the popular language between Târgoviște and Brașov. It is obvious that Coresi's prints played a very important role in setting the rules of the literary language and its further development.

Coresi was an orthodox deacon, translator and Romanian typographer, from Târgoviște. He is the editor of the first books printed in Romanian. He published about 35 titles, printed in hundreds of copies and emergence of Romanian literary language. Romanian literary language.

Key words: *Romanian literary language, old texts, dialects, opinion, religious cult.*

Limba română literară a intrat destul de târziu în atenția cercetătorilor.

Specialiștii au emis mai multe teorii despre originea limbii literare, dar acestea nu au avut un statut de cercetare sistematică, ele reflectau în mod intuitiv realitățile. Unele afirmații sunt mai aproape de adevăr, altele exprimă același lucru mai estompat. Problema a intrat numai tangențial în preocupările acestor savanți care puneau accentul, de fapt, pe valoarea diferitor texte vechi.

Este cunoscută diversitatea opiniilor despre perioada apariției și subdialectele limbii române care stau la baza limbii literare.

În ceea ce privește începuturile limbii române literare, există multiple păreri și teorii : de la ideea ca ea începe cu folclorul (I. Coteanu, L. Onu) până la concepția conform căreia limba română literară ca limbă perfect omogenă începe în secolul al XIX-lea (Al. Philippide, G. Ibrăileanu, I. Iordan, G. Istrate, D. Măcrea ș. a.).

Dupa apariția lucrării de sinteză a lui Al. Rosetti și B. Cazacu reiese că din secolul al XVI-lea, odata cu primele texte tipărite, putem vorbi despre limba literară. Viziunea aceasta este accentuată și în ediția a II-a a operei: „Limba română literară, în forma în care o cunoaștem astăzi, ca element constitutiv al culturii noastre naționale, reprezintă rezultatul unei îndelungate și complexe evoluții în istoria ei, strâns legată de istoria societății românești, în special, în momentele mai importante ale dezvoltării culturale și ale formării conștiinței naționale, este în esență, istoria scrisului românesc de la origini pâna în prezent” [1,19]. Ea prezintă de la o epocă la alta niveluri de dezvoltare diferențiate, forma cea mai desavârșită oferindu-ne o limbă română contemporană.

Cea de-a doua problemă, anume baza dialectală a limbii române literare, a îmbogățit, de asemenea, lingvistica noastră. Majoritatea filologilor subliniază ca la baza limbii române literare stă subdialectul muntenesc. Alții contestă această teză, cel mai categoric fiind Al. Philippide. Totodată, I. Iordan, G. Istrati, G. Ivanescu afirmă că limba română avea mai multe dialecte și că limba literară rezultă din contopirea lor.

E. Petrovici a contestat, din motive de ordin fonetic, baza dialectală muntenescă a limbii române literare. Ținem să precizăm că, în accepția lui G. Ivanescu, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea” baza limbii literare a fost graiul maramureșean, iar din secolul al XVIII-lea – graiul muntenesc” [2,136].

Reluând o idee lansată de Alexandru Lambrior și Bogdan. P. Hașdeu, Școala Lingvistică de la București, reprezentată de Ion Bianu, Ovid Densușianu și de elevii lor, în frunte cu acad. Al. Rosetti, a susținut că limba noastră literară s-a fixat prin textele coresiene, tipărite la Brașov în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. La temelia limbii din traducerile respective stă graiul popular dintre Târgoviște și Brașov. Este evident că tipăriturile lui Coresi au jucat un rol foarte important la fixarea normelor limbii literare și la dezvoltarea ei ulterioară.

Diaconul Coresi este un personaj destul de puțin cunoscut, despre viața lui putem afla mai mult doar din cercetările lui Nicolae Cartojan, care a adunat și a studiat cu minuțiozitate documentele epocii, ceea ce reconstituie imaginea cărturarului.

Coresi este originar din satul Cucuteni, județul Dâmbovița, și-a început activitatea tipografică în cancelaria Târgoviște. În anii 1559-1560 se stabilește definitiv la Brașov, unde i s-a oferit posibilitatea de a tipări nu doar în limba slavonă, ci și în limba română, ceea ce era imposibil pe atunci în Muntenia din cauza opoziției Mitropoliei Ungrovlahiei. Tipăriturile lui Coresi, apărute în mare parte la Brașov între anii 1556 și 1583 sub influența curentelor de reformă religioasă luterană și calvină, fiind răspândite atunci în Transilvania, sunt adevărate „monumente” de limbă veche românească, importante și prin predosloviile scrise de el, în care se ridică pentru prima oară, cu hotărâre și claritate, problema intro-

ducerii limbii românești în cultul religios. Tipăriturile lui Coresi utilizau graiul din Țara Românească și din sud-estul Transilvaniei. Ele au avut un rol deosebit în evoluția și unificarea limbii române, fiind la baza formării limbii române literare. *Octoihul*, *Tetraevanghelierul*, *Apostolul*, au ajuns în toate colțurile Țării Românești, în ciuda faptului că unele erau protestante, neortodoxe. Contribuția lui Coresi la dezvoltarea culturii românești este inestimabilă, căci, în vremea slavizării și a haosului produs de migratorii care treptat au supus întreaga zonă balcanică, limbile populare riscau să se piardă. Prin stabilirea limbii literare din traduceri sale, Coresi a oferit o informație valoroasă în formarea limbii române. Tradiția traducerilor religioase coresiene au format limba română, pentru a putea deveni mai târziu limbă literară pentru cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce.

Circulația mare a acestor traduceri a făcut ca ele să fie cunoscute pretutindeni acolo unde s-a vorbit românește în vechea Dacie. Cărturarii de mai târziu, începând cu vestitul mitropolit Varlaam de la Iași, s-au orientat, în activitatea lor, după aceste traduceri. Nu e tot atât de sigur însă că limba cărților coresiene ar reprezenta graiul dintre Târgoviște și Brașov. Ideea a putut fi formulată de I. Bianu și de O. Densușianu. Se consideră că înainte de a ajunge la Brașov, Coresi ar fi tipărit, împreună cu Dimitrie Lijbavici, cărți în limba slavă la Târgoviște. Mai întâi nu toată lumea este de acord cu ideea că diaconul Coresi este și tipograf și traducător. Există tot mai numeroși specialiști care susțin că traduceri respective s-ar fi efectuat la Șcheii Brașovului de către un colectiv de preoți, iar lui Coresi i-a revenit doar obligația de a tipări aceste cărți. Este dificil a presupune că, într-o vreme în care tipografiile erau cu totul rudimentare, o singură persoană ar fi putut traduce și tipări, în același timp, un număr atât de mare de cărți românești, slavonești și româno-slave, într-o perioadă relativ scurtă (aproximativ 1558—1581).

De asemenea, cu greu vom putea admite că între Târgoviște și Brașov ar fi existat un grai independent, cu particularități proprii, care ar sta la baza tipăriturilor coresiene din moment ce nu avem măcar o trăsătură relevantă ce ar deosebi vorbirea de aici de cea a regiunilor din imediata vecinătate.

La aceste presupuneri se adaugă și un argument de altă natură. În epilogul *Tetraevanghelului*, tipărit PE la 1560—1561, atestăm următoarea afirmație: „Și cu zisa jupînului Haneș Begner *scris-am* eu, diacon Coresi ot Tîrgoviște și Tudor diac” [3, 10]. Alăturarea celor două nume ne arată că diaconul Coresi a avut, cel puțin, în cazul tipăririi cărții indicate, un colaborator, că imprimarea acestei cărți nu i se datorează numai lui Coresi. Cu atât mai mult, trebuie să avem în vedere că el nu putea fi și traducătorul cărților apărute, la Brașov, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Verbul *a scrie*, care este subliniat în citatul de mai sus, nu apare, aici, cu sensul lui obișnuit, ci *a culege*, *a tipări*. Dacă, dimpotrivă, îi atribuim semnificația curentă în limbă și deducem că diaconul Coresi este și traducător,

trebuie să-i acordăm aceeași încredere și diacului Tudor. Cu alte cuvinte, oricum am privi lucrurile, rezultă că traducerile coresiene sunt efectuate în colaborare, și nicidecum nu constituie opera unui singur om.

Alți savanți, în frunte cu Nicolae Iorga, au susținut că limba română literară a apărut înainte de epoca lui Coresi, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, pe baza așa-numitelor texte rotacizante, localizate de unii în Maramureș, iar de către alții într-o zonă mai largă, care cuprinde și Transilvania de nord, și părțile Bihorului. Teoria lui Iorga a fost îmbrățișată, în primul rând, de Școala Lingvistică din Cluj, reprezentată prin Sextil Pușcariu, Nicolae Drăganu, Alexe Procopovici. Cei care n-au împărtășit acest punct de vedere au demonstrat concludent că textele rotacizante se caracterizează prin numeroase particularități regionale (începând cu rotacismul însuși), ce nu au mai fost reluate de cărturarii ulteriori, pe care traducătorii de mai târziu, începând cu cei ai tipăriturilor coresiene, le-au eliminat din cărțile lor. Manuscrisele rotacizante însă au stat la baza traducerilor brașovene; cărturarii din sudul Transilvaniei au recurs, în traducerile lor, la experiența înaintașilor.

Problema e departe de a fi elucidată. Odata cu progresul cercetărilor filologice și lingvistice privind textele de literatură veche, unele ipoteze sau bănuieli de mai înainte se confirmă, altele se exclud. Rezultatele au fost obținute, studiindu-se ipostaza de model lingvistic a cărților bisericești în procesul de formare a limbii române literare. Momentul realizării unei limbi bisericești unitare constituie încheierea unui proces la care au contribuit, deși nu în mod egal, după părerea noastră, toți cărturarii.

BIBLIOGRAFIE

1. ROSETTI, A., CAZACU, B. Istoria limbii române literare. De la origini până la începutul secolului al XIX-lea, București: Ed. Științifică, 1961.
2. IVĂNESCU, GH. Probleme capitale ale vechii române literare, Iași: Ed. Junimea, 1980 .
3. ISTRATE, G. Limba română literară. Studii și articole. București: Ed. Minerva, 1970.

PARTICULARITĂȚI ALE SIMBOLULUI SOMATIC ÎN CULTUROLOGIA ROMANO-GERMANICĂ

Magdalena BANTEA

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Articolul elaborat reprezintă tematica aspectelor lingvostilistice ale simbolului somatic în culturologia romano-germanică, relevă importanța funcției poetice în textul folcloric, distinge diversitatea codurilor culturale și a imaginarului social și ne demonstrează prioritatea simbolului somatic în cadrul cultural-folcloric pentru faptul că posedă o structură complexă în sine, implică mai multe dimensiuni și se află adesea la interferența mai multor științe.

Cuvinte cheie: *Simbol somatic, diversitate lingvistică, imaginar social, folclor, funcție poetică, tradiție cultică*

Abstract: The literature overview done represents a cognitive approach to the issue of the somatic symbol from cultural, linguistic and stylistic perspectives in Romance and Germanic languages. The research focuses on the poetic function of the somatic symbol in the folk text, distinguishing the diversity of its cultural codes, justify the importance of the symbol in social realia.

Key words: *somatic symbol, folklore, cultural codes, social realia, linguistic diversity, poetic function*

„Cuvântul este semnul esențial al comunicării lingvistice. Volens nolens, majoritatea cuvintelor se ciocnesc de fenomenul semantic al polisemiei sau mai motivat, al polisememiei.” [1, p 311]

Conceptul de simbol ca preistorie a aparut mai târziu, datorită faptului că posedă o semnificație plurivalentă și implică mai multe niveluri de cunoaștere la baza căruia stă *arta de a exprima un gând prin alt gând*. Simbolul provine de la termenul sp. „symbolon” (lat. „symbolum”, fr. „symbole” (sec.XIII), eng. „symbol”) și însumează cel puțin două dimensiuni: semnificatul care denotă sesizabilul sau concretul și semnificatul care relevă insesizabilul sau abstractul. Simbologia, fiind tangentă cu mai multe științe precum semiopragmatica, stilistica, hermeneutica, poetica, posedă un caracter dinamic, este într-o continuă transformare și extindere, datorită modificărilor diacronice și sincronice care au loc în contexte istorice, culturale, interculturale și sociale. Fiecare cultură are o anumită conceptualizare sau viziune despre lumea creată prin simboluri, unele simboluri apar fiind inspirate sau aduse de undeva, persistă o perioadă, apoi dispar, altele rămân impregnate în eternitate.

În studiul nostru științific vom îngusta spectrul de analiză și vom studia nemijlocit **simbolul somatic** ce vizează corpul uman în general și părțile acestuia.

Simbolul somatic este reprezentat de hiperonimul *somma*, care întrunește în sine mai multe hiponime precum capul, trunchiul, membrele care, nominate independent, devin și ele, la rândul lor, hiperonime, datorită particularităților multiple și semnificațiilor diverse.

În concepția lui Philippe Seringe „Corpul omenesc este simbolul vieții, însă, dacă este protejat, îngrijit și parfumat, devine un simbol al seducției.” [2, p.120] O perioadă îndelungată, corpul omenesc a servit drept bază sau suport pentru a interpreta consecutivitatea universală a naturii. Chiar dacă corpul uman întrunește în sine calități efemere și de transformare continuă, încă din antichitate oamenii (egiptenii) încercau să confere celor mai reprezentative personalități eternitate prin îmbălsămarea corpurilor lor neînsuflăte.

Potrivit dicționarului de simboluri, în societatea *maya* (Mexic, Guatemala) „corpul uman era divizat în trei nivele de referință, care serveau la definirea acestuia ca individ și ființă socială.

Primul nivel (*capul*) era perceput ca și intermediar sau mediator în relația cu lumea exterioară.

„Al doilea nivel (interiorul sau centrul) semnifica *stomacul* care desemna porțiunea mai jos de torace și era perceput ca loc de identificare a persoanei (probabil genul). În centrul acestuia se desfășurau toate procesele emotive prin care erau mediatizate experiențele și trăirile empaticе despre realitate.” [2, p.120] Probabil proverbul *dragostea trece prin stomac* a rămas încă de la poporul *maya*, conceptul *stomac* ulterior îngustându-și spectru și sfera semnificativă, apropiind doar semnificația strict medicală și proverbul, menționat mai sus, simbolizând prioritatea stomacului plin, în fața dragostei, prin urmare iubirea este mai puțin prezentă la cineva înfometat.

„Al treilea nivel care literalmente se traduce *umbra persoanei*, face referință la destin și la identitatea sa individuală și socială. În concepția *maya*, individul era recunoscut și identificat de către specialiști: prezicători, strămoși, vindecători, încă de la naștere, în ce privește rolul acestuia în societate.” [2, p.120] Putem, deci, sintetiza faptul că evoluția de ordin sincron și diacronic este evidentă și inevitabilă în toate științele, inclusiv cele lingvistice care, la prima vedere, par a fi statice și netrtransformabile, conceptele fiind supuse influențelor sociale, naționale și interculturale. [3, p.73]

Cercetătorii au stabilit cel puțin două tipuri de simboluri:

- 1) convenționale sau consacrate – fixate prin asociere abstractă în dicționarele de specialitate; acestea au origine poetică, dar, fiind reutilizate de mai multe ori, devin o normă la un moment dat.
- 2) poetice – care nu impun rigori prestabilite de dicționarele specializate și posedă adesea o motivare individualizată, condiționată de anumite aspecte impuse de etnie, limbaj, folclor etc.

Simbolurile somatice pot fi identificate în:

- 1) Expresii care exprimă sentimente sau stări de afect emoțional:
 - a) avoir la *bouche sèche* (fr.), avere la *bocca secca* (it), have a *dry mouth* (eng.) – a avea gura uscată sau seacă, din cauza că a fi vorbit mult sau a anumitor emoții negative.
 - b) Lingvista Viorica Lifari a observat că „în română sunt și expresii frazeologice somatice care redau stări de spirit contradictorii, de exemplu: *A plânge cu un ochi și a râde cu altul*. În engleză expresia *to cry one's eyes out* a fost clasificată în cadrul conceptului supărare, deoarece Cauzatorul acțiunii Afectatului este emoția de supărare pe care o trăiește acesta. Ochiul sunt oglinda sufletului, ușa spre lumea lăuntrică a individului.” [4, p.131] Prin urmare, putem menționa că simbolul care posedă dublu impact emoțional enantiosemic apropiat, în cele din urmă, ponderea negativă în majoritatea cazurilor.
 - c) *le coeur dur* (fr.), *hard-hearted* (eng.), *cuore duro* (it.), *inimă de piatră* (ro.), ce simbolizează severitate, drasticitate, exigență. Vrem să evidențiem faptul că cercetătoarea V. Lifari, în studiul aprofundat dedicat noțiunii de „inimă”, utilizată în expresii frazeologice în limba engleză, a identificat 28 de exemple în care sunt prezente unitățile frazeologice somatice, care denotă sentimente, emoții și trăsături caracteriale, ce vizează curajul. [5, p.148]
- 2) Expresii care denotă stări de spirit, o acțiune, o calitate sau un neajuns:
 - a) an iron fist/*hand* (in a velvet glove) (eng.), *pugno/mano di ferro in guanto di velluto*, o *mână* de fier într-o mânășă de velur, ce simbolizează acțiune decisă, condusă într-un mod gentil și camuflat sau duritate și severitate mascată.
 - b) avoir *une dent* contre quelqu'un (fr.), have a *tooth* against someone (eng.), avere *un dente* contro qualcuno (it.), a purta pică pe cineva (ro.). Trebuie să menționăm faptul că, interpretarea în limba română a pierdut conceptul simbolului somatic evident în celelalte limbi „a avea un *dinte* contra cuiva”, însă a apropiat abstractul simbolizator *pică* (ură ascunsă), pentru a oferi echivalentul perfect celorlalte limbi.
 - c) s'en *laver les mains* (fr.), *lavarsi le mani* (it.), off your *hands* (no longer your responsibility) (eng.), a se lipsi de responsabilitate sau a se *spăla pe mâini* (ro.) – *mâinile spălate* având un impact emoțional ambiguu, care pot semnifica și curățenie, și onestitate în anumite circumstanțe.
 - d) not lift/*raise a finger/hand* (to do something) (eng.), non *sollevare un dito*/la mano per fare qualcosa (it.), a nu *ridica un deget* pentru a ajuta pe cineva (ro.). Apreciem, deci, că sinecdoca somatică exprimă indiferența totală față de cineva sau ceva.

3) Expresii care caracterizează o imagine, o persoană, un obiect:

- a) the veil of *tears* (eng.), la valle delle *lacrime* (it.), valea *lacrimilor* (ro.);
- b) *blood shed* (eng.), bagno di *sangue* (it.), baie de *sânge* (ro.);
- c) the *tooth fairy* (eng.), zâna *măseluță* (ro.), Ileana *Cosânzeana*, *Făt Frumos*, *statu-palmă-barbă-cot*.

În urma interpretării contrastiv-comparative, putem afirma că limbile române și germanice, în majoritatea cazurilor, la nivelul componentelor lexicali, au aceeași structură lexicală și concepte sau referenți similari pentru exprimarea gândurilor, ideilor, stărilor empatice și imaginilor, fapt ce demonstrează o anumită universalitate în simbologia referențială.

Folclorul, tradiția cultică, obiceiurile, poezia sunt surse inepuizabile ale **simbologiei** și veridicitatea acestei afirmații este confirmată de mulți poeți, dramaturgi și prozatori, atât din literatura națională, cât și din cea universală. Tezaurul folcloric reprezintă unul dintre pilonii de bază ai vieții sociale, acesta oferind continuitate culturală unui popor și dezvăluind trăsăturile caracteriale ale acestuia prin expresiile metaforice utilizate, simboluri, heraldică, tradiții, obiceiuri, viziuni, interpretări etc. Scriitorii și poeții aduc în fața cititorului o lume întregă de simboluri, legende, povești, zâne bune, cântece și orații de nuntă proprii fiecărui popor în parte.

Poetica este știința care reflectă **pluralitatea simbolului** în toată grandoarea sa. Funcția poetică sau retorică este axată pe mesajul în sine și atrage atenția asupra modului de expunere a acestui mesaj sau gând. În poezie, rima nu impune enunțului o logică particulară, în schimb se bazează pe forma acestuia. Funcția poetică, în viziunea lingvistului Roman Jakobson, implică locutorii spre auto-reflectare. Ex.: „pe un *picior de plai*, pe o *gură de rai...*”, unde simbolul somatic este indispensabil pentru a oferi interlocutorului imaginea mitologică, abstractă cu ajutorul termenilor concreți somatici: *picior* care încă din antichitate a semnat o unitate de măsură și *gură* care în acest context poate fi decodat ca și oază de lumină și protecție – în care puteau să-și găsească adăpost predecesorii noștri și unde se puteau proteja oarecum de calamitățile naturale. Este oportun să menționăm că noțiunile somatice, analizate din punct de vedere semaseologic sau integrate în circumstanțe textuale devin mai puțin ambigue și oferă interlocutorului o imagine clară și precisă. [3, p.72]

Preocupările folclorice reprezintă un element esențial al concepției estetice eminesciene. În timpul peregrinărilor solitare, marele poet universal Eminescu a cules sistematic materiale folclorice. Manuscrisele acestuia conțin nenumărate balade, bocete, cântece de lume, strigături, cimilituri, proverbe și povești poetice: „Și Feți frumoși cu *plete* în haine luminoase /Cu *ochi căprii*, *nalți*, *mândri* ca arborii de fag...” [6, p.8] Precum observăm, simbolul somatic este mereu prezent în trăsăturile caracteriale folclorice, acesta rămânând absolut indispensabil în

uzanța populară datorită particularității de limbaj simplu și accesibil pentru toată lumea, însă care posedă adesea multiplu impact emoțional, exemplu elocvent fiind termenul *pletele* care, inițial, a simbolizat frumusețe, virilitate, potență, unicitate și originalitate etnică, ulterior a început să-și îngusteze spectrul și tot mai adesea poartă amprentă negativă, semnificând neglijență, dezordine, lungime neordonată, nearanjare. Este de remarcat faptul că poetul și scriitorul M. Eminescu particularizează un anumit standard al frumuseții corporale masculine românești: cu *plete* (părul se subînțelege a fi lung), *ochi căpriei* (culoarea deschisă a ochilor), *nalți* precum *fagul*: „**Fag**: 1. în sens inițial, denotativ, semnifică copac înalt, cu scoarța netedă, alburie sau cenușie, cu lemnul tare cu frunze ovale, netede, lucioase și cu perișori pe margine. 2. (pop. conotativ) *Cap de fag* – om prost.” [15, p.1] Asocierea fagului cu prostul nu a fost deloc întâmplătoare, pentru că *scoarța netedă alburie și cenușie* a fagului a fost asemuită cu creierul uman, care nu posedă nicio încrețitură sau circumvoluțiune atunci când nu este inteligent. Prin urmare, proveniența etimologică a simbologiei este strâns legată de tradițiile etnice, folclor, poetică și hermeneutică, însă și alte științe precum medicina, psihologia. Fiind observator al vieții poporului, lui Alecsandri nu-i scapă nimic din ceea ce constituie esența creațiilor populare orale. „*Pletele* sunt un semn de bărbăție în ochii românilor. Ei le poartă lungi și se mândresc cu dânsule. Una din cele mai adânci mahniri a flăcăilor ce sunt luați la oaste este că disciplina militară îi silește a se despărți de podoaba firească a capului”, menționează V. Alecsandri în opere sale, vorbind de folclorul românesc. „Hoțomanul *nalt, pletos/ Cum e un stejar frunzos*” [7, p.225]

În viziunea lui Alecsandri, românii obișnuiesc să asemuiască podoaba capilară cu termeni care denotă caracteristici distinctive ale stejarului: potență, forță, durabilitate, longevitate, continuitate, frumusețe și unicitate. Observăm că semnificația simbolică ambiguă este mereu prezentă în cadrul cultural-folcloric, are un caracter particular, diferă de la poet la poet și, în același timp, este dictată de circumstanțe și particularități etnice. Printre rămășițele de mitologie antică care există la români, legenda soarelui este una din cele mai poetice, menționează V. Alecsandri: „Soarele este un zeu frumos cu *părul de aur*, carele, precum Apolon, cutreieră ceriul pe un car tras de cai.” [7, p.178] Precum vedem, figurile mitologice sunt adesea personificate pentru a conferi plaiului românesc o imagine inedită, unică și deosebită. Încă din antichitate, părul și pilozitatea corpului sunt dotate cu forța puterii magice, potenței, protecției și a virilității. Părul reprezintă o parte a corpului extrem de importantă, coafura, pieptănătura, iar modul în care era efectuată tunsura sau frizura, încă din cele mai vechi timpuri, desemna în general funcția sau poziția socială. „Șuvițele de păr simbolizau relația cu Dumnezeu: anumiți musulmani din antichitate, atunci când își bărbierau craniul, lăsau o șuviță pentru ca Mahomet, după moartea

lor să poată să-i tragă în paradis. La femei, coafura denota situația maritală. În Rusia, spre exemplu, tinerele fete purtau o singură cosiță, în timp ce femeile măritate purtau două. Părul lăsat pe spate reprezenta un semn de moravuri ușoare sau de virginitate. În Evul Mediu, părul roșcat semnala o înțelegere tacită cu Diavolul și o sensualitate depravată.” [8, p.18] Este de remarcat faptul că semnificația ambiguă și enantiosemanțică era prezentă încă din cele mai vechi timpuri, lucru ce a provocat un interes accentuat pentru simbologia somatică, pentru a fi studiată în profunzime, atât în societate, cât și printre cercetătorii de știință.

Un exemplu reprezentativ de expresie simbolică, care indică un nume (format din sintagmă adjectivală) și face parte din folclorul românesc este *Ileana*, supranumită cu ajutorul somatismului *Cosânzeana*, provenient de la termenul *cosiță*, creează interlocutorului implicit portretul unei fete cu păr lung, împletit în cosițe și este închipuirea cea mai poetică a genului românesc; ea personifică tinerețea, frumusețea, nevinovăția virginală, suflet îngeresc, într-un cuvânt „perfectiunea omenirii sub chipul de copilă gingașă și răpitoare”, ne mărturisește marele poet Alecsandri. [7, p.179] Există o mulțime de povești în care Ileana *Cosânzeana* joacă rolul cel mai ademenitor. În acele basme minunate prin originalitatea lor adeseori fantastică, Ileana *Cosânzeana* este reprezentată „cu *părul de aur* și cu farmec dulce la *privire*. Ea-i atât de strălucită că pe *soare poți căta, iar pe dânsa ba*; paserile cântă în calea sa cântecile lor cele mai frumoase, florile se culc în câmpie ca să-i facă covor, balaurii se îmblânzesc și vin de se întind cu dragoste la *picioarele ei...*” [7, p.179]

Din cele relatate mai sus, remarcăm că imaginea, figura și, deci, în același timp, simbolul somatic este foarte important pentru poporul român: metafora *părul de aur* simbolizând, totodată, prețiozitate datorită identificării acestuia cu un metal prețios, naturalețe, feminitate și frumusețe; *privirea fermecătoare* simbolizând blândețe, modestie, nevinovăție, tinerețe, ochii denotând organul de vedere și simbolizând seducție, ademenire, fascinație sau hipnoză – stare în care ochii devin vulnerabili și sensibili la ceea ce văd și în acest fel sunt induși în eroare și se supun involuntar voinței hipnotizatorului. Imaginea mitică conferită de către români Ilenei *Cosânzene* îi atribuie puteri supranaturale și extraordinare. „Averile ei sunt nesfârșite, ea are trei veșminte, una ca ceriul cu luna și cu stelele, una ca câmpul cu florile și una ca marea cu spumele aurite de razele soarelui. Ileana *Cosânzeana* simbolizează Moldova cu podoabele și avuțiile pământului său, cu farmecul răpitor care flutură pe câmpiile sale. A zice de o femeie că e frumoasă ca Ileana *Cosânzeana* este tot așa ca și când se zice că e ruptă din soare, adică, e o ființă din ceruri.” [7, p.179] Chiar și numele de *Cosânzeana* provine de la *cosițe* – păr al femeilor, lăsat să crească lung și împletit, fapt ce simbolizează frumusețe, inocență, virginitate, seducție, naturalețe,

feminitate. Într-un cuvânt, Ileana Cosânzeana este simbolul feminin universal al plaiului românesc, identificându-se drept model pentru orice femeie latină.

O altă realitate prezentă în opera folclorică românească este simbologia imaginară, care vizează trei dimensiuni și anume: mitologie, folclorul și misticismul, fapt ce-i conferă superioritate creativă, unicitate și o anvergură complexă. Legenda *Soarele și Luna* reprezintă motivul unei iubiri profunde, dar, în același timp, neîmplinite, în care figurile cosmogenice, fiind personificate, denotă resemnarea și neputința de a schimba ceva în fața universalității și puterii lui Dumnezeu, care instituie destine și reglează circuitul continuu al lumii, în care calitatea de modestie, resemnare, supunere, ascultare sunt indispensabile pentru a supraviețui și a continua viața. În această legendă de asemenea sunt nelipsite elementele somatice, care, la rândul lor, conferă personajelor unicitate, forță magică supranaturală, fascinație, farmec și grație: „*C-amândoi ne potrivim /Și la plete și la fețe /Eu am plete strălucite, /Tu ai plete aurite, /Eu am fața arzătoare, /Tu fața mângâietoare.*” [7, p.179]

Observăm că imaginea sau frumusețea trupească, la poporul român este foarte importantă, dacă persoana este frumoasă la trup, cu siguranță va fi frumoasă și la suflet, precum Dumnezeu a creat pe Iisus Hristos, frumos la trup și la suflet. Prezența quasi constantă a părului lung în legende sau povești populare atestă rolul simbolic atribuit acestei părți vitale a corpului uman. „Pentru că reprezintă o extremitate a corpului și este o parte detașabilă ce încarnează partea cea mai perenă a corpului. O tradiție europeană sugerează că era indicat să conservăm şuvițe de păr ale decedaților în sertare pentru efectuarea anumitor ritualuri magice. În mitologia Greacă, Apollon, frumosul arcaș cu *alura* veșnic juvenilă, poartă mereu o *șevelură lungă pe umeri* pe care fierul nu o poate tăia. Anume lui, tinerii băieți îi oferă *șuvițe* din prima frizură, pentru că ritul *șevelurii tunse* sau *tăiatul moțului* marchează intrarea lor în reuniunea bărbaților.” [9, p.103]

Structura titlului de sintagmă nominală (*Soarele și Luna*), relevă o pondere complexă polisemantică, ce simbolizează o realitate ambiguă, aluzivă și pluridimensională, fapt ce conferă operei unicitate și originalitate, acesta întrunind în sine mai multe realități, prima fiind cosmogenică ce denotă nemijlocit universul, a doua antropomică ce ne sugerează numele a doi tineri care reprezintă simbolul universalității, a unei iubiri neîmplinite, motiv prezent și în literatura engleză dezvăluit în creația marelui dramaturg și poet William Shakespeare „Romeo și Jiulietta”:

„Alack, there lies more peril in *thine eye* / Than twenty of their swords; *look thou but sweet*, / And I am proof against their enmity.” [10, p.87]

„Primejdia e-în *ochii* tai *frumosi* , / Sunt pentru mine mai *primejdiosi* / Ca douazeci din sabiile lor, / Dar daca vrei sa ma privesti cu dor, / Privește-mă, *privirea* ta *divină* / Mă apără de ura lor haină!” [11, p.38], recunoaște Romeo, fascinat

de farmecul frumuseții divine a Julietei. Ochii Julietei au o pondere enantiosemică cu triplu impact emoțional: frumusețea contopită cu primejdia constituită din „douăzeci de săbii” care fuzionează în același timp cu divinitatea ce posedă forța de a proteja și a apăra iubitul de adversari. La rândul ei, Julieta îl identifică pe Romeo cu mai multe animale atunci când află că acesta i-a ucis vărul Tybalt:

„O serpent *heart*, hid with a *flow'ring face*! / Did ever dragon keep so fair a cave? / Beautiful tyrant! Fiend angelical! / Dove-feather'd raven! Wolfish-ravenging lamb! / Despised substance of divinest show! / A damned saint, an honourable villain!” [10, p.155]

„Cu *inima* de șarpe, *ochi* de floare! / Un miel nevinovat cu *colți* de lup, / Un *chip* de înger peste-un jalnic *trup*. / Un ticalos cu *chip* dumnezeiesc, prin care m-ai facut să te iubesc.” [11, p.72]

Observăm că reconstituirea imaginii exprimată de Julieta creează multiplu impact emoțional, întrunind în sine mai multe abilități și calități care, de fapt, pun la încercare imaginația umană.

Remarcăm faptul că simbolul somatic este mereu prezent, chiar indispensabil pentru Shakespeare de a expune trăsăturile caracteriale ale personajelor și a dezvălui anumite emoții, trăiri și sentimente pentru că „Emoțiile sunt o parte componentă a vieții omenești. Ele reprezintă starea psiho-somatică a ființei umane și sunt redată în limbă și vorbire prin intermediul mijloacelor verbale și non verbale.” [12, p.168] Dramaturgul menționează în mod deosebit expresia empatică a personajelor: Romeo are un vocabular specific unui bărbat introvert ale cărui principii sunt bazate pe logică și rațiune, identificând primejdia cu arma de luptă, în timp ce Julieta are un vocabular mai exploziv, chiar vulcanic, propriu unei femei extroverte, divergente și emotive, care alege termeni religioși spre a-l caracteriza și este contrariată de fuziunea ură-iubire de care este posedată, aceasta fiind neputincioasă în fața frumuseții periculoase și ademenitoare a lui Romeo, chiar dacă conștientizează acea primejdie existentă, cauzată de dușmănia celor două clanuri italiene Montecchi și Capuletti.

Analizând contrastiv două culturi diferite și anume: cultura romană și germanică, sesizăm faptul că arealul de exprimare lexico-stilistic este la fel de bogat și variat, însă imaginea și exteriorul sunt mult mai importante pentru popoarele romane, în schimb cultura germanică evidențiază mai mult trăsăturile caracteriale ale personajelor, specificând inclusiv particularitățile empatică ale acestora, atrăgând atenția mai puțin asupra aspectului fizic, precum o fac popoarele romane.

Nerămânând străin față de curente epocii din Franța sau Italia în ceea ce privește poezia populară, Alecsandri observă atent viața poporului și oferă cititorului o multitudine de particularități folclorice. La cântecul de leagăn, adaugă în notă : „... în Italia mamele obișnuiesc ca și românele a legăna copiii lor cu un soi de nani-nani” [7, p.108] și dă o strofă dintr-o asemenea poezie:

„Dormi, dormi, nel *mio seno*. / Il *mio cuor* culla sara, / Fa la nina, nana, na.” [7, p.513] (Dormi, dormi, *la sânul meu / Inima mea* îți va fi leagăn / nani, nani, nani, na.)

În acest context, putem identifica *sânul* și *inima* mamei drept simboluri ale protejării, ocrotirii și apărării de toate dificultățile care pot apărea la copil, mai mult, aceste noțiuni simbolizează siguranța și securitatea părintească pe care o are copilul pe tot parcursul vieții. Aceleași expresii de alint, dezmiertare, sens de protejare și grijă sunt prezente și în cântecele de leagăn românești, menționează V. Alecsandri în culegerea sa de opere folclorice: „Nani-nani, puiul meu, / Ferici-te-ar Dumnezeu! / Să fii *oacheș* și frumos / Ca un soare luminos. / Nani-nani, copiliță, / Draga mamei garofiță, / Că mama te-a legăna / Și pe *față* te-a spăla / Cu apă de la izvoare / Ca să fii ruptă din soare. / Să fii *naltă* trestioară, / Albă ca o lăcrămioară.” După cum observăm, în toate zicerile folclorice nu lipsește simbolul somatic pentru faptul că posedă calități denotative concrete, particularități nelipsite în cadrul vieții sociale populare, care obișnuiește să-și exprime gândurile abstracte în mod simplu, evident și, în același timp, concret : „oacheș” – cu pielea feței de culoare închisă și cu ochii, părul și sprâncenele negre; (această particularitate de ten fiind prezentă în România și Basarabia). În acest context, termenul „oacheș” semnifică frumos și paradoxal „luminos ca un soare”, care în această conjunctură, în mod concret, reprezintă frumusețe și la nivel conotativ semnifică lumină interioară, clarviziune, înțelepciune, determinare, inteligență și continuitate. Așa cum menționează și cercetătoarea V. Lifari „în cazul expresiilor frazeologice somatice analiza etimologică este și mai pertinentă, deoarece aceste mijloace sunt specifice unei culturi și sunt legate de anumite situații sau scenarii din etnia de unde provin.” [13, p.60] În contrast sau antiteză este expusă imaginea feței de pe plaiurile românești, în care comparația, personificarea simbolică conotativă concretă „fața spălată ce devine *albă ca o lăcrămioară*” semnifică puritate, fragilitate, inocență, nevinovăție, virginitate, frumusețe, neprihănire. Metafora „ruptă din soare” reprezintă în aspect conotativ frumusețe interioară, putere, lumină, continuitate. Precum Eminescu, și Alecsandri sesizează particularitățile corporale etnice și le menționează prin metafora personificată: „să fii *naltă* trestioară”. Aici observăm o preluare a modelului biblic „Adam și Eva” expusă în imaginile folclorice, bărbatul fiind identificat cu „frumos ca un soare”, însă femeia „ruptă din soare” și, în același timp, mereu supusă bărbatului și înlăcrimată precum „lăcrămioara” din cauza greșelii de a fi indus în eroare și în păcat bărbatul. Deci, simbolul sau expresia simbolică își exprimă valoarea plenipotențială cu ajutorul funcției poetice sau estetice într-un cadru hermeneutic. „Funcția estetică este scopul operei literare, iar cea comunicativă este mijlocul ei. Aceasta presupune: 1) raportul cu limba comună în funcția ei de comunicare; 2) raportul cu ideea și imaginea artistică.” [14, p.38], subliniază cercetătorul V.

Chirinciuc. Prin urmare, folclorul reprezintă o fuziune de funcții, printre care și cea persuasivă, dacă vorbim de cântecele de leagăn, pentru că acestea conțin expresii de influență pozitivă, întrunind în sine o multitudine de caracteristici care poartă multiplu impact emoțional.

Folclorul englezesc conține nu mai puține tradiții, datini și obiceiuri pentru a adormi copiii, exprimate în cântecele de leagăn (*Lullabies*), acestea conținând de asemenea numeroase simboluri somatice care descriu, atât frumusețea copiilor, cât și anumite trăsături caracteriale ale acestora. Ex.: „My precious one, my tiny one, / I will kiss your *little cheek* / lay down your *pretty head*. / Just close your *eyes* and give your cares to me. / cause in my loving *arms*, You are safe...” (Prețiosul meu, micuțul meu, / îți voi săruta *obrăjorul* / lasă-ți jos *căpșorul* / închide *ochisorii* și lasă grijile pe mine / pentru că în brațele mele iubitoare, tu ești în siguranță.”) După cum observăm, în tradiția popoarelor germanice există de asemenea un număr impunător de figuri de stil simbolizatoare (*pretty head*, *loving arms*) și diminutive (*little cheek*, *tiny one*), fapt ce conferă limbajului germanic un tip divers de căldură sufletească și anume că este substituită mai mult prin alintări și dezmierdări, cântecele de leagăn engleze au o amprență unisex. În acest context, simbolurile somatice: *căpșor*, *obrăjor*, *ochisori*, *brațe iubitoare* și *protectoare* arată o însușire diadică, apropiind, în același timp, și calitatea altor figuri de stil: epitete și metafore ce asimilează cracteristicile: *prețios*, *valoros*, *drag*, *iubit*, *scump*.

O altă poezie folclorică englezească care denotă dragostea mamelor față de copii este „*A mother's Prayer*” (*Rugăciunea mamei*), în care mama îl roagă pe Dumnezeu să-I protejeze copilul:

„I pray You'll be *my eyes* and watch her where she goes / and help her to be wise.” (Te rog să-mi fii *ochii* / să o veghezi pe unde merge / și să o ajuți să fie înțeleaptă.) În contextul acesta, mama dorește să se identifice cu Dumnezeu prin sinecdoca: „Să-mi fii ochii” pentru a o salva, veghea, proteja și a-i inspira înțelepciune fiicei sale, pentru că dragostea părintească în această rugăciune este echivalată cu dragostea lui Dumnezeu față de semenii Lui. Din câte observăm, dragostea de mamă este nemărginită față de copiii săi, aceasta încearcă să-i protejeze și să le ofere sprijin, siguranță și înțelepciune pentru a putea înfrunta cu tenacitate și curaj orice dificultate în viață. Nu mai puține creații dedicate mamelor există în toate limbile, un exemplu elocvent fiind poezia dedicată *mamei*, care face parte din folclorul românesc: „*O inimă atât de dragă*, / Cum are mama, / N-am să găsesc în lumea-ntragă / *Oricât aș căuta* / *Privire blândă și senină* / *Un glas duios și vorba dulce* / *Și mâini de aur femecate* / Găsesc la mama mea, / M-adoarme în fiecare seară, / *pe brațe*, uite-așa.” Este important să menționăm simbolurile somatice impregnate de dublă semnificație, precum simbolurile-epitete: *inimă dragă*, *privire blândă*, *senină*, *glas duios*, *vorba dulce*; simbolul metaforă: *mâini*

de aur; interacțiunea particularităților chinestezice și prozodice conferă *mamei* unicitate, perfecțiune și frumusețe sufletească.

În concluzie, putem menționa: valoarea adevărată a **simbolului** se dezvăluie doar în momentul în care apreciem semnificația semantică al acestuia și îi atribuim funcțiile delimitative, pe care le depistăm în context. Simbolul poetic excelează prin originalitate și autenticitate, are calitatea de a coincide cu mai multe figuri de stil în același timp, fapt ce îi conferă unicitate și originalitate, însă, adesea, își pierde trăsăturile caracteristice o dată cu schimbarea contextului, gradul de simbolizare a simbolurilor convenționale fiind mai pregnant și mai rigid decât a celor poetice, care desemnează, de obicei, caracteristicile atribuite de poet și sunt mult mai flexibile.

Toate categoriile de simboluri somatice vizează două tipuri de realități: cu aspect concret și realități abstracte care sunt impuse de societate. Ambele culturi se evidențiază printr-un amplu și variat spectru lexico-stilistic, în care sunt prezente, atât simbolurile conotative, cât și cele denotative. Abstractul germanic înlocuiește cu succes concretul romanic, fapt ce conferă o anumită distincție culturilor germanice, acestea considerând aspectul cognitiv drept unul primordial în exprimarea ideologică.

Există o universalitate referențială în ce privește simbologia, însă, totuși, fiecare cultură sau etnie are o simbolică individuală, creată în dependență de limbaj, stilistică, tradiții, artă, știință, religie, mentalitate.

BIBLIOGRAFIE

1. CINCILEI, G. Polisemia sintagmatică, variantele ei. În: Conferința științifico-didactică anuală. Rezultatele comunicărilor. 18-20 martie 1997. Chișinău, ULIM, 1997. p.309-315
2. SERINGE, PH. Les Symboles dans l'art, dans les religions et dans la vie. Paris: Les Editions Sum le Hameau. 2004. 459 p.
3. BANTEA, M. Dimensiuni istorice, culturologice și lingvistice ale simbolului. Aspecte semantico-funcționale. În: Norma Limbii Literare între tradiție și inovație. Materialele simpozionului științific cu participare internațională 19 mai 2017. Editura Chișinău 2017. p.71-77. ISBN 978-9975-71-906-3
4. LIFARI, V. Categoriile conceptuale ale emoțiilor redade de expresii frazeologice somatice cu componenta lexicală „ochi”. În: Intertext, Universitatea de Stat din Moldova, v. 1/2, 2017. p. 121-132
5. LIFARI, V. The Conceptual Categories of Emotions Rendered by the Image of The Heart Used in Somatic Phraseological Units. În: Studia Universitatis Moldaviae, Editura Chișinău 2016. nr.4(94), seria Științe umanistice p.146-160

6. EMINESCU, M. Poezie Populară. Chișinău: Editura „Literatura artistică” 1989. 299 p. ISBN 5-38-0042-6
7. ALECSANDRI, V. Opere vol.III. Chișinău: Editura Hyperion 1991, 662 p. ISBN 5-368-00959-3
8. TRESIDDE, Jack. La Clé des Symboles. Paris: Edition France Loisir. 2000. 184 p.
9. PONT-HUMBERT, C. Dictionnaire des Symboles, des rites et des croyances. Paris: Edition Jean- Claude Lattès. 1995, 434 p.
10. SHAKESPEARE, W. Romeo and Juliet. Great Britain: Harper Collins, 2011, 300 p., ISBN-13: 978-0-00-790236-1
11. <https://bibliotecapemobil.ro/content/scoala/pdf/Romeo%20si%20Julieta%20-%20Shakespeare.pdf> (accesat 06.04.2018)
12. LIFARI, V. Exprimarea emotivității în „ Romeo și Julieta” și redarea acesteia în traduceri din limba română și rusă. În Studia Universitatis Moldaviae. Chișinău: 2012. nr.10(60). p. 166-169
13. LIFARI, V. Metode de cercetare a conceptelor din perspectiva lingvisticii cognitive. În: Norma Limbii Literare între tradiție și inovație. Materialele simpozionului științific cu participare internațională 19 mai 2017. Chișinău: 2017 p.53-61. ISBN 978-9975-71-906-3
14. CHIRINCIUC, V. Funcția estetică a simbolului în poezia romantică franceză. Teza de titlu științific în filologie. Chișinău: 1996, 142 p.
15. <https://dexonline.ro/definitie/fag> (accesat 04.04.2018)

Lexic, frazeologie, semantică

DICȚIONARUL LUI I. D. NEGULICI (1848): MĂRTURII PRIVIND ISTORIA LIMBII ROMÂNE

Inga DRUȚĂ
Institutul de Filologie

Rezumat: În epoca modernă (1780-1860) de dezvoltare a limbii române apar primele manuale, primele publicații periodice și primele dicționare. Seria dicționarelor românești de neologisme începe cu lucrarea *Vocabular român de toate vorbele străbune...*, publicat la București, în 1848, de I.D. Negulici, care cuprinde circa 6 000 de cuvinte. Primele opere lexicografice, deși inegale ca realizare, reprezintă un document al vremii și furnizează și astăzi informații prețioase privind atestarea, circulația, semnificația și forma unor cuvinte, ceea ce justifică consultarea acestora pentru a elucida anumite probleme și a găsi răspunsuri la unele întrebări.

Cuvinte-cheie: *lexicografie, dicționar, neologism, marcă diastratică, istoria limbii române*

Abstract: In the modern age (1780-1860) of the development of the Romanian language, the first handbooks, the first periodical publications and the first dictionaries appeared. The series of Romanian dictionaries of neologisms starts with the *Vocabular român de toate vorbele străbune...*, published in Bucharest in 1848 by I. D. Negulici, which contains about 6,000 words. The first lexicographical works, though unequal as a realization, are a document of the time and today provide precious information on attestation, circulation, meaning and the form of words, which justifies their consultation to elucidate certain problems and to find answers to some questions.

Keywords: *lexicography, dictionary, neologism, diastratic marks, history of Romanian language*

În epoca modernă (1780-1860) de dezvoltare a limbii române, apar primele manuale și cărți de popularizare a științei, primele publicații periodice și primele dicționare. Cărturarii care au activat la sfârșitul secolului al XVIII-lea și mai ales în prima jumătate a secolului al XIX-lea conștientizau necesitatea îmbogățirii limbii prin diverse mijloace externe și interne. Este vorba despre Petru Maior, Samuil Micu, Paul Iorgovici, Ioan Molnar, Gh. Șincai, C. Diaconovici-Loga, Ion Heliade-Rădulescu, Gheorghe Asachi, Alecu Russo ș.a.

În perioada la care ne referim, înfloresc diverse traduceri. Arta traducerii textelor (opere literare sau lucrări științifice) s-a exersat și s-a perfecționat de-a lungul secolului al XIX-lea. Traducerile unor lucrări din diverse domenii au contribuit pregnant la conturarea și cristalizarea limbii române literare prin exercițiile de descoperire, de inovare de termeni, dar și prin creații lexicale noi pe terenul limbii române.

Multe traduceri au anexat la sfârșit glosare. Primul număr al *Bibliotecii românești* a lui Zaharia Carcalechi (Buda, 1821) conține și un mic *Lexicon pentru*

vorbele românești neobicinuite între unii români, ce s-au pus în cartea aceasta. Un glosar mult mai cuprinzător se află la sfârșitul traducerii operei lui Bernardin de Saint Pierre, *Bordeiul indienes* (Iași, 1821), făcută de Leon Asachi. În acest glosar, intitulat *Vocabulariu cuvintelor trase din alte limbi și întrebuințate spre mai lămurita înțelegerea ideilor în Bordeiul Indiei dejghiocate și din carea unele sunt române, iar altele de multe neamuri priimate*, sunt explicați mai mulți termeni de proveniență franceză, italiană, latină și neogrecă.

Cuprinzător și bogat în neologisme de proveniență latino-romanică este și glosarul intitulat *Zicerile cele streine*, aflat la sfârșitul volumului de poezii al lui Barbu Paris Mumuleanu, *Characteruri* (București, 1825). Numeroase neologisme sunt înregistrate și în dicționarele limbii române alcătuite în această perioadă: *Lexiconul românesc-nemțesc* și *Lexiconul pentru cărturari* ale lui Ioan Budai-Deleanu, rămase în manuscris, voluminoasa *Condică a limbii rumânești* a lui Iordache Goleșcu, de asemenea rămasă în manuscris, *Dicționariul rumânesc, latinesc și unguresc* (două volume, Cluj, 1822-1823, elaborat de Ioan Bob și de alți cărturari de la Blaj), *Lexicon românesc, latinesc, unguresc, nemțesc* (Buda, 1825).

O preocupare susținută de a alcătui glosare de neologisme la sfârșitul unor traduceri a avut la mijlocul secolului al XIX-lea și G. Baronzi, care publică astfel de glosare la cărțile *Potpuri literar* (București, 1852, intitulat *Vocabular de zicerile radicale cuprinse într-această carte*); *Castelul brâncovenesc, Carnavalul Veneției și Visul vieței omenești* (București, 1852, intitulat *Neologismi*); *Isaac Lakedem*, patru volume (București, 1855-1856, intitulat *Vocabular de vorbele radicale câte au fost de neapărată trebuință a se pune într-acest volume*); *Istoria civilizațiunii în Europa*, vol. II (București, 1856, cu titlul *Vocabular de vorbele radicale coprinse în astă traducere*).

Ultimul glosar întâlnit în cărțile publicate în Țara Românească în perioada la care ne referim este cel alcătuit de C. Aristia la *Paralela sau viețele bărbaților ilustrii* (București, 1857), cu titlul *Vocabulariu pentru zicerile introduse sau reformate în tomul acesta*.

Aceeași necesitate de a explica numeroasele noțiuni noi introduse în cultura românească și termenii care le denumeau determină și inițiativa unor intelectuali ai vremii de a elabora dicționare enciclopedice și de neologisme. Prima încercare de a alcătui un dicționar enciclopedic românesc aparține unei „societăți literare” a profesorilor de la Academia Mihăileană din Iași, sub direcția lui Gh. Asachi. Enciclopedia inițiată de această societate, intitulată *Lexicon de conversație* (având la bază un lexicon similar german), își propunea să înregistreze „atât cuvintele vechi cât și neologismul introdus în limba noastră, încă și spețiale cunoștințe despre cele ce interesează pe întreaga românie”. Prima fasciculă, până la cuvântul *Alexandru*, a apărut la Iași în 1842, însă lucrarea nu a fost continuată.

O altă încercare de a alcătui un dicționar enciclopedic îi aparține lui Alexandru Gavra, profesor la „Preparandia” din Arad, care tipărește la Buda, în 1847, prima fasciculă dintr-un *Lexicon de conversație istoricesc religionariu*. Și această lucrare a fost abandonată.

Seria dicționarelor românești de neologisme începe cu lucrarea *Vocabular român de toate vorbele străbune repriimate până acum în limba română și de toate cele ce sunt a se mai priimi d-acum înainte, și mai ales în științe*, publicat la București, în 1848, de pictorul și ziaristul I. D. Negulici, care cuprinde circa 6 000 de cuvinte. Al doilea dicționar românesc de neologisme este semnat de Teodor Stamati și a apărut la Iași în 1851, cu titlul *Disionăraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles*. Cuprinde aproximativ 4 000 de cuvinte și a fost reeditat în 1856. În 1860, E. Protopopescu și V. Popescu publică la București un *Dicționar român de ziceri străbune uzitate în limba română*, care, mult completat, a fost reeditat în 1862 cu titlul *Nou dicționar portativ de toate zicerile radicale și streine reintroduse și introduse în limbă, coprinzând și termeni științifici și literari*. O nouă ediție, refăcută, cu circa 8 000 de cuvinte, apare în 1870, numai sub numele lui E. Protopopescu, cu titlul *Nou dicționar portativ de toate zicerile noi (radicale) reintroduse și introduse în limba română și de termeni tehnici ai științelor, literilor și arților, cu o explicație mai întinsă a termenilor de drept și economie politică* [1, 258-260].

Operele lexicografice trecute în revistă, deși inegale ca realizare, reprezintă un document al vremii și furnizează și astăzi informații prețioase privind atestarea, circulația, semnificația și forma unor cuvinte și termeni din diverse domenii, ceea ce justifică consultarea acestora pentru a elucida anumite probleme și a găsi răspunsuri la unele întrebări.

Dicționarul lui I. D. Negulici *Vocabular român de toate vorbele străbune...*, tipărit cu alfabet mixt, cuprinde unități lexicale noi care circulă, în marea lor majoritate, și astăzi în limba română. Multe lexeme înregistrate de autor sunt termeni din diverse domenii, la care ne vom referi într-un alt studiu. În lucrarea de față, ne preocupă cuvintele care nu au „supraviețuit”, multe dintre care, probabil, nici nu au circulat în epocă, fiind doar propuneri ale autorului, precum și forme ale unor lexeme care s-au impus ulterior cu forme modificate. În atenția noastră vor fi și unele aspecte semantice.

Autorul indică etimonul împrumuturilor inventariate, însă fără a fi consecvent; în multe cazuri, etimonul lipsește sau se face apel la lexemul cu același sens din latină, dar cu altă formă. De exemplu, pentru *abandon* se propune *derelictio*, pentru *abil* – *peritus*, pentru *camarad* – *socius* etc.

I. O primă categorie de unități lexicale la care ne vom referi sunt *cuvintele neobișnuite*, care apar numai în acest dicționar sau au fost, ca excepție, preluate de operele lexicografice ulterioare cu marca „rar” sau „învechit”: *abandonament*,

abastardire „a strica starea primitivă (...) a unui lucru; a-i schimba natura, a-l degenera”, *abjectare* „desprețuire, aruncare cu dispreț, umilire, înjosire”, *abramanzi* „descendanții, scoborătorii, strănepoții lui Abraam”, *abstractor* „făcător de abstracții”, *acantar* „cuptor de himie”, *acantabol* „un fel de clește de hirurg (...)”, *adonie* „serbătoarea lui Adonis”, *afilantrop* „care începe a se desgusta de societatea oamenilor”, *afilantropie* „primul grad de melancolie; fugire de societate”, *amare* „a iubi”, *amicabil* „prietenos” (atestat și la Eminescu), *aristodemocrat* „membru sau partisan al unui guvern sau constituție aristocratică și democratică”, *aristodemocrație* „guvern de aristocrați și de popor”, *audacie* „cutezare mare (...); temeritate”, *aurifice* „aurar”, *aurificină* „magasina aurarului”, *aurifodină* „mină de aur”, *batelier* „care conduce un batel, un vas pe apă” (înregistrat în MDA și MDN), *brocantor* „neguțetor care vinde și cumpără curiozități, tablouri, mobbile și alte lucruri vechi”, *bruscherie* „caracterul, felul unei fapte, unei persoane brusce (...)”, *civis* „burghez”, *casanier* „căruia îi place să șadă a casă” (înregistrat în forma *cazanier* în MDA cu marca „franțuzism învechit”, în DEX și chiar în DCR², deși nu este un cuvânt recent), *contrafactor*, *decaptivare* „a libera dela închisoare”, *demonocrație* „influență, putere de demmoni”, *depart* „plecare” (atestat și la Brezoianu), *desmerrit* „ceea ce face a perde stima; ceea ce aduce deffăimare”, *disputător* „căruia îi place a se disputa”, *dissertator* „care dissertează adeseori; care vorbește asupra unui lucru”, *divertisant* „care bucură, care place”, *duană* „vamă”, *duanier* „funcționar al duanei care cercetează mărfurile”, *fatigă* „osteneală”, *gabar* „batel larg și cu fundul lat spre a sui râuri; vas de pescari”, *galonier* „fabricant de galoane, ceaprazar”, *gliptognosie* „cunoștința de petre sculpite”, *gnomonografie* „studiu, știință, tractat de sau asupra moralei”, *guerră* „ceartă; bătălie”, *guerar* „ostean; ostean curagios”, *impolit* „care este fără politeță”, *infortună* „nenorocire; adversitate; disgrație”, *isopolitie* „egalitate de drepturi politice electorale”, *labor* „lucru cu mâinele, corporal”, *laborare* „a lucra pământul”, *laptifag* „care se nutrește cu lapte”, *litoglif* „sculptor”, *mair* „capul unei municipalități; primul funcționar al unei commune”, *mairie* „demnitatea, sarcina unui mair”, *melior* „care este mai presus de bun, de bine; care are mai multă bunătate”, *mendic* „cerșetor”, *mendicare* „a cerși”, *mitraliadă* „descărcare de mai multe canonuri (tunuri) încărcate cu mitralie”, *mitralie* „ghiulele și sburături de fer cu care se umple tunul”, *muniționar* „care are îngrijire de muniții” (înregistrat și în Scriban), *muniționare* „a căpui o oștire cu de toate cele trebuincioase”, *nauticel* „marinarel; matelot, marinar mic, băeat de navă care învață manovrele navei”, *negrofil* „amic al negrilor; partizan al emancipației lor” (înregistrat și în MDN), *neogamie* „a doa nuntă, maritagiul de văduvă”, *nubă* „nuor”, *nutricar* „nutritor, care crește copiii aflați (găsiți)” (verbul *nutrica* este înregistrat în DAR), *nutrice* (după *nutrix*) „doică” (înregistrat și în DAR), *oblicunghiu* „cu unghiuri oblice”, *opiniatru* „obstinat, (...)”, care ține tare la opiniia sa, la voința

sa”, *opiniatretate* „îndărătnicie, obstinație; prea tare ținere la opinia sa, la voința sa (...)”; *panic* (adj.), *pansofie* „înțelepciune universală”, *pantofil* „care iubește tot”, *panurg* „care face tot, care este îndemânatic la orice”, *pecunie* „monetă; bani”, *peregrinomon* „care are mania de a tot călători” (probabil, *peregrinoman* – greșeală de tipar?), *peregrinomanie* „manie de a tot călători” (înregistrat și în DAR), *policratie* „guvern de un mare număr dintre primii cetățeni”, *polimat* „care are o mare întindere de cunoștințe” (înregistrat și în DAR), *polimatie* „mare întindere de cunoștințe” (înregistrat și în DN), *ramor* „care trage cu rama, cu lopata”, *somniloc* „care vorbește în somn” (înregistrat și în DAR), *sturderie* „caracterul persoanei sturlubate”, *tedios* „supărător, (...) dezgustos”, *tediu* „desgust de cineva; urât”.

Majoritatea lexemelor citate nu s-au impus în limba română, chiar dacă unele sunt formate în spiritul limbii noastre, din elemente de compunere greco-latine (*aristodemocrat*, *aristodemocrație*, *neogamie*, *pansofie*, *peregrinomanie*, *polimatie*) sau prin derivare (*abstractor*, *muniționar*). Câteva franțuzisme au circulat în epocă (*bruscherie*, *depart*, *fatigă*), iar unele au fost înregistrate și în dicționare din secolul al XX-lea cu marca „franțuzism” sau „franțuzism învechit” (*cazani-er*). Înregistrarea în dicționar a verbului *amare* ilustrează concepția de latinist a autorului. Se știe că promovarea acestui verb, în locul slavonismului *a iubi*, a fost ridiculizată de Vasile Alecsandri, în *Dicționar grotesc*: „**Amare** – a iubi! Un cuvânt inutil și care produce conjugări comice; de pildă: *eu am!* în loc de *eu iubesc* este un calambur grotesc. *Am amat!* în loc de *am iubit* este o bâiguială ridiculă. *Eu te am, doamnă!* în loc de *te iubesc, doamnă!* Este o impertinență care expune pe nenorocitul pedant a fi dat afară cu amoru-i cu tot; însă ce-i pasă pedantului! Nu-i rămâne gramatica drept mângâiere? El o strânge la pept cu *amoare* și-i zice: *Tu, fidela mea consoartă, ești universul meu! Te am, te-am amat, te amai, te amam, te voi ama, ama-te-voi* etc. Amorul spăriet își astupă urechile și fuge”.

Este curios destinul lexemului *demonocrație*. Înregistrat în 1848, este „uitat” pentru o perioadă îndelungată, apoi revine vertiginos în discursul public după 1989, fiind extrem de frecvent astăzi în textele care analizează derapajele democrației (inclusiv în limba franceză).

II. Aspecte semantice. Am excerptat din inventarul dicționarului lui I. D. Negulici o serie de unități lexicale care în prezent au alte sensuri: *armar* „fabricantul de arme” – astăzi cu acest sens circulă cuvântul *armurier*, iar *armar* este înregistrat ca regionalism cu semnificația de „dulap pentru haine, vase sau alimente”; *defensă* „apărare” a avut, în timp, și semnificațiile „ocrotire”, „interdicție”, „prohibiție”, iar în prezent lexemul este înregistrat (în DN și MDN) cu sensul „(zool.) Fiecare dintre colții (incisivii) elefantului; fildeș”; *esculap* „șearpe mitologic. ♦ Una din constelații” – astăzi, cu marca „rar”, având semnificația „medic”; *gagiu* (gaj) „amanet; deposit; semn (de amicie, de fidelitate; simbric, leafă)” (sensul abandonat

de „leafă” este înregistrat în Șăineanu (1929: „leafa actorilor”) și în Scriban (1939: „leafă la actori și muzicanți”); *gastrologie* avea numai semnificația, păstrată și în prezent, de „tractat asupra bucătăriei”, iar astăzi termenul are și sensul „studiul stomacului”; *glosograf* „care scrie asupra limbilor” – în prezent: „instrument de înregistrat cuvintele, folosind mișcările limbii” (MDN); *gluton* „care mănâncă mult, cu aviditate, cu lăcomie” – astăzi: „animal carnivor cu blana brun-deschis, din ținuturile polare nordice”; *antologie* „tractat de flori, sau colecție de poezii allese” (semnificația „tractat de flori” s-a pierdut cu timpul); *glosă* „commentar literar; explicație din vorbă în vorbă a unui text obscur, întunecat. ♦ Limbă necultă” (semnificația „limbă necultă” nu a rezistat în timp); *scenografie* apare cu marca „t. de matem.”: „representația în perspectivă a unui obiect al cărui proiectii sunt cunoscute; perspectivă; arta de a zugrăvi scene, decorații de teatru” – în prezent, termenul are numai sensul „arta de a executa decoruri, costume etc. pentru un spectacol”; *neologism* „căutare de expresii și de vorbe noi” – astăzi, „cuvânt împrumutat de curând din altă limbă sau creat recent într-o limbă prin mijloace proprii; accepție nouă a unui cuvânt” (DEX, MDN).

III. Forma neologismelor. Dicționarul lui I. D. Negulici reprezintă un valoros document al vremii, furnizând informații prețioase privind căutarea formei celei mai adecvate spiritului limbii române a împrumuturilor. Din seria de termeni de mai jos, un cercetător din zilele noastre poate deduce originea împrumuturilor datorită aspectului lor, poate constata că vorbitorii din epocă ezită între adaptarea neologismului fie după forma în care apare acesta în limba-sursă, fie după pronunție.

Astfel, în inventarul dicționarului găsim formele *abondare*, *abondanță*, *abondant* (transpus din franceză după scriere), *academian* „filosof în antichitate din secta Academiei. Astăzi se dă acest titlu celui ce este priimit de membru al unei academii”, *angoare* (angoasă), *artifice* „meseriaș, artist, meșter” (astăzi: *artefice*), *cellariu* „chelar” (din lat. *cellarium*), *cimetiriu* (din ngr. *kimitirion*, it. *cimitero*), *contrabandier* (din fr. *contrebandier*; forma actuală: *contrabandist*), *corporel* (din fr. *corporel*), *manținere* (din fr. *maintenir*), *custod* (din fr. *custode*), *romanț* „narație, istorie închipuită, fictivă, în prosă, de întâmplări” (vfr. *romanz*), *inamicie* „vrăjmășie”, *manovru* (din fr. *manœuvre*), *manovrare*, *minar* „lucrător la mine”, *novitate* „calitatea a ceea ce este nou, lucru nou; marfă nouă” (din lat. *novitas*, -*atem*), *necesaru* (din lat. *necessarius*), *parlement* (din fr. *parlement*), *parlamentar*, *perseveranță* (din fr. *persévérance*, lat. *perseverantia*), *plage* (plajă; din fr. *plage*), *plagiar* (plagiator), *satirist*, *scortă* (escortă; după it. *scorta*), *scritoriu* „masă de scris” (astăzi: *scriptoriu*), *sigil* „pecetie” (din lat. *sigillum*), *solemn* (din fr. fr. *solennel*), *somariu* (sumar; din lat. *summarius*, fr. *sommaire*), *spontaneu* (din fr. *spontané*, lat. *spontaneus*), *studiare*, *svaporare*, *seductor*, *traductor* (traducător), *trotoriu* (din fr. *trottoir*).

Deseori, autorul înregistrează două sau trei forme ale lexemelor, dintre care, cu timpul, una a devenit forma literară sau care au fost abandonate în favoarea altei forme: *aborție/aburție* „lepădarea, nașterea înainte de timp” (forma actuală: *avort*), *acedere/accedere*, *acelerare/accelerare*, *acent/accent*, *augură/augur*, *beneficiu/benefiț*, *celibat/celibăție*, *capabil/capace*, *curtenire/curtisare*, *discordă/discordie*, *gradație/graduație*, *idil/idilă* „o poemă mică care ține de eglogă”, *idolatrie/idololatrie/idolatrare*, *imen/imeneu* „maritagiu”, *emfas/emfasă*, *insalubru/insaluber*, *lace/laș*, *lacetate/lașetate*, *lasitudă/lasitudine*, *lentitudă/lentitudine*, *machină/maxină*, *inventator/inventor*, *mag/magiu*, *magnefic/manific*, *mator/matur*, *negrofag/negrofagiu* („partizan al sclaviei negrilor”), *noție/noțiune*, *pagină/pagine*, *recensie/recensiune*, *rolă/rol*, *saluber/salubru*, *sarcofag/sarcofagiu*, *sati-rare/satirisare*, *sculptare/sculpire* (forma actuală: *sculptare*), *sensație/sensațiune*, *similitudă/similitudine*, *solicitor/solicitor*, *solicitudă/solicitudine*, *solitudă/solitudine*, *soluție/soluțiune*, *superstiție/superstițiune*, *terrană/terrață* (forma actuală: *terasă*), *transiție/transițiune*, *ultimat/ultimatum*, *vapoare/vapor*, *violență/violință*, *volumin/volum*.

O serie de substantive au fost adaptate cu terminația *-agiu*, deși majoritatea sunt de origine franceză: *gagiu* (gaj), *mesagiu*, *pelerinagiu*, *sclavagiu*; în alte cazuri, această formă a fost determinată și de etimonul italian: *miragiu* (din fr. *mira-ge*, it. *miraggio*), *pasagiu* (din fr. *passage*, it. *passagio*), *personagiu* (din fr. *person-nage*, it. *personaggio*), *servagiu* (din fr. *servage*, it. *servaggio*), *ultragiu* (după fr. *outrage*, it. *oltraggio*). Forma actuală a lexemelor menționate este cu terminația *-aj*: *gaj*, *mesaj*, *pelerinaj*, *sclavaj*, *miraj*, *pasaj*, *personaj*, *servaj*, *ultraj*.

În unele cazuri, atestăm adaptarea neologismelor conform normelor aplicate pentru cuvintele din vocabularul de bază, cu diftongare: *madoană*, *poartă-voce*. Cu timpul, s-a impus norma conform căreia neologismele fac excepție de la această regulă. În schimb, lexemul *amazoană* este înregistrat cu forma *amazonă*.

Forma unor lexeme este determinată și de ezitarea în ceea ce privește genul substantivelor: *armistiție* (astăzi *armistițiu*, s. n.), *epizodă* (astăzi *episod*, s. n.), *sofismă* (astăzi *sofism*, s. n.), *period* (astăzi *perioadă*, s. f.), *sandal* „încălțăminte” (astăzi *sanda*, s. f.), *scrim* (astăzi *scrimă*, s. f.), *sistemă* (astăzi *sistem*, s. n.), *timon* (astăzi *timonă*, s. f.); de multe ori, în română genul era impus de genul etimonului: lat. *sophisma*; lat. *periodus*, ngr. *periodos*; lat. *systema* sau încadrarea într-o conjugare a verbelor: *ceddere* (*cedare*, din fr. *céder*), *aplanire* (*aplanare*, din fr. *aplanir*), *correggere/corriggere* (*corija*, din fr. *corriger*, lat. *corrigere*), *preceddere* (*preceda*, din fr. *précéder*, lat. *praecedere*), *preferire* (*prefera*, din fr. *préférer*).

Sporadic, autorul a inclus în dicționar și unele comentarii filologice sau recomandări, de exemplu: *aurare* „mai bine decât *aurire*”, *burghezie* „mai bine

civisie sau *civitație*”, iar pentru verbele neologice, recomandă deseori modul de conjugare: *absorbire* „se conjugă ca *sorbire*: *absorb, absorbi* etc.”, *accumulare* „se conjugă ca *lucrare*: *accumulez sau accumul (...)*”, *conservare* „se conjugă ca *lucrare*: *conserv* sau *conservez (...)*”, *pretindere* „se conjugă ca *întindere*” etc.

Primul dicționar românesc de neologisme al lui I. D. Negulici, cu toate inconsecvențele și imperfecțiunile, oferă mărturii prețioase pentru istoria limbii române ca document al vremii privind atestarea, circulația, semnificația și forma unor cuvinte, ceea ce justifică consultarea acestuia și astăzi pentru a elucida anumite probleme și a găsi răspunsuri la unele întrebări.

BIBLIOGRAFIE

1. URSU, D., URSU, N.A. Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760-1860). Vol. I. Iași: Cronica, 2004.

Dicționare

1. DAR = Gh. Bulgăr și Gh. Constantinescu-Dobridor, *Dicționar de arhaisme și regionalisme*, București, Saeculum Vizual, 2002.
2. DCR² = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, București, Logos, 1997.
3. DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic Gold, 2009.
4. I. D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele străbune repriimate până acum în limba română și de toate cele ce sunt a se mai priimi d-acum înainte, și mai ales în științe*, București, 1848
5. MDA = *Micul dicționar academic*, București, Univers Enciclopedic, 2010.
6. MDN = Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, București, Saeculum, 2000.
7. DN = Florin Marcu și Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei, 1986.

ADAPTAREA MORFOLOGICĂ A ENGLEZISMELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Livia CĂRUNTU-CARAMAN,
Institutul de Filologie al AȘM

Rezumat. În lucrarea de față analizăm unele aspecte de asimilare morfologică a englezismelor în limba română în baza unor exemple din mass-media. Pentru a fi adoptate în vocabularul limbii române, englezismele trebuie să se supună unui proces îndelungat de adaptare, ce se repercutează asupra modificării și ajustării lor în noul sistem morfologic.

Adaptarea morfologică depinde de capacitatea de a se adapta categoriilor gramaticale proprii limbii române și de a acumula mărcile specifice ale acestora (articole enclitice, desinențe), alcătuind paradigme ale formelor gramaticale pentru același cuvânt.

Cuvinte-cheie. *Englezisme, adaptare morfologică, sistem morfologic, categorii gramaticale (gen, număr, caz), forme gramaticale, mass-media, normare.*

Summary. In the present paper we analyze some aspects of the morphological assimilation of Anglicisms in Romanian based on examples from mass-media. In order to be adopted in the Romanian vocabulary, the Anglicisms must obey to a long adaptation process, which is reflected on their modification and adjustment in the new morphological system.

The morphological adaptation depends on the capacity to adapt to the Romanian grammatical categories and to accumulate their specific marks (enclitic articles, desinences), creating paradigms of the grammatical forms for the same word.

Keywords. *Anglicisms, morphological adaptation, morphological system, grammatical categories (gender, number, case), grammatical forms, mass-media, normation.*

Adaptarea împrumuturilor în limba română „este un proces de oarecare durată, cu perioade de fluctuații, până când cuvântul își găsește forma potrivită care să-l fixeze în sistemul existent. Durata perioadei de adaptare depinde mai ales de frecvența în circulație a cuvântului. În multe cazuri, adaptarea nu se face de la sine, ci este determinată și de unele dezbateri teoretice, de intervenția cercurilor cointeresate în acțiunea de cultivare a limbii” [1, p. 314-315]. Concomitent, ca materie primă, elementele străine activează mecanismele limbii române pentru a le procesa și a le adopta și accentuează rolul și capacitatea productivă a limbii în adaptarea (fonetică, ortografică, morfologică, semantică) și punerea lor în funcțiune.

M. Graur-Vasilache, referindu-se la una din monografiile academicianului N. Corlăteanu, citează că „admiterea neologismelor în limba noastră – ca și în oricare altă limbă – nu se face în mod mecanic sau la întâmplare, din orice izvor etimologic. Ele se cer a fi adaptate din punct de vedere noțional, fonetico-fo-

nologic, morfologico-derivativ, sintactico-stilistic, lexico-frazeologic la normele limbii debitoare” [2, p. 214].

Discuțiile în contradictoriu referitor la problemele generate de influența engleză asupra limbii române ne-au oferit oportunitatea să contribuim și noi la identificarea unor soluții pentru depășirea dificultăților și obținerea unui nivel înalt de corectitudine în comunicare.

Modificarea fonetică și ortografică a englezismelor în limba română reprezintă doar începutul asimilării lor. Următoarea etapă care duce spre întregirea procesului adaptării lor la normele limbii române ține de aspectul morfologic.

Ideea este susținută și de alți cercetători. A. Stoichițoiu-Ichim accentuează că „deși româna și engleza aparțin la familii de limbi diferite, sub presiunea sistemului flexionar românesc, asimilarea morfologică a anglicismelor o devansează pe cea grafică și fonetică, pentru a permite inserarea împrumuturilor în enunțuri” [3, p. 11].

Și M. Avram, referindu-se la asimilarea gramaticală, se referă la încadrarea morfologică a englezismelor în categorii de gen, articulare enclitică, număr și caz (substantive) și în alte categorii specifice (adjective, pronume, verbe, adverbe) [4, p. 17].

Asimilarea morfologică a neologismelor engleze în limba română ridică unele probleme de ordin adaptiv în privința încadrării în anumite categorii gramaticale și a creării de noi forme pe care nu le-au avut în limba engleză. În funcție de ce parte de vorbire este englezismul, se evidențiază capacitatea de asimilare – totală sau parțială. Un substantiv se remarcă prin anumite caracteristici comune cu adjectivul; un verb are alte particularități pe lângă care se axează circumstanțele redade de un adverb.

Cum cele mai multe neologisme engleze care au pătruns în comunicarea noastră sunt substantive, problema principală în chestiunea adaptării lor în limba română rezidă în capacitatea lor de a-și dobândi dreptul să poarte semnele categoriilor gramaticale, proprii clasei numelui românesc. Din șirul neologismelor depistate în periodicele din Republica Moldova, în baza cărora a fost realizată investigația – *VIP magazin (VIP), Moldova (M), Săptămîna (S), Timpul (T), Literatura și Arta (LA)*, majoritatea substantivelor atestate sunt de genul neutru, terminate la singular nearticulat, de cele mai multe ori, în consoană: *brand, gadget, bonus, laptop, cocktail, look, showroom, training, stoc, mall, stick, flash, show*, care își construiesc pluralul cu formantul *-uri*: *branduri, gadgeturi, bonusuri, laptopuri, cocktailuri, lookuri, showroomuri, traininguri, stocuri, malluri, stickuri, flash-uri, show-uri*. Câteva substantive neutre, finalizate în vocală (*like, site, spray, hobby*), de asemenea formează pluralul cu *-uri* (*like-uri, site-uri, spray-uri, hobby-uri*).

Excepție fac neutrele terminate în *-er* (*computer, player, pulover, thriller, voucher, banner, laser, starter, browser*), care își formează pluralul cu *-e* (*compute-*

re, playere, pulovere, thrillere, vouchere, bannere, lasere, startere, browsere), în afară de *bestseller* (pluralul căruia DOOM² îl dă *bestselleruri*), iar în ziare apare și *bestselleruri* (*VIP*, nr. 107, 2013, p. 128), și *best-sellere* (*LA*, nr. 38, 2013, p. 3). Ca și *blockbuster*, neatestat de dicționare și căruia presa îi formează pluralul tot cu două variante: *blockbusteruri* (*S*, nr. 4, 2014, p. 31) – *blockbustere* (*S*, nr. 5, 2013, p. 24). O altă abatere de la regularitate face și *standard* – *standarde*.

Tot în categoria neutrelor se încadrează și majoritatea siglelor: *IQ-uri*, *IT-uri*, *PC-uri*, *CD-uri*, *DVD-uri*, *SMS-uri*, *IP-uri*, *VIP-uri*, *WC-uri* (la fel am putea avea *GPS-uri*, *LED-uri*, *POS-uri*, *SF-uri*, *OK-uri*, *SOS-uri*).

Puține substantive-anglezisme sunt de genul masculin, care, de regulă, se termină în consoană (*dolar*, *sponsor*, *manager*, *lider*, *trainer*, *golgheter*, *raider*, *killer*, *designer*, *blogger*, *clown*) și își formează pluralul cu desinența *-i* (*dolari*, *sponsori*, *manageri*, *lideri*, *traineri*, *golgheteri*, *businessmani*, *raideri*, *killeri*, *designeri*, *bloggeri*, *clowni*). Unele își formează pluralul prin alternanța consonantică: *-d* – *-z* (*bodyguard* – *bodygvarzi*; *lord* – *lorzi*); *-t* – *-ț* (*watt* – *wați*); *-s* – *-ș* (*geans* – *jeanși*; *boss* – *boși*); *-g* – *-gi* (*hot-dog* – *hot-dogi*), iar *businessman*, *congressman* – prin alternanță vocalică: *businessmeni*, *congresmeni* (conform DOOM²).

Și mai puține substantive sunt de genul feminin. Englezismele din această clasă în limba română prezintă o gamă variată de formare. După regula generală a femininelor românești, în vocala-desinență de singular nearticulat *-ă* avem *tabletă*, *stewardesă* sau articulat hotărât în *-a* – *drona*, *blogosfera*, *starleta*; tot nearticulate, la singular, cu desinența *-e*: *computerizare*, *monitorizare*, *aplicare*, *postare*. Prin moțiune avem: *businessmană* (nearticulat) și *managera* (articulat hotărât); prin derivare – *folkistă*, *baschetbalistă*, *fashionistă*, *bloggeriță*. Întâlnim și englezisme care indică persoane de sex feminin care-și păstrează forma engleză: *milady*, *lady*, *miss*, *cat-woman*, *fenowoman*, *business-lady*, *businesswoman*.

Numărul plural, dacă femininele se termină la singular în *-ă*, se construiește cu desinența *-e*: *tablete*, *fashioniste*, *stewardese*, *lire sterline*, *clone*, *drone*; dacă se termină în *-e* – cu *-i*: *accesări*, *nanotehnologii*, *postări* (întâlnite în presă); după aceeași tipologie, tot prin alternanță vocalică, s-ar forma *computerizări*, *monitorizări*, *aplicări*. Rămân invariabile la plural, în limba română, *lady*, *milady*, *miss*, *business-lady*, *yoga*, *cola*, *mass-media*.

Despre adaptarea morfologică a englezismelor-substantive a scris M. Avram și A. Stoichițoiu-Ichim. Iar M. Bota subliniază că la adaptarea „unui cuvânt englezesc recent introdus în română trebuie să avem în vedere faptul că în engleză articolul definit este antepus substantivului, în timp ce în română este invers”. Și observă „că menținerea formelor grafice englezești împiedică aglutinarea articolului hotărât, deci, adaptarea morfologică” [5, p. 34-35].

Chiar dacă la determinarea categoriei gramaticale a genului în limba română, se pare, se comit mai puține erori, totuși la utilizarea articolului substantival

enclitic pe lângă englezismele asimilate și cele în curs de asimilare se mai produc încă unele situații confuze. Așadar, și sub aspect morfologic este necesar să se țină cont de prevederile actelor normative. Iar ca să înlăturăm o eventuală întrebuintare neadecvată a articolului hotărât în cazurile date, formulăm și recomandăm respectarea următoarelor reguli:

- pe lângă substantivele masculine, la singular, articolele hotărâte *-l* și *-lui* se atașează rădăcinii nearticulate cu ajutorul vocalei de legătură *-u*: *dolarul, dolarului; sponsorul, sponsorului; playmakerul, playmakerului; bodyguardul, bodyguardului*; la plural însă *-i* și *-lor* se alipesc direct de desinența formei lor nearticulate de plural cu *-i*: *dolarii, dolarilor; sponsorii, sponsorilor; playmakerii, playmakerilor; bodyguardzii, bodyguardzilor*;
- pe lângă neutre, la singular (*-l, -lui*) se leagă cu ajutorul vocalei de legătură *-u*: *meciul, meciului; lookul, lookului; game-ul, game-ului*; iar la plural (*-le, -lor*) de formantul *-uri*: *meciurile, meciurilor; lookurile, lookurilor; game-urile, game-urilor*. Excepție fac englezismele terminate la forma inițială în *-er*, care la plural hotărât îl alipește pe *-le* și *-lor* direct la desinența nearticulată *-e*: *computerele, computerelor; browserele, browserelor; standardele, standardelor*;
- pe lângă substantivele feminine, singular, când nearticulat se termină în *-ă*, acesta dispare și articolele hotărâte *-a* și *-ei* se leagă cu rădăcina: *drona, dronei; fashionista, fashionistei*; la plural – *-le, -lor* se unește cu desinența *-e* a pluralului nearticulat al acestui tip de substantive: *dronelile, dronelor; fashionistele, fashionistelor*;
- pe lângă substantivele feminine, singular, când nearticulat se termină în *-e*, la N-A se utilizează articolul hotărât *-a* (*-e* după vocală dispărând, iar după consoană păstrându-se): *nanotehnologia, aplicația, computerizarea, aplicarea*, iar la G-D, după ce vocala *-a* accentuată din rădăcina alternează cu *-ă* – articolul hotărât *-ei* sau *-ii* (*nanotehnoLOGIEI, aplicației, computerizării, aplicării*); la plural, articolele enclitice *-le, -lor* se alipesc de desinența nearticulată respectivă *-i*: *nanotehnoLOGIILE, nanotehnoLOGIILOR; aplicațiile, aplicațiilor; computerizările, computerizărilor; aplicările, aplicărilor*.

Ca să întregim relatarea privind adaptarea morfologică a englezismelor-substantive în limba română, încheiem cu observația că această procedură se desfășoară foarte productiv. Morfemele se alipesc cu aceeași lejeritate și pe lângă străinismele încă neadaptate fonetic (*Pin-Upul, iPhone-ul, declick-ul, high-class-ului, deadline-uri, gate-urior, number-one-uri, handmade-uri, teambuildinguri*), ca și pe lângă cele asimilate definitiv (*lider, liderul, liderului, lideri, liderii, liderilor; meci, meciul, meciului, meciuri, meciurile, meciurilor*) sau cele

formate cu mijloace auxiliare românești (*fotbalistul, folkistei, fashionistele, baschetbaliștilor*).

Și din punct de vedere al corectitudinii, utilizatorii de englezisme, în special mass-media din Republica Moldova, în baza căreia am realizat cercetarea, țin, în parte, de rigorile normative și comit puține devieri. Însă unele probleme de încadrare a substantivelor engleze în categoriile gramaticale românești persistă. În afară de cazurile eronate de ortografie a morfemelor (menționate anterior), am mai întâlnit câte o abatere-două de la normalitate.

Categoria genului: cuvântul englez *Tablet PC* este acomodat cu forma feminină *tabletă* (cu variantele *tabletei, tablete*), iar o dată se întâlnește originarul *tablet PC*, ceea ce în română corespunde cu masculinul. În unele dicționare, la substantive nu este indicată, iar în altele, au câte două genuri la forma nearticulată (*un/ o story*), în timp ce la forma articulată – numai una (*story-ul*). La unele forme invariabile genul îl determină contextul (frumoasa *top-model*) [6, p.17].

Categoria articulării: în uzul scris și oral apar neconcordanțe la ortografierea encliticelor – *weekendul* (*T*, nr. 8, 2015, p. 3), *weekend-ul* (*S*, nr. 24, 2013, p. 3); *businessul* (*LA*, nr. 28, 2015, p. 1), *business-ul* (*VIP*, nr. 122, 2014, p. 89).

Categoria numărului: existența unor dublete de plural cu desinențe diferite: *bestselleruri* (*DOOM²*), *bestsellere* (*LA*, nr. 38, 2013, p. 3); *blockbusteruri/ blockbustere*; *smartphone-uri/smartphonele* și ortografice: *linkuri* (*LA*, nr. 28, 2015, p. 5), *link-uri* (*S*, nr. 38, 2015, p. 26). Unor cuvinte invariabile li se atașează desinențe greșite: *miss-uri* [6, p. 17]. Un caz aparte reprezintă păstrarea la unele împrumuturi a desinenței *-s*, care în engleză marchează pluralul, iar în română și desinența *-uri*, ajungând la „plural tautologic” (*snacksuri, breaking-news-uri*) [7, p. 12].

Categoria cazului: dublete ale articolelor enclitice în cazuri oblice – *businessului* (*T*, nr. 13, 2015, p. 15), *business-ului* (*S*, nr. 4, 2014, p. 13); *summitului* (*VIP*, nr. 120, 2014, p. 64), *summit-ului* (*S*, nr. 40, 2015, p. 4).

Mai adăugăm câteva constatări și despre alte părți de vorbire. Adjectivele de origine engleză, de obicei, sunt invariabile: *etno, live, non-stop, on-line, military, fresh, black, smart, glossy, cool, trendy, crazy, full, hot, well, open-minded, managerial*, însă întâlnim și adjective formate prin derivare, cu mijloace interne ale limbii române, de la substantive, rădăcinile cărora au proveniență engleză: *hollywoodian, shakespeareian, facebookistă*. Ele se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe lângă care se află: starul *hollywoodian*, luciul *hollywoodian* (corect *hollywoodian*), filme *hollywoodiene*; operei *shakespeareiene*, îndrăgostiți „*shakespeareieni*”, operelor *shakespeareene* (corect *shakespeareiene*); poziție *facebookistă*. Plasat înaintea determinatului, adjectivul poate primi și categoria gramaticală a articulării, fiind marcat cu articolul hotărât *-a*: *shakespeareiana* dilemă. Prin conversiune, se pot forma adjective de la engle-

zismele-verbe, în special, de la participii, care în îmbinări cu substantive capătă particularități gramaticale depline proprii acestei clase de cuvinte: învățământul/tomograf *computerizat*, copie *scanată*, zonă lounge *branduită*, versiuni disco *remixate*; prin asociere ar putea fi: revistă *monitorizată*, pagini *accesate*. Tot prin conversiune, unele adjective, primind însemnele gramaticale corespunzătoare, pot trece în substantive (*handmade-ul*, *must-have-ul*, „amuzing”-ul, *online-ului*; *un update*, *un must-do*) sau adverbe (cântă *live*, citește *online*, visez *non-stop*, procesate *handsfree*, arată *cool*), prin natura lor, invariabile (dar și un caz de utilizare la gradul comparativ de superioritate: mă simt *mai fresh*).

În mass-media românească își fac loc și unele pronume (*me*, *you*, *my*), unele adverbe (*probably*, *well*, *stop*, *ok*, *sorry*, *not*), prepoziții (*for*, *in*, *on*, *by*), conjuncția „și” (*and*) și semnul ei grafic (&) și interjecții (*wow!*, *yes!*, *oh yes!*), multe dintre ele fiind de prisos, dublând inutil variantele românești.

Iar verbul ar trebui să devină cea mai productivă parte de vorbire la formarea noilor sale forme gramaticale. Alcătuite din rădăcini neologice engleze pe cale derivativă cu mijloace românești de sufixare cu ajutorul afixului *-iz* (sau fără el) și desinența *-a* (*a computeriza*, *a monitoriza*, *a accesa*, *a loga*, *a printa*, *a scana*, *a aplica*, *a posta*, *a focusa*; și după model: *a xeroxa*, *a procesa*, *a e-maila*, *a remixa*), se atașează la conjugarea I. Mai sunt unele verbe care pot primi terminația *-i* cu sau fără sufixe (*a brandui*; tot prin asociere am zice: *a gugăli*, *a chatui*, *a scype-ui*, *a clickăi*). Ele țin de conjugarea a IV și sunt utilizate doar în limbajul colocvial. Ca și substantivele, verbele neologice ușor își pot construi și ele o bogată paradigmă conform categoriilor gramaticale specifice acestei părți de vorbire: diateză (*accesează*, *este accesat*, *se accesează*), mod (*accesăm*, *am accesa*, *să accesăm*, *accesează!*), timp (*accesezi*, *ai accesat*, *vei accesa*), persoană (*accesez*, *accesezi*, *accesează*) și număr (*accesezi*, *accesati*).

Însă în presa noastră am depistat puține mostre verbale: *accesează*, *a accesat*, *a postat*, *poate fi accesat*, *pot fi accesate*; *să aplice*, *să printeze* și forme nominale: *a se accesa*, *a fi accesat* (infinitive); *accesat*, *scanat*, *postat*, *focusat* (participii); *accesând* (gerunziu).

Așadar, pentru a fi adoptate în vocabularul limbii române, *englezismele* trebuie să treacă un lung proces de adaptare, ce se repercutează asupra modificării și ajustării lor în noul sistem sub toate aspectele: fonetic și ortografic, morfologic și semantic. Unele sunt mai flexibile și se asimilează deplin: capătă haină sonoră și grafică românească, acumulând mărci morfologice de care nu dispuneau în engleză. Altele nu se subordonează transformărilor, dar, preluate în formă originală, se pretează alături de celelalte cuvinte din lexicul nostru la exercitarea funcțiilor de a se încadra în enunțuri și a transmite semnificații.

BIBLIOGRAFIE

1. Iordan, Iorgu. ș.a. *Limba română contemporană*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1978.
2. Graur-Vasilache, Maria. *Tendențe de internaționalizare și modernizare a terminologiilor de specialitate*. În: *Limba română*, 2003, nr. 6-10, pp. 214-228.
3. Stoichițoiu-Ichim, Adriana. *Observații privind pluralul anglicismelor (I)*. În: *Limba și Literatura română*, 2006, nr. 1, pp. 11-15.
4. Avram, Mioara. *Ortografie pentru toți (30 de dificultăți)*. Chișinău: Litera, 1997.
5. Bota, Maria. *Observații asupra morfologiei neologismelor de origine engleză în limba română literară*. În: *Limbă și Literatură*, 1978, vol. I, p. 34-38.
6. Avram, Mioara. *Anglicismele în limba română actuală*. București: Ed. Academiei, 1997.
7. Stoichițoiu-Ichim, Adriana. *Observații privind pluralul anglicismelor (II)*. În: *Limba și Literatura română*, 2006, nr. 2, p. 6-12.
8. Nedelcu, Isabela. *101 greșeli gramaticale*. București: Humanitas, 2013
9. DOOM² – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Ed. a II-a. București: Univers enciclopedic, 2005.
10. OALD – *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Eighth edition. Oxford University Press, 2010.
11. *VIP magazin, Săptămâna, Timpul, Literatura și Arta, Moldova (periodice din Republica Moldova: selecțiuni)*, 2013-2017.

DERIVAREA – PROCEDEU DE FORMARE A VERBELOR DE COMPORTAMENT

Elena JUNGHIETU

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Semnificația oricărei unități de limbă, indiferent de planul căreia îi aparține, este determinată de relațiile sale paradigmatică și sintagmatică, cercetările mai recente demonstrând că aceasta trebuie abordată și din perspectivă epidigmatică, urmărindu-se legătura ei – semantică sau formală – cu alte elemente ale sistemului. Analiza derivațională favorizează descrierea integrală a semanticii verbelor de comportament din limba română, pentru că ele sunt formate atât prin crearea unui nou lexem, cât și prin adaptarea lexemului inițial pentru a exprima o nouă realitate.

Cuvinte-cheie: *unitate lexicală, epidigmatică, derivare semantică, derivare morfematică, formă materială, substanță semantică, caracter static, caracter dinamic.*

Abstract: The significance of any language unit is determined by its paradigmatic and syntagmatic relations, more recent research demonstrates that it must also be addressed from an epidigmatic perspective, following its semantic or formal link with other elements of the system. Derivative analysis favors the full description of the semantics of behavioral verbs in Romanian, because they are formed both by creating a new lex, and by adapting the original lex to express a new reality.

Key-words: *lexical unit, epidigmatics, semantic derivation, morphematic derivation, material form, semantic substance, static character, dynamic character.*

Recunoașterea sistemicității limbii ca unul din parametrii ei fundamentali, definitorii, a determinat tendința dominantă a cercetărilor lingvistice contemporane – abordarea structural-sistemică a faptelor de limbă, care poate fi efectuată dintr-o dublă perspectivă – statică și dinamică, ceea ce demonstrează că orice fenomen sincronic poate fi abordat din două puncte de vedere: a) este constatată existența fenomenului în cauză și sunt descrise indiciile lui distinctive, caracteristicile structurale etc. (perspectiva *statică*); b) este studiat procesul în urma căruia fenomenul a apărut, elucidându-se procedurile, regulile de formare a lui (perspectiva *dinamică*). În cazul abordării statice, fenomenul analizat este tratat ca o entitate nemijlocită, în abordarea dinamică, acesta este interpretat ca o entitate ce se deduce din niște unități inițiale și reprezintă consecința anumitor operații (proceduri) prin care a trecut.

Esența diferenței dintre cele două perspective rezidă în faptul că modelele statice au un caracter clasificator, taxonomic și empiric: după natura faptului lingvistic, lui i se identifică locul într-o anumită clasificare; reprezentarea dinamică a limbii constă în formarea, în procesul derivării, a unităților coexistente în timp,

anume analiza derivațională a datelor lingvistice este orientată spre reflectarea aspectelor dinamice ale limbii, iar a cunoaște faptul de limbă prin prisma dinamicii înseamnă a determina procedura care conduce spre el. Așadar, corelarea caracterului dinamic al lexicului cu sincronia¹ este legată de procesele de derivare – formarea unor unități lexicale din altele, într-o perioadă cronologică dată. În acest sens, reprezentarea lexicului ca un sistem de unități interdependente, organizate (structurate) într-un anumit mod, trebuie completată cu reguli și modele după care aceste unități se formează, se creează.

Caracterul dinamic al sistemului lexico-semantic a fost remarcat de mai mulți cercetători, între care I. Apresean observa că „o mulțime de obiecte formează un sistem, dacă ele se pot transforma unele în altele după niște principii regulate, suficient de comune”, iar D. Șmeliov a abordat această problemă în mod special, din perspectiva celei de „a treia dimensiuni a lexicului”, numită de el *epidigmatică*. Se știe că semnificația oricărei unități de limbă, indiferent de planul căruia îi aparține, este determinată de relațiile sale paradigmatică și sintagmatică, ele constituind relațiile sistemice în limbă. Totodată, nu este de ignorat că relațiile intralingvistice ale unităților biplane, în care intră și cuvântul, nu pot fi reduse doar la cele liniare (sintagmatică) și asociative (paradigmatică), care caracterizează, spre exemplu, sistemul fonologic. Datorită faptului că fiecare unitate biplană are formă materială (planul expresiei) și substanță semantică (planul conținutului), „ea reprezintă, într-o oarecare măsură, concentrarea acestor relații bilaterale, care o leagă, pe de o parte, cu șirurile de cuvinte apropiate «formal», iar pe de altă parte, cu acele puncte din «spațiul semantic», cu care, într-un fel sau altul, este contiguu propriul «conținut» semantic. În felul acesta, structura semantică a fiecărui cuvânt polisemic poate fi abordată ca reflectare a relațiilor de acest tip, care pot fi numite *epidigmatice* sau *derivaționale* (în sensul larg al cuvântului)” [14, 191].

În viziunea lui D. Șmeliov, în sistemul lexico-semantic al limbii, alături de axele paradigmatică (verticală) și sintagmatică (orizontală), cea epidigmatică („de profunzime”) se prezintă ca una din modalitățile de organizare structurală a sistemului lexico-semantic al limbii. Deosebirile dintre paradigmă, sintagmă și epidigmă rezidă, în cazul dat, în modurile de structurare a lexicului: *paradigma* reprezintă un ansamblu de cuvinte corelate după sens în limbă ca sistem; *sintagma*, ca fapt nemijlocit al textului, este o îmbinare de unități ale limbii subordonată unor anumite reguli, care sunt fixate în mod obiectiv în limbă și doar se reflectă în vorbire; *epidigma* reprezintă un set de modele derivaționale ale unităților lexicale, de reguli și scheme privind formarea acestor unități [14, 193].

¹ Abordarea dinamismului limbii, în general, și al lexicului, în special, din perspectivă diacronică nu constituie obiectul cercetării noastre.

O corelație similară între paradigmă și epidigmă o trasează și cercetătoarea L. Kudreavțeva, care interpretează paradigma drept „*model static*, ca structură generalizată și formalizată a unor unități de limbă”, iar epidigma – drept „*model dinamic*, ca reprezentare generalizată și formalizată a proceselor ce conduc la formarea unor unități de limbă” [11, p.28], ajungând la concluzia că elucidarea problemelor legate de epidigmatică, de modalitățile de organizare structurală a ei, de relațiile ei cu paradigmatica și sintagmatica va „conduce la o cunoaștere mai bună a sferei dinamice a sistemului lexico-semantic, iar descrierea consecventă a unităților acestuia din perspectiva celor trei dimensiuni (paradigmatică, sintagmatică și epidigmatică) va permite cercetătorului să surprindă caracterul static și dinamic al sistemului lexical” [11, 28].

În opinia lui N. Golev, epidigmatică poate fi interpretată drept un tip mai complex de relații dintre cuvinte, în raport cu paradigmatica și sintagmatica. „Epidigmatică, precizează lingvistul, reprezintă, de fapt, utilizarea relațiilor sintagmatice și paradigmatică într-o funcție specifică – cea a motivării: utilizând contiguul și similarul, noi explicăm și înțelegem (dacă e vorba de semantizare), prin ceea ce este mai simplu și cunoscut, ceea ce este mai complex, secundar și nou” [8, 31]. Ulterior, savantul va preciza că epidigmatică, în general, se află la intersecția celor două planuri derivative, morfematic și lexical, a căror interacțiune poate fi inclusă în sfera legității privind unitatea și lupta contrariilor: dintre genetic și funcțional-sincronic, dintre structural și lexico-relațional (valența internă și externă a cuvântului), dintre lingvistic și discursiv, dintre tendința spre motivare și tendința spre nemotivare (în concepția lui F.de Saussure) [9, 54].

Uneori, cele trei dimensiuni – paradigmatica, sintagmatică și epidigmatică – sunt interpretate drept „trei caracteristici interconexe / interdependente ale unui câmp funcțional unitar ca sferă semantică complexă a lexicului” [10,21]. Alți cercetători identifică o relație mult mai intimă între paradigmatică și sintagmatică, pe de o parte, și epidigmatică, pe de alta, specificând că „epidigmatică nu constituie o axă de sine stătătoare a sistemicității lexicului, care ar exista alături de paradigmatică și sintagmatică după principiul complementarității. Aceste relații se includ în cele paradigmatică și sintagmatică ca o varietate specifică a lor, relevată în baza raportului de determinare (dependență derivațională) și de expresie materială în forma internă a cuvântului” [13, 70], așa încât „are sens a vorbi despre o paradigmatică și sintagmatică „epidigmatică” ca despre două structuri condiționate reciproc” [13, 70].

În noțiunea de *epidigmatică* D. Șmeliov include derivarea intralexematică (semantică) și formal-lexicală (morfematică). Aceste două tipuri de relații derivaționale ale unităților lexico-semantică se întrepătrund și se condiționează reciproc, între ele existând și un șir de opoziții: a) utilizarea lexemului vechi într-o funcție nouă (derivat semantic) ↔ crearea

unui cuvânt nou (derivat formal-semantic); b) unicitatea inovațiilor semantice ↔ reproductibilitatea regulată a inovațiilor formal-derivative; c) caracterul dual (figurat) al derivatului semantic ↔ aspectul bicomponent, segmentabil, al derivatului formal-lexical. În formarea și dezvoltarea polisemiei, rolul decisiv îl are, bineînțeles, derivarea semantică. În felul acesta, includerea epidigmaticii ca perspectivă de analiză a sistemului lexical, în corelație cu paradigmatica și sintagmatica, permite cercetătorului a realiza o analiză „integrată” a unităților lexicale atât sub aspect static, cât și dinamic.

Dacă admitem că paradigma intralexematică poate fi reprezentată prin opoziția dintre invarianta semantică și variantele ei semantice, atunci este evident că o asemenea abordare permite interpretarea acestei teze atât dintr-o perspectivă dinamică, orientată spre relevarea schemelor, modelelor, regulilor de formare a variantelor lexico-semantică, prin compararea unității lexicale primare cu cea derivată, cât și din perspectiva tradițională, statică, legată de descrierea modului de ordonare a variantelor lexico-semantică în structura semantică a semantemului. Astfel, paradigma intralexicală se manifestă ca o microstructură care descrie, pe de o parte, totalitatea variantelor lexico-semantică, iar pe de alta – rezultatul procesului și chiar însuși procesul de formare a acestor unități.

Limba oricărui popor reprezintă memoria lui istorică, transpusă în cuvinte: purtătorul limbii nu doar conștientizează interacțiunea dintre învelișul sonor și semnificația unității lexicale, dar și creează, în baza cuvintelor existente, altele noi. Ca produs social și entitate naturală, limba se caracterizează printr-un șir de trăsături cauzal-motivaționale: unitățile sale semnificative au apărut și au evoluat pe baza altora preexistente, fie că astăzi legătura dintre unele și altele este sau nu este sesizabilă, percepută. Studiul etimologic și derivațional poate pune în evidență proveniența și forma internă a multor cuvinte utilizate astăzi în limbă [4, 137].

Unitățile derivate au sensul „conex / legat” în raport derivațional, cuvântul primar fiind relativ „liber”. „Conexiunea” derivațională poate fi corelată cu noțiunea de *motivare* (deducerea unui semn din altul), întrucât semantica oricărei unități derivate, într-o anumită perioadă cronologică, este condiționată, într-o măsură mai mare sau mai mică, de semantica unității primare (derivate). Derivarea semantică, „conexiunea” derivațională și motivarea sunt interdependente și pot fi interpretate ca acei parametri care definesc epidigmatica lexemului respectiv [11, 21].

După cum am mai menționat, variantele lexico-semantică cu semnificația nemotivată întotdeauna se prezintă în rolul dominantei cuibului epidigmatic și se caracterizează printr-o stabilitate paradigmatică mai pronunțată, pentru că reprezintă membrul central al paradigmei lexico-semantică, având unele avantaje concurențiale față de alți membri, însă, totodată, se disting printr-o combinabi-

litate liberă, delimitată doar de legitățile logice și de poziționarea referențelor în realitatea obiectivă. În raport cu semnificația dominantei, derivatele ei sunt percepute ca dependente din punctul de vedere al conținutului, se caracterizează printr-o fixare paradigmatică mai slabă și sintagmatică – mai puternică [12, 80].

Principalul mecanism, așadar, de formare a structurii semantice a unui semn și a cuibului său epidigmatic este *derivarea semantică*, care se produce în baza principiului fundamental al transferului semantic, prin care „se poate explica extinderea ariei semantice a unui cuvânt dincolo de conținutul său „adevărat”, „propriu”, altfel spus, dincolo de *semnificația* constantă care evocă trăsăturile inerente ale unui referent” [6, 242], extindere ce are ca rezultat apariția *sensurilor* considerate, prin originea lor, derivate.

Termenul *derivare* își găsește o aplicare tot mai largă în lingvistica actuală, el desemnând atât procesul de derivare morfematică (sensul tradițional), constând în crearea unei unități lexicale noi, în baza alteia deja existente în limbă, cu ajutorul unor formanți morfematici, cât și procesele legate de modificările semantice, ce presupun apariția unui sens nou, fără implicarea vreunei mărci morfologice sau gramaticale. Atribuirea unui nou conținut unui complex material (sonor) deja existent conduce nu doar la apariția unei variante lexico-semantice noi, dar indică direct caracterul non-arbitrar al acestui eveniment. Anume apariția unei unități lexico-semantice derivate cu același înveliș sonor ca și al unității derivante demonstrează conjugarea conținuturilor celor două lexeme.

Trebuie să remarcăm însă că termenul *derivare semantică* este mai puțin utilizat în lingvistica românească, iar cel de *derivare*, în general, are o interpretare mai îngustă, referindu-se, tradițional, la fenomenul derivării morfematice, cea semantică fie ignorându-se, fie interpretându-se ca *polisemie* (V. Șerban, I. Evseev) sau *metasemie / mutație semantică* (V. Bahnaru). E adevărat că unii cercetători consideră termenul *derivare semantică* adecvat pentru desemnarea fenomenului în cauză, pe motiv că este „susținut de teza privind caracterul derivațional al legăturilor dintre sensurile aceluiași cuvânt polisemantic” [7, 105], iar alți cercetători îl extind și la aria sintagmatică a relațiilor dintre unitățile limbii, discutând despre *derivarea actanțială*, înțeleasă ca fenomen de reflexivizare, reciprocizare, uneori și cauzativizare a verbelor [3, 3].

Derivarea ca proces manifestă un șir de caracteristici, printre care: tendința spre transformări funcțional-semantice ale unității primare și orientarea conștientă fie spre crearea unui semn nou, fie spre exprimarea de către semnul inițial a unei noi funcții. Aceste particularități favorizează aplicarea analizei derivaționale la descrierea integrată a semanticii verbelor de comportament din limba română, pentru că și ele sunt formate fie prin crearea unui nou semn (derivare morfematică) [Cf.: *mândru* → *a se mândri*, *pungaș* → *a pungăși*], fie prin adaptarea semnului inițial pentru a exprima o nouă funcție (derivare semantică) [Cf.: *a dăș-*

*căli*₁ „a învăța, a povățui” → *a dăscăli*₂ „a bate capul (cuiva), a cicăli”; *a oscila*₁ „a se mișca alternativ în direcții opuse” → *a oscila*₂ „a manifesta nehotărâre, a șovăi”].

Derivarea semantică, la fel ca și cea morfematică, este trimembră, în acest proces participând: a) unitatea derivantă, b) unitatea derivată și c) mijlocul / instrumentul lingvistic ce transformă primul membru în al doilea. Dacă în cazul derivării morfematice un asemenea mijloc este, de obicei, un formant derivativ exprimat material (sufix, prefix, interfix etc.), în derivarea semantică această funcție o realizează formantul semantic, care nu are expresie materială. Formantul semantic este un mijloc derivativ cu ajutorul căruia, în baza unității lexicale deja existente și cu păstrarea imaginii sale fonetice (materiale), se formează o unitate lexicală nouă (derivată), care se deosebește de prima prin semnificație. Cele două tipuri de derivare – morfematică și semantică – deși sunt diferite ca tehnică, se declanșează și se dezvoltă „după aceleași legități”, interacționează, se completează și se suplinesc în statica și dinamica limbii, determinând specificul sistemului lexical.

Pentru a urmări transformările structural-semantică produse în unitățile lexicale vizate, a releva și descrie specificul derivării lor lexico-semantică, vom apela, în prezentul demers, la analiza componentială a structurilor comparate (primare și rezultative) și la identificarea dinamismului componentelor semantice ale sensului derivat printr-o procedură propusă de cercetătoarea L. Kudreavțeva, ce presupune efectuarea următorilor pași: 1) analiza componentială a unității semantice primare: determinarea structurii ei semice, dezmembrarea în unități minimale; 2) analiza componentială a unității semantice rezultate: determinarea structurii ei semice, dezmembrarea în unități minimale; 3) determinarea statutului componentelor semantice ale sensului primar și cel rezultativ; 4) compararea celor două structuri semantice și identificarea dinamismului semelor de la sensul primar spre cel derivat (rezultativ); 5) sinteza componentială: reconstruirea sensului integru (sintetizat) al noii unități lexicale (derivate) [11, 38]. Spre exemplu, verbul *a mormăi*, în sensul său primar, adică desemnând „limbajul” specific ursului, poate fi dezmembrat în următoarele componente: a) seme clasificatoare: [+animat], [-uman]; b) seme de substanță / lexicale: [a emite sunete], [de durată scurtă], [de registru, joase], [caracter nedeslușit]. Sensul derivat al acestui verb, actualizat cu referință la limbajul uman, deține, la rândul său, semele: a) clasificatoare – [+animat], [+uman]; b) lexicale – [a emite sunete], [de durată scurtă], [de registru, joase], [caracter nedeslușit]. Compararea structurii semice a celor două variante lexical-semantică constată diferența dintre semele clasificatoare [-uman] și [+uman], care, în acest caz, a constituit temeiul derivării semantice.

Specialiștii menționează că semantica lexemelor derivate este mai complexă decât a celor nederivate atât după componența unităților structurale, cât și după

conținutul lor. În acest sens, analiza structurii semantice a cuvântului polisemantic confirmă existența a două tipuri de relații între sememele unui semantem: de dependență structurală și de dependență motivațională. Dependența structurală poate reflecta relații de coordonare și de subordonare, iar cea motivațională cunoaște două modalități de manifestare: similitivă și implicativă [1, 28]. Realizarea acestor relații se produce cu ajutorul formanților semantici menționați *supra*: în calitate de formanți semantici de bază apar *metafora lingvistică* în sens larg (inclusiv, asimilarea metaforică, extensiunea metaforică, restricția metaforică, devierea metaforică, metaforizarea în baza similitudinii funcționale etc.) și *metonimia lingvistică* (inclusiv, metonimizarea în baza contiguității spațiale, temporale, instrumentale ș.a.).

Orice modificare semantică se produce pe baza comunității trăsăturilor semantice din componența sememului derivant și a celui derivat, iar comunitatea semantică rezultă din prezența unor caracteristici, proprietăți sau calități comune pentru clasele de obiecte și fenomene între care se stabilesc anumite relații – fie de similitudine, fie de contiguitate. Baza semantică comună a celor doi termeni „constituie suportul funcționării mecanismului metaforei, care presupune păstrarea unor seme denotative ale termenului figurat indispensabile pentru realizarea mutației semantice” [5, 44]. Apariția sememelor derivate ar putea fi explicată și prin modificarea structurii semice a sememului derivant, acest proces manifestându-se în eliminarea unor seme, în sporirea numărului de seme din componența sememului motivat, în neutralizarea unor seme sau actualizarea altora, în modificarea statutului unor seme – din arhiseme în seme diferențiale și invers. De aceea pare a fi justificată interpretarea modificării de sens, în cazul derivării semantice, numite și *metasemie*, drept „o deplasare a relației dintre semnificat și semnificant [...] și drept o restructurare a structurii semice a sememului derivant, exprimată în eliminarea unor seme sau în majorarea numărului lor” [1, 40].

Referindu-se la manifestarea acestui fenomen în structura semantică a semantemelor verbale, V. Bahnaru constată „prezența unor restructurări semice importante în componența sememului derivant, mutația de sens fiind mediată, mai ales, de modificarea categoriilor gramaticale ale lexemelor” [2, 501], precizând totuși că nu modificarea categoriilor gramaticale ale verbului sunt determinante în majoritatea mutațiilor semantice, ci „modificarea distribuției lui semantice și sintactice, ca urmare a substituiri subiectului/obiectului concret prin subiect/obiect abstract, a subiectului / obiectului animat prin subiect/obiect inanimat și invers” [2, 502], cum este cazul verbului *a pisa*, care, în accepția sa primară, de „a zdrobi, a sfărâma un corp solid prin loviri repetate”, are ca obiect „un corp solid”, caracterizat prin semul [-animat]. Înlocuind acest obiect prin unul animat, obținem o mutație de sens, verbul în cauză desemnând acțiunea de „a bate la cap, a sâcăi pe cineva, repetându-i același lucru”.

Atunci când categoria gramaticală nu se schimbă și, totodată, se menține și aceeași distribuție semantico-sintactică, modificarea sensului verbului „se produce de la sine, pe baza comunității semantice a verbului” [2, 503], în asemenea situații fiind vorba de mutații semantice pure, ca urmare a extinderii sau restricției semanticii verbului. (Cf.: *a bârfi* (pe cineva) – *a bârfi* „a vorbi mult și fără rost”, *a se burzului* „a se mânia brusc” – *a se burzului* „a se ridica la răscoală”).

În acest sens, se cere menționat că, în structura sensului lexical al verbelor de comportament, semelor conotative le revine un loc important în configurația derivativă a verbului, ele „asigurând” expresivitatea lui, iar elementele prin care se manifestă această expresivitate sunt, de regulă, mijloacele onomatopice și simbolistice, adică „nucleul derivativ” al cuvântului.

V. Bahnaru invocă mai multe probleme controversate ce apar în procesul de analiză a relațiilor de derivare semantică, stabilite în baza relațiilor de similitudine. Pornind de la ideea că, în cazul metasemiei verbale, incompatibilitatea semantică, ce determină transferul semantic de la o entitate la alta, „se manifestă între acțiune și subiect, între acțiune și obiect, între acțiune și circumstanțiale”, acest fapt permite a reduce metasemia similitativă verbală „la trecerea: 1) verbelor acțiunii în verbe ale devenirii, 2) verbeleor acțiunii în verbe ale stării și 3) verbelor devenirii în verbe ale stării” [2, 501], teză care justifică, în opinia noastră, repartizarea verbelor de comportament în cele patru clase lexico-semantice – Acțiune, Stare, Devenire, Relație.

În cadrul unor cercetări lingvistice recente, se ia în discuție, așa cum am menționat *supra*, încă un tip de derivare – *actanțială*, care se referă la modificarea caracteristicilor sintactice ale verbelor, desemnând diverse procese de reflexivizare, reciprocizare, intransitivizare etc. [3, 3], fenomen care poate fi sesizat și în cazul lexemelor verbale de comportament. Astfel, în opinia lingvistului I. Bărbuță, preocupat de acest subiect, *reflexivizarea* „este o formă de derivare actanțială, care se desfășoară în conformitate cu modelul: acțiune orientată asupra unui obiect exterior subiectului → acțiune orientată asupra subiectului însuși” [3, 8]: *a lăuda* (pe un coleg) → *a se lăuda* (pe sine); *a alinta* (pe cineva) → *a se alinta* (singur); *a răsfăța* (pe cineva) → *a se răsfăța*; *a înșela* (pe cineva) → *a se înșela* (pe sine) etc. În raport cu verbele tranzitive directe de la care se formează, derivatele actanțiale constituite prin reflexivizare își modifică doar configurația actanțială, prin trecerea de la o structură cu doi actanți cu statut funcțional diferit – de subiect și de obiect – în cazul verbelor tranzitive directe, la o structură cu un singur actant care cumulează rolurile de Agent și de Pacient, la verbele reflexive, păstrând intactă formula semică.

Derivarea actanțială realizată prin procesul de *reciprocizare* „urmează modelul: acțiune orientată asupra unui obiect exterior Agentului → acțiune a doi sau mai mulți participanți care acționează unul asupra celuilalt” [3, 8]: *a certa*

(pe cineva) → *a se certa* (unul pe altul, între ei); *a hărțui* (pe cineva) → *a se hărțui* (unul pe altul, reciproc); *a înfrunța* (pe cineva) → *a se înfrunța* (reciproc) ș.a. Această transformare constă în substituirea celor doi participanți cu statut funcțional diferit ai situațiilor tranzitive directe prin alții, care apar – simultan ori succesiv – în postura de subiect și de obiect al acțiunilor înfăptuite de fiecare dintre ei.

Intranzitivizarea „este o formă de derivare actanțială care se realizează în conformitate cu modelul: acțiune orientată asupra unui obiect exterior Agentului→acțiune neorientată” [3, 9], esența acestui proces constând nu în schimbarea orientării acțiunii, ci în anularea completă a acestei trăsături din structura verbului. Fiind un mijloc de modificare a structurii actanțiale a verbului, intranzitivizarea se asociază, de regulă, cu o variație semantică, cea mai importantă mutație semantică fiind suprimarea semului [+cauzativ] din formula semică a verbului derivant: *a rușina* „a cauza un sentiment de rușine” → *a se rușina*; *a necăji* „a provoca necaz” → *a se necăji*; *a amuza* „a cauza amuzament” → *a se amuza*; *a supăra* „a cauza supărare” → *a se supăra* etc. Totodată, decauzativizarea implică și dezagentivizarea verbului, acesta trecând din clasa verbelor de acțiune în cea a verbelor de stare sau de devenire.

Cele expuse supra confirmă ideea că derivarea ca proces tinde spre anumite transformări funcțional-semantice ale unității lexicale primare și se orientează fie spre crearea unui semn nou, fie spre exprimarea de către semnul inițial a unei noi funcții. În această ordine de idei, este evident că analiza derivațională favorizează descrierea integrală a semanticii verbelor de comportament din limba română, pentru că ele sunt formate atât prin crearea unui nou lexem (derivare morfematică), cât și prin adaptarea lexemului inițial pentru a exprima o nouă realitate (derivare semantică) sau prin modificarea configurației valențiale a unui lexem deja existent în limbă (derivare actanțială).

BIBLIOGRAFIE

1. BAHNARU, V. Mutații de sens: cauze, modalități, efecte. Chișinău: Știința, 1988, 156 p.
2. BAHNARU V. Principii lingvistice de prezentare lexicografică a verbului românesc. În: European Integration – between Tradition and Modernity. Târgu-Mureș, Ed. Univ. „Petru Maior”, 2009, Vol. 3, p. 494-505. http://www.upm.ro/litere/conferinte/integrare_europeana/Lucrari3//Texte.pdf
3. BĂRBUȚĂ I. Diateza și derivarea actanțială în limba română. În: Buletin de lingvistică, XII-XIII. Chișinău, 2014-2015, nr.15-16, p.3-18.
4. EREMIA A. Considerații teoretice privind motivația lingvistică. În: Akademos, 2015, nr.4, p. 137-142.

5. GHERASIM A. Raporturile text – metaforă în limbajul literar-artistic. Chișinău, 1997. 172 p.
6. MANEA D. Metafora și metonimia (între paradigma de cercetare tradițională și paradigma de cercetare cognitivă). În: Ion Coteanu – în memoriam. București: Editura Universității București, 2014, p.241-248. <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V144/pdf>
7. PAVEL V. Aspecte onomasiologice ale cercetării motivației în cartografia lingvistică și dialectologie. În: Philologia, LVIII, 2016, nr. 3-4, p.100-108.
8. ГОЛЕВ Н.Д. О семантических типах мотивационных отношений. В: Вопросы словообразования в индоевропейских языках (форма и значение). Томск: Изд-во Томского гос.унив., 1985, p.31-42. <http://lingvo.asu.ru/golev/articles/z18.html>
9. ГОЛЕВ Н.Д. Функции эпидигматики в языке и речи (Постановка проблемы). В: Типы языковых парадигм / Сб. научных трудов, Свердловск: Изд-во Уральского гос. унив., 1990, p.53-55. <http://lingvo.asu.ru/golev/articles/z74.html>
10. ДЕНИСЕНКО В.И. Синтагматика и парадигматика семантического поля. В: Вестник Росс.унив. дружбы нар., серия: Теория языка. Семиотика. Семантика, 2011, № 2, p.18-24. https://elibrary.ru/download/elibrary_18918320_10782449.pdf
11. КУДРЯВЦЕВА Л.А. Моделирование динамики словарного состава языка. Киев: ІСДОУ, 1993, 280 p.
12. ОЛЬХОВСКАЯ А.И. Лексическая многозначность в аспекте словарной лексикологии. В: Lingua mobilis, Языкознание, 2011, №1 (27), p.74-91. <https://cyberleninka.ru/article/n/leksicheskaya-mnogoznachnost-v-aspekte-slovarnoy-leksikologii>
13. ШКУРОПАЦКАЯ М.Г. Деривационная системность лексики (на материале русского языка). Дисс. докт.филол.наук, Кемерово, 2003, 377 p.
14. ШМЕЛЕВ Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики (на материале русского языка). Москва: Наука, 1973. 280 p.

ASPECTE SEMANTICE ALE CATEGORIEI MODALITĂȚII ÎN VARIATE CONTEXTE

Victoria BARCARU

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Articolul de față este un demers în cadrul căruia este analizată semantica categoriei modalității din perspectiva teoriei contextului, luând în considerare atât raportul *locutor-evenimentul desemnat*, cât și factorii extralingvistici implicați în procesul comunicării.

Cuvinte-cheie: *câmp lexical, clase semantice, context situațional, teoria contextului, dihotomia mod-modalitate, factori extralingvistici.*

Abstract: The present article is a step, in which is analyzed the semantics of the modality's category from the perspective of the context's theory, considering so the designers locator-event, as well as the extra linguistic factors involved in the process of the communication.

Key-word: *lexical field, semantic groups, the situational context, the theory of the context, the dichotomy way-possibility, extra linguistic factors.*

În literatura de specialitate din ultimele decenii modalitatea este interpretată în calitate de *câmp funcțional-semantic*, ceea ce solicită cercetarea factorilor semantici ce implică realizarea categoriei vizate. Or, savanții manifestă un interes sporit față de organizarea sistemică a lexicului, în raport cu „organizarea cognitivă a omului”. Examinată din perspectivă empirică, semantica necesită raportarea sferei sale conceptuale la realitatea înconjurătoare, de aceea corelația dintre semantică și realiile extralingvistice constituie un domeniu aparte, mai cu seamă în ceea ce privește semnificatul și referentul său. Importanța aspectului extralingvistic rezidă și în specificul semantic al fiecărui idiom, al câmpurilor semantice și funcțional-semantice ce-i aparțin.

Sintetizând datele disponibile, remarcăm faptul că elementele componente ale câmpului semantic reprezintă două categorii de bază. Prima se referă la semnificația lexicală, exprimând caracteristici lingvistice. Din a doua categorie fac parte elementele raportate la lumea înconjurătoare, definite drept concepte extralingvistice. Cele semnalate supra ne permit să menționăm două planuri de analiză a câmpurilor semantice: lingvistică și extralingvistică. Abordarea corectă a semnificatului lexical sugerează să delimităm „ceea ce se datorează cunoașterii lucrurilor și opiniilor cu privire la lucruri și ceea ce se datorează limbajului”. Distincția între cunoașterea cuvintelor și cunoașterea lucrurilor se manifestă prin raportul între „zona” lingvistică și „lumea obiectivă” [1].

Reputatul savant Hugo Schuchardt (1842-1927) era de părere că istoria cuvintelor ne ajută să elucidăm atât evoluția lor ulterioară, cât și arealul de răspândire a acestora. Investigând etimologia și istoria cuvintelor, autorul pune în lumină legitățile dezvoltării structurii semantice și problema modificării sensurilor lexicale. Concepția lingvistului austriac conține multe idei valoroase, de aceea aderăm la opinia cercetătorului V.Bahnaru, care subliniază: „Având în vedere importanța deosebită pe care o are distincția între „cunoașterea limbii” și „cunoașterea lumii obiective”, trebuie avută neapărat în vedere distincția între dimensiunea semantică și dimensiunea reală implicată în cunoașterea semnificativului lexical.” [2]

Din cele relatate este lesne de observat că dimensiunea semantică impune lumii „o viziune a ei într-o limbă particulară, pe când dimensiunea reală se impune limbii prin experiența aparținând ordinii reale” [ibid]

Astfel, sistemul noțiunilor ce reflectă modul de organizare a realității disociază componentele universului și elementele lexicale dezvăluite și sistematizate în psihicul uman, în funcție de profunzimea cunoștințelor noastre despre univers, iar rețeaua de relații asociative ale unui cuvânt nu e altceva decât un fragment din ansamblul nostru de concepte prin intermediul căruia reflectăm realitatea.

Din acest punct de vedere, este oportună teoria lui Jost Trier cu privire la poziționarea câmpului lexical în următoarea structură ierarhică: „cuvânt – câmp lexical – limbă – gândire – realitate conceptuală – realitate ontică”. Cuvântul în sine, luat separat, nu poate fi purtătorul unui mesaj lingvistic, acest statut i se atribuie numai în strânsă relație cu realitatea, prin marcarea existenței sau inexistenței. Aderăm la opinia A. Bidu-Vrânceanu, care afirmă: „Importanța câmpurilor lexicale pentru „cunoașterea lumii” este legată de capacitatea lor de a oferi „categorizări ale realului”, cu condiția ca descrierea sensului să nu alunece în extralingvistic sau „să nu încorporeze excesiv elemente cognitive nonsememinate” [3, p.17]

Dificultățile de repartizare și ierarhizare a cuvintelor în clase semantice sunt condiționate nu doar de numărul imens al lexemelor unei limbi, dar și din cauza afinităților gramaticale ale acestora. Astfel, unele verbe capătă saturație semantică doar prin intermediul unei precizări subiectivale: „*vaca rage / leul rage / Ion rage*” [4], unde distincția semului „a emite sunete” este disociat în „sunet produs de animal ” și „sunet produs de om”. Alte verbe, în schimb, au nevoie de câțiva determinanți la exteriorizarea conținutului semantic: *Maria tremură / de frig / frunza tremură /în bătaia vântului / mâna tremură / de frică, drept consecință a unei afecțiuni psiho-motorii/, glasul tremură / de emoție/* etc. Exemplele indicate pot fi circumscrise câmpurilor sintagmatice postulate de lingvistul german W. Portig, ce implică, de regulă, o selecție intuitivă a vorbitorului la combinarea cuplurilor lexematice potrivite: astfel, *verbul a miji*

presupune, inevitabil, substantivul *ochii*, a se apuca *de treabă* – a-și suflca *mânele* etc.

În această ordine de idei, multiple seme pot fi redată în cadrul propozițiilor, ținând cont de variate dificultăți de traducere: îmbinarea *ir de copas* din limba spaniolă s-ar putea traduce: „a merge undeva pentru a servi vreo două pahare”; cuvântul *bungalow* înseamnă „locuință din lemn sau împletitură de trestie” (DEX), *macroeconomie* reprezintă un domeniu al teoriei economice care studiază modul în care funcționează ansamblul economic al unei țări (DEX); verbul *a se cununa* are sensul: a se căsători conform ritualului religios ortodox etc. Remarcăm faptul că dezambiguizarea semantică în cazul unităților lexicale poli-semantice se realizează în și prin context, reliefând pregnant specificul semantic al limbilor în cauză.

Astfel, sensul prototipic al verbului rus *работать* e condiționat de multipli actanți, atestați în variate distribuții, de exemplu, *лопатой, головой, над собой, над ошибками* etc ; englezescul *to move smth. to the side* semnifică: „a mișca, a muta ceva într-o parte”, *to move somebody to do smth.* s-ar putea traduce: „a mișca în sensul de a pune pe cineva să facă ceva, a pune pe cineva să acționeze”.

Verbul german *beißen* „a mușca” apare într-o distribuție mult mai variată: *Der Hund hat mich gebissen* „Câinele m-a mușcat”; *Das Kind beisst in den Apfel* „Copilul mușcă mărul”; *Heute beißen die Fische nicht* „Astăzi peștele nu prinde la nadă”; *Der Frost beisst* „Gerul pișcă”; *Der Pfeffer beisst auf die Zunge* „Piperul pișcă limba”; *Die Schlange hat mich in die Ferse gebissen* „Șarpele m-a mușcat de călcâi”; *Die Bienen beißen* „Albinele înțepă”; *Diese Seife beisst mir in die Augen* „Acest săpun îmi pișcă ochii”; *Ich habe heute noch nichts gebissen* „N-am mușcat nimic” (=N-am pus în gură azi nimic) etc.

În conformitate cu cele relatate anterior, semantica unităților lexicale se pretează descrierii doar prin raportare la factorii extralingvistici din contextul comunicativ. O cercetare amplă a câmpurilor semantice (respectiv, funcțional-semantice), în ansamblu, și a categoriei modalității, în particular, demonstrează concludent necesitatea analizei semantice din perspectiva teoriei contextului, luând în considerare raportul *locutor-evenimentul desemnat* și atitudinea locutorului față de cele enunțate. Astfel, verbul modal *a vrea* ar indică, în uzul unui copil, dorința nemijlocită de a obține ceva: „*Mai vreau o prăjitură!*”; același verb, folosit de un adult, ar apărea la forma condiționalului-optativ: „*Aș mai vrea o prăjitură*”, unde optativul conferă verbului *a vrea* o tentă deontologică de politețe, evitând imperativul categoric.

În același timp, contextul situațional, în opinia cercetătorului V.Marin, cuprinde două subtipuri: contextul situațional actual și contextul situațional socio-cultural. O asemenea distincție permite o dezambiguizare a formei gramaticale, grație unor elemente situaționale, actuale sau socioculturale, exprimate verbal

sau nonverbal. Astfel, în funcție de varietatea situațiilor, același enunț poate fi raportat la diferite planuri temporale: [5, p.18] „- Ce înseamnă lipsa de respect față de șefi, Adame, te **știam** disciplinat”. Semnificația temporală a imperfectului rezultă din situația creată: „Dacă în exemplul citat reiese că vorbitorul este convins de lipsa de disciplină a interlocutorului, atunci valoarea gramaticală a imperfectului coincide cu forma sa, iar dacă lipsa de disciplină este pusă la îndoială, atunci forma imperfectului are valoare de prezent”, constată prof.V.Marin. La rândul său, contextul sociocultural este fundamentat pe cunoașterea experienței socioculturale a vorbitorului.

Astfel, în limbile italiană, spaniolă sau franceză verbul modal cu sensul *a vrea* (vouloir, querer, volere), din considerente deontologice, este întrebuințat, aproape fără restricții, la persoana întâia singular, la condiționalul optativ, chiar dacă verbul denotă o nuanță categorică: *aș vrea : vorrei , quisiera, je voudrai: Aș vrea un răspuns sigur și definitiv până mâne!, it.Vorrei una risposta sicura e definitiva entro domani!; sp.Quisiera una respuesta segura y definitiva hasta manana!*

Spre deosebire de celelalte limbi romanice, în limba română optativul de politețe nu este răspândit în uzul curent, în egală măsură același lucru se poate afirma și despre limba rusă. Pentru a reda valoarea de politețe, se recurge la imperfectul indicativ: **Vroiam** să vă întreb dacă veți procura aceste obiecte. În acest enunț, indicativul prezent *vreau*, ce implică o rugămintă cvazi-categorică, incompatibilă cu normele de politețe, este atenuat de același verb la imperfect, chiar dacă acțiunea desemnată coincide cu momentul vorbirii. Cele semnalate scot în evidență complexitatea factorului extralingvistic „care determină sub aspect funcțional semnificația gramaticală, analiza faptelor de limbă și ne face să conchidem următoarele: conținutul semantic al formei neutralizate va fi stabilit grație contextului socio-cultural care aparține culturii generale a societății”[ibidem]

Altfel spus, același enunț lingvistic poate trimite la diverse situații din lumea reală. În viziunea autorilor acestei teorii, savanților H. Sperber și D. Wilson, „contextul devine parte integrantă, activă a procesului de comunicare”. [6] Una din ideile de bază care se desprinde din această teorie este aceea că interpretul nu poate fi niciodată sigur că ceea ce a recuperat, prin interpretarea enunțului, este identic cu ceea ce producătorul enunțului a vrut să spună ... Emițătorul furnizează o serie de indici verbali (enunțul), nonverbali (gesturi, mimică etc.), paraverbali (intonație, ritm) prin procesarea cărora interpretul să poată recupera, mai mult sau mai puțin fidel, intenția sa” [ibidem], dezvăluind valoarea subiectivă a atitudinii exteriorizate prin mărcile gramaticale caracteristice.

Cele expuse pun în valoare complexitatea interpretării semantice a vocabularului din perspectivă comunicativă, ceea ce sugerează ineficiența unor metode tradiționale de analiză gramaticală, care nu elucidează suficient multiplele

aspecte ale corelației *conținut – expresie* în procesul de generare a enunțului, în general. În această ordine de idei, în lingvistica modernă cercetarea riguroasă a actului comunicativ conturează noi direcții de investigare, nu doar prin raportarea la evenimentul desemnat, ci și la factorii extralingvistici implicați în procesul comunicării.

În legătură cu cele menționate, considerăm util a examina dihotomia mod – modalitate din perspectiva principiului coșerian al *alterității*; interpretată în sens amplu, premisa în cauză demonstrează pregnant celebra maximă terențiană „Homo sum: humani nihil a me alienum (esse) puto”. În contextul vizat, *alteritatea* postulată de prof. E.Coșeriu nu reprezintă doar o universalie pur lingvistică, ci devine o expresie a empatiei umane prin actul comunicativ de identificare lingvistică.

BIBLIOGRAFIE

1. COȘERIU, E. Către o tipologie a câmpurilor lexicale. În: Lingvistica modernă în texte / Redactori responsabili: Maria ILIESCU, Lucia WALD. București: Editura Universității din București, 1981, p.74-78
2. BAHNARU, V. Conceptul de câmp semantic în lexicologia modernă. Disponibil: www.alil.ro/wpcontent/uploads/2012/05/11. Accesat: 12.03.2016
3. BIDU-VRÂNCEANU, A. Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice. București, 2008.
4. NEDELICU, I., NICOLAE, A., TOMA, A. , ZAFIU, R. Studii de lingvistică: Omagiu doamnei profesoare A. Bidu-Vrânceanu. București: Editura Universității din București, 2011.
5. MARIN, V. Stilistica verbului românesc. Chișinău, 2005
6. HORUBE, M. Contextul în teoria pertinentei. Disponibil: rosfir.goldeni-deashome.com. Accesat: 21. 09. 2017.

**Lingvistică contrastivă, traductologie,
terminologie**

TERMENUL MEDICAL – „SEMN VIU” AL SISTEMULUI TERMINOLOGIC MEDICAL

Eugenia MINCU
Institutul de Filologie

Rezumat: În opinia terminologului Loïc Depecker, termenul „semn viu” este susceptibil de a exterioriza jocul dintre limbă/ cultură, limbă/ cunoaștere etc. Informațiile prezentate în această comunicare vor demonstra, o dată în plus, veridicitatea acestei afirmații.

Au fost elaborate două chestionare, care au inclus aspecte de medicină: limbaj medical, terminologie medicală (populară, națională, universală), fundamente greco-latine în terminologia medicală etc. Au fost supuși chestionării două eșantioane de medicieniști a câte 102 intervievați.

Cuvinte-cheie: *medicină, limbaj, terminologie, fundamente greco-latine.*

Abstract: In the opinion of the terminologist Loïc Depecker, the term „living sign” is susceptible to exteriorize the game between language/culture, language/knowning etc. The information presented in this communication will demonstrate, one more time the veracity of this affirmation.

There were elaborated two questionnaires, which included medical aspects: medical language, medical terminology popular, national, and universal), Greek-Latin fundamentals in the medical terminology etc. Two representatives of 102 interviewed medicine students were submitted to the questionnaires.

Key words: *medicine, language, terminology, Greek-Latin fundamentals.*

Introducere. În opinia terminologului Loïc Depecker, termenul „semn viu” [1, 21] este susceptibil de a exterioriza jocul dintre limbă/ cultură, limbă/ cunoaștere etc. [*ibidem*, 17]. Informațiile prezentate în acest articol vor demonstra, o dată în plus, veridicitatea acestei afirmații.

Pentru a releva unele particularități în funcționarea terminologiei medicale în limba română, au fost elaborate două chestionare, care au inclus aspecte de medicină (limbaj medical, terminologie medicală – populară, națională, universală, fundamente greco-latine prezente în terminologia medicală etc.), complete de două eșantioane de medicieniști a câte 102 intervievați.

În continuare prezentăm succint rezultatele acestui microstudiu.

Medicieniștii despre medicină

Referindu-se la terminologia medicală populară, savantul Al. Graur menționează: „În cadrul perspectivei lingvistice de înregistrare și interpretare a impresiunantei *ars* și *materia medica* populare pot fi distinse următoarele orientări: cea etimologică [...], cea dialectologică, cea onomasiologică și semantică și cea in-

terdisciplinară” [2, 31]. *Glosarul din Dicționarul medical* [3, 1433-1455] include 1077 de termeni medicali „din inteligența populară”.

Mediciniiștii au definit noțiunea de *terminologie medicală populară* diferit: „terminologie pe care o cunoaște și o înțelege orice om”; „terminologie a poporului”; „terminologie uzuală”; „terminologie simplă”; „terminologie pe înțeles” etc.; iar *termenii medicali populari* sunt: „termeni folosiți de popor”; „termeni pe care omul îi înțelege”; „termeni în care se exprimă pacientul”; „termeni clari, simpli” etc.

Mediciniiștii, inconștient, prin definirea noțiunilor *terminologie populară* și *termeni populari* au făcut referință la aspectul funcțional al terminologiei medicale.

La întrebarea *La ce nivel medicul trebuie să posede terminologia medicală populară?* respondenții (102/ 100%) au indicat: nivel sporit – 33/ 32,3%; nivel mediu, pentru a discuta cu pacienții – 69/ 67,6%; medicul nu este obligat să cunoască terminologia medicală populară – 3/ 2,94% .

În selectarea nivelului în care s-ar integra terminologia populară, mediciniiștii au manifestat „creativitate”: parte integrantă a terminologiei medicale naționale – 54/ 59,9%; parte integrantă a terminologiei medicale internaționale – 48/ 47%.

Respondenții, care au optat pentru includerea acesteia în terminologia internațională, au argumentat alegerea prin faptul că mulți termeni medicali cu statut internațional au devenit „populari”: *diaree, angină, apendicită, gastrită, febră* etc.; pacienții folosesc mai puțin regionalisme (sau deloc) din frica de a nu fi înțeleși de către medici, ceea ce ar pune în pericol șansa de a se însănătoși și tind să se exprime „științific”.

Astfel, la nivel de comunicare medic – pacient, tendința „de a se înțelege” este bilaterală: medicul încearcă să se exprime accesibil, pentru o mai corectă diagnosticare, iar pacientul se străduiește să vorbească în „limba medicului”; ambii acționează în baza comuniunii de interese – *a trata și a se trata*.

În evaluarea importanței cunoașterii terminologiei medicale în contextul *medicină – om – societate*, au fost atestate următoarele rezultate (102/ 100%): foarte mare – 10/ 9,26%; mare – 39/ 36,1%; medie – 51/ 47,2%; minoră – 8/ 7,4%. Comentariile relevă opinii controversate: de la „Oamenii simpli trebuie să cunoască terminologia medicală, să citească reviste medicale, să cunoască bolile, ca să poată să le evite” până la „Societatea nu trebuie să aibă un nivel înalt de cunoaștere a terminologiei medicale, pentru că există circumstanțe în care pacientul mai bine nu ar înțelege despre ce vorbesc medicii. Despre ce vorbesc medicii trebuie să înțeleagă numai medicii” etc.

Ce este limbajul medical și ce este terminologia medicală?

Așadar, *limbajul medical* versus *terminologia medicală* în înțelegerea mediciniiștilor: „limbajul folosit în domeniul medical”/ „termeni folosiți în limbajul

medical”; „limbajul prin care medicul vorbește cu pacientul și nu prea se deosebește de limbajul nostru”/ „terminologia pe care o înțeleg numai medicii”; „limbajul prin care medicul vorbește nu numai cu pacientul, dar și cu alt medic”/ „terminologia pe care o înțeleg medicii din toată lumea”; „limbajul prin care comunică medicul cu pacientul, cu alt medic, cu societatea”/ „totalitatea termenilor din literatura medicală”; „limbaj profesional, aplicat de lucrătorii medicali”/ „grup de cuvinte, termeni, care se folosesc numai în medicină”; „totalitatea cuvintelor despre medicină”/ „totalitatea termenilor medicali” etc. Așadar, respondenții, empiric, la nivel de limbaj au delimitat trei niveluri ale actului de comunicare specializată: *medic – medic*; *medic – societate*; *medic – pacient*.

Analiza opțiunilor a relevat următoarele (Tab. 1):

Tabelul 1. Niveluri ale actului de comunicare specializată

Nivel al actului de comunicare	Nivel redus de specializare	Nivel mediu de specializare	Nivel sporit de specializare
<i>Medic – medic</i>	14 (13,7%)	12 (11,7%)	80 (78,4%)
<i>Medic – societate</i>	37 (36,2%)	60 (58,8%)	9 (18,6%)
<i>Medic – pacient</i>	44 (43,1%)	41(40,1%)	22 (21,5%)

Astfel, respondenții indică un nivel sporit de specializare în actul de comunicare *medic – medic* (80/ 78,4%) și un nivel redus de specializare (44/ 43,1%) – la nivel de comunicare *medic – pacient*. În contextul comunicării *medic – societate*, s-a optat pentru nivelurile mediu (60/ 58,8%) și redus (37/ 36,2%). Mediciniștii au explicat acest lucru prin necesitatea socială de a „populariza” cunoștințele de medicină, ca „să fie pe înțelesul tuturor”.

La propunerea de a face o evaluare a limbajului medical versus alte limbafe de importanță socială (economic, politic), s-au atestat următoarele: limbajul politic deține prima poziție: valoare foarte mare – 15/ 14,7%; mare – 72/ 70,5%; medie – 15/ 14,7%; urmat de limbajul medical: foarte mare – 9/ 1,82%; mare – 51/ 50%; medie – 42/ 41,1%; pe ultima poziție fiind limbajul economic: foarte mare – 6/ 5,88%; mare – 33/ 32,3; medie – 51/ 50%; redusă – 12/ 11,7%.

Influența terminologiei medicinei universale este semnificativă în mecanismul de constituire a terminologiei medicale naționale: acord total – 51/ 47,2%; acord parțial – 36/ 33,3%; neutru – 14/ 13% dezacord parțial – 3/ 2,8%; dezacord total – 4/ 3,7% .

Mediciniștii consideră că terminologia medicală se însușește o dată cu însușirea cunoștințelor de medicină: acord total – 68/ 63%; acord parțial – 2/ 29,6%; neutru – 8/ 7,9%; dezacord parțial – 5/ 4,6%; dezacord total – 5/ 4,6% ; dar totuși cred că la anul I de studii la medicină este necesar un curs facultativ

de inițiere în terminologia medicală: acord total – 37/ 31,5%; acord parțial – 43/ 39,8%; neutru – 21/ 19%; dezacord parțial – 9/ 8,3%; dezacord total – 1/ 0,98%.

O problemă controversată, de ordin curricular, la USMF „Nicolae Testemițanu” este necesitatea studierii disciplinei *Limba latină*, de aceea am considerat oportun a include în chestionar și acest aspect – opinia mediciniștilor despre limba latină „ca limbă de comunicare prin excelență” în medicină: *Cunoașterea termenilor latini este importantă în asimilarea cunoștințelor de medicină și a terminologiei medicale*: acord total – 62/ 57,4%; acord parțial – 62/ 57,4%; neutru – 9/ 8,3%; dezacord parțial – 1/ 0,98. Referitor la *Formulele savante consacrate în medicină*, tabloul statistic este următorul: acord total – 38/ 35,1%; acord parțial – 43/ 39,8%; neutru – 43/ 39,8%; dezacord parțial – 5/ 10%; dezacord total – 1/ 0,98%.

Mediciniștii consideră că limba latină este o disciplină necesară, căci *In via est in medicina sine lingua Latina*, dar solicită o restructurare esențială în procesul de predare/ învățare a acestei discipline și anume, axarea pe însușirea unităților greco-latine, care formează nemijlocit terminologia medicală, în contiguitate cu alte discipline medicale: anatomia, histologia, fiziologia etc.

Respondenții sunt conștienți de faptul că suportul greco-latin este fundamental în însușirea terminologiei medicale, nivel internațional: acord total – 80/ 74%; acord parțial – 19/ 17,6%; acord neutru – 9/ 8,3% .

Raportul *pacient – sănătate – terminologie medicală – medic*, în chestionar a fost prezentat sub următoarele aspecte: *Sănătatea omului depinde de gradul de informare a acestuia*: acord total – 64/ 59,3%; acord parțial – 33/ 30,9%; acord neutru – 6/ 5,65%; dezacord parțial – 4/ 3,7%; dezacord total – 1/ 0,98% ; *Profesionalismul medicului depinde de gradul de posedare a terminologiei medicale*, care reflectă cunoștințe de medicină: acord total – 43/ 39,8%; acord parțial – 51/ 47,2%; neutru – 9/ 8,3%; dezacord parțial – 5/ 4,6%.

Concluzii. Influența terminologiei medicinei universale este semnificativă în mecanismul de constituire a terminologiei medicale naționale; terminologia medicală se însușește odată cu însușirea cunoștințelor de medicină ; cunoașterea termenilor latini este importantă în asimilarea cunoștințelor de medicină și a terminologiei medicale etc. Respondenții sunt conștienți de faptul că suportul greco-latin este fundamental în însușirea terminologiei medicale, nivel internațional. Disciplina *Limba latină și bazele terminologiei medicale* este una necesară în curriculum universității USMF „Nicolae Testemițanu”. Referindu-se la limba latină, utilizată în terminologia medicală, unii cercetători o cataloghează ca fiind „o limbă moartă”, care îi salvează pe cei vii. Totuși considerăm neveridică sintagma *limbă moartă*, deoarece este demonstrată vitalitatea limbii latine în procesul de formare a terminologiilor, în general, și a terminologiei

medicale, în particular. Limba latină își exercită funcția terminologică prin: a) limbă de comunicare în medicină (termeni latini, formule savante în pedagogia medicală, prescripții medicale în limba latină etc.); b) limbă-sursă de extragere, de creare de noi termeni, nivel internațional.

BIBLIOGRAFIE

1. DEPECKER, L. *Entre signe et concept: éléments de terminologie générale*. Paris: Presses Sorbonne Nouvelle, 2002. ISBN-13: 978-2878542349.
2. GRAUR, A. *Medicina lingvistica*. În: *Muncitorul sanitar*, nr. 361566, 1956, p. 31.
3. RUSU, V. *Dicționar medical*, ediția a IV-a revizuită și adăugită. București: Editura medicală, 2013. ISBN 973-39-0702-2.

NATURA FONETICĂ ȘI STATUTUL FONOLOGIC AL UNITĂȚILOR MONOFONEMATICE CONSONANTICE COMPUSE ÎN LIMBILE ROMÂNĂ ȘI ENGLEZĂ: ASPECTUL LINGVISTIC ȘI CEL GLOTODIDACTIC (microstudiu de sinteză)

Alexei CHIRDEACHIN, Nicanor BABĂRĂ

Universitatea de Stat din Comrat

Rezumat: Prezenta comunicare este dedicată studiului comparativ-contrastiv al unităților monofonematice consonantice compuse (în continuare UMCC), reprezentate prin africcate, în limbile română și engleză, la nivel general, articulatoric, acustic, cantitativ / statistic și glotodidactic. În cercetare au fost folosite metoda comparativ-contrastivă, metodele cantitativă / statistică, matematică, cea a observării procesului didactic, a conversației și un set de metode ce țin de fonetica experimentală (oscilografiera, spectrografiera, suprimarea consecutivă a secvențelor sonore, fotografierea organelor articulatorii exterioare).

Cuvinte-cheie: *Fonetică, fonologie, unitate monofonematică consonantică compusă, caracteristica articulatorie, parametru acustic, analiza cantitativă, glotodidactică*

Abstract: The present report is dedicated to the comparative and contrastive study of the compound consonant monophonemic units (referred to as CCMU) represented by affricates in Romanian and English at the general, articulatory, acoustic, quantitative / statistical and didactical levels. In our research there were used such methods as comparative and contrastive, quantitative / statistical, mathematical, that of the observation of didactical process, that of conversation and a set of methods related to experimental phonetics (oscillography, spectrography, consecutive suppression of sound sequences, photographing of external articular organs).

Key words: *Phonetics, phonology, compound consonant monophonemic unit, articulatory characteristic, acoustic parameter, quantitative analysis, language teaching.*

După cum se știe, învățarea calitativă a unei limbi străine, conform cercetărilor în domeniul lingvisticii, psihologiei, pedagogiei, metodologiei, trebuie să se efectueze în baza principiului didactic de însușire conștientă a materiei, ceea ce implică necesitatea utilizării analizei comparativ-contrastive în procesul de învățământ. Lingvistica comparativ-contrastivă are ca obiect de studiu diverse aspecte (fonetic, lexical, gramatical, grafic) în cadrul uneia sau mai multor limbi în vederea evidențierii similitudinilor și a deosebirilor fenomenelor limbii date sau ale limbilor comparate.

În urma analizelor lingvistice, auditive, statistice, didactice, în temeiul materialelor oscilogramelor, spectrogramelor, ale celor ce țin de suprimarea consecu-

tivă a segmentelor secvențelor sonore, al fotografierii organelor articulatorii exterioare, precum și în baza oscilogramelor, spectrogramelor, röntgenogramelor, röntgenocinematogramelor, efectuate de A. Avram, G. Gogin, A. Tătaru, D. Jones și alți cercetători, am studiat unitățile monofonematice consonantice compuse (în continuare UMCC) reprezentate de africcate în limbile română și engleză la nivel articulatoric, acustic, cantitativ / statistic, glotodidactic. Ca rezultat am ajuns la următoarele concluzii:

1. UMCC, cunoscute și ca africcate, semioclusive (miocclusive), semiconstrictive, oclusiv-constrictive (occlusiv-fricative), consoane complexe (compuse, contopite), oclusive contopite (sau continue), diftongi consonantici, ridică o serie de probleme dificile la nivel fonetico-fonologic. Una dintre ele ține de statutul lor fonematic. Problema statutului fonematic al UCMC este foarte controversată – unii fonetiști (majoritatea) le consideră unități monofonematice, pe când alții susțin că ele nu sunt decât îmbinări bifonematice a două sunete consecutive. Altă problemă, care, într-o anumită măsură, este condiționată de cea dintâi, vizează numărul UMCC. Problematika UMCC în limbile înrudite și în cele neînrudite constituie un tablou complex și controversat, fenomenul și caracterul monofonematic al africcatelor în general și apartenența fonemului /ts/ din limba română și a fonemelor /tʃ, dʒ/ din limbile română și din engleză la categoria UMCC fiind recunoscute de majoritatea foneticienilor. Un loc aparte, însă, îl ocupă problema secvenței /t+s/ din cea engleză. Pe marginea altor secvențe compuse engleze opiniile cercetătorilor diferă considerabil, fiind controversate.

2. Trăsătura comună a apariției UMCC /tʃ, dʒ/ atât în limba română, cât și în cea engleză (spre deosebire, de exemplu, de cea germană) constă în dezvoltarea lor din fonemele ocluse /k, g/, în unele cazuri din /tj, dj/ și din împrumuturi. Observăm totodată că apariția africcatei /ts/ din limba română se datorează și ea palatalizării oclusivelor surde /t/ și /k/, și nu contopirii elementului oclusiv și a celui fricativ.

3. Ca rezultat al examinării comparate a UMCC /tʃ, dʒ/ în limbile română și engleză la nivel articulatoriu, au fost depistate următoarele trăsături comune și distinctive ale sunetelor compuse: **1. Trăsături comune:** **a)** amândouă consoanele au același mod de articulare – faza ocluziei trece gradual în cea a constricției datorită poziției specifice a limbii, constituind astfel o unitate monofonematică organică, un diftong consonantic; **b)** consoana /tʃ/ atât în română, cât și în engleză este surdă, caracterizându-se prin lipsa participării coardelor vocale; pe când, în mod asemănător, fonemul /dʒ/ atât în română, cât și în engleză este sonor deosebindu-se de /tʃ/ doar prin participarea coardelor vocale la rostire; **c)** în ce privește locul general de articulare, africcatele /tʃ, dʒ/ atât în română, cât și în engleză sunt prepalatale. **2. Trăsături distinctive:** **a)** articularea UMCC /tʃ, dʒ/ în limbile română și engleză se deosebește după caracteristici secundare: în engleză,

spre deosebire de română, cele două sunete posedă trăsături palato-alveolare; **b)** UMCC /tʃ, dʒ/ în engleză se pronunță mai clar, cu o forță articulatorie mai mare decât corespondentele lor din română; **c)** în limba română, spre deosebire de cea engleză, UMCC /tʃ, dʒ/ sunt urmate de elementul nonsilabic nonvocalic /j/; **d)** spre deosebire de fonemul /tʃ/ din română, cel din engleză este însoțit de aspirație înaintea vocalelor accentuate, ceea ce împiedică palatalizarea lui în poziția respectivă; **e)** africaterile în cauză din română nu se întâlnesc niciodată în poziție preconsonantică, pe când în engleză ocurența lor în poziția dată este frecventă; **f)** la articularea UMCC engleze /tʃ, dʒ/ se atestă o ușoară aducere în părți a buzelor, ceea ce nu este specific articulării corespondentelor din limba română. Din cele menționate rezultă că aspectul articulatoriu al UMCC /tʃ, dʒ/ în limbile română și engleză constituie un tablou complex, care necesită o atenție deosebită din punct de vedere atât lingvistico-teoretic, cât și metodico-didactic – aceste sunete corespund în cele două limbi după cele trei criterii de bază – modul de articulare, locul de articulare și participarea coardelor vocale, dar se deosebesc în privința trăsăturilor secundare (caracterul pur prepalatal al africaterilor românești și cel prepalatal palato-alveolar al semioclusivelor englezești). Aceste sunete compuse din limbile în cauză se aseamănă în astfel de cuvinte din cele două limbi, care au același inveliș sonor: *cioc* – **chalk** /tʃɔ:k/, *cea* – **char** /tʃɑ:/, *ce-am* – **charm** /tʃɑ:m/; *gip* – **Gyp** /dʒɪp/, *gem* – **jam** /dʒæm/ etc.

UMCC /ts/ din limba română, după G.Gogin, N.Corlăteanu, Vl.Zagaevschi [3, 4, 7, 8] și alți cercetători, este o consoană compusă africată semioclusivă dentală (alveolară) surdă. În faza ocluziunii gura este semideschisă (distanța dintre incisivii inferiori și cei superiori este egală cu 10 mm); maxilarele se închid, buzele iau o poziție neutră, partea anterioară a limbii și vârful ei urcă spre dinții incisivi superiori și se sprijină pe temelia lor; coardele vocale se închid. Curentul fonator încă nu este întrerupt, suflul bucal este reprezentat prin oscilații mici; presiunea intrabucală scade treptat; coardele vocale nu vibrează. Gura este închisă; buzele ocupă o poziție neutră; partea anterioară a limbii și vârful ei se lipesc de suprafața dinților incisivi mediali superiori; volumul rezonatorului bucal se micșorează, iar cel al rezonatorului glotalo-epiglotic se mărește. Curentul fonator, izbucnind cu o presiune mică, nu înlătură ocluziunea formată între dinții incisivi superiori și partea de dinainte a limbii, dar continuă să se scurgă prin rezonatorul bucal micșorat până la maximum de vârful limbii și de suprafața anterioară a incisivilor superiori. În faza africată curentul fonator continuă să se scurgă prin deschizătura mică formată de vârful limbii și dinți. Pe traseul bucal apar oscilații aritmice specifice sunetelor zgomotoase, presiunea intrabucală crește. Maxilarele se deschid, vârful limbii se sprijină pe temelia dinților incisivi inferiori, coardele vocale nu vibrează. La rostirea elementului constrictiv maxilarele se deschid ca la pronunțarea constrictivei /s/, vârful limbii atinge tăietura dinților incisivi medi-

ali inferiori. Zona de atingere a limbii e mai îngustă în partea anterioară decât în cazul ocusivei /t/, aceasta explicându-se prin faptul că în loc de explozie se atestă elementul fricativ. Coloana de aer expirat înlătură ocluziunea formată de vârful limbii și temelia dinților incisivi mediali superiori, continuând să se scurgă prin deschizătura alcătuită de vârful limbii și de marginea dinților mediali superiori [6, p. 17; 7, p. 112-113; 8, p. 50-51]. Consoana /ts/ rostită înainte de /i,e,j/, nu se deosebește esențial de felul ei articulatoric în alte poziții în cuvânt. Au loc, însă, anumite schimbări în timpul fazei fricative: partea anterioară a limbii urcă puțin spre palatul dur, deschizătura formată de vârful limbii și dinții mediali superiori este mai mică decât în timpul rostirii variantei nonpalatalizate. Zona de contact a limbii cu palatul dur este mai mare decât în cazul ocusivei dentale /t/ înaintea vocalelor anterioare. Volumul rezonatorului bucal se micșorează mai mult în cursul rostirii celei palatalizate. Rezonatorul glotalo-epiglotic își mărește volumul. Punctele de contact ale limbii cu palatul dur cuprind regiunile antealveolară, alveolară, postalveolară, prepalatală (complet) și mediopalatală (parțial). Adică articularea consoanei /ts/ înainte de /i,e,j/ se caracterizează prin urcarea neesențială a limbii către palatul dur [6, p. 17; 7, p. 114-115]. La pronunțarea africitei /ts/ buzele se întind puțin mai mult decât în cazul sunetelor /ʃ, ʒ/. Materialele examinate de noi vizual, în baza filmării și fotografierii organelor articulatorii exterioare confirmă caracteristica generală a rostirii africitei /ʃ/, descrisă anterior, prezentată de savanți experimentaliști notorii ca în cuvintele: *ață, Mătu, soț, dați, toți* etc. Astfel, specificul articulării UMCC /ts/ în limba română (indiferent de poziție în cuvânt) constă în faptul că ea se produce printr-o singură articulație: limba ocupă o astfel de poziție în faza ocluziunii, încât la înlăturarea ei în loc de explozie are loc fricțiunea. Nu este posibil de a determina o limită concretă a elementelor ocusiv și constrictiv, ele întrepătrunzându-se și formând o unitate organică. Aceasta evidențiază caracterul monofonemic al consoanei /ts/, care poate fi numită și diftong consonantic.

4. În plan acustic UMCC /ʃ, ʒ/ în limba română pot fi clasificate în felul următor: **1. Non-vocalice, consonantice**, care se caracterizează printr-un nivel scăzut de energie sonoră, petele negre din spectru sunt mai șterse, mai slab conturate (din punct de vedere articulatoric cauza este piedica obligatorie la sunetele consonantice, care și înăbușă intensitatea sunetului, amortizând energia sonoră a curentului de aer). **2. Acute**, fiind produse într-un spațiu de rezonanță mic, divizat în 2 părți ca rezultat al atingerii (apropierii) limbii de dinți, alveole și de partea anterioară sau medială a palatului. **3. Compacte**, care se pronunță într-un rezonator bucal mai deschis, în spectrul lui având loc o concentrare a formanților în zona centrală. **4. Stridente**, caracterizându-se prin pete negre foarte împrăștiate, efervescente: articulatoric se explică printr-o piedică complexă, mixtă, în care piedica totală (fără explozie) este urmată de una parțială (cu zgomot și cu fricțiune). **5. Continue-în-**

trerupte, fiind condiționate articulatoric de o piedică combinată (opunându-se în felul acesta piedicii totale, ca la emiterea ocluserilor, și celei parțiale, ca la pronunțarea constrictivelor) [4, p. 87-95]. **6. Diezate** (condiționate de palatalizarea lor); urmate de /u, o, oa/, ele prezintă varianta **diezat-bemolată** (cauza este articularea labio-palatalizată) [17, p. 224]. În limba engleză, UMCC /tʃ, dʒ/ posedă următoarele trăsături acustice: non-vocalice, consonantice, compacte, orale, neîncordate, continue, stridente [18, p. 131]. În ambele limbi semioclusiva /tʃ/ poate fi caracterizată ca o consoană non-vocalică, consonantică, compactă, continuă (parțial), stridentă. În limbile în cauză semioclusivele /tʃ, dʒ/ pot fi caracterizate ca non-vocalice (consonantice), compacte, continue (parțial), stridente. Însă consoanele în cauză din română nu se caracterizează ca încordate, orale, pe când echivalentele lor din engleză nu sunt acute, întrerupte, diezate, diezat-bemolate.

În procesul studiului comparat al UMCC /tʃ/ în limbile română și engleză la nivel acustic în Laboratorul de Fonetice Experimentală a Universității Naționale „T. Șevcenko” din Kiev (Ucraina) în anul 2005, în baza cuvintelor românești *bici*, *brici*, *cioc*, *cea*, *ce-am* și a corespondentelor engleze ale acestora în ce privește învelișul sonor *beach*, *breach*, *chalk*, *char*, *charm*, observăm că în cazul extremei minime și al celei maxime valorile tuturor parametrilor, cu excepția intensității (ambele extreme) și a formanților trei și patru (extrema minimă), sunt mai mari în engleză decât în română. Diapazonul cuprins (diferența dintre valorile extreme minime și ale celei maxime) la nivelul duratei și al formanților 3-5 în engleză este mai mare decât în română, în cazul celorlalți parametri – invers. În toate cazurile, atât în română cât și în engleză energia sonoră este concentrată în zona frecvențelor înalte și caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementele ocluser și africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia și implozia unei consoane ocluserive. La audierea secvențelor de 0,024 sec. atât în română cât și în engleză s-a auzit /t/ (rom.: cuvântul *bici*, subiectul I), nu s-a auzit nici un sunet clar (rom.: cuvintele *bici* și *cea*, subiectul II; eng.: cuvântul *beach*, subiectul II; cuvântul *breach*, ambii subiecți), s-a auzit un sunet neclar asemănător cu /t/ (rom.: cuvântul *brici* și *ce-am*, ambii subiecți; cuvintele *cioc* și *cea*, subiectul I; eng.: cuvintele *chalk* și *charm*, subiectul I) sau unul intermediar între /t/ și /tʃ/ (rom.: cuvântul *cioc*, subiectul I; eng.: cuvântul *beach*, subiectul I, cuvintele *chalk* și *charm*, subiectul II; cuvântul *char*, ambii subiecți). La audierea celorlalte secvențe s-a auzit /tʃ/ (cu excepția celei de 0,069 sec. de la început în cazul cuvintelor *bici* și *ce-am* din română, subiecții I și, respectiv, II, și al cuvântului *breach* din engleză, subiectul II) care în unele cazuri în română (cuvintele *bici* și *brici*, subiectul I; cuvântul *ce-am*, subiectul II) la ultimă secvență (0,203 sec. și mai puțin de la sfârșit) a fost urmat de /h/. Elementul fricativ nu s-a depistat nicăieri, fapt ce confirmă caracterul monofonematic al africateri /tʃ/ atât în limba română, cât și în cea engleză. În afară de aceasta, observăm că, în general, faza africană propriu-zisă

în engleză cuprinde o porțiune mai mare decât în română, ceea ce este condiționat de caracterul pur prepalatal al articulării sunetului în cauză în română și cel prepalatal palato-alveolar – în engleză.

În cazul UMCC /dʒ/ în cele două limbi la nivel acustic, în baza cuvintelor românești *dragi* și *gip* și a corespondentelor engleze ale acestora în ce privește învelișul sonor *drudge* și *gip*, a fost observat că în cadrul extremei minime la nivelul frecvenței și al duratei valorile parametrilor acustici ai UMCC /dʒ/ din engleză este mai mică decât în cazul sunetului respectiv din română. Diferența dintre valorile parametrilor la nivelul tonului de bază (general, minim și maxim) nu se atestă (este egală cu zero). La nivelul intensității și al tuturor formanților valoarea parametrilor africanei /dʒ/ din engleză este mai mare decât cea a parametrilor respectivi ai sunetului dat din română. La extrema maximă, la nivelul tuturor parametrilor, cu excepția frecvenței, duratei, intensității și a celui de-al 5-lea formant, valorile parametrilor UMCC /dʒ/ în engleză sunt mai mari decât în română. La nivelul frecvenței, intensității și al celui de-al 5-lea formant, diferența dintre parametri nu se atestă (este egală cu zero). Valoarea duratei africanei /dʒ/ în engleză este mai mică decât în română. Datele privind diapazonul cuprins în cadrul fiecărui parametru denotă că la nivelul tuturor parametrilor, cu excepția frecvenței și a celui de-al 5-lea formant, el este mai mare în engleză decât în română. La nivelul frecvenței diapazonul este același, iar în cazul celui de-al 5-lea formant e mai mic în engleză decât în română. Prin aceasta se confirmă concluzia de mai sus că la nivelul formanților 1-4 în cazul ambelor perechi de cuvinte, tendința africanei engleze /dʒ/ spre ascendență în comparație cu corelatul ei din română este stabilă, permanentă, pe când în cazul celorlalți parametri – în funcție de poziția semiocclusivei date în cuvânt și de sunetele care o precedă și urmează. De asemenea se confirmă faptul că diferența minimă dintre valorile parametrilor o atestăm la nivelul frecvenței (0 Hz), iar cea maximă, în cazul dat, o atestăm la primul formant. Cele menționate până aici permit să concluzionăm că în general parametrii acustici ai UMCC /dʒ/ în limba engleză au tendința de a cuprinde un diapazon **mai mare** decât în cea română. Această tendință este stabilă la nivelul formanților 1-4, și relativă – la nivelul celorlalți parametri. În toate cazurile, atât în română, cât și în engleză, energia sonoră este concentrată în zona frecvențelor înalte și caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementele oclisiv și africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia și implozia unei consoane oclusive. În baza audierii secvențelor sonore observăm că atât în română, cât și în engleză elementul fricativ propriu-zis nu a fost atestat, cel oclisiv a fost depistat numai în engleză, la ambii subiecți în cuvântul *drudge* și la subiectul I – în *gip*. În rest, și în română, și în engleză s-a auzit africata respectivă. Aceasta confirmă caracterul monofonematic și indivizibil al africanei /dʒ/ în română și în engleză ca sunete unitare consonantice complexe. În ce pri-

vește sonoritatea africată date, în temeiul materialului examinat conchidem că în română diapazonul minim îl constituie așa-numitul diapazon zero (situația în care sonoritatea africată este condiționată de vocala precedentă, ceea ce și observăm în cuvântul *dragi* la ambii subiecți), cel maxim – de la 0,069 sec. până la sfârșit (cuvântul *gip*, subiectul I). În engleză, diapazonul minim de sonoritate îl constituie valoarea de 0,024 sec. de la început (cuvântul *drudge*, ambii subiecți), cea maximă – de la valoarea dată până la sfârșit (cuvântul *gip*, subiectul I). În poziția inițială în cuvânt sonoritatea africată /dʒ/ în română are tendința de a se condiționa de vocala precedentă, nefiind aferentă consoanei în cauză, iar în engleză – să cuprindă numai partea inițială a fazei oclusive. În cea finală în română sonoritatea cuprinde doar o parte a duratei totale, având tendința de a se înăbuși la începutul și la sfârșitul diapazonului pe care îl cuprinde, pe când în engleză – de a se plasa spre sfârșit, cuprinzând astfel cea de-a doua parte a porțiunii, cuprinsă de durata totală. De asemenea observăm că, la fel ca și în cazul UMCC /tʃ/, și în UMCC /dʒ/ faza africată cuprinde o porțiune mai mare a duratei totale decât în română, ceea ce este condiționat de caracterul prepalatal al articulării sunetului dat în română, și cel prepalatal palato-alveolar – în engleză. În afară de aceasta, mai observăm că în general, în engleză sonoritatea UMCC /dʒ/ este mai puternică decât în română, ceea ce se explică prin faptul că în engleză consoana în cauză se pronunță cu mai multă energie și încordare a organelor de vorbire decât în română.

În plan acustic, UMCC /ts/ din română poate fi caracterizată în felul următor: **1. Non-vocalică, consonantică** – se caracterizează printr-un nivel scăzut de energie sonoră, de aceea petele întunecate din spectru sunt mai șterse, mai slab conturate. Cauza, în plan articulatoric, a unui asemenea tablou acustic constă în piedica ce înăbușă intensitatea sunetului, amortizează energia sonoră a curentului de aer fonator. **2. Acută** – se caracterizează printr-o tonalitate înaltă, fiind produsă într-un spațiu de rezonanță mic, divizat în două părți ca rezultat al atingerii sau apropierii limbii de incisivi, alveolele acestora și partea anterioară și cea medială a palatului. În plan articulatoric, acest criteriu se caracterizează prin faptul că piedica se face în centrul cavității bucale, nu la periferiile ei. **3. Difuză** – la rostirea consoanei în cauză, prin atingerea organelor de articulație din partea finală a traiectului bucal, se formează un rezonator închis. Analiza spectrografică denotă o dispersare (difuziune) a formanților. **4. Stridentă** – în sonograma (în spectru) se caracterizează prin anumite pete negre foarte împrăștiate, efervescente. În plan articulatoric tabloul se explică prin prezența la pronunțare a unei piedici complexe, mixte: piedica totală (fără explozie) care este urmată de una parțială (cu zgomet la fricțiune). **5. Continuă-întreruptă** – se caracterizează printr-o piedică combinată (în sonogramă sunetele blocate (întrerupte) sunt identificate ușor printr-o tăietură deslușită, tranșantă în pata întunecată. Sunetelor blocate le corespund, în plan articulatoric, consoanele occlusive, deci sunetele la rostirea cărora

se formează o piedică totală, iar la învingerea ei se produce o explozie. Nazalele /m, n/ nu intră în această categorie, întrucât la pronunțarea lor aerul iese liber prin cavitatea nazală. Non-blocate (continue) sunt acele sunete la emiterea cărora, în cazul consoanelor, se formează o piedică parțială ca la constrictive. Africata /ts/ înglobează trăsăturile ambelor categorii acustice) [4, p. 87-95]. **6. Neutră** [17, p. 236]. În cazul palatalizării (ridicării părții posterioare a limbii spre palat, ceea ce are loc atunci când consoana dată este urmată de (semi)vocalele anterioare), acest sunet poate prezenta varianta **diezată**, caracterizată prin ridicarea tonului fundamental al africaterii; iar în cel al labio-velarizării (rotunjirii buzelor și ridicării limbii spre palatul moale) este condiționată de poziția africaterii înaintea (semi)vocalilor posterioare rotunjiți – cea **bemolată**, trăsătura specifică a căreia este coborârea tonului fundamental [17, p. 224].

În urma cercetărilor experimentale ale UMCC /ts/ din română în Laboratorul menționat supra în anul 2005, în baza cuvintelor *țoi*, *oțel*, *bălți*, *băt*, *puț*, cu participarea a doi subiecți, cu aplicarea metodelor de oscilografere, spectrografere și analiza dinamicii duratei prin suprimarea consecutivă a secvențelor sonore, am obținut rezultatele care ne permit să concluzionăm că parametrii acustici ai UMCC /ts/ din română sunt condiționați de poziția în cuvânt și de sunetele învecinate (precedente și următoare). Cea mai mică valoare a diapazonului cuprins (diferența dintre extrema minimă și cea maximă) se atestă la nivelul duratei, iar cea mai mare – la nivelul primului formant. În toate cazurile energia sonoră este concentrată în zona frecvențelor înalte și caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementele ocluziv și africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia și implozia unei consoane ocluzive. În procesul audierii secvenței sonore constatăm că în nici un caz nu a fost depistat elementul fricativ (în loc de elementul fricativ s-a auzit africata). Mai mult, la începutul secvenței duratei elementul ocluziv s-a manifestat numai de două ori (cuvintele *țoi* și *băt*, subiectul II, 0,024 sec. de la început). În alte trei cazuri s-a perceput un sunet intermediar între /t/ și /ts/ (cuvântul *țoi*, subiectul I, 0,069 sec.; cuvintele *bălți* și *puț*, subiectul II, 0,024 sec. de la început). În rest, pe tot parcursul duratei a fost atestată africata /ts/. Aceasta confirmă caracterul monofonematic al africaterii /ts/ în română ca sunet consonantic complex, unitar și indivizibil.

5. Datele ocurenței / frecvenței UMCC în limbile română și engleză oscilează în funcție de sursele de care ne-am călăuzit în procesul analizei statistice. Ocurența UMCC în română a fost studiată în temeiul lucrărilor academicianului N. Corlăteanu [3], ale cercetătorilor D. Macrea [10] și Al. Roceric-Alexandrescu [13]. În lucrarea celei din urmă au fost oferite și rezultatele investigațiilor autorilor M. Grumăzescu și I. Șiabdei, care de asemenea au fost analizate. Călăuzindu-ne după lucrarea lui F. Dimitrescu [5] am examinat datele cercetărilor lui Ed. Nicolau, C. Sala și Al. Roceric-Alexandrescu în comun. În baza materialului

cifric inițial, prezentat în lucrările autorilor nominalizați, au fost calculate valorile totale (comune) și medii pe autori, diapazoanele ocurenței (extrema minimă, cea maximă și diapazonul cuprins între ele) și în unele cazuri ponderea consoanelor sonore și sonante, surde și în total, dar și valoarea relativă convențională a UMCC /dʒ/.

În ce privește ocurența consoanelor în limba engleză, Al. Roceric-Alexandrescu menționează că în engleza americană, după Rebecca E. Hayden, ocurența consoanelor constituie 62,6%, iar după A. Hood Roberts – 62,97% [13, p. 32]. De aici conchidem că diferența dintre cele două valori constituie 0,37%, iar valoarea medie – 62,79% (calculule ne aparțin). Am examinat ocurența UMCC în baza a patru texte din manualul de engleză generală (în continuare EG) [16] și două texte din cel de engleză de afaceri (în continuare EA) [11]. Pentru a urmări dinamica ocurenței, am aranjat textele în ordinea crescândă a numărului de cuvinte, indiferent de sursă. În majoritatea cazurilor ocurența UMCC în engleză are direcția ascendentă față de valorile parametrilor corespunzători în română. Cele două cazuri cu direcția descendentă se pot explica prin faptul că, după cum s-a menționat supra, în engleză valorile ocurenței UMCC calculate în baza cuvintelor sunt mai mari decât cele calculate în temeiul consoanelor. Pe de altă parte, în unele cazuri în română am avut de a face cu ocurența grafemelor *c* și *g*, cu alte cuvinte, cu ocurența comună a sunetelor /k, k', ʃ/ și /g, g', dʒ/ respectiv.

În vederea precizării tabloului de ocurență a UMCC în engleză (stabilirea ocurenței reale), am efectuat analiza statistică a trei dicționare [1, 12, 20] în ordinea ascendentă a numărului de cuvinte. În majoritatea cazurilor ocurența UMCC în engleză are direcția ascendentă față de valorile parametrilor corespunzători în română. Cele două cazuri cu direcția descendentă se pot explica prin faptul că în engleză valorile ocurenței UMCC calculate în baza cuvintelor sunt mai mari decât cele calculate în temeiul consoanelor. Pe de altă parte, în unele cazuri în limba română am avut de a face cu ocurența grafemelor *c* și *g*, cu alte cuvinte, cu ocurența comună a sunetelor /k, k', ʃ/ și /g, g', dʒ/ respectiv. Frecvența UMCC în engleză este mai mare decât a celor în română, deși în cea dintâi ele sunt mai puține la număr la nivel fonematic. Dinamica ocurenței UMCC din limba engleză, atât în baza textelor, cât și în baza dicționarelor, este ascendent-descendentă cu tendință spre ascendență. Cu toate că frecvența UMCC engleze în texte din manuale constituie aproximativ 4%, ocurența reală calculată în baza dicționarelor este de 10%.

6. La nivel grafic UMCC /ʃ/ în română se redă printr-un singur grafem, iar cea engleză – prin șase. Și dacă în română există o regulă strictă de folosire a grafemului, în engleză nu poate fi reglementat care grafem și în ce cazuri trebuie să fie folosit, ceea ce este condiționat de principiul etimologic al ortografiei ei. Grafemele **tsch**, **cz** și **cs** sunt împrumutate din limbile germană, polonă și maghiară respectiv odată cu cuvintele respective (în română, dacă ortografia numelor proprii rămâne

neschimbată, de exemplu, *München, Zürich, Shakespeare, Shaw* etc., cele comune se redau conform regulilor ortografice ale limbii române, de exemplu: *puci* (rom.) – *putsch* (eng.), *ceh* (rom.) – *Czech* (eng.), *ceardaș* (rom.) – *cesardas* (eng.) etc. Grafemul **c** înaintea de **e, i** în engleză, spre deosebire de română, de asemenea este împrumutat din italiană odată cu cuvintele respective (în cazurile când este redat sunetul /tʃ/). Varianta dublată **cc** în engleză redă sunetul /tʃ/ în împrumuturi din italiană (inclusiv nume proprii), pe când în română se citește ca o secvență a două sunete diferite, limita silabică trecând între cele două litere din îmbinare, de exemplu: *a accepta* /aktʃep'ta/, *acces* /ak'tʃes/, *a succeda* /suktʃe'da/, *succes* /suk'tʃes/, *succesiune* /suktʃesi'une/ etc. O atenție deosebită merită faptul că dintre grafemele compuse engleze menționate nici una, în afară de **tsch**, ocurența căreia se atestă în împrumuturi din germană, nu este organizată astfel încât primul component al grafemului să redea elementul oclusiv, iar al doilea – cel fricativ (în germană, după cum s-a menționat deja, africata /tʃ/ redată prin grafema **tsch**, a apărut grație contopirii elementelor oclusiv și fricativ). La fel ca și /tʃ/, UMCC /dʒ/ se redă în română printr-un **singur** grafem, pe când în engleză are o gamă largă de modalități de redare în ortografie. Totuși, spre deosebire de cazul celei dintâi, ele sunt de origine engleză și s-au format în decursul dezvoltării limbii engleze, cu unele excepții de la originea general latină. În ce privește UMCC /ts/ din română care nu are echivalent în engleză la nivel fonologic, aceasta se redă prin grafemul cu semn diacritic **ț**: *țărm*, *a învăța*, *roți*, *colț* etc. Reieșind din cele examinate, observăm că sistemul de modalități de redare în ortografie a UMCC constituie o gamă largă de fenomene complexe. Dacă în română toate cele trei UMCC au câte o singură reprezentare ortografică supunându-se regulilor fixe de întrebuințare, în engleză UMCC /tʃ/ are șase grafeme prin care se redă, iar africata /dʒ/ patru grafeme, a căror întrebuințare nu se supune unor anumite reguli fixe, ceea ce se explică prin caracterul fonetic al ortografiei române și etimologic al celei engleze.

7. La învățarea unei limbi străine o importanță deosebită o are principiul însușirii conștiente, mai cu seamă dacă este vorba de cei maturi. La acumularea deprinderilor de vorbire un rol decisiv îl joacă înțelegerea, și nu repetarea; or, înțelegerea conștientă este mai durabilă și eficientă. Adulții învață mai efectiv, dacă înțeleg motivarea și fundamentarea procedeelelor și a metodelor de învățare. Tot ce este legat de imitare trebuie să fie tratat ca mijloc suplimentar în munca conștientă și sistematică de asimilare a materialului lingvistic [19, p. 11]. Influența limbii materne este cauza principală a greșelilor în procesul însușirii celei străine. În unele cazuri și impactul altei limbi străine, învățate anterior sau concomitent, în calitate de limbă de bază, engleza fiind secundă, poate să fie cauza greșelilor respective. De aceea respectarea cerinței ca procesul de predare-învățare să se efectueze în baza principiului însușirii conștiente a materiei trebuie să aibă drept scop preîntâmpinarea și corijarea greșelilor tipice posibile.

În baza analizei statistice a greșelilor studenților vorbitori de limba română la însușirea pronunției africatelor engleze (supravegherea procesului didactic efectuându-se pe parcursul mai multor ani), am obținut următoarele date: **I. Numărul total de greșeli** depistate și supuse analizei statistice – 1200. **II. Numărul de greșeli la pronunție** – 1118 (93,17% din numărul total de greșeli), dintre care 387 sunt cauzate de discrepanța dintre pronunție și ortografie (34,62% din numărul de greșeli la pronunție, 32,25% din numărul total de greșeli). **III. Numărul de greșeli la UMCC** – 73 (6,53% din numărul de greșeli la pronunție, 6,08% din numărul total de greșeli), repartizarea acestora fiind următoarea: **1. Rostirea pur prepalatală în loc de prepalatală palato-alveolară** – 45 de greșeli, ce constituie 61,64% din numărul de greșeli la UMCC, 4,03% din numărul de greșeli la pronunție, 3,75% din numărul total de greșeli, în cuvintele *chair* (/tʃə/ în loc de /tʃɛə/), *chess* (/tʃes/ în loc de /tʃes/), *beaches* (/ˈbi:tʃiz/ în loc de /ˈbi:tʃɪz/), *structure* (/ˈstrʌktʃə/ în loc de /ˈstrʌktʃə/), *much* (/mʌtʃ/ în loc de /mʌtʃ/), *watch* (/wɒtʃ/ în loc de /wɒtʃ/) etc. **2. Rostirea neaspirată a UMCC /tʃ/ înaintea vocalelor accentuate** – 5 (6,85% din numărul de greșeli la UMCC, 4,31% din numărul de greșeli la aspirație în cazul sunetelor /p, t, k, tʃ/ înaintea vocalelor accentuate, 0,45% din numărul de greșeli la pronunție, 0,42% din numărul total de greșeli), în cuvintele *chalk* (/tʃɔ:k/ în loc de /tʃʰɔ:k/), *choose* (/tʃu:z/ în loc de /tʃʰu:z/), *chair* (/tʃɛə/ în loc de /tʃʰɛə/) etc. Aici menționăm că numărul total de greșeli la aspirație în cazul sunetelor menționate mai sus este de 116; **3. Asurzirea UMCC /dʒ/ în poziția finală** – 11 (15,07% din numărul de greșeli la UCMC, 8,66% din numărul de greșeli la asurzirea consoanelor în poziție finală, 0,98% din numărul de greșeli la pronunție, 0,92% din numărul total de greșeli), în cuvintele *large* (/lɑ:tʃ/ în loc de /lɑ:dʒ/), *Selfridge* (/ˈselfri:tʃ/ în loc de /ˈselfridʒ/), *age* (/eɪtʃ/ în loc de /eidʒ/) etc. Aici menționăm că numărul total de greșeli la asurzirea consoanelor în poziție finală este de 127; **4. Rostirea incorectă condiționată de discrepanța dintre pronunție și ortografie** – 12 (16,44% din numărul de greșeli la UMCC, 3,10% din numărul de greșeli la rostire cauzate de discrepanța dintre pronunție și ortografie, 1,07% din numărul de greșeli la pronunție, 1% din numărul total de greșeli). Aici putem stabili două surse de greșeli de tipul dat: **a) influența limbii materne (române):** *project* (/ˈprɔ:ʒekt/ în loc de /ˈprɔ:dʒekt/), *subjected* (/sʌbˈʒektid/ în loc de /səbˈdʒektid/) etc. Aceasta se explică prin faptul că grafema *j* în limba română redă sunetul fricativ /ʒ/, iar în cea engleză – africata /dʒ/; **b) influența unei alte limbi străine (franceze):** *origin* (/ˈɔ:riʒin/ în loc de /ˈɔ:ridʒin/), *large* (/larʒ/ în loc de /lɑ:dʒ/), *cheque* (/ʃek/ în loc de /tʃek/) etc. În cazul dat ne referim la: studenți care au învățat limba franceză în școală și la facultate au solicitat învățarea limbii engleze; studenți de la specialități care prevăd învățarea a două limbi, o altă limbă (în cazul nostru franceza) fiind de bază, iar engleza – secundă. În limba franceză grafemele *ch* și *g* (înainte de *e, i, y*) redau sunetele /ʃ/ și /ʒ/, pe când în engleză –

africatele /tʃ/ și /dʒ/. Mai mult decât atât, unele cuvinte (inclusiv cele prezentate aici ca exemple) sunt împrumutate din franceză și adaptate (fonetic, ca toate cele trei, uneori și ortografic, ca cel dintâi) la normele limbii engleze. După cum am menționat anterior, numărul total de greșeli la pronunție, cauzate de discrepanța dintre rostire și ortografie, este de 387. Astfel, cea mai mare parte de greșeli referitoare la africate îi revine rostirii pur prepalatale a semioclusivelor în loc de cea prepalatală palato-alveolară (mai mult de jumătate de numărul total de greșeli la africate). Această greșeală, dar și celelalte greșeli tipice, trebuie să fie combătute în mod asiduu prin intermediul exercițiilor comparativ-contrastive – drilluri fonetice. Conform opiniilor mai multor savanți (lingviști și pedagogi) de notorietate, predarea-învățarea sunetelor unei limbi (în cazul de față – a africatelor limbii engleze) trebuie să se efectueze în baza a trei principii: **1) Principiul însușirii conștiente a materiei studiate; 2) Principiul vizual; 3) Principiul auditiv.** În vederea respectării celui dintâi, pentru învățarea conștientă a unei limbi străine este necesar de a compara faptele limbii materne și ale limbii țintă, pornindu-se de la cea dintâi și luându-se în considerație particularitățile celor două limbi la nivelul fiecărui aspect (în primul rând, al pronunției). Formarea pronunțării UMCC din limba engleză /tʃ, dʒ/ trebuie să vizeze două etape: **1) Dezvoltarea deprinderilor de articulare conștientă a sunetului respectiv în parte (separat și în cuvinte); 2) Automatizarea deprinderilor de pronunțare, bazată pe articularea conștientă a semioclusivei date în vorbirea curentă.**

În articolul de față ne-am propus să facem o încercare de a explica unele momente dificile privind predarea limbii engleze studenților din grupele cu predare în limba română și suntem conștienți că nu am rezolvat complet problema. Exersarea fonetică, în special a consonantismului limbii engleze, necesită o muncă asiduă în decursul întregului proces de instruire. Exercițiile fonetice, recomandate aici pentru pronunțarea corectă a africatelor limbii engleze pot și trebuie să fie variate și îmbogățite de profesori, în funcție de grupă, de nivelul de cunoștințe al elevilor și studenților. Se presupune că materialul fonetic va fi lărgit și, bineînțeles, nu trebuie să ne limităm la succesele obținute în perioada cursului introductiv și corectiv. Se cere să folosim și mijloace tehnice, materiale intuitive, metode și procedee care, bineînțeles, împreună cu cele propuse mai sus, pot da rezultate scontate.

BIBLIOGRAFIE

1. ANDRONESCU, Ș. Dicționar de buzunar englez-român. București: Editura Științifică, 1961.
2. AVRAM, A. Cercetări asupra sonorității în limba română. București: Editura Academiei RPR, 1961.

3. CORLĂTEANU, N. Fonetica limbii moldovenești literare contemporane. Chișinău: Lumina, 1978.
4. CORLĂTEANU, N, ZAGAEVSCHI, V. Fonetica. Chișinău: Lumina, 1993. (37)
5. DIMITRESCU, F. Introducere în fonetica istorică a limbii române. București: Editura Științifică, 1967.
6. DUKELSKI, N. I. Cercetare fonetică experimentală asupra palatalizării și a labializării consoanelor românești. În: FD, 1960, Vol. II, pp.7-29. (47)
7. GOGIN, G. Consoanele limbii literare moldovenești. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1969.(59)
8. GOGIN, G. Problema „devocalizării” hiatului în limba română (Studiu de fonetică experimentală). Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2004.(65)
9. JONES, D. An Outline of English Phonetics. Cambridge: W. Heffer & Sons LTD, 1964.
10. MACREA, D. Probleme de fonetică. București: Editura Academiei RPR, 1953.
11. McKENZIE, I. English for Business Studies. Cambridge: Cambridge University Press.
12. PANOVI, I. Romanian-English, English-Romanian Dictionary. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
13. ROCERIC-ALEXANDRESCU, A. Fonostatistica limbii române. București: Editura Academiei RSR, 1968. (125)
14. TĂTARU, Ana. The Pronunciation of Rumanian and English: Two Basic Contrastive Analyses. Frankfurt/Main: Haag und Herchen, 1978.
15. TĂTARU, A. Limba română. Specificul pronunțării în contrast cu germana și engleza. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1997.
16. TURCU, F. et al. Limba engleză pentru întreprinzători și oameni de afaceri. Vol. I. Chișinău: Tipografia ASEM, 1999.
17. TURCULEȚ, Adrian. Introducere în fonetica generală și românească. – Iași – Casa Editorială Demiurg. – 1999. – 288 p.(140)
18. VASSILYEV, V.A. et al. English Phonetics: Leningrad, State Text-Book Publishing House of the Ministry of Education of the FSFSR, 1962. (145)
19. БЕЛЯЕВ, Б.В. О применении принципа сознательности в обучении иностранному языку//Психология в обучении иностранному языку. – Москва. – Просвещение. – 1967. – С. 5-17.(177)
20. ЗАЙМОВСКИЙ, С.Г. Краткий англо-русский и русско-английский словарь. Издание 27-е, исправленное. – Москва. – Русский язык. – 1989. – С. 13-232.

Studiul textului

CONCEPTUL EMOTIV AL TEXTULUI

Viorica LIFARI

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Emotivitatea este o componentă integrală a textului. Aceasta se observă la două niveluri ale textului: la cel de conținut și la cel de exprimare. Conținutul emotiv apare în părțile de bază ale textului, ceea ce înseamnă că se include în partea cognitivă a textului și în strategia pragmatică utilizată de autor. La nivel de exprimare emotivitatea este lineară și apare în text fiind redată de mijloacele lingvistice și textuale ce marchează emoții.

Emotivitatea se regăsește în texte ce reprezintă toate stilurile funcționale de bază ale textului literar (științific, de afaceri, publicitar, artistic), însă specificul emotivității e determinat cu ajutorul noțiunilor fundal emotiv, tonalitate emotivă și expresie emotivă.

Scopul acestei lucrări este de a determina parametri emotivității textuale, iar cercetarea se bazează pe teoriile savanților V. Shakhovschiy, S. Ionova, V. Bolotov, C. Caffi, W. Janney și K. Oatley.

Cuvinte cheie: *Emotivitate, expresie emotivă, fundal emotiv, nivel de conținut, nivel de exprimare, text, tonalitate emotivă.*

Abstract: Emotivity is an integral component of the text. This fact can be noticed on the two levels of the text: the level of content and that of expression. The emotive content can be found in the core parts of the text, this means that emotivity is included in the cognitive part of the text and also in the pragmatic strategy of the writer who has produced this text. At the level of expression emotivity is linear and is found in text in the linguistic and textual means that render emotions.

Emotivity is expressed in literary texts of different basic functional styles (scientific, business, in advertising and fiction), and the specificity of emotivity is determined by means of the emotive tone, emotive atmosphere and emotive expression.

The aim of this paper is to determine the parameters of textual emotivity, the basic study being based on the theories of the famous researchers such as V. Shakhovschiy, S. Ionova, V. Bolotov, C. Caffi, W. Janney and K. Oatley.

Key-words: *emotivity, emotive expression, emotive atmosphere, emotive tone, the level of content, the level of expression.*

Emotivitatea [5] reprezintă o trăsătură integrală a textului: aceasta se găsește în mod egal în diferite tipuri de text, care fac parte din toate stilurile funcționale ale limbii literare (științific, de afaceri, publicistic și artistic).

Ca fenomen lingvistic, emotivitatea are conținut și expresie. Conținutul emotiv apare la cele două niveluri de bază ale textului: la nivelul de conținut cognitiv al textului, compunând partea emoțională a strategiei pragmatice a autorului, și la cel de exprimare, unde emotivitatea este exteriorizată prin mijloace lingvistice și textuale ce marchează emoțiile motivate de conținutul emotiv complex.

Categoria funcțional-semantică a emotivității în text poate fi exteriorizată printr-un complex de noțiuni ce reflectă conținutul și forma: fundalul emotiv, tonalitatea emotivă și expresivitatea emotivă [3, 4-5].

În această lucrare ne propunem analiza categoriei funcțional-semantice a emotivității în textul artistic, în mod special în baza traducerii din rusă în engleză a romanului „Ana Karenina” de Leo Tolstoy [6].

Scopul cercetării este de a stabili parametrii emotivității textuale, iar, pentru atingerea acestui scop, este necesar să reținem că emotivitatea textuală reprezintă diferite aspecte ale emotivității umane și, în același timp, este o trăsătură a mijloacelor lingvistice și textuale care servesc drept coduri ale conținutului emotiv.

Pentru a determina tipurile de conținut emotiv în text, utilizăm metoda lingvisticii cognitive referitoare la imaginea mintală a textului, care delimitează variate noțiuni ce corespund emotivității ca obiect și ca mijloc al exprimării. Primul tip de conținut emotiv se referă la lumea descrisă în text, iar al doilea face referință la caracterul de interpretare a acestuia de către autor.

Astfel, categoria emotivității unui text reflectă diferite tipuri de conținut emoțional, pe de o parte, emoțiile în calitate de emoteme compunând conținutul cognitiv al textului, iar pe de altă parte, acestea indică latura emotivă a strategiei pragmatice ce aparține autorului.

Anterior am stabilit că fundalul emotiv al textului și tonalitatea acestuia reflectă conținutul și forma textului, pe când emotivitatea expresivă este redată de mijloacele lingvistice care compun acest text.

Noțiunea de fundal emotiv semnifică emotivitatea nivelului cognitiv (gnoseologic) al textului compus din mai multe emoteme. S. Ionova, în teza sa de doctor dedicată emotivității în text, distinge trei tipuri de emoteme:

- 1) emoteme bazate pe cunoștințele despre situații emoționale precedente;
- 2) emoteme bazate pe explicarea stărilor emoționale;
- 3) emoteme bazate pe categoria opusă normei (*ненорма* din rusă termen introdus de V. I. Bolotov) [ibidem: 3, 6]. Acestea pot fi părți componente ale temei de bază a textului sau fac parte dintr-o subtemă.

Tonalitatea emotivă reprezintă emotivitatea la nivel comunicativ (psihologic) al textului, care se cercetează prin prisma dominării unui scop pragmatic al autoexprimării emoționale sau al influenței emoționale. Astfel, conform clasificării tipurilor de discurs, după scopul pragmatic (Caffi C., Janney W. [1, 325-375]) și conform exprimării în urma evaluării (Маркелова Т. В. [4]), punem în discuție trei tipuri de tonalitate emotivă: 1) tonalitatea emotivă de tip egocentrist; 2) tonalitatea emotivă de tip obiectiv; 3) tonalitatea emotivă orientată către adresat.

Emotivitatea textelor artistice este specifică, întrucât acestea, reprezentând un tip de artă, rezultă într-o exteriorizare estetică a realității.

Experiența estetică a purtătorilor de limbă se bazează pe perceperea sentimentală a lumii. Astfel, domeniul comunicării artistice este strâns legat de sfera emoțională a experienței umane.

Conținutul emotiv al textelor artistice se formează printr-o intersectare a emoțiilor de fundal cu cele de tonalitate, fapt care caracterizează textele artistice ca entități de o emotivitate complexă. Fundalul emotiv al textelor artistice se caracterizează prin posibilitatea de a cuprinde mai multe emoteme în cadrul temei principale sau în cadrul microtemelor de tot felul [3, 12].

Tonalitatea emotivă a textelor reflectă o interferență complicată a mai multor obiective în același timp (autoexprimarea autorului, a naratorului, a personajelor; aprecierea situației emoționale de către narator și influența emotivă asupra cititorului), care în activitatea artistică este dominantă, în comparație cu cea rațională.

Emotivitatea este o trăsătură de stil a textelor artistice. După caracteristicile lor, textele artistice se referă la texte de tip emotiv, fapt determinat de locul emoționalelor (tema de bază a textului) în structura tematică și în obiectivele emotive (obiectivul dominant) în complexul obiectivelor pragmatice ale textului.

Pentru a analiza corelația tonalității și a fundalului emotiv în romanul „Anna Karenina” de Leo Tolstoy, utilizăm metoda analizei contextuale. Astfel, am elaborat structura tematică a romanului în schema de mai jos:

Tema de bază a acestui roman este cea a dragostei și a infidelității în căsătorie. Emotema de bază a textului este cea a sentimentului de dragoste, mai cu seamă a dragostei infidele, a poziției dependente a femeii de la sfârșitul secolului XIX. Pentru a descrie și dezvălui această temă, autorul compară comportamentul și emoțiile trăite de protagonistul romanului – Ana, care, pe de o parte, este impulsivă și distantă de soțul ei, și pe de alta, este gingașă, atentă și iubitoare cu amantul ei Vronsky. În dialogurile Anei cu soțul ei Karenin aceasta se apără de întrebări printr-un act de atacare sau i se deschide direct și-i spune că îl înșală. De exemplu:

(1) *“For the third time I offer you my arm” he said. Then in the carriage on the way home: “Perhaps I was mistaken”, said he. “In that case I beg your pardon”.*

“No, you were not mistaken”, she said slowly, looking despairingly into his cold face”. You were not mistaken. I was and cannot help being, in despair. I listen to you, but I am thinking of him. I love him, I am his mistress, I cannot endure you; I am afraid of you, and I hate you”. [ibidem: 2, 14].

În această situație Ana simte [+Ură], [+Tristețe], [+Disperare], dar și [+Curaaj] bazat pe [+Speranță], pentru că îndrăznește să-i spună soțului său cât de tare îl iubește pe Vronsky.

Tolstoy anticipă acest dialog, descriind situația în care Ana manifestă un comportament emotiv, bunăoară:

(2) *Anna and her husband, Alexis Alexandrovich, are watching a cavalry officer's race when one of the riders falls. The officer brought the news that the rider was unhurt but that the horse had broken its back. On hearing this Anna quickly sat down and hid her face behind her fan. Karenin saw that she was crying and that she was unable to keep back either her tears or her sobs that were making her bosom heave. He stepped forward so as to screen her, giving her time to recover.*

Mai întâi, autorul descrie comportamentul Anei și pregătește cititorul care e ținut în suspans și așteaptă să afle ce va continua. Dialogul dintre Ana și soțul ei (vezi *Ex. 1* de mai sus) este o continuare a descrierii stării afective a Anei, însă, de data aceasta, scriitorul o face cu ajutorul unor verbe care redau comportamentul Anei (*iși ascunde fața în palme, plânge, suspină*) și trădează starea ei de neliniște și necaz.

În afară de aceasta, există un contrastul între tipurile de comportament ale Anei, unul corespunzând normei și altul care o încalcă.

Toate subtemele descrise de autor se realizează în emotema de bază, care descoperă „evoluția stării sufletești” a protagonistei romanului și permite să urmărim dinamica emotivă a temelor din text: atât emoțiile pozitive [+Speranță], [+Bucurie], [+Fericire], [+Dragoste], cât și emoțiile negative [+Ură], [+Dispera-re], [+Neputință] și [+Frică].

Specificul unui text anume este determinat de caracterul combinabilității tipurilor de fundal emotiv și de tonalitatea emotivă. Aceste tipuri de combinabilitate pot fi calitative și cantitative [3, 8].

Tipul cantitativ al emotivității se referă la nivelul elementelor textuale care au un conținut emotiv: temă emotivă, tonalitate emotivă, tonalitate emotivă a textului, subtema emotivă, lipsa emotemelor, lipsa elementelor tonului emotiv.

Determinarea locului emotemelor în structura tematică a textului și a locului obiectivelor emotive în structura emotivelor pragmatice ale textului ne permite să concluzionăm despre caracterul de formare al textului la nivel emotiv. Componenta emotivă a textului este determinată cu ajutorul semnelor de diferite tipuri, ce se conțin la nivelul de suprafață al textului. Ansamblul de mijloace lingvistice și textuale utilizat de autor pentru a codifica conținutul emotiv reprezintă expresivitatea emotivă a textului. Aceasta determină partea formală a emotivității textului. În calitate de marcheri ai emoțiilor în text putem examina denumirile conceptelor emoționale: *patrie, familie, război, mamă* etc., care indică situații emotive în text și servesc drept cuvinte-cheie, reprezentând tema emotivă a acestuia [3, 11].

Cea mai importantă caracteristică a mijloacelor lingvistice ce redau trăiri lăuntrice este că un singur mijloc lingvistic nu poate exprima trăirile complicate ale omului, fiind necesară actualizarea unui întreg complex de mijloace pentru a reda emoțiile în mod adecvat. De exemplu:

(3) *The race was known to be dangerous, and the crowd was excited. Karenin is contemptuous of such sports and looks not at the riders but in a bored way at the spectators. The race starts and he notices his wife, white-faced, peering at one man, with her hand convulsively clutching her fan. Then he notices another lady very much moved too. "It is quite natural," he said to himself.* He examines Anna's face again, "trying not to read what was so plainly written on it, but against his will he read in it with horror that which he did not want to know." As one of the riders fell, he "saw clearly by Anna's pale, triumphant face that he whom she was watching had not fallen." Then another officer fell and was fatally injured, but Karenin sees that Anna did not even notice. Despite her engrossment she gradually realizes that Karenin has been staring at her. She looks around, and then looks inquiringly at him, and slightly frowning turns away. "Oh, I don't care," she seemed to say to him, and then did not once look at him again.

The race was an unlucky one. More than half of the officers were thrown and hurt. Toward the end, "Everyone was loudly expressing disapproval... so that when Vronsky fell and Anna gave a loud exclamation, there was nothing remarkable about it." It was then, however, that the change came over Anna's face that really was beyond decorum. She utterly lost her head. "She began to flutter like a captive bird. She said to her friend Betsy: 'Let us go.' " [Ibidem: 2, 209-210].

Acest fragment din romanul „Anna Karenina” demonstrează utilizarea emotivelor la diferite niveluri ale limbii: fonetic, lexical, sintactic. La nivel fonetic se fac remarcate exclamațiile Anei, pe când la nivel lexical autorul utilizează adjective calitative și verbe pentru a descrie starea personajelor, al căror comportament scoate în vileag starea lăuntrică complicată, care poate fi redată și de termeni emotivi, însă, în acest caz, nu apare atât de convingătoare ca atunci când se descrie un comportament tipic pentru astfel de trăiri lăuntrice al personajului. Astfel, Leo Tolstoy reușește să captiveze atenția cititorului și să o mențină pe parcursul lecturării romanului. În stilul său simplu, realist se ascunde o emotivitate redată pragmatic din perspectiva scriitorului. Propozițiile sunt scurte, iar de aici accentul pe fiecare acțiune, iar emoțiile, după cum știm, se reflectă în acțiuni.

Concluzii:

În urma elaborării acestui studiu, am observat modul în care emotivitatea, categorie lingvistică, este reprezentată de Lev Tolstoy în romanul „Anna Karenina”, în varianta tradusă de C. Garnett. Pentru aceasta, am încercat să deducem parametrii emotivității textuale, mai cu seamă, ai textului artistic. Am observat modul în care interferează conținutul emotiv al textului cu cel expresiv. Totodată, am cercetat și latura emotivă a strategiei pragmatice ce aparține autorului, mijloacele lingvistice și cele textuale care l-au ajutat să prezinte o imagine clară a trăirilor lăuntrice ale Anei, pentru a căror exteriorizare nu a fost suficientă utilizarea unui vocabular emotiv. Autorul a prezentat aceste stări prin descrieri ale atmosferei în

general și apoi a continuat redarea emotivității prin dialoguri dintre Ana și soțul ei Karenin, în care se confirmă stările emoționale ale ambelor personaje redade implicit prin descrierea unui comportament caracteristic în timpul anumitor trăiri lăuntrice. Utilizarea termenilor emotivi la nivel de expresie confirmă că emotelele prezente la nivel de fundal și tonalitate emotivă servesc drept confirmare a temei de bază a romanului în discuție.

BIBLIOGRAFIE

1. CAFFI, Claudia, JANNEY, W. Richard. Toward a Pragmatics of Emotive Communication. In: *Journal of Pragmatics*, 1994, No. 22, pp. 325-375. [citată 28 februarie 2018] Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/310234658/Caffi-y-Janney-Toward-a-Pragmatics-of-Emotive-Communication>
2. OATLEY, Keith. *Best Laid Schemes. The Psychology of Emotions*. Cambridge University press. Cambridge, 1992. 525 p. ISBN 0-521-41037-1.
3. ИОНОВА, Светлана. Эмотивность текста как лингвистическая проблема. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Волгоград – 1998. – 14 с. [citată 28 februarie 2018] Disponibil: [psycholinguistik.narod.ru / olderfiles / 5/ Ионова_AKD.pdf](http://psycholinguistik.narod.ru/olderfiles/5/Ионова_AKD.pdf)
4. МАРКЕЛОВА, Татьяна. Прагматика и семантика средств выражения оценки в русском языке. Москва: МГУП имени Ивана Федорова, 2013. 300 с. ISBN 978-5-58122-1247-6
5. ШАХОВСКИЙ, В.И. Лингвистическая теория эмоций. Москва: Гнозис, 2008. 416 с. ISBN 978-5-94244-019-0
6. <http://literatureproject.com/anna-karenina/index.htm> [citată 10 martie 2018].

MOTIVUL BIBLIC „CORABIA LUI NOE” ÎN POEZIILE UNOR SCRIITORI ROMÂNI

Gheorghe COLȚUN

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În literatura română motivul biblic „Corabia lui Noe” a fost și este o sursă de inspirație pentru mulți scriitori. În articol sunt analizate poezii, care au la bază acest motiv, semnate de M. Dinescu, I. Mălăncioiu, H. Vintilă, I. Constantin, L. Butnaru, A. Busuioc și E. Bulat.

Cuvinte-cheie: *literatură, poezie, motiv biblic, Noe.*

Abstract: In Romanian literature the biblical motif was and continues to be a source of inspiration for many Romanian writers. The article analyzes some poems signed by the writers M. Dinescu, I. Mălăncioiu, H. Vintilă, I. Constantin, L. Butnaru, A. Busuioc and E. Bulat which are based on this motif.

Key-words: *literature, poetry, biblical motif, Noah.*

În literatura română motivul biblic „Corabia lui Noe” a fost și este o sursă de inspirație pentru mulți poeți. Poeziile care au la bază acest subiect pornesc de la mitul din Biblie despre potopul de apă, descris în „Facerea” (capitolul 6: „... Noe, singurul om drept”, „Vestirea potopului”; „Corabia” și capitolul 7: „Potopul”).

În continuare ne vom referi la câteva poezii mai reprezentative, care tratează acest subiect.

Poetul M. Dinescu a transpus în formă artistică motivul corabiei lui Noe în câteva poezii: „Arca eternă”, „Barca” etc.

În poezia „**Arca eternă**” autorul utilizează doar motivul mitului biblic. Subiectul e actualizat și se referă, în primul rând, la civilizația umană de astăzi, care a devenit la fel de rea ca și locuitorii pământului de dinainte de Potop. În capul mesei stă bârfa și tot ce ține de această meteahnă omenească. Din tagma „bârfitorilor” face parte și poetul:

*„De mii de ani bârfim sub pielea ei
prin lanul de ovăz crescut pe punte”. [3, p. 58]*

O altă meteahnă a oamenilor este hiperbolizarea unor obiecte și fapte, care, în realitate, nu prezintă un interes deosebit sau o valoare perenă:

*„Catargului pitic zicându-i munte
din care curge-un râu de porumbei”. [3, p. 58]*

Se știe, din legendă, că a existat doar un porumbel, și nu „râuri”. Acesta adăteștirea lui Noe că apele-auretras în matca lor. Românului însă îi place, mai de fiecare dată, să

mai adaugă și de la sine ceva extravagant. Astfel, extravagantul înfrumusețează imaginea prezentată, ea nedevenind însă mai credibilă.

Dezamăgirea poetului sporește și datorită faptului că omul caută să facă din tânțar armăsar, falsificând în felul acesta lucrurile.

*„Ba scormonind căpițele de praf
dăm de ciolanul unei bărci neroade,
urlăm că pomul Bibliei dă roade
și-i ducem osul sfânt la fotograf”.* [3, p. 58]

Sarcasmul din ultimele două versuri vine să accentueze faptul că „pomul Bibliei” se află azi pe pământ, și nu în Rai. În felul acesta, pe pământ se nasc zilnic milioane de Eve, care repetă „păcatul” primei Eve. Utilizarea îmbinării de cuvinte „*osul sfânt*” scoate în relief și mai mult persiflarea primului și veșnicului păcat uman. În rolul fotografului apare lumea naivă și plină de păcate, care mai crede în povești ușoare de adormit copiii.

În toamna umană, când „*spre cazanele din sud / trec berzele ca peste-o cetățuică*” [3, p. 58], poetul nu poate găsi o ieșire din situația care se aseamănă cu cea dinaintea de potop, chiar dacă îi „răsar în palme cuie, căci însuși lemnul crucii-mi pare ud”. [3, p. 58]

Versurile de mai sus ni-l prezintă pe autor ca pe un Iisus, dar acest Hristos este neputincios, nu poate salva lumea ca Cel adevărat. „Ud”-ul lemnului crucii ar semnifica lăncezeala și lipsa de credință adevărată în care zace lumea de la Potop încoace și care, cu regret, va dura încă mult, ca și mitul despre arca lui Noe.

Elementele lexicale de natură biblică: *catarg, porumbei, barcă, pomul Bibliei, os sfânt, cuie, cruce* ne amintesc de textul Sfintei Scripturi, dar nu pot crea o atmosferă asemănătoare cu cea din Biblie. Cu toate acestea, M. Dinescu izbutește să ne introducă într-o eternă speranță că Lumea se va schimba, căci „*arca eternă*” le amintește oamenilor felul cum a procedat Dumnezeu cu lumea, stricată și păcătoasă, de până la Potop.

În altă poezie „*Barcă*”, M. Dinescu descrie efectuarea inutilă a unui lucru, care nu aduce folos nimănui. Este o activitate de extenuare fizică totală, la care ia parte însuși poetul:

*„Cel mai greu se cară o barcă
Peste muntele Ararat.
Este munca la care m-am înhămat.
Barcă în loc de arcă,
Iar potopul - demult a secat”.* [4, p. 435]

Intuim că M. Dinescu are în vedere situația politică din perioada ceaușistă, când fiecare al doilea român era agent secret al securității. În acele condiții, nu se putea întreprinde nimic împotriva regimului, pentru că erai imediat denunțat. Autorul nu

inventează întâmplător această muncă de Sisif, căci, la o adică, mai degrabă puteai să cari o barcă peste muntele Ararat decât să faci vreo schimbare în țară.

Schimbarea „arcei”, prin „barcă” - „mic vas plutitor care este pus în mișcare cu ajutorul vâslelor sau al unui motor, luntre” [2, p. 197] - semnifică lipsa de sens a efectuării lucrului respectiv. În pofida faptului ca „barca” e mai ușoară decât „arca”, realizarea acestei activități este imposibilă într-o lume dictatorială.

Ultimul vers „*Iar potopul - demult a secat*” [4, p. 435], sugerează gândul că în Europa s-au terminat războaiele mondiale, după care, logic, se începe reconstrucția vieții, așa cum s-a întâmplat în realitate după Potop. În România însă vremea transformărilor mai întârzie. A trebuit să treacă decenii la rând, până în 1989, când românii au putut să răsuflă mai ușor și să facă și unele schimbări, dar, cu părere de rău, la început, tot de tip comunist.

În timpul Potopului călăul lui Dumnezeu a fost „apa”. În poezia „Barca” rolul călăului îl îndeplinește „ploaia”, transfigurată prin însuși chipul poetului:

„De ce mi-ai ursit, Doamne, să țin loc de ploaie?

Nu mai deosebești păcătoșii de credincioși?” [4, p. 435]

În fața lui Dumnezeu autorul este un păcătos, de aceea i-a și dat acea misiune tragică: de „a îneca” tot ce nu place Dictaturii (dar nu și lui Dumnezeu).

Fiind o ființă care nu și-a pierdut cu totul sentimentele umane, eu-ul poetic ar vrea să facă măcar o faptă bună, dar este târziu, prea târziu:

„După patruzeci de zile, istovit,

Aș da drumul la porumbel,

Am și o ramură de măslin și-un inel

Porumbelul sub barcă a-mpietrit.

.....
Ah, de s-ar fi salvat măcar el!” [4, p. 435]

Ideea principală care reiese din aceste versuri este că Dictatura e mai periculoasă decât potopul, deoarece, se știe bine că în „Biblie” porumbelul nu moare, ci îi aduce lui Noe vestea îmbucurătoare că apele s-au retras de pe pământ.

Până la urmă ne dăm seama că sub chipul porumbelului apare însuși poetul, care, datorită atrocităților timpului, se vede nevoit să se înscrie la Academia de Partid „Ștefan Gheorgescu”, devenind ulterior activist UTC.

Incredibil, vina cea mare în poezie o poartă porumbelul, căci „*este stânca de care m-am izbit*” [4, p.435], fapt care a făcut ca viața poetului să fie atât de sinusoidală.

Ileana Mălăncioiu a tratat tema potopului și a arcei lui Noe în câteva poezii: „**Arca lui Noe**”, „**Se repeta potopul**” etc.

În poezia „**Arca lui Noe**” autoarea, deși are ca subiect principal motivul biblic, se referă, mai degrabă alegoric la perioada imediat de după al doilea război mondial, când molima comunismului se întindea ca o pecinge peste întreaga țară:

*„Se-ntinde spuma ca o iarbă rea,
Se-ntinde ca un foc într-o pădure,
Se-ntinde ca apa pe tot pământul.”* [5, p. 341]

În situația creată doar Arca lui Noe, crede I. Mălăncioiu, ar mai putea fi colacul salvator, dar:

„Arca lui Noe nu mai e gata” [5, p. 341]

Împotriva voinței lui Dumnezeu, care-i spune lui Noe să construiască arca „din lemn tare” și pe cine să-i ia de însoțitori, se întâmplă lucruri ciudate:

*„Când nu sunt bârne, când nu e smoală,
Când nu sunt șapte perechi de viețuitoare,
Când nu sunt fiii lui Noe acasă,
Când nu e Noe în apele lui”.* [5, p. 341]

Noe nu seamănă cu cel descris în „Biblie”. În poezie el apare ca un fricos „tremurând tot, / Stă-nțepenit ca-ntr-o armură veche ... / Și se uită peste apele tulburi/ Din care nimeni nu va mai scăpa”. [5, p. 341]

Personajul Noe este nehotărât, el încearcă să se eschiveze de la tragedia care va urma, vrând să spună că „Nu eu am hotărât așa” și mai speră la o salvare a lumii „privind în toate părțile deodată/ Ca fiara incolțită...”. [5, p. 341]

În poezie apare un Noe lipsit de voință și neîntreprinzător. Până a se dezmetici cât de puțin, „împrejurul său / De mult nu mai era decât potopul. [5, p.341]

Poezia creează impresia că avem de a face cu o transferare a mitului biblic în România socialistă, unde nici cel mai mare Noe (a se citi Nicolae - *subl. n.*) nu ar fi putut schimba atmosfera potopistă din țară.

Noe din poezie nu rămâne prin norocul alegerii Lui Dumnezeu unsul Domnului, de aceea nu poate întreprinde nimic pentru salvarea poporului. Ne pare că nici autoarea n-a dorit să creeze un chip, prometeic al lui Noe. Spre regret, I. Mălăncioiu nu vedea nici dânsa vreo ieșire din dictatura comunistă ceaușistă, din care și-a „alăptat” unele dintre poemele sale, fiind impusă de regim.

Poezia „Arca lui Noe” nu impresionează nici prin realizare artistică. Lipsesc figurile de stil, tropii, versul e alb și de aceea poezia pare mai mult o proză simplă în catrene.

În altă poezie „**Se repetă potopul**”, I. Mălăncioiu vrea să accentueze că fiecare are sau trebuie să aibă un Noe, un colac salvator sau un înger păzitor.

În afara potopului, descris în „Biblie”, și în viața fiecărui om se poate produce la un moment fast un Potop: în căsnicie, în dragoste, în activitatea profesională etc.

Uneori, oamenii, știind că un lucru oarecare nu trebuie făcut, riscă totuși, lăsându-se în voia sorții. Așa s-a întâmplat și cu autoarea poeziei „**Se repetă potopul**”. Cu toate că știa că însoțitorul ei nu era adevăratul Noe, dânsa pornește: „*Către un alt pământ făgăduit*”. [5, p. 62]

Nimerită într-o lume insuportabilă, în care „*În preajma lui plutea neconținut / Un miros greu de animale moarte / Și mai înfricoșată decât vrabia / Așezată în fața unei pisici / M-am rugat să părăsească corabia*” [5, p. 62]. Dânsa e lipsită de vreo speranță de a supraviețui, căci: „*Dar pe măsură ce vasul se clătina / Duhul său se-nfîșea și mai mult / În marea călătoare / Pe când trupu-nțepenit la cârmă / A-ncetat să mai fie o ființă vie*” [5, p. 62]. Autoarea revine până la urmă la realitatea dură și-l aruncă pe falsul Noe, (adică trecutul și falsele speranțe) peste bord:

„*Abia atunci l-a aruncat peste bord
Și deodată cerul s-a luminat
Și s-a văzut cum porumbeii vin
De peste apele dezlănțuite,
Purtând în ciocuri ramuri de măslin*”. [5, p. 62]

Finalul poeziei este optimist, căci, numai debarasându-te de fețele urâte ale existenței, poți vedea iarăși soarele și sfântul porumbel cu ramura de măslin în cioc (simbol ce semnifică sfârșitul coșmarelor produse de teama de potop).

Folosirea pluralului în loc de singular, adică a sinecdocei, mărește efectul salvării nu numai a autoarei, ci și a lumii întregi de către falșii Noe.

Utilizarea imaginii falsului Noe și a textului, plin de tablouri în negru, face ca poezia să devină un oratoriu al pierzaniei, în care, în ultimul moment, intervine o forță dumnezeiască, care salvează în același timp și eu-l poetic, și poezia propriu-zisă.

În poezia „**Reportaj despre potop**” Horia Vintilă prezintă, în mod parodic, un mic potop, care a avut loc doar patru zile în orașul Madrid.

„*La Madrid n-a plouat decât patru zile,
Tare mărunț, apoi tare, tare.
Strada Mare curgea ca o gărlă de sat,
Ducând la vale frunze și alte lucruri utile*”. [6, p. 30]

Toată tragedia Potopului se reduce la faptul că:

„*Mirosea a câine murat și a mare*”. [6, p. 30]

Poetul simte „*cum urcă Potopul / Din fundul sângelui din amintirea uitată*”. Cu toate acestea nu-i este frică, se gândea doar „*înainte de somn, la vechile ape, / Care au venit peste lume și au înecat totul*”. [6, p. 30]

Până aici ni se prezintă, într-adevăr, un simplu reportaj, fără a avea vreun efect asupra cititorului. Poanta poeziei apare în ultimele două versuri, în care poetul scrie că vrea să evadeze din corabia lui Noe îndepărtat și uitat și să devină Eu-1 său aproape, să fie prezent în lumea contemporană, căci mai bine e să fii un purice viu decât un apendice a lui Noe, mort și abandonat:

*„Și cum șiroind mă trăgeam din corabia purtată,
Din Noe cel departe până-n eul cel aproape”*. [6, p. 30]

Utilizarea antonimelor „*departe*” (Noe) și „*aproape*” (poetul) scoate în evidență că prezentul prevalează întotdeauna, iar departele, trecutul valorează doar ca fapt istoric.

Stilul poeziei are caracter publicistic cu elemente rurale: „*curgea ca o gărlă de sat*”. Doar cele două versuri finale „*și cum șiroind mă trăgeam din corabia purtată / Din Noe cel departe până-n eul cel aproape*” salvează textul de rutină obișnuită.

Poezia „**Arca**” de I. Constantin, alcătuită din patru părți, reprezintă o avertizare a poetului despre natura omului de a uita momente importante din viața umanității și, în același timp, o atenționare despre urmările uitării.

Poetul redă un tablou al lumii dinainte de Potop, unde exista apă și țărături, apă și uscat, iar în timpul Potopului valurile răsunau tocmai în vârful muntelui Ararat.

Odată pornite, apele potopului au distrus totul în calea lor. Pe pământ a rămas doar un singur loc, unde se putea găsi salvarea, dar acest loc a fost predestinat alesului lui Dumnezeu - Noe și familiei sale.

La finele poeziei poetul se întreabă:

*„A ieșit vreodată cu adevărat
din uitarea potopului, ca un pinten
în trupul salvării, slăvitul
munte Ararat?”* [7, p. 110]

Poezia este și o preîntâmpinare a omenirii, ca să-și amintească cauzele Potopului, trimis de Dumnezeu pe pământ.

Din poezie reiese concluzia că lumea nu trebuie să repete păcatele predecesorilor, căci Domnul Dumnezeu ar putea trimite pe pământ alt potop pentru a șterge miliardele de păcate, care au fost comise pe Terra după primul potop.

Exprimarea poetică este enigmatică, utilizându-se elemente de vocabular departe de tema abordată: Arca lui Noe și Potopul: „*lumea de lucruri e o plajă de scufundători ce te salută în fugă, grăbiți către valuri*” [7, p. 111].

„Arca” este o poezie plină cu simboluri voalate, care-l pune pe cititorul adevărat să mediteze adânc la sensul vieții pe pământ.

Poetul L. Butnaru a abordat parțial mitul biblic despre Noe. Dânsul ne previne că ghețarii nordici, care „*dăinuie mai mult / chiar decât blestemații corbi*” [8, p. 206], sunt un pericol real pentru oameni, aducând ca exemplu „*gerosul munte ce-a naufragiat / Titanicul*” [8, p. 206]. Autorul transmite un avertisment către toți acei care sunt nevoiți „*de-a rătăci pe-oceanul fanteziei ori realității*” [8, p. 206]: fiți atenți la ghețarii groaznici.

Atenționarea se referă și la „*sufletul lui Noe*”, care ar trebui să se păzească „*de ghețarul anti-Ararat*”. [8, p. 206]

Autorul utilizează în locul apei -- arma principală a potopului -- ghețarii, care au devenit astăzi, în epoca încălzirii globale, pericolul dezlănțuirii unui nou potop. De data aceasta, unealta lui Dumnezeu va fi ghețarii nordului, care, dacă s-ar topi toți, s-ar putea produce o nouă catastrofă mondială. În această situație, n-ar rezista nici muntele Ararat, care va fi distrus ca gigantul „Titanic”.

Poezia „*Între ghețari*” de L. Butnaru este un S.O.S. pentru întreaga populație a globului, deoarece situația ecologică de pe Terra se înrăutățește tot mai mult. O dezlănțuire a unei asemenea catastrofe nu l-ar putea salva nici chiar pe alesul lui Dumnezeu - Noe, Araratul fiind și el inundat complet.

Cu toate că tonul expunerii este liniștit, fără utilizări hiperbolice și fără metafore „strașnice”, cititorul trebuie să știe că nu numai când tună tare, plouă. Dezlănțuirea apei poate fi liniștită, dar extrem de periculoasă.

A

În poezia „*Arca*”, A. Busuioc se transfigurează în personajul Noe, ce va „*sădi păduri/ Din cedru de Liban. / Și arca nouă.*” [9, p. 1 13]

Fiind mai generos decât adevăratul Noe, dânsul:

„*Nu câte-un singur rând, ci câte nouă
Va încărca din orișice făpturi.*” [9, p. 1 13]

Trăgându-se din neamul meșterului Manole, autorul face o descriere poetică a arcei pe care o va construi:

„*În zori de zi o voi stropi cu rouă
Să-i apăr trupul zvelt de crăpături,
Vor sta la scară paznici foarte duri
Să nu se urce nimeni pân ‘ nu plouă.*” [9, p. 1 13]

Nu se știe cât de trainică va fi fost arca „stropită cu rouă”, în loc de smoală, dar până la urmă poetul se dovedește a fi un egoist, uitând de promisiunile de la începutul poeziei, căci „*la primul cer posomorât*”, dânsul va striga: „*Doar tu și eu, atât!*” [9, p. 1 13]

Oricât de precaut ar fi poetul, acel „tu” (cine va fi fiind el?) va „*strecura cu grijă (în priviri!) / Pe arcă o pereche de păcate...*” [9, p. 113]. Așa că păcatele de până la potop vor pătrunde și în lumea nouă, nu și fără ajutorul eu-lui liric.

„Arca” lui A. Busuioc s-a dovedit a fi astfel un promotor al păcatelor de astăzi, ele fiind cu mult mai multe decât până la potop.

Credem că autorul nu a urmărit acest scop în poezia sa. Oricum, „ce-i scris cu penița, nu mai tai cu bărdița”.

De altfel, dânsul, nefiind alesul lui Dumnezeu, nu ar putea proceda decât în mod individualist. Chiar veritabilul Noe, imediat după Potop, a căzut în mare păcate, de neiertat.

O altă poezie, care ține de motivul „Arca lui Noe”, este „**Pe valuri**” de E. Bulat.

Autoarea a avut marele nenoroc de a se naște în imperiul sovietic „care a durat „o iarnă lungă”, „lungă cât veacul” [10, p. 91]. Purtată în largu-i (în viață - *subl. n.*) de Potopul roșu (regimul comunist - *subl. n.*) a ajuns „să-și înece exaltarea speranței”. [10, p. 91]

Izbuțește să „salveze din el (din potop) „doar arca lui Noe” (adică credința în divinitate - *subl. n.*), dar nici credința în Dumnezeu n-a putut s-o aducă la mal:

„Dar - păgână și ea -Domnul
(ca să-și arate deșertăciunea-i),
de primul val a izbit-o.” [10, p. 91]

Versurile de mai sus ne demonstrează că poeta n-a fost o creștină convinsă, de altfel nu ar fi numit religia „păgână” și „deșartă”. Se prea poate că autoarea a căzut într-o adâncă criză sufletească, generată de atmosfera înjositoare a omului în perioada comunistă.

Totuși Dumnezeu a iertat-o pentru această rătăcire, fiindcă nu a lăsat-o să se ducă la fund, ci „m-a lăsat / să merg singură / pe valuri” [9, p. 113] or, această minune a putut s-o facă doar Iisus Hristos și, pentru câteva clipe - apostolul Petru.

Sfârșitul optimist al poeziei vrea să spună că E. Bulat este o poetă care ezită între credință și necredință, ca până la urmă să învingă credința, de altfel nu mai „mergea pe valuri”

Scrisă în vers alb, poezia lasă impresia unei proze triste, dar optimiste.

BIBLIOGRAFIE

1. ANANIA=Biblia sau Sfânta Scriptură, București, Editura Institutului Biblic de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.
2. DLRLC Dicționarul limbii române literare contemporane, voi. I, București, Editura Academiei, 1956.
3. DINESCU, M. Proprietarul de poduri, București, Seara, 1990.
4. DINESCU, M. Poezii, Craiova, Scrisul românesc, 1990.
5. MĂLĂNCIOIU, I. Ardere de tot, București, Eminescu, 1992.
6. VINTILĂ, H. Viitor petrecut, Craiova, Europa, 1990.
7. CONSTANTIN 1995 Constantin I., *Desprinderea de țarm*, București, Eminescu, 1995.
8. BUTNARU, L. Puntea de acces, Chișinău, Hyperion, 1993.
9. BUSUIOC, A. Îmblânzirea mașinii de scris, Chișinău, Literatura și arta, 1988.
10. BULAT, E. Poeme de pe Valea Plângerii, Satul Mare, Vatra Românească, 1996.

MODALITATEA SUBIECTIVĂ ÎN STRUCTURA TEXTULUI BELETRISTIC

Emilia OGLINDĂ

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Între modalitatea subiectivă și modalitățile situativă, textuală, axiologică se atestă variate raporturi. Modalitățile subiectivă și textuală dezvăluie modul de a aprecia realitatea și sfera emoțională a emițătorului, realizând funcția persuasivă asupra destinatarului. În studiile de specialitate, corelația dintre modalitatea textuală și alte tipuri de modalități (subiectivă, situativă, axiologică ș.a.) este abordată neunivoc. În cele ce urmează ne propunem să examinăm unele aspecte privind raporturile vizate.

Cuvinte-cheie: *text beletristic, modalitate subiectivă, textuală, axiologică, mărci emoțional-expressive.*

Subjective modality in the structure of the belletristic text

Abstract: Between the subjective modality and situational, textual and axiological modalities are noted various relations. The textual and subjective modality reveals the method of appreciation of the reality and the emotional sphere of the sender, making the persuasive function on the recipient.

In specialty studies, the correlation between textual modality and other types of modalities (subjective, situational, axiological, etc) is approached non-univocal. In the following, we propose to examine some aspects on relation targeted.

Key-words: *belletristic text, textual, subjective, axiological modality, emotionally-expressive marks.*

Un domeniu prioritar al lingvisticii contemporane îl constituie textul, ca produs al activității de vorbire [1]. Prof. E.Coșeriu relevă trei niveluri în domeniul limbajului: nivelul *universal*, „faptul de a vorbi sau „limbajul în general”, nivelul *istoric* al limbilor istorice particulare și nivelul *textelor*, „al actelor de vorbire ... care sunt realizate de un anumit vorbitor într-o anumită situație”. Savantul subliniază că „tot ceea ce este act de vorbire sau îmbinare a unor acte de vorbire relaționate aparține acestui al treilea nivel și este text” [2, 25]. Vorbirea, fenomen de natură antropocentrică, i se opune limbii – sistem semiotic, apt a reflecta obiectele realității și conceptele corespunzătoare [3,72].

În literatura de specialitate din ultimele decenii se acordă o atenție deosebită categoriilor funcțional-semantice ale textului, cum ar fi personalitatea, temporalitatea, modalitatea [4, 6]. Savantul rus G.R. Galperin a evidențiat, pentru prima dată, modalitatea textuală (auctorială), ce denotă influența unor factori extralingvistici, în special, personalitatea autorului, concepția sa despre lume și, în mare măsură, conținutul relatat. În opinia exegetului, categoria menționată se manifestă

neuniform în diferite fragmente ale textului, fiind exteriorizată prin intermediul sentințelor autoricești, al caracterizării personajelor, etc. [5, 115].

Modalitatea textuală, ale cărei semnificații modale se atestă în funcție de intențiile autorului și de organizarea structurală a operei în cauză, unește într-un tot întreg componentele textului, care nu mai este perceput ca un ansamblu de unități disparate, ci ca o operă integră. În studiile de specialitate, corelația dintre modalitatea textuală și alte tipuri de modalități (subiectivă, situativă, axiologică ș.a.) este abordată neunivoc. În cele ce urmează ne propunem să examinăm unele aspecte privind raporturile vizate.

Pornind de la definiția modalității drept categorie care „exprimă raportarea locutorului la un conținut propozițional, atitudinea sa cognitivă, volitivă sau evaluativă, față de stările de lucruri, reale sau potențiale, descrise prin limbaj”, autorii „Gramaticii limbii române” (2005) disting, în baza criteriului semantic, modalitățile *epistemică* sau *cognitivă*, *deontică* sau *prescriptivă (voluntativă)* și *apreciativă* sau *evaluativă* [6, 671]. Este important de reținut că modalitatea, categorie subiectivă, bazată pe conceptul de „apreciere subiectivă de către locutor a celor comunicate”, înglobează „o serie de valori determinate de felul în care vorbitorul vede situația din realitate descrisă prin enunț” [7, 58].

În diferite lucrări se delimitează modalitatea *obiectivă*, axată pe raportul dintre enunț și realitatea extralingvistică, și modalitatea *subiectivă*, ce reliefează atitudinea locutorului față de conținutul comunicat. În opinia cercetătorului I. Bărbuță, cea dintâi se referă la raportul (real sau ireal) „stabilit între subiectul și predicatul enunțului modalizat”, pe când modalitatea subiectivă indică raportul „stabilit între locutor, în calitatea sa de sursă a aprecierii, și conținutul enunțului în ansamblu” [8, 68]. Investigațiile efectuate în baza teoriei câmpurilor funcțional-semantice [9];[10];[11] conțin o analiză detaliată a modalităților alethice, epistemice, deontice, axiologice, deziderative etc., care comportă un șir de semnificații modale și dispun de multipli modalizatori sau operatori.

Trebuie observat că între cele două tipuri de modalitate nu există o limită tranșantă, ceea ce împiedică clasificarea exhaustivă a modalităților, în ansamblu. Majoritatea semnificațiilor modalităților alethice și deontice (posibilitatea, imposibilitatea, necesitatea, obligativitatea, dorința ș.a.) sunt raportate la modalitatea obiectivă, pe când valorile modalității epistemice (certitudinea, incertitudinea, probabilitatea, ipoteza etc.) și cele ale modalității axiologice sau evaluative (apreciere modală pozitivă, apreciere modală negativă) se înscriu în sfera modalității subiective [12, 68 – 69].

Prezintă interes opinia conform căreia categoria analizată ar include sensurile de posibilitate și necesitate, privite dintr-o triplă perspectivă – ontică, deontică și epistemică. Astfel, câmpul funcțional-semantic al modalității subiective ar cuprinde, pe lângă sensurile modale subiective emoțional-expresive și evaluative, și

semnificațiile modale deontice și optativ-deziderative, impregnate de nuanțe subiective, în componența microcâmpurilor funcțional-semantice respective [13].

Această părere nu este lipsită de teme, dat fiind faptul că modalitățile alethice și deontică, în variate ambianțe, comportă o tentă subiectiv-apreciativă, ceea ce sesizăm în exemplele: „Cum, mamă, o fată de categoria Otiliei *să intre* în familia noastră? E-ngrozitor!” [Călinescu, EO, 117] / (Cred că) o fată de categoria Otiliei *nu poate intra* în familia noastră; „Puteam atunci *să accept* această gândire a lui ca pe ceva straniu...” [Preda, CMIDP, 27] / Credeam că această gândire a lui este stranie, cu toate acestea, *puteam să o accept*; „Cum să mă alunge, taică? se miră nevasta” [Rebreanu, I, 239] / (Nevasta se miră, deoarece) *nu puteau să o alunge*; „Își zise că va vorbi negreșit cu Grigore Iuga care *trebuie să facă dreptate*” [Rebreanu, R., 77] / (El îi va sugera lui) Grigore Iuga *să facă dreptate*. Repetarea unor sintagme sau propoziții intensifică semnificația subiectiv-apreciativă: „Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, *să trăiți! tocma dumneavoastră să nu știți!*” [Caragiale, T., 106] / Știți! Nu puteți să nu știți...

În legătură cu cele semnalate, cercetătoarea P. Gherasim subliniază că „modalitățile au un rol de primă mărime în organizarea discursului”, fapt care permite a distinge modalitățile *de enunțare*, ce „trimit la vorbitor (ca subiect al enunțării), marcând atitudinea enunțativă a acestuia față de interlocutorul său”, și modalitățile *de enunț* ce „trimit la vorbitor marcând atitudinea acestuia față de conținutul enunțului și realizând funcția expresivă a limbajului” [14, 41-42]. În unele studii se pune accentul pe corelația dintre modalitatea *enunțului*, redată explicit, cu ajutorul modurilor verbale, al verbelor modale și performative etc., și cea *textuală*, desemnată atât explicit, cât și implicit, de exemplu, cu ajutorul cuvintelor cu sens afectiv-apreciativ sau al topicii [15, 111 – 112].

Din cele relatate se desprinde ideea că modalitatea subiectivă preconizează modul în care locutorul percepe, estimează cele comunicate. În plan semantic, este apreciat gradul de veridicitate a conținutului enunțului din punctul de vedere al emițătorului și atitudinea acestuia față de conținutul în cauză [16, 172]. Astfel, semnificațiile modalității subiective, pe care unii lingviști nu o diferențiază clar de cea textuală, evidențiază atitudinea mentală sau psihologică a locutorului.

Materialul disponibil scoate la iveală, în planul expresiei, multiple mărci ale modalității subiective:

- moduri verbale, în special, conjunctivul, asociate, de obicei, altor mijloace: „Să-i dau eu banul muncit în sudori de mine?” [Călinescu, EO, 279]; „Ce mai nevastă ar fi o fată ca asta!” [Călinescu, EO, 229]; „Sedil bașa! Săracul! Mi-ar fi dat și pe degeaba! Ținea grozav de mult să nu mă mai vadă!” [Stancu, Ș., 123];
- unități lexicale și sintagme dotate cu sens modal și nuanțe emoțional-expresive: „Aceste vorbe să fie scuiplate acelu ghiaur, a strigat prin spu-

ma de mânie a buzelor sale Mamac-Beg”[Sadoveanu, FJ, 203]; „Nu le-
ar ajuta Dumnezeu și Maica Precista! Bată-i mânia și urgia cerului, cum
te-au batjocorit ei pe tine!” [Rebreanu, I., 281];

- interjecții și adverbe: „O, cât aș vrea să fiu în locul tău” [Rebreanu, I., 215]; „Bineînțeleș, Felix i-ar fi plătit lui terenul „foarte ieftin” [Călinescu, p. 251]; „Harnică și plină de voie bună, se încălzea un sat întreg lângă sufletul ei, pentru că lumina ochilor ceia căprui, să-i tot vezi și să nu te saturi!”[Druță, PBN, 44];
- forme diminutive ale substantivelor, ale adjectivelor, etc: „Fata mea, fetița mea! S-o dau amantului meu! O aristocrată, unui paria!” [Eftimiu, R., 74]; „Și, scăpând din mâinile sale tot ce-a putut aduna, ciutureanul scotocește prin buzunare câțiva gologani, se duce la crâșmă și ia un sfert de monopol. Ca să vezi mata, n-are pământ, nici măcar atâtica nu-l are!” [Druță, PBN, 128]; „Dară ... Onăchel dragă... la ce ar veni ei chiar atât de mulți?”[Druță, PBN, 42];
- pronume personale (mai cu seamă, cel de persoana I-a), alături de alte mărci cu valoare subiectivă: „Da cum n-aș vrea eu, domnule părinte?” [Rebreanu, I., 194];
- cuvinte și propoziții incidente: „Atunci aș fi, în sfârșit, eliberată. Aș putea să-l iubesc în tihnă pe bietul meu Pascalopol” [Călinescu, EO, 237]; „Era – cum ar fi spus conu Iancu – bulversat” [Eftimiu, R., 200];
- variate sintagme, inclusiv frazeologisme: „Numai așa s-ar face oameni de omenie”[Rebreanu, I., 28]; „Aș fi curioasă să văd ce harababură de holtei este la d-ta acasă!” [Călinescu, EO, 43]; „Ilona, aide, șterge-o! zise poruncitor, încruntând sprâncenele.”[Rebreanu, PS, 117];
- construcții sintactice, subordonate: „Cum să învăț?! strigă Niculae deodată atât de indignat...că ridică și brațele...” [Preda, M., 11]; „Să fie oare el acela care a avut îndrăzneala să-și apere poetul drag?!” [Dabija, TA, 31];
- repetiții: „Nu, n-ai de ce să mă ierți. Să mă ierți că m-am regăsit? Să mă ierți că a biruit totuși dragostea pentru tine? Să mă ierți? De ce să mă ierți?” [Busuioc, SA, 256]; „Tu! Să-l înjunghii tu pe Ariston?! Ha-ha-ha! Aș vrea să trăiesc s-o văd și pe asta! Să-l înjunghii tu pe Ariston...” [Stancu, Ș., 158];
- structuri eliptice: „Ascultă, Gross! Răspunse Bologa deodată jicnit. Când vei înceta tu de a executa ordinele, atunci să faci imputări altora! Până atunci, puțină modestie...” [Rebreanu, PS, 79];
- topică: „Un fecior de boier care stă și se rotește ca un păun între oameni de rând nu-i sănătos lucru: așa ar spune și comisul” [Sadoveanu, FJ, p. 53].

Mijloacele evidențiate de redare a semnificațiilor subiective dezvăluie modul de a gândi, de a aprecia realitatea și, îndeosebi, sfera emoțională a emițătorului, îndeplinind funcția persuasivă asupra destinatarului. Această particularitate este proprie atât modalității subiective, cât și celei textuale, care comportă două accepții. În sens restrictiv, modalitatea textuală comunică destinatarului atitudinea autorului față de cele relatate, punctul său de vedere. În sens larg, modalitatea menționată nu se referă doar la personalitatea autorului, ci și la personajele descrise, manifestându-se la toate nivelurile textului, inclusiv cel sintactic. O asemenea abordare estompează hotarul dintre modalitatea textuală și cea subiectivă, de aceea unii cercetători preferă termenul *modalitate subiectivă* cu referire la categoria în discuție [17], iar alții utilizează termenul *modalitate textuală subiectivă* [18,72-78]. Trebuie să ținem seama și de faptul că modalitatea subiectivă, spre deosebire de cea textuală, se actualizează atât în text, cât și la nivelul enunțului, indicând atitudinea subiectului (locutorului) față de o anumită situație (posibilă, probabilă, certă etc.).

În acest sens, este relevantă concepția lingvistului G.Ia. Solganik, care face distincție între mijloacele lingvistice (interne) și cele textuale (externe) ale modalității subiective [19]. Locutorul reprezintă un factor de primă importanță al modalității textuale (auctoriale), întemeiate pe două raporturi: cel dintre locutor și procesul vorbirii, pe de o parte, și cel dintre locutor și realitate, pe de altă parte.

Cât privește mijloacele de redare a modalității subiective, pare exagerată afirmația exegetului, potrivit căreia aceasta presupune prezența obligatorie în enunț a pronumelui personal de persoana I-a, iar ceilalți operatori, bunăoară interjecțiile, cuvintele incidente, repetiția, topica și intonația, ar avea un rol secundar. Mai mult decât atât: în variate anturaje, remarcăm îmbinarea diferitelor mărci, atestându-se frecvent, cu valoare modală subiectivă, lexical stilistic marcat, diferite tipuri de sintagme, etc.

În opinia unor cercetători, conceptul *modalitate auctorială* sau *textuală*, ce solicită descrierea premiselor de ordin emoțional-etic, a personalității autorului și a obiectivelor axiologice ale acestuia, ar reprezenta specia în raport cu noțiunea generică a modalității subiective [20, 13-21]. Nu trezește dubii funcția comunicativ-pragmatică a modalității textuale, transpuse de la nivelul enunțului la cel al situației de vorbire și al textului, pe prim plan situându-se actul comunicării, relația dintre autor și cititor [21].

În studiile de specialitate este examinată *modalitatea situativă*, care, asemenea modalității subiective, reflectă raportul dintre enunț și realitatea extralingvistică: destinatarului i se comunică, explicit sau implicit, părerea locutorului despre o anumită situație. Spre deosebire de modalitatea obiectivă, actualizată în opoziția real – ireal, modalitatea situativă concretizează acest raport din punctul

de vedere al caracterului posibil, necesar sau sau dorit al acțiunii respective [22, 7-12].

Limba română posedă diverse numeroase mărci ale modalității situative, printre care s-ar cuveni să menționăm îmbinări cu verbele: *a putea*, *a vrea*, *a trebui*, *a fi necesar*, *a fi obligat* și sinonimele lor contextuale, capabile să exprime, în anumite ambianțe, atitudinea personală, subiectivă față de cele relatate. În textul beletristic, modalitatea situativă își pierde valoarea obiectivă, atribuindu-i-se semnificații subiectiv-evaluative. Sunt concludente exemplele: „...săgetau din fugă, știau să călărească în picioare pe cal; aruncau cu mare dibăcie arcanul; știau să zvârlă din sulită câlți aprinși în streșinile caselor” [Sadoveanu, FJ, p. 189]; „Un fuior de fum albăstrui se opintește să se înalțe dintre crengile pomilor...” [Rebreanu, I., 11]; „...înțelegând că trebuie să trăiască, fiindcă într-înșa o ființă nouă bate la poarta vieții” [Rebreanu, I., 248]; „Îi va veni și lui aceea zi, nu putea să nu-i vie!” [Eftimiu, R., 130]; „El ținea să lase ocașilor săi *impresia* de lup uman, care avea în grijă niște oi inumane” [Dabija, TA, 81].

Corelația dintre modalitatea textuală și cea axiologică, numită apreciativă sau evaluativă, este întremieată pe componenta evaluativă și conceptul *evaluare*. Definită prin prisma modalității, îndeosebi a celei subiective, categoria *evaluării* solicită stabilirea de către locutor a tipului de legătură dintre subiect și însușirea ce-i este conferită. Sunt de semnalat două funcții ale acesteia: cea pragmatică, de a suscita atenția destinatarului, și cea de-a doua funcție, care „îi permite destinatarului să înțeleagă atitudinea sau reacția locutorului, chiar dacă nu i se oferă suficientă informație” [23, 87].

În opinia unor cercetători, sfera conceptuală a modalității axiologice este mai amplă în comparație cu domeniul modalității textuale: cea dintâi nu se reduce la un text aparte sau la un anumit autor, ci vizează atât prioritățile unei persoane concrete, cât și cele ale unei comunități etnoculturale la diferite etape de formare și dezvoltare a acesteia [24].

Cele enunțate în prezentul articol ne permit a conchide următoarele:

- Tipologia modalităților se bazează pe distincția dintre modalitatea *obiectivă*, axată pe raportul dintre enunț și realitatea extralingvistică, și modalitatea *subiectivă*, ce denotă atitudinea locutorului față de conținutul comunicat, modul în care locutorul percepe și estimează cele comunicate, apreciind gradul de veridicitate a conținutului enunțului. Între cele două tipuri de modalitate nu există o limită tranșantă.
- Cercetările efectuate în baza teoriei câmpurilor funcțional-semantice conțin o analiză detaliată a modalităților alethice, epistemice, deontice, axiologice, deziderative etc., care dispun de multipli modalizatori sau operatori și comportă un șir de valori modale, repartizate fie la modalitatea obiectivă, fie la cea subiectivă, în funcție de componenta evaluativă.

- Materialul lingvistic scoate în evidență penetrabilitatea hotarelor dintre microcâmpurile modalității subiective și caracterul polifuncțional al acesteia, care înglobează, pe lângă sensurile modale subiective emoțional-expresive și evaluative, și semnificațiile modale deontice și optativ-deziderative, impregnate de nuanțe subiective. Astfel, modalitățile alethică și deontică, în variate ambianțe, comportă o tentă subiectiv-apreciativă.
- În planul expresiei, modalitatea subiectivă beneficiază de multiple mărci: moduri verbale, verbe și locuțiuni verbale cu sens modal, adverbe și interjecții, cuvinte impregnate de semnificații emoțional-expresive, diverse îmbinări de cuvinte și frazeologisme, cuvinte și propoziții incidente, repetiții, forme diminutive, topică etc.
- Între modalitatea subiectivă, pe de o parte, și modalitățile situativă, textuală, axiologică, pe de altă parte, se atestă variate raporturi. Astfel, modalitatea situativă, asemenea modalității subiective, reflectă părerea locutorului despre o anumită situație, concretizând raportul real – ireal din punctul de vedere al caracterului posibil, necesar sau dorit al acțiunii respective.
- Modalitățile subiectivă și textuală dezvăluie modul de a gândi, de a aprecia realitatea și sfera emoțională a emițătorului, îndeplinind funcția persuasivă asupra destinatarului. Spre deosebire de modalitatea textuală, cea subiectivă se manifestă atât în text, cât și la nivelul enunțului. Modalitățile analizate cuprind o componentă indispensabilă – cea evaluativă, fiind axate pe conceptul *evaluare*.

BIBLIOGRAFIE

1. DOSPINESCU, V. Eugeniu Coșeriu și lingvistica textului. În: *Limba Română*, nr. 5 – 6, anul XVIII, 2008. Disponibil: www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=454. Accesat: 5.04. 2018.
2. COȘERIU, E. *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului. Versiune românească și index de E.Munteanu și A.M.Prisăcaru, cu postfață de E.Munteanu*. Iași: Editura Univ. „A.I.Cuza” Iași, 2013. ISBN: 978-973-703-910-1 Disponibil: www.academia.edu/.../Eugeniu_Coșeriu_Lingvistica_textului_O_introducere_în_her... Accesat: 5.03. 2018.
3. СОЛГАНИК, Г.Я. К проблеме модальности текста. В сборнике: *Русский язык. Функционирование грамматических категорий. Текст и контекст. Виноградовские чтения*. Москва: Наука, 1984. Disponibil: <https://istina.msu.ru/collections/1448039/>. Accesat: 5.03. 2018.

4. БОНДАРКО, А.В. Лингвистика текста в системе функционально-семантических категорий. В сборнике: Текст. Структура и семантика. Т. 1. Москва, 2001. с. 4-13.
5. ГАЛЬПЕРИН, Г.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва, 1981; Изд. 4-е, стереотипное. Москва: КомКнига, 2006. — 144 с. ISBN 5-484-00618-X.
6. Gramatica limbii române. Vol. II. Enunțul / Coordonator: V. GUȚU ROMALO. București, 2008. ISBN: 973-27-1305-4.
7. BĂRBUȚĂ, I. Categoria modalității în limba română. În: Revistă de Lingvistică și Știință Literară, nr. 3-4, (237-238), 2008, p. 58 -70.
8. BĂRBUȚĂ, I. Op. cit.
9. БОНДАРКО, А.В. Принципы функциональной грамматики и аспектологии. Москва, 2001. 208 с. ISBN: 5-8360-0236-3.
10. BORCHIN, M.I. Valorile modale ale conjunctivului. În: Analele Univ. de Vest, Timișoara, XLV, 2007, p. 75 – 92.
11. BORCHIN, M.I. Conjunctivul în enunțuri performative. În : Analele Univ. de vest din Timișoara, Seria Științe filologice, XLVIII, 2010, p. 96 – 117.
12. BĂRBUȚĂ, I. Op. cit.
13. ПАДУЧЕВА, Е.В. Модальность, 2016. Disponibil: rusgram.ru / Модальность. Accesat: 24. 07. 17.
14. GHERASIM, P. Semiotica modalităților. Iași: Editura Demiurg, 1997.
15. ТУРАЕВА, З.Я. Лингвистика текста и категория модальности. В: Вопросы языкознания. 1994. № 3. С. 105 - 114.
16. КРАСНОВА, Т. И. Субъективность — модальность (материалы активной грамматики). Санкт-Петербург: Изд-во Санкт-Петербургск. ун-та экономики и финансов, 2002. 189 с. ISBN 5-7310-1620-8
17. СТРАТИЙЧУК, Е.Ю. Персональность как текстообразующая категория художественного текста: на материале русского и английского языков: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ростов н/Д, 2006.
18. VARZARI, E. Maximele și expresiile latinești – mărci ale modalității textuale subiective. În: Buletin de lingvistică, 2013, nr. 14, p. 72 – 78.
19. СОЛГАНИК, Г.Я. Очерки модального синтаксиса. Москва: Флинта, 2010. 136 с. ISBN 978-5-9765-0835-4
20. ВАУЛИНА, С. С., ДЕВИНА, О. В. Авторская модальность как текстообразующая категория (К постановке проблемы). В сборнике: Вестник Российского государственного университета им. И. Канта. 2010. Вып. S. С. 13-21.
21. ВАЛГИНА, Н.С. Теория текста. Учебное пособие. Москва: Логос, 2003. Disponibil: yanko.lib.ru/.../Валгина,%20Н.С.%20Теория%20текста.%20Москва,%20Логос.%20...

22. ВАУЛИНА, С.С. Модальность как коммуникативная категория: некоторые дискуссионные аспекты исследования. В сборнике: Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. 2013. Вып. 8. С. 7—12. Disponibil:<https://cyberleninka.ru/.../modalnost-kak-kommunikativnaya-kategoriya-nekotorye-di...> Accesat: 2. 08. 17.
23. ГАК, В.Г. Эмоции и оценки в структуре высказывания и текста. В: Вестник МГУ. 1997, №3, с. 87-95.
24. ДРОНОВА Л.П. Становление и эволюция модально-оценочной лексики русского языка: этнолингвистический аспект. Томск, 2006. 256 с. ISBN 5-7511-2031-5

Surse beletristice și abrevierile lor

1. BUSUIOC, A. Scrieri alese. Chișinău: Literatura artistică, 1981.
2. CARAGIALE, I.L. Teatru. București: Jurnalul național, 2010.
3. CĂLINESCU, G. Enigma Otiliei. București, 2000.
4. DABIJA, N. Tema pentru acasă. Roman. Chișinău: Editura pentru Literatură și Artă, 2011.
5. EFTIMIU, V. Romane. București: Editura Cartea românească, 1989.
6. PREDA, M. Moromeții. Vol. 1, București: Editua 100 + 1 GRAMMAR, 1995.
7. PREDA, M. Cel mai iubit dintre pământeni. Vol. 1. Chișinău, 1990.
8. REBREANU, L. Răscoala. București, 1957.
9. REBREANU, L. Pădurea spânzuraților. București: Editura Minerva, 1972.
10. REBREANU, L. Ion. Chișinău: Hyperion, 1992.
11. SADOVEANU, M. Frații Jderi. Vol. 1, București: Editura Minerva, 1981.

MIJLOACE DE CONSTRUCȚIE A DISCURSULUI PAMFLETAR

Ana FERAFONTOV

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Discursul pamfletar se compune dintr-o serie de mijloace expresive, care generează semnificații și conduc la configurarea semnificației generale a mesajului. Ironia este elementul de bază al pamfletului, exteriorizând atitudinea autorului față de subiectul abordat și modelând atitudinea publicului. De asemenea, mărcile stilistice, elementele oralității, figurile de stil, jocurile de cuvinte constituie mijloace de construcție a discursului pamfletar.

Cuvinte-cheie: *pamflet, discurs, mijloace de construcție, lexic, limbaj violent, registru, ironie, sarcasm, figuri de stil, mărci stilistice, oralitate, semnificație.*

Abstract: Pamphlet discourse is composed of a series of expressive means that generate different meanings and lead to the overall message meaning configuration. Irony is the basic element of the pamphlet, outlining the author's attitude toward the speaking subject and forming the publicist's attitude. Stylistic brands, oral elements, style figures, word games are the means of constructing pamphlet discourse.

Keywords: *pamphlet, discourse, means of construction, vocabulary, strong language, register, irony, sarcasm, figure of speech, stylistic brand, orality, meaning.*

La momentul apariției sale, cuvântul „pamflet” era înțeles ca specie literară, în versuri sau în proză, cu caracter satiric, care ataca o problemă de ordin social/politic, o persoană, anumite concepții etc. În literatura română se cunosc mai mulți autori de pamflete, printre care: D. Bolintineanu, B.P. Hasdeu, N.D. Cocea, T. Arghezi, C. Petrescu etc., deși elemente de pamflet pot fi identificate și la alți scriitori.

Odată cu apariția și dezvoltarea presei, pamfletul apare nu doar ca specie literară, dar și ca specie publicistică. În prezent se observă extinderea semantică a cuvântului „pamflet”, ajungând să fie interpretat, după cum afirmă R. Zafiu, ca: „fie orice text umoristic, fie atacul la persoană autoprotejat de scuza estetică” [5]. În unele surse franceze [2] se vehiculează ipoteza declinului pamfletului, existând opinia că în contextul minimizării violenței în spațiul occidental și al „civilizării” câmpului politic pamfletul nu mai constituie un instrument esențial în competiția politică. În spațiul românesc pamfletul este practicat de către mai mulți publiciști, printre care îi menționăm pe: T. Octavian, M. Dinescu, Al. Ștefănescu, L. Munteanu, D. Bușcu ș.a.

Pamfletul, ca specie publicistică, corespunde trăsăturilor de bază ale limbajului publicistic: accesibilitate, actualitate și noutate. În ceea ce privește accesibilitatea, discursul pamfletar se compune din elemente clare și cunoscute publicului, de obicei fiind evitate structurile complexe, cuvintele rar întâlnite,

exagerarea neologismelor etc. Autorii de pamflete utilizează mijloace prin care încearcă să se apropie de receptor, în acest sens oralitatea fiind un instrument de exprimare. Totodată, pamfletul este actual, el nu trăiește în afara contextului sociopolitic în care se naște. Anume strânsa legătură cu realitatea face ca viața unui pamflet să fie scurtă, pamfletul fiind în vigoare atâta timp cât este valabil referentul său, adică situația pe care o descrie. De asemenea, pentru a capta și reține atenția publicului, pamfletul trebuie să vină cu o noutate, care constă atât în abordarea originală a unei probleme/situații, cât și în mânuirea dibace a limbajului.

Efectul stilistic al limbajului în pamflet este furnizat de varietatea mijloacelor de construcție a discursului. Deși se atestă aproximativ aceleași mijloace de construcție a pamfletelor, cu certitudine, forma acestora depinde în mare parte de personalitatea autorilor. În acest sens, Antonio Patraș afirmă că „personalitatea pamfletarului dictează forma particulară a pamfletului însuși”.

Mijloacele de construcție a pamfletului sunt foarte diverse, contribuind toate la realizarea funcțiilor acestei specii publicistice. „Ironia, litota, exagerarea burlescă, limbajul argotic în mimeză, parodierea (a jargoanelor, a dialectelor), pastașa, jocurile de cuvinte (...), joncturile morfologice – toate acestea sunt strategiile pamfletarului, alături de fabulație, alegoria satirică, paradoxul ironic” [apud 3].

În continuare vom analiza câteva texte reprezentative a cinci autori: Lelia Munteanu (*Regina Angliei, la masă cu Prințul Haosului. Onoruri și huiduieli*, martie 2018) – L.M., Tudor Octavian (*Legendele mizeriei, Cei care își iubesc sărăcia*, 2012) – T.O., Constantin Tănase (*Și cu asta ce-am făcut?*) – C.T., Mircea Dinescu (*La schi cu taica Iohannis*, martie 2018) – M.D., Doru Bușcu (*În paharul lui Juncker stă, tăcut, un nou lidér*, martie 2018) – D.B. Criteriile care au stat la baza selectării textelor a fost actualitatea textelor și varietatea mijloacelor de exprimare utilizate.

Elementul de bază al pamfletelor studiate îl constituie *ironia*, figură prin care se afirmă contrariul celor spuse. Astfel, ceea ce afirmă emițătorul este invers proporțional cu ceea ce el gândește și cu ceea ce înțelege receptorul. Vom examina câteva exemple reprezentative în care ironia devine o armă pe care pamfletarii o utilizează în vederea susținerii propriilor convingeri:

- „... aflați sub comanda unei cucoane apretate și folcloristice, ce se dovedește până la urmă a nu fi guristă la ansamblul „Ciocârlia”, ci prim-solistă la Guvern și care dă impresia că reține melodia compozitorului Dragnea, dar uită repede textul și de-aia umblă mai tot timpul cu o coală de hârtie în mână ...” (M.D.) – se face referire la doamna Viorica Dâncilă, premierul României, care deține șefia Guvernului („prim-solistă la Guvern”) și împărtășește convingerile politice ale lui Liviu Dragnea (numit aici „compozitor”, adică cel care dă tonul). A doua parte – „dar uită repede textul și de-aia umblă mai tot timpul cu o coală de hârtie în mână”

– este un sarcasm la adresa premierului Dăncilă, subliniind incapacitatea acesteia de a-și îndeplini obligațiile fără a fi influențată;

- „... iar oligarhii ruși se simt la Viena ca la ei acasă de când le-au cumpărat derdelușurile, conductele de petrol și potcoavele de la armăsarii împăratului Franz Josef.” (M.D.) – prin acest exemplu se lezează demnitatea rușilor, că aceștia și-au vândut patrimoniul pentru a ajunge în Europa. Totodată, „potcoavele de la armăsarii împăratului Franz Joseph” (împăratul Austriei între 1848 și 1916) – împărat străin, împărat al unei țări europene – sunt puse în aceeași linie cu conductele de petrol (care constituie cea mai mare bogăție a rușilor);
- „... au coborât cu hârzobul din cer ...” – expresie ironică cu sensul de a veni pe neașteptate, se adresează „bonzilor de la Mercedes, BMW și Siemens AG” (M.D.);
- „Consiliul European ... cu un aparat birocratic perfect, capabil să satisfacă orice capriciu european ...” (D.B.) – în special cuvântul „perfect” stârnește umorul, întrucât se afirmă inversul: într-o instituție de așa nivel nu ar trebui să existe niciun fel de birocrație, cu atât mai mult „perfectă”. De asemenea, ironia rezultată din sintagma „capabil să satisfacă orice capriciu european” are rolul de a-i plasa în ridicol pe „capricioșii” europeni, care sunt obișnuiți ca totul să corespundă celor mai înalte standarde;
- „Neobișnuit cu contestațiile, prințul a acoperit larma străzii cu afișe mari, pe care lângă chipul său stă scris cu litere de-o șchioapă: «El aduce schimbare în Arabia Saudită»” și „... deasupra princiariului său creștet ...” (L.M.) – în aceste exemple ironia îi servește autoarei pentru a-l plasa în ridicol pe prințul Arabiei Saudite, Mohammad bin Salman, care constituie figura centrală a pamfletului. Din aceste exemple se desprinde atitudinea dezaprobatore și persiflatoare față de comportamentul prințului.

În unele situații ironia accentuează discrepanța dintre realitate și ideal, rezultând un efect comic. În alte cazuri ironia are rolul de a demasca, de a scoate la lumină intenții și fapte ascunse, de a face ridicol, de a denunța anumite vicii ale societății și, în special, ale clasei politice. În același timp, ironia pune în evidență atitudinea pamfletarului față de obiectul descris și, bineînțeles, influențează atitudinea publicului.

Trebuie să menționăm că, pe lângă limbajul standard, pamfletele conțin numeroase mărci stilistice. Astfel, în textele studiate am identificat o serie de **cuvinte familiare**: *belea* (nevoie, năpastă), *naiba* (dracul), *lihnit* (*de foame*), *ifos* (mândrie excesivă), *june* (și *înv.*, tânăr), *spălățel* (cu aspect și ținută îngrijită), *spăsit* (smerit), *gurist* (solist vocal), *ochelariș* (persoană care poartă ochelari), *a catadicsi* (a găsi de cuviință); **cuvinte populare**: *boccie* (cu trăsături grosolane, urâte), *obidă* (întristare adâncă, durere sufletească), *taică* (tată), *musai* (neapărat),

ăl (acela), *doftor* (doctor), *felcer* (persoană cu pregătire medicală medie), *vraci* (medic), *opăreală* (iritație a pielii), *geaba* (degeaba), *de-ai* (de aceea), *a zice în dodii* (a vorbi fără șir), *a lăsa de izbeliște* (a lăsa la voia întâmplării, fără supraveghere), *pantalonii în vine* (lăsați mai jos de talie); **argouri**: *meclă* (față), *a cobzări* (a avea contact sexual); **regionalisme**: *bojdeucă* (casă țărănească mică, sărăcioasă), *a coborî cu hârzobul din cer* (a fi superior altora, privilegiat); **jargoane**: *ciumățică* (maladie cu transmitere sexuală); **ocazionalisme**: *pesedist* (membru al Partidului Social-Democrat), *adjunctivită* („boala” de a fi adjunct). Cuvintele familiare, cuvintele populare, argourile și regionalismele, alături de alte elemente ale oralității, stabilesc un contact între emițător și receptor, deoarece prin acestea pamfletarul se plasează la același nivel cu publicul și permite o „comunicare” mai familiară. Totodată, mărcile stilistice menționate, în special ocazionalismele, contribuie la originalitatea textului, constituind un element de noutate.

În afară de acestea, identificăm **diminutive** („*nășica* Merkel”, „Iohannis să dea *fuguța* la verișorii săi austrieci” (M.D.)) cu diferite nuanțe semantice, care redau atitudinea negativă, persiflatoare, depreciativă a autorului. Pe de o parte, aceste două exemple, care conțin termeni de rudenie (nășică, verișor), reliefează relațiile speciale, ascunse de ochii majorității, care se stabilesc între demnitarii diferitor țări. Pe de altă parte, aceste exemple ironizează tendința demnitarilor din țările mai puțin dezvoltate de a se pune în relații bune cu demnitarii de talie mondială.

Trebuie să subliniem că discursul pamfletar se caracterizează prin oralitate, fiind întâlnite multiple elemente de oralitate. Pe lângă cuvintele populare, familiare, argouri, regionalisme și diminutive, despre care am vorbit *supra*, în pamfletele analizate am identificat o serie de mărci ale prezenței emițătorului în discurs: „au coborât cu hârzobul din cer, *ce să mai spunem?*” (M.D.), „Să profităm, *zic.*” (D.B.), „*asta spun*, că nu există întotdeauna soluții care ameliorează”, „*vorba ceea*” (T.O). Prin intermediul acestor construcții, emițătorul stabilește și menține legătura cu receptorul, se plasează la același nivel cu receptorul, devine mai convingător și personalizează discursul. Astfel, emițătorul dă impresia unei comunicări „vii” cu receptorul, câștigându-i încrederea.

O trăsătură definitorie a pamfletului este violența limbajului – pamfletele abundă în **lexeme cu tentă negativă** care descriu situații, persoane, împrejurări, realități: calic, chinuit, desfrâu, infecție, jegos, mizerie, necăjit, odios, pacoste, paupertate, prost, sordid. Lexemele cu sens negativ care se referă la persoane, denigrându-le și distrugându-le imaginea au fost clasificate de R. Cesereanu în nouă registre [1]. În textele cercetate am identificat mai multe exemple care se încadrează în această clasificare, după cum urmează:

- 1) registrul subuman: *prost, paria, declasat, pacoste, asocial, calic, boccie*;
- 2) registrul igienizant: *infecție cronicizată, pacient, ciumat*;

- 3) registrul infrațional: *criminal de război, golan, intelectual falit*;
- 4) registrul bestiar: *acvilă cu ouă de aur, purcel mistreț*;
- 5) registrul religios: *bond*;
- 6) registrul funebru: *Iohannis ar muri bogat*;
- 7) registrul xenofob și rasist: *skinhead*.

În textele analizate nu am identificat lexeme care s-ar încadra în registrul putridului și al excrementalului sau în registrul sexual/libidos, dar nu este exclus că acestea ar putea fi întâlnite în alte texte ale acelorași autori.

Deseori pamfletarii sunt acuzați de exces de agresivitate în exprimare, lipsind în acest fel cititorul de dreptul la opinie. Deși această idee poate fi argumentată prin necesitatea de „ecologizare lingvistică a spațiului public”, considerăm totuși că există mai multe argumente pentru a susține existența limbajului pamfletar în forma sa autentică. Excluderea exemplelor citate *supra* ar diminua efectul stilistic al pamfletului și ar reduce din semnificații.

Un rol important în construcția semnificației în cadrul pamfletelor îl au **figurile de stil**, care inundă genul pamfletar și contribuie la configurarea originală a sensurilor. Cele mai frecvente sunt figurile de modificare a sensului cuvintelor, care intervin în enunț și produc o transformare a semnificațiilor, cu multiple efecte stilistice. În continuare vom urmări semnificațiile generate de aceste figuri și valoarea lor pentru textele cercetate.

În pamfletele studiate, ca mijloc de construcție a discursului de cele mai multe ori apare metafora, cu diferite niveluri de profunzime. Bineînțeles că într-un asemenea tip de texte apare metafora jurnalistică, care se percepe ușor de către public, dar care are efecte stilistice surprinzătoare:

„Prințul Haosului” (L.M.) – domină tot textul și îl presupune pe prințul Arabiei Saudite, Mohammad bin Salman, care este descris ca prinț „al haosului” din motivul lipsei sale de cunoștințe și experiență în domeniul conducerii, care adică încearcă să facă pace și ordine în țară, dar de fapt generează un haos în țară și în relațiile cu alte țări;

„Arabia Saudită e o acvilă cu ouă de aur” (L.M.) – pune în evidență valoarea relațiilor dintre Marea Britanie și Arabia Saudită: pentru Marea Britanie parteneriatul cu Arabia Saudită este foarte avantajos, motiv pentru care este gata să accepte unele „neplăceri” legate de acest parteneriat;

„frâiele regatului” (L.M.) – metafora autorității în persoana prințului Mohammad bin Salman, care a preluat controlul în vederea schimbării parcursului țării;

„mâna fermă a președintelui Trump” (L.M.) – metafora protecției și aprobării de care beneficiază prințul Mohammad bin Salman din partea președintelui SUA;

„chemarea traiului de cavernă” (T.O.) – rezumă ideea pe care o transmite autorul pamfletului *Legendele mizeriei*: oamenii care au în obișnuință traiul

de cavernă nu pot fi schimbați în niciun fel; oricât ar încerca autoritățile să le îmbunătățească condițiile de trai, aceștia se vor întoarce iarăși la modul lor „comod” de viață;

„sărăcia – o virtute și un temei al moralității” și „sărăcia e destin” (T.O.) – metafore care tratează problema sărăciei prin prisma celor care o trăiesc: unii consideră că este o virtute, că doar cei săraci sunt cu adevărat oameni cumsecade, alții consideră că așa le este destinul, că viața i-a sortit să fie săraci;

„treptele de jos ale ambiției” (T.O.) – se referă la condiția sărăciei drept la o caracteristică nu doar fizică, ci și morală: cei care au destulă ambiție reușesc să urce mai sus pe scara vieții;

„marii chirurghi” (M.D.) – metafora specialiștilor calificați de talie înaltă din Europa care ar fi așteptați să vină în România în vederea acordării de asistență;

„ducesele paradisului fiscal” (D.B.) – îi subînțelege pe liderii europeni care controlează inclusiv finanțele, iar utilizarea cuvântului feminin „ducesele” face referire la doamna Angela Merkel, unul dintre liderii europeni de bază;

„piscurile politice ale lumii” (D.B.) – presupune funcțiile înalte la nivelul Uniunii Europene, spre care tinde președintele României Klaus Iohannis;

„zoaiele generozității” (D.B.) – ține de acceptarea de către Occident a servilismului exagerat al românilor și a tendinței lor de a intra în voie marilor puteri.

Epitetele, dintre care unele orientate spre domeniul politic („ani grei cu crize” (C.T.), „huiduieli copioase” (L.M.), „pipernicita cancelarie” (M.D.), „euforia puterii” (L.M.), „odihnă politică”, „țară nerăbdătoare”, „țară obraznică”, „instituție lentă” (D.B.), „tocilarii clasei” (M.D.)), au rolul de a exagera anumite realități pentru a crea efectul surprizei, dar și al augmentării semnificației. De exemplu, sintagma „om croit pe dos” (T.O.) va fi mai expresivă decât „om prost/incompetent”, iar epitele cromatice „legenda neagră” și „adevăr negru” (T.O.) descriu mai bine viața cartierelor sărace decât sintagmele „legendă tristă” sau „adevăr trist”.

Comparațiile („am votat ca proștii” (C.T.); „Bucureștiul arăta ca un ghetou controlat de bande de adolescenți” (T.O.); „gigolo mai bătrân decât veacul” (M.D.); „oligarhii ruși se simt la Viena ca la ei acasă” (M.D.); „l-a plimbat [*pe Iohannis*] prin funcții ca pe un meteorit mut” (D.B.); „Summitul UE – un fel de chef al peștorilor” (D.B.)) se construiesc pe baza analogiilor dintre realități plasate în diferite dimensiuni (București – ghetou, Viena – „acasă” pentru ruși, Iohannis – meteorit mut, Summitul UE – chef al peștorilor), pentru a explicita anumite lucruri, pentru a-l face pe receptor să-și construiască imaginea și pentru a-l ajuta să înțeleagă gravitatea situațiilor. Dacă autorul ar fi spus „am votat neînțelept”, afirmația sa ar suna banal, fiind evidentă pentru cititori. Dar atunci când pamfletarul scrie „am votat ca proștii”, lezând competența publicului de a lua decizii corecte, efectul este mult mai puternic.

În afară de acestea, apare sinecdoca („coana Europa” (M.D.), „România e prea iute” (D.B.), „Occidentul are tendința...” (D.B.), „umanitatea are boli nevindecabile” (T.O.)), care se bazează pe raportul de ordin cantitativ (înalții demnitari europeni, locuitorii României, locuitorii țărilor vestice, toți oamenii de pe glob, de orice etnie, naționalitate, clasă socială etc.). De asemenea, trebuie menționat și oximoronul („onoruri și huiduieli” (L.M.), „mizeria contează”, „iubesc sărăcia”, „sărăcia – o virtute”, „fatalitate suportabilă”, „străzi care nu duc nicăieri” (T.O.), „discriminare pozitivă” (D.B.)), care suprapune realități total incompatibile – de exemplu, este imposibil să-ți placă și să iubești sărăcia, orice stradă duce undeva, orice discriminare presupune un efect negativ.

Discursul pamfletar se caracterizează prin expresivitate pronunțată grație mijloacelor care îl compun. Dintre acestea subliniem ironia, care, suprapunând realitatea dorită și cea existentă, generează umorul și, în același timp, atrage atenția asupra plăgilor societății. De asemenea, menționăm mărcile stilistice, prin care emițătorul stabilește un contact cu receptorul și conferă limbajului un caracter activ. Pe lângă acestea, este important să atenționăm asupra figurilor de stil, care au rolul de a exprima atitudinea personală a emițătorului față de obiectul descris și de a-l implica afectiv pe receptor.

BIBLIOGRAFIE

1. CESEREANU, R. Imaginarul violent al românilor. In: România literară, 2002, nr. 12. Disponibil: http://www.romlit.ro/index.pl/imaginarul_violent_al_romnilor.
2. LE BART, Ch. Le pamphlet politique aujourd’hui. Une catégorie honteuse? In: Mots, 2009, nr. 91, p. 67-81.
3. MOLEA, V. Oralitatea în textul publicistic actual românesc. Chișinău: Prut Internațional, 2016, 252 p.
4. PATRAȘ, A. Pamflet, politică și literatură. In: România literară, 2015, nr. 3. Disponibil: http://www.romlit.ro/index.pl/pamflet_politic_i_literatur.
5. ZAFIU, R. De pamflet. In: Dilema veche, 2013, nr. 512. Disponibil: <http://dilemaveche.ro/sectiune/tilc-show/articol/de-pamflet>.

Discurs religios

TRANSCRIEREA TEXTELOR DE LIMBĂ ROMÂNĂ, PUBLICATE CU ALFABET CHIRILIC

Irina CONDREA

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Textele vechi, atât manuscrise, cât și tipărite, trebuie să fie studiate și interpretate cât mai adecvat. În articol se iau în discuție unele aspecte ale evoluției scrisului religios în limba română, cu referire la interpretarea vechilor texte religioase scrise cu alfabet chirilic. Sunt expuse unele aspecte referitoare la modalitățile de transliterare/transcriere a acestora cu alfabet latin.

Cuvinte-cheie: *scrieri religioase, alfabet chirilic, alfabet latin, transcriere, transliterare*

Abstract: Our old manuscripts and prints will be more adequately studied. The paper discusses some aspects at the evolution of Romanian religious writing, concerning transcription of old Romanian Ecclesiastical books, written in Cyrillic. The problem of Romanian words transliteration from Cyrillic to the Latin alphabet is studied.

Key-words: *religious writing, Cyrillic alphabet, Latin alphabet, transcription, transliteration*

În spațiul de limbă română scrierea cu alfabet chirilic are rădăcini seculare. Slavona a fost timp îndelungat limba în care se scriau documentele oficiale în cancelariile domnești, precum și limba cărților de cult. Primele tipărituri cu caracter religios în spațiul românesc au apărut în secolul al XVI-lea în limba slavonă – „Liturghierul” lui Macarie în 1508, „Evangheliarul” din 1512, iar în cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea se tipăresc primele cărți de cult în limba română, cu alfabet chirilic, în tipografia eruditului diacon Coresi din Brașov. În 1570, Coresi tipărește pentru prima dată în limba română „Psaltirea” și „Liturghierul”.

Pe parcursul următoarelor secole s-a dezvoltat o activitate intensă de tipărire a cărților religioase, folosindu-se în acest scop alfabetul chirilic.

Trecerea la alfabetul latin a avut loc oficial în 1860, după unirea Principatelor române – în Muntenia și Transilvania în 1860, iar în Moldova în 1862, printr-un ordin dat de ministrul instrucțiunii V.A Urechia [1]. Biserica Ortodoxă Română a adoptat hotărârea de a trece la alfabetul latin în 1881, dar practica de tipărire a cărților de cult cu alfabetul slavon s-a menținut sporadic până în secolul al XX-lea.

Cercetătorii menționează că „utilizarea grafiei latine în România nu a influențat activitatea tipografică din Basarabia. După alipirea Basarabiei la Imperiul Rus în 1812, limba oficială la Chișinău devine limba rusă. În anul 1833 limba română a fost exclusă din circuitul oficial, dar a continuat să fie utilizată în activitățile eparhiale”. [2]

În spațiul basarabean alfabetul chirilic s-a folosit până în secolul XX, iar tipărire cărților de cult în perioada țaristă a fost destul de intensă, aceasta fiind

una dintre preocupările de frunte ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. Pe parcursul a circa 100 de ani, în acest spațiu s-a editat un număr imens de cărți bisericești, care, în virtutea mai multor împrejurări, în perioada sovietică nu au fost studiate la nivelul cuvenit. Cercetările întreprinse în ultimul timp s-au orientat spre catalogarea acestui patrimoniu [3], spre anumite aspecte istorice [4; 5] și într-o oarecare măsură spre aspectul filologic. [6]

În prezent patrimoniul de carte religioasă se află în atenția specialiștilor din diferite domenii – teologi, lingviști, literați, istorici, bibliografi, informaticieni ș.a., urmărindu-se, de fiecare dată, anumite obiective, pentru care este pus la punct instrumentarul necesar cel mai adecvat. Pentru conservarea acestui patrimoniu este necesară și publicarea unor vechi tipărituri, pentru a le pune în circuitul științific și pentru a asigura accesul unui număr cât mai mare de cititori la aceste texte.

Este evident că orice document, inscripție, carte scrise sau tipărite în limba română cu alfabet slavon reprezintă o mostră de exprimare, o etapă de dezvoltare a culturii scrisului în Țările Române. Scrierea evoluează, se stabilesc cu timpul anumite reguli ortografice, aplicate tot mai consecvent. Astfel că o carte tipărită în limba română cu alfabet chirilic în secolul al XVIII-lea se deosebește de o tipăritură apărută la începutul secolului al XX-lea.

Pentru cultura românească cărți precum „Cazania” lui Varlaam sau „Biblia” de la 1688, dar și multe alte cărți religioase reprezintă adevărate monumente de cultură, iar pentru valorificarea lor cât mai amplă este necesară transcrierea lor cu alfabet latin și examinarea minuțioasă tuturor particularităților grafice/ortografice.

Modalitățile de transcriere pot fi diferite – în funcție de situație și scopurile urmărite. Astfel, se menționează că „Chestiunea transcrierii textelor românești scrise cu alfabet chirilic nu are o soluție unitară, unanim acceptată de către cercetătorii români sau de către româniștii și romaniștii neromâni. În general, cei din urmă îndeamnă aproape categoric către transliterație, ca fiind soluția ideală. Dotați cu o altă perspectivă, poate mai adecvată și de mai mare finețe, dar și având în vedere mult mai multe funcțiuni pentru un produs al transcrierii, cercetătorii români sunt de acord că soluția cea mai potrivită pentru redarea unor astfel de texte este transcrierea fonetică interpretativă” [7].

În procesul editării volumelor din seria „Monumenta Linguae Dacoromanorum”, „Biblia” 1868 la Iași, s-au stabilit regulile amănunțite de transcriere, optându-se anume pentru transcrierea interpretativă. Astfel, coordonatorul ediției, profesorul E. Munteanu menționează: „Transcrierea în alfabet latin și în grafie actuală a textului *Bibliei* de la București (1688) este, așadar, potrivit cerințelor filologiei românești moderne, una de tip interpretativ. Prin **t r a n s c r i e r e f o n e t i c ă i n t e r p r e t a t i v ă** înțelegem, potrivit principiilor larg acceptate ale paleografiei chirilice românești, echivalarea constantă și sistematică a slovelor chirilice prin corespondentele lor din alfabetul latin actual. Această operație este

departe de a fi mecanică, din cauze multiple, între care cele mai importante sunt următoarele: existența în alfabetul chirilic a unor slove cu valori fonetice diferite, pe de o parte, și a mai multe slove cu valoare fonetică identică, pe de altă parte; inexistența unei codificări ortografice explicite în epoca veche a culturii românești; numeroasele inconsecvențe datorate scriitorilor sau tipografilor etc. Cititorul ne-specialist trebuie să știe că diferența dintre o t r a n s c r i e r e f i l o l o g i c ă ș t i i n ț i f i c ă și alte modalități de transcriere este fundamentală. Atitudinea științifică ne obligă la un respect absolut față de a u t e n t i c i t a t e a l i n g v i s t i c ă a textului, ceea ce implică deopotrivă excluderea oricărei modernizări sau actualizări a formei cuvintelor, dar și a oricărei arhaizări artificiale a acesteia” . [8]

Evanghelia – Biblia 1688 – p. 265

Evangheliia de la Ioan

Cap 1

1. De-nceput era Cuvîntul și Cuvîntul era cătră Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul.
2. Acesta era de-nceput cătră Dumnezeu.
3. Toate pren el s-au făcut și fără de el s-au făcut nice una carea s-au făcut.
4. Întru el viață era și viața era lumina oamenilor.
5. Și lumina întru întunêrec luminează, și întunêrecul pre ea nu o apucă’.
6. Fu om trimis de la Dumnezeu, numele lui Ioan.
7. Acesta veni spre mărturie, ca să mărturisească pentru lumină, ca toți să crează pren el.
8. Nu era acela lumina, ce pentru ca să mărturisească pentru lumină.
9. Era lumina cea adevărată carea luminează pre tot omul, carele vine înlume.

Editorii de la Chișinău, care au publicat unul dintre cele mai valoroase monumente de cultură și spiritualitate românească, „Cazania” lui Varlaam, într-o scurtă „Notă asupra ediției” [9], explică doar câteva aspecte de transpunere a textului, și anume paginația și redarea abrevierilor. Examinând textul original, se poate observa că în ediția cu caractere chirilice de la 1643 este prezent procedeul *scriptio continua*. Acesta constă în nesepararea cuvintelor și este un lucru obișnuit în scrierile din perioada medievală. Bineînțeles că la transcriere cuvintele s-au separat, de asemenea, editorii au folosit pentru separare și cratima, conform regulilor ortografice actuale.

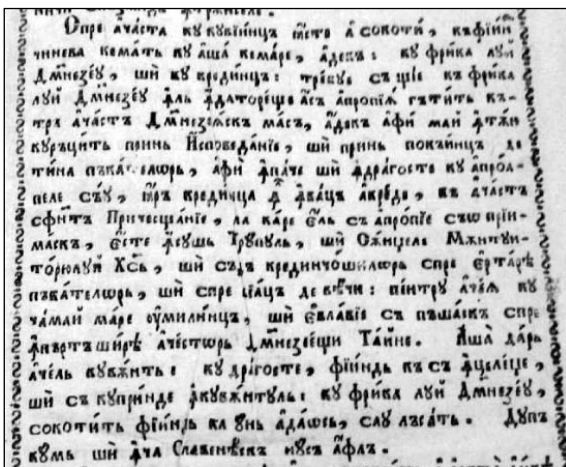
Smeritul Arhiepiscop Varlaam și Mitropolitul de Țara Moldovei, Cuvînt către cetitoriu

De mare jeale și de mare minune lucru iaste o, iubite cetitoriu, cînd toate faptele ceriului și a pămîntului împlă și mărg toate careași la sorocul și la marginea sa, la carea înțelepciunea cea veacinică le-au făcut și nice puțin nu smentesc, nice greșesc sămnlul său. Numai sîngur amăritul om ce-i făcut pre obrazul și pre chipul tvorețului său, cu mente și cu graiu de la dînsu cinstit domn și biruitoriu pămîntului și marei, paserilor și dobitoacelor peștilor și tuturor fierilor cum grăiaște și prorocul că „cu puținel îl micșură pri îns mai mic decît ingeru”, adecă pre om, numai căci-i cu trup, iară cu sufletul iaste fără de moarte, ca și îngerii. La care margine și la care soroc iaste făcut de Dumnezeu să margă, în loc ce-are hi să grijască și să nevoiască, nice leac să nu smentească nice să scape de acela sămnl. Iară el departe rămîne și ticăițeaste să scape, ca și din fire de va socoti omul și din scriptură nu va afla săvîrșit chemării sale sau altă margine, fără numai viața cea

În următoarele mostre, extrase din textele tipărite la Chișinău în Tipografia Exarhicească, la transcriere a fost păstrată structura originalului – nu s-au separat cuvintele scrise împreună și nici nu s-a intervenit cu cratime. Dar se poate observa o evoluție a tipăritului, deoarece scrisul este mai clar și chiar în cazurile când cuvintele nu sunt separate, lectura nu este prea dificilă.

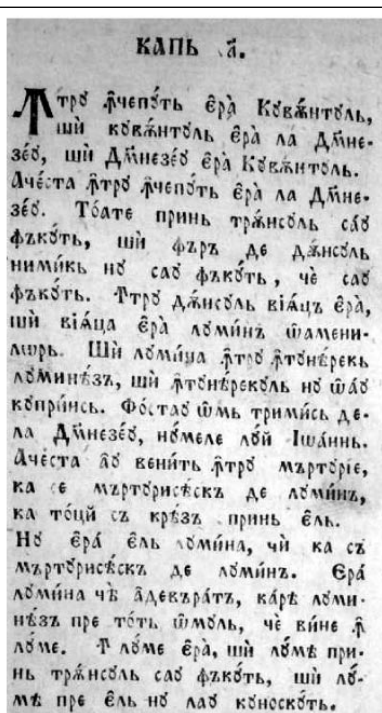
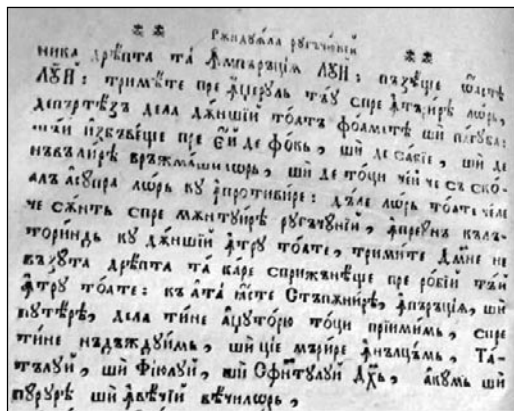
Gavriil Bănulescu-Bodoni, Liturghier, Chișinău, 1814

Spre aceasta cu cuviință iaste a socoti, căfiind cineva chemat cu așa chemare, adecă: cu frica lui Dumnezeu, și cu credință: trebue să știe că frica lui Dumnezeu îl îndatorește asă apropia gătit către această Dumnezeiască masă, adecă afi mai întâiucurățit prin Ispovedanie, și prin pocăință de tina păcatelor, afi înpace și dragoste cu aproapele său, iară credință îi învață acrede, că această sfință Pricesștenie, la care el să apropie são priimască, este însuș Trupul, și Sîngele Mîntuitorului Hs, și sădă credincioșilor spre ertarea păcatelor, și spre viața de veaci: pentru aceia cu ceamai mare oumilință, și evlavie să pășască spre împărtășirea acestor Dumnezești Taine. Așa dar acel cuvînt: cu dragoste, fiind că să înțelege, și să cuprindă încuvîntul: cu frica lui Dumnezeu, socotit ca un adaos, sau lăsat. După cum și în cea Slavenească nusă află

Rînduiala rugăciunei

...dreapta Împărăția Lui: păzește oastea depărtează de la dînșii toată foamea și paguba: și izbăvește pre ei de foc, și de sabie, și de năvălirea vrăjmașilor, și de toți cei ce să scoală asupra lor cu împotrivire: dă-le lor toate cele ce sînt spre mîntuirea rugăciunii, împreună călătorind cu dînșii întru toate, trimite Doamne nevăzuta dreapta ta care sprijănește pre robii tăi întru toate: că ata iasste Stăpînirea, împărăția, și putearea, dela tine ajutoriu toți priimim, spre tine nădăjduim, și ție mărire înălțăm, Tatălui. Și Fiului, și Sfîntului Duh, acum și pururea și înveacii veacilor

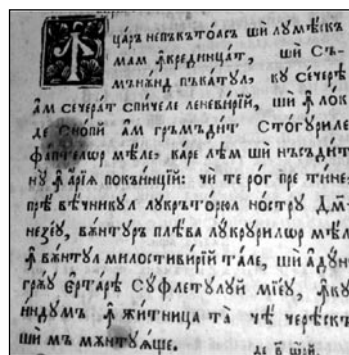
Cam în aceeași perioadă cu textele tipărite în Tipografia Exarhicească, la Sankt-Petersburg apare în limba română „BIBLIA adecă DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ aleii vechi și aceii noao. Cu chieltuiala Rossieneștii Soțietăți a Bibliei. SANKTPETERBURG în tipografia lui Nic.Grecea”, care conține și „NOUL TESTAMENT adecă așăzămîntul legeri cei noao, a domnului, și mîntuitorului nostru IISUS HRISTOS”. Se poate observa că, spre deosebire de textele anterioare, aici se face o separare clară a propozițiilor prin punct, de asemenea, este utilizată destul de consecvent și logic virgula, adică semnele de punctuație nu mai sunt plasate arbitrar, ci capătă un rol similar cu cel pe care îl au în prezent. Deși nu apare cratima, cuvintele legate se citeșc ușor, deoarece conțin fie forme auxiliare sau prepoziții, care în prezent se leagă/se despart prin cratimă, și nu se atestă cazuri când s-ar scrie legat două, de exemplu, substantive sau verbe.

Evanghelia, Sankt-Petersburg, 1818

Întru început era Cuvîntul, și cuvîntul era la Dumnezeu, și Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta întru început era la Dumnezeu. Toate prin trînsul sau făcut, și fără de dînsul nimic nu sau făcut, ce sau făcut. Întru dînsul viață era, și viața era lumină oamenilor. Și lumina întru întunecare luminează, și întunecarecul nu oau cuprins. Fostau om trimis dela Dumnezeu, numele lui Ioann. Acesta au venit întru mărturie, ca se mărturisească de lumină, ca toți să crează prin el. Nu era el lumina, ci ca să mărturisească de lumină. Era lumina cea adevărată, carea luminează pre tot omul, ce vine în lume. În lume era, și lumea prin trînsul sau făcut, și lumea pre el lau cunoscut.

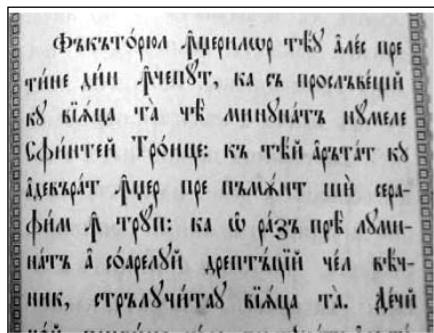
*Triodul, Chișinău, Tipografia Duhovnicească,
1862*

În țară nepăcătoasă și lumească mam încredințat, și sămănînd păcatul, cu secerea am secerat spicele lenevirii, și în loc de snopi am grămădit Stogurile faptelor mele care leam și năsădit nu în aria pocăinții: ci te rog pre tine, prea veacinicul lucrătoriu nostru Dumnezeu, vîntură pleava lucrurilor mele în vîntul milostivirii tale, și adună grîu ertarea sufletului meu, încuindumă în jitnița ta cea cerească și mă mîntuiaște.

Secolul XX vine cu o nouă tehnică tipografică, cu caractere frumos elaborate și cu o structură logică a textului, marcat de semne de punctuație. Cratima încă nu apare, dar se observă separarea clară a prepozițiilor, care anterior apăreau legate, în special, prepoziția „în”. Exemple elocvente de scriere elaborată și de aplicare a unor norme ortografice avem în acatistele publicate la Chișinău: „Slujba și Acafistul cuviosului și de Dumnezeu purtătoriuului părintelui nostru SERAFIM făcătoriuul de minuni din Sarov. Chișinău, Tipografia Eparhială, 1910” și „SLUJBA cu ACAFISTUL ACOPEREMÂNTULUI PREASFINTEI NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU. Moldovenește dres de protoiereul Iustin Ignatovici după cărticica ruscă, din Kiev, dela anul 1890, și după cărticica moldovenească a Episcopului Romanului Melhisedec, dela anul 1887, traduse de El din slaveneasca după cărticica tot din Kiev dela anul 1878. Chișinău. Tipografia Eparhială. 1913.”

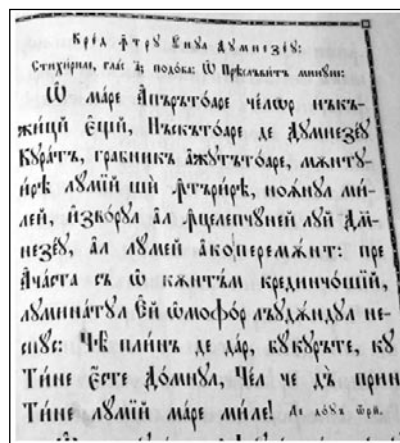
Acatistul Serafim Sarov 1910

Făcătoriuul îngerilor teau ales pre tine din început, ca să proslăvești cu viața ta cea luminată numele Sfintei Troițe: că teai arătat cu adevărat înger pre pămînt și serafim în trup: ca o rază prea luminată a soarelui dreptății cel veacinic strălucitau viața ta.

*Acatistul Acoperemântul Maicii Domnului,
1913*

O mare Apărătoare celor năcăjiți ești, Născătoare de Dumnezeu Curată, grabnică ajutoare, mîntuirea lumii și întărirea, noianul milei, izvorul al înțelepciunii lui Dumnezeu, al lumii acoperemînt: pre Aceasta să o cîntăm credincioșii, luminatul Ei omofor lăudîndul nespuz: Cea plină de dar, buvurate, cu Tine este Domnul, Cel ce dă prin Tine lumii mare mile!

Textele religioase, tipărite în secolele trecute cu alfabet chirilic, prezintă interes nu doar pentru cercetători, dar și pentru un public mai larg, de aceea transcrierea lor cât mai clară și mai aproape de forma originală poate facilita lectura și înțelegerea lor.

Mostrele de texte publicate la Chișinău în secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea demonstrează evoluția scrisului și a tiparului în această zonă, dar și evoluția limbii române în perioada respectivă.

BIBLIOGRAFIE

1. DRAICA, D. Despre scrierea limbii române cu alfabet latin. <https://limbaromana.org/revista/despre-scrierea-limbii-romane-cu-alfabet-latin/>
2. BOIAN, E., CIUBOTARU, C., COJOCARU, Sv., COLESNICOV, Al., MALAHOV, L. Digitizarea, recunoașterea și conservarea patrimoniului cultural-istoric. În: Akademos, 2014, nr. 1, p. 61-68.
3. CERETEU, I. Carte românească veche și modernă în fonduri din Chișinău. Catalog. Iași, Edit Tipo Moldova, 2011.
4. DANILOV, M. Cenzura sinodală și cartea religioasă în Basarabia. 1812-1918 (Între tradiție și politică țaristă). Chișinău, 2007
5. FUȘTEI, N. Despre izvoarele Liturghierului de la Chișinău din 1815. <http://biblioscientia.asm.md/pdf/11-12/02.pdf>
6. CONDREA, I. Psaltirea publicată la Chișinău în anul 1907. În: Receptarea Sfintei Scripturi: între filologie, hermeneutică și traductologie. Lucrările Simpozionului Internațional „Explorări în tradiția biblică românească și europeană”, IV. Iași, 8-10 mai 2014. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016, p.47-54. ISSN 2285-55-80
7. GAFTON, A. Reflecții asupra principiilor de transcriere a vechilor texte românești https://www.academia.edu/28670753/Reflec%C8%9Bii_asupra_principiilor_de_transcriere
8. **BIBLIA 1688**. - Freiburg : Albert-Ludwigs-Universität-Freiburg ; Iași: Editura Universității “Al. I. Cuza”, 1988-vol. ISBN 973-8243-32-7 **Pars 23 : Novum Testamentum 1 : Evangelia**/ dr. Iosif Camară, dr. Ana Catană-Spenchiu, dr. Ana-Maria Gînsac, .. ; coord.: prof. dr. Eugen Munteanu. - 2015. - ISBN 978-606-714-167-2
9. VARLAAM .Opere. Chișinău: Hyperion, 1991.

ASPECTE STILISTICE ALE LIRICII CREȘTINE

Valerica DRAICA
Dumitru DRAICA
Universitatea din Oradea

Rezumat: Lirica românească a fost conturată de inspirația religioasă, prezența divină a fost simțită încă de la primele creații românești, fiind resimțită cu putere și în scrierile actuale. Creștinismul românesc a asimilat tradiții, obiceiuri și mituri ale înaintașilor, dobândind și unele note particulare. Pentru cultura română, creștinismul este un punct de referință, în general, cultura noastră este purtătoarea unui nimb religios aparte. Lirica românească a înțeles simplitatea poeziei populare, iar scriitorii români au valorificat în permanență, cu potențial maxim, tezaurul creștin.

Cuvinte cheie: *cruce, colindă, sentiment religios, mit și tradiție, lirica românească, rugăciune, doctrină creștină, Divinitate, credințe și dogme, viziune biblică, epitet religios, metafore, simboluri.*

Abstract The Romanian lyric was outlined by the religious inspiration, the divine presence was felt since the first Romanian creations, being also felt with power in the present writings. The Romanian Christianity assimilated the traditions, customs and myths of the forefathers, acquiring some particular notes. For Romanian culture, Christianity is a point of reference, in general, our culture is the carrier of a special religion. Romanian poetry understood the simplicity of popular poetry, and Romanian writers have always capitalized, with the greatest potential, the Christian treasure.

Keywords: *cross, carols, religious sentiment, myth and tradition, Romanian lyrical, prayer, Christian doctrine, Divinity, beliefs and dogmas, biblical vision, religious epithet, metaphors, symbols.*

Începuturile literaturii române culte stau sub zodia religiosului, datorită traducerii unor cărți de cult, dar și grație unor creații originale ce reveneau cultului creștin. În folclorul românesc, bazându-se pe vechile credințe religioase, vor apărea elemente ale creștinismului. De-a lungul istoriei, poeții noștri au făcut apel la miturile și divinitățile păgâne care au fost creștinate și chiar bisericile au acceptat și asimilat calendarul sacru precreștin, în mare parte. Poezia religioasă include și trăirile în spirit creștin, în spiritul preceptelor creștine, religia, în formele ei desăvârșite, preia credința în magie, miraculosul și fascinantul.

Lirica românească a înțeles simplitatea tradiției noastre populare, care prezintă Divinitatea ca pe ceva normal, care ia parte la viața cotidiană. Dintotdeauna, cultura poporului român a fost marcată de credința și dogma creștină, creștinismul românilor a asimilat și adaptat tradiții, obiceiuri și mituri ale înaintașilor, exercitând teme și motive pentru întreaga cultură românească. În acest fel, cultura noastră a avut în permanență o bază, un punct de susținere, valorificând cre-

dințe, dogme, mituri din sistemul religios, pe care le-a înzestrat cu valori estetice deosebite.

Modelele religioase ale unora dintre manifestările noastre sufletești, precum iubirea, ura, ideea de bine și rău, i-au fascinat dintotdeauna pe oameni, le-au înflăcărat imaginația, constituindu-se în prezențe aproape obsesive în viața lor. Sentimentele, inclusiv cel religios, nu și-au aflat o realizare concretă decât prin umanizare și spiritualizare, nu prin negarea lumii sau a credințelor. Toate aceste credințe, tradiții, mituri au avut rolul de a potența marile adevăruri ale lumii, în confruntarea cu adevărurile esențiale ale spiritului uman.

Literatura română a devenit, în timp, purtătoarea unui crez religios aparte, având ca rezultat, în final, crearea unor imagini unice ale divinității. De-a lungul activității lor artistice, poeții noștri s-au apropiat cu simplitate și familiaritate de Dumnezeu-Sfântul, de Maica-Preacurata, au comunicat cu Divinitatea într-un mod cât se poate de natural, considerând că Dumnezeu este peste tot, în noi și în jurul nostru. Divinitatea face totul posibil, chiar și anularea distanței dintre cer și pământ. Fără grația divină nu există pe pământ binele, adevărul, frumosul, nu se poate întâmpla nimic. Și oamenii simpli au încercat să înțeleagă misterul existenței divine în care au crezut dintotdeauna, prin Maica Domnului au căutat să se apropie de Domnul prin rugăciuni zilnice, pentru ca acesta să coboare în mijlocul lor. Hristos se naște, în mod miraculos, din Fecioara Maria, într-o iesle, își asumă conștient dimensiunea morții, acceptând sacrificiul de sine, este întotdeauna adorat, credința că EL este în orice moment alături de oameni străbate marile creații poezilor români.

Poezia creștină este o manifestare a genului liric și ea poate fi încadrată datorită tematicii și aspectelor stilistice, colindului, cântecului de stea, bocetului, rugăciunii, care se întrepătrund rar în literatura populară.

Colindele reprezintă o primă propagandă creștină pe teritoriul românesc. Apariția lor trebuie raportată la începuturile răspândirii creștinismului. În multe dintre colindele românești este prezent Pruncul sfânt, în altele Dumnezeu-tatăl este prezent pe pământ, între oameni, ca să colinde cu feciorii din sat, fiind apoi așteptat la masă, în fiecare casă. T. Herseni scria că „în noaptea de Crăciun se deschide cerul, Dumnezeu coboară pe pământ, se amestecă printre colindători sau se așază în fruntea lor și umblă din casă în casă, pentru a binecuvânta, prin prezența și acțiunile sale, pe oameni” [6, 81]. Astfel, vocea flăcăilor colindători se confundă cu vocea lui Dumnezeu, eliminând orice distanță între ei și Divinitate. Adorarea Sfântului, de fapt, a tuturor sfinților, prin care aceștia devin adevărați eroi în imaginația populară, dezvăluie umanizarea, individualizarea și „funcționalizarea” lor pe pământ, întrucât totul emană de la Dumnezeu, nu există nimic fără el, fără prezența divină nu există nici bine, nici adevăr, nici frumos. Colindele din lirica populară vorbesc despre nașterea și botezul lui Hristos, despre bunătatea și judecățile lui, pe un fond de adorație și bucurie, de laudă și preamărire.

Repertoriul de *colinde* este amplu, cunoaște zeci de variante, aproape toate vechile colecții de poezie populară românească includ texte ce atestă în mod clar prezența masivă a materialelor de origine creștină în repertoriul cetelor de colindători. Monica Brădulescu [1, 183] vorbea despre 217 tipuri de colinde, dintre care 43 sunt cele care „în grade variabile pot fi raportate la influența exercitată de creștinism”. În aceste tipuri de colinde aportul ideologic și narativ al creștinismului este prioritar și fundamental, stratul creștin primitiv al colindatului în cete trebuie raportat la momentele inițiale ale răspândirii creștinismului la noi. Marea sărbătoare a Crăciunului a exercitat o mare influență și forță de atracție asupra tradițiilor folclorului în timpul iernii. Mântuitorul apare în miezul acțiunilor rituale, prezența sa în mijlocul colindătorilor îl face pe Dumnezeu eroul narațiunii și referentul sacru al mesajului creștin, realizând un act de comunicare directă cu cetele de colindători.

Rugăciunile și predicile adresate Domnului, Maicii sale, au o tonalitate aparte, cunosc o solemnitate afectivă și o înfiorare gingașă deosebite, portretul suav al Maicii Domnului are un farmec neasemuit (*Cazania* lui Varlaam, *Didahiile* lui Antim Ivireanul).

Aproape toți marii noștri poeți au făcut apel în creațiile lor la creștinismul cosmic, la miturile și divinitățile păgâne, care au fost creștinate. Creștinismul cosmic este dominat de nostalgia unei naturi sanctificate de prezența lui Iisus, de o nostalgie a paradisului, de dorința de a trăi într-o natură transfigurată și invulnerabilă. Încă de la poezii pașoptiști putem remarca tendința spre o construcție superioară a versurilor, un vădit progres în realizarea lor.

Astfel, la **Vasile Cârlova** semnalăm fluența versurilor, noi procedee compoziționale, intensificarea sincerității sentimentelor, dinamica mesajului și optimismul crescut în credința divină: „Ființă naltă, lungă vedere, Izvor puternic de mângâiere, Pavază sfântă ăstui pământ!” (poezia *Rugăciune*); **Grigore Alexandrescu** manifestă o atitudine de profundă convingere creștină, pentru el *rugăciunea* este o respirație a sufletului (poezia *Candela*); **Cezar Bolliac** vedea în religie o adevărată povară și pleda pentru eliberarea românilor (poezia *Călugărița*); **Dimitrie Bolintineanu**, poet în *rugăciune*, închină și el ode Creatorului și Fiului Sfânt, glorifică minunile creației divine, meditând și asupra învățaturii christice (*La Dumnezeu, La Isus pe cruce, Fecioara Maria*), la el imaginile și suflul poetic au inocența picturilor italiene, dominanta stilistică a tonului fiind uimirea entuziastă, portretul Fecioarei Maria este dominat de imagini vizuale realizate, îndeosebi, cu ajutorul epitetelor: „De o rochie de purpură, Corpul ei e coperit; O cunună de vergură, Cu lumină s-a-mpletit.”

Vasile Alecsandri a consacrat puține creații sentimentului religios, iubirea de patrie și glorificarea Divinității sunt prezente în *Imn religios*: „Etern Atotputernic, o Creator sublim, Tu care ții la dreapta pe Ștefan, erou sfânt...”

B. P. Hasdeu trece de la *rugăciunea-invocație* la practici magice, tonul este acut și acuzator, în *Evlavia*: „Sunt un călugăr umilit, În cap cu comănacul; Supt chip de puică de iubit...”; el vedea în forța creatoare a poetului posibilitatea de a trasa o punte de legătură între materie și spirit...

La **Eminescu**, considerat la începuturi un poet ateist sau antireligios, există o religiozitate difuză, un sentiment creștin, un substrat religios, creștin (*Luceafărul*, *Rugăciunea unui dac*...). În *Luceafărul* forma pe care o ia astrul îndrăgostit, în drumul său către Părintele Luminii, este aceea a unui „fulger neîntrerupt”, poetul ilustrează ideea că Lumina este viață prin repetarea verbului *a izvorî*, dar și prin folosirea unui superlativ stilistic, un substantiv cu valoare cantitativă, *niște mări*, ce sugerează incomensurabilul: „Vedea, ca-n ziua cea dintâi, Cum *izvorau* lumine; Cum *izvorând* îl înconjor Ca *niște mări*, de-a-notul...”; verbul *piere* are înțelesul de *intrare* – *prin gând purtat de dor* – în Sfânta Lumină, pentru că Hyperion va trece pragul lumii create, spre un alt topos, poetul folosindu-se de o negație totală: „El zboară *gând purtat de dor* Pân *piere* totul, totul... Căci undea-ajunge *nu-i hotar Nici ochi spre a cunoaște*.”

Tot către un Dumnezeu ascuns în propria-i lumină se îndreaptă și *rugăciunea* neobișnuită, ciudată, din *Rugăciunea unui dac*. Adresarea către Dumnezeu din prima strofă se face la pers. II sg., trecându-se apoi, în strofele următoare, la pers. III sg., pentru ca în ultimele două strofe să se revină la pers. II sg., ca și cum poetul vorbește deopotrivă cu Dumnezeu și cu altcineva. În prima parte a poemului avem o descriere a divinității, echivalentă cu o mărturisire de credință, în care Dumnezeu este *necreat* (există din veci, precede totul): „Pe când nu era moarte, nimic nemuritor Nici sâmburul luminii de viață dătător Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna Căci unul erau toate și toate erau una...”; este *creator* („El zeilor dă suflet...”) sau *mântuitor* („El este-al omenirei izvor de mântuire”). Dumnezeu trebuie slăvit, „El este moartea morții și învierea vieții”, versul acesta sunând ca o parafrază, iar expresia *învierea vieții* poate suna, fie oximoronic, fie pleonastic. Blestemul din ultima parte a poemului ne apare ca un act religios, ca un blestem de sine, extrem de dureros, apar doi termeni principali în relație de opoziție sau ca un paradox: „*Să blăsteme* pe-oricine de mine-o avea milă, *să binecuvânteze* pe cel ce mă împilă”.

Poetul o invocă pe Sfânta Fecioară pentru redobândirea credinței: „Dă-mi tinerețea mea, redă-mi credința, Să reapi din cerul tău de stele: Ca să te-ador de-acum pe veci, Marie” (*Răσαι asupra mea*), închină poeme sărbătorilor creștine, biruința divină se transformă într-un imn de slavă închinat Atotputernicului (*Învierea*), iar nașterea Mântuitorului este surprinsă sublim: „De dragul Mariei Ș-a Mântuitorului, Lucește pe ceruri O stea călătorului...” (*Colinde, colinde*); aproape întreaga operă eminesciană este un univers creștin care răzbate din inconștientul neamului românesc.

Lexicul eminescian, la jumătatea secolului al XIX-lea, impresionează prin simplitate și sobrietate, este deseori împrumutat din domeniul abstracțiunilor. Eminescu a păstrat în versurile sale o serie de fonetisme moldovenești, dar și ardelenisme sau muntenisme, populare și religioase, pentru valoarea lor artistică și din necesități de rimă: *câne, mâne, ceriu, ceriuri, spăriet, tămâiet, mlădiet, izvoară, pahară, șele, jele, șede, cer, ceruri, s-o vază, s-o auză, să pui, voiui, sară, sacă...*: „Iar *cerul* este tatăl meu, Și muma mea e marea” – „În turme călătoare Trec nourii pe *ceri...*” Prin lexicul său religios, poetul dă expresivitate sporită unor imagini, datorită simplei folosiri a unor cuvinte, ca: *îngeri, Dumnezeu, Christ, Christos, Maria, profet, icoană, preot, altar, mister, rai, ceruri, sfinte, tămâie, sfințește, a ruga, clopot, candelă, rugăciune, lumânare, a îngenunchea, colinde, stea, a învia, nemuritor, a binecuvânta, făclie, cruce, clopotniță, biserică...* (acești termeni cu conotații religioase sunt un indiciu al valorii stilistice pe care ei îl propun, de la sine sau prin nenumărate asocieri). Numele proprii folosite au și ele diverse conotații, datorită accentuării diferite, atunci când este vorba de realizarea rimei sau a unor structuri ritmice, modificările lor au efecte expresive și o determinare stilistică, numele proprii cresc inventarul de rime, iar sugestiile și conotațiile tematice îmbogățesc mult imaginile liricii.

Poezia sentimentului religios a lui **Al. Macedonski** parcurge o cale a purificării creștine și a înălțării spirituale, poetul recunoaște că ocrotirea semenilor se află în mâinile lui Dumnezeu: „...Mă înjosiră, mă loviră, O țară-ntreagă s-antrecut Să-mi dea venin – și l-am băut. Dar, Doamne, nu te biruiră.” (*Psalm*), el se lasă în mâna forței divine: „Doamne, toate sunt prin tine: Și averea și puterea, Fericirea, mângâierea... Lui Iisus i-ai dat o cruce, Că știai c-o poate duce, Când dureri ne dai și nouă, Ne dai plânsul ca o rouă...” (*Psalm*).

Rondelul meu constituie apogeul înălțării creștine a poetului, este un ecou al elogiului iubirii creștine, numeroase versuri având forma *cugetărilor și aforismelor*, asemănându-se cu rezonanța sentențioasă a unor versete biblice: „Când am fost ură am fost mare, Dar, astăzi cu desăvârșire, Sunt mare, căci mă simt iubire, Sunt mare, căci mă simt uitare... Știu: toate sunt o-ndurerare, Prin viață trecem în neștire, doar mângâierea e-n iubire, De-ar fi restriștea cât de mare, Și înălțarea e-n iertare.”

Al. Vlahuță invocă pronia cerească sau glosează pe tema Învierii, vorbind despre patimile, moartea și învierea lui Iisus: „Voi toți, ce-ați plâns în întuneric, Și nimeni nu v-a mângâiat, Din lunga voastră-ngenunchiere Sculați: Cristos a înviat!” (*Cristos a înviat*); poetul îndeamnă la iubirea aproapelui și la înfăptuirea binelui: „Sfântă muncă e aceea, Ce răsplata-n ea găsește... Urgisit de toți să fii, Tu de-a pururea iubește... Binele te-nvaț-a-l face, Ca albina mierea ei.” (*Sfânta muncă*).

G. Coșbuc a fost considerat, de către Ioan Alexandru, cel mai de seamă poet religios din literatura noastră, în centrul creațiilor sale aflându-se bucuria marilor

sărbători creștine, scenele povestite de mama despre nașterea Mântuitorului se prelungesc în visele copiilor: „Și când târziu ne biruia Pe vatra veche somnul, Prin vis vedeam tot flori de măr Și-n fașe mic pe Domnul.” (*Colindătorii*). Pa-timile și învierea Domnului, biruința vieții asupra morții răzbat din poezia *La Paști*: „Pe deal se suie-ncetișor Neveste tinere și fete, Bătrâni cu iarna vieții-n plete... La zâmbet, cerul azi ne cheamă, Sunt Paștile! Nu plânge, mamă!” În poezia *Noi vrem pământ!*, avem o sinteză a concepției creștine despre viață, poetul aduce un elogiu creștinismului, credinței în înviere: „Credința-n zilele de-apoi E singura tărie-n noi... Și-oricât de amărâți să fim Nu-i bine să ne despărțim De cel ce viețile le-a dat”. Poetul nu-l mai caută pe Dumnezeu în sfere inaccesibile, îl așază în mijlocul poporului, căci el trăiește, moare și renaște din propriul uni-vers: „Închinați-vă popoare! Dumnezeu e bun... Dumnezeu e drept... Dumnezeu e sfânt, Cel ascuns e-n veci de față, Cel etern întruna moare...”

St. O. Iosif este un pot al armoniei patriarhale, imaginea bunicii este o icoană a bunătății și înțelepciunii, asemănătoare Sfintei Dumini-ci: „De câte ori cătam la ea, Cu drag mi-aduc aminte, Sfiala ce mă cuprindea Asemănând-o-n mintea mea, Dumini-cii prea Sfinte.” (*Bunica*). În același registru stilistic, al evocării sacre, sunt prezente *doina și cântecul de leagăn*, doina fiind cântecul sfânt ce trebui sădit în sufletele urmașilor. *Isus* este o transcriere poetică a icoanei Maicii Domnului, iar în *Rugăciune*, poetul imploră smerit iubirea divină: „Și pe Tine Te mai chem: Doamne, Tu ești sfânt și mare, Mântuie-mă de blestem... Către tine plâng și gem: Îndurare!”

Nota puternică, originalitatea versului lui **Octavian Goga** decurg din lirica sa profetică, religioasă, dintr-o poezie a satului tradițional, cu datini și obiceiuri creștine, un ecou liric al operei reprezentanților Școlii Ardelene. *Rugăciune* este, poate, cea mai frumoasă *rugă* înălțată de vreun poet român, figurile de seamă ale satului devin și ele mesagerii durerii celor mulți (Apostolul, Dascălul, Dascăli-ța...). Și poeziile scrise sub forma *colindelor* cuprind sentimente dureroase, de jale: „Moș Crăciun, Moș Crăciun! La casa de om sărac S-a gătat făina-n sac Și n-avem să-ți dăm colac, Moș Crăciun!” (*Colindă*). Unele poezii aduc seninătatea și speranța, prilejuite de sărbătorile creștine: „Licărind o raz-atinge, Geamul ușii de la tindă, De trei glasuri legănată, Se-nfiripă o colindă... Blând zâmbește din icoană Cuviosul Nicolae...” (*Pace*), iar în cele mai multe dintre creațiile sale Goga actualizează învățătura biblică.

Poetul a utilizat numeroase elemente populare, regionale, arhaice și neologi-ce, din literatura și mitul religios, care dau un caracter solemn și o coloratură de-osebită versurilor sale. În vocabular, Goga păstrează înțelesul uzual al cuvintelor și expresiilor, preia și selectează cele mai expresive elemente lexicale, în multe situații, nefiind adeptul unor inovații nefirești în limbă. El a adus nou în poezia noastră spiritul și viziunea biblică, termenii religioși fiind clamații și invocații

liturgice, termeni cu funcție estetică, preluați, cei mai mulți, din practica religioasă, din sfera cinului bisericesc: *arhanghel, agheasmă, altar, apostol, biserică, blestem, bocet, bobotează, catedrală, cădelniță, cântare, colindă, crai, creștinesc, cucernic, cununa, dascăl, demon, duh, evlavie, fecioară, har, icoană, ispită, locaș, măicuță, muceniță*... Acestora li se adaugă o serie de expresii (*a-i fi scris, a-ți face cruce, Dumnezeu să-l ierte, postul mare*...), parabole, invocații, nume proprii din Biblie (*Cana Galileii, Crăciun, Cristos, Isus, Magdalena, Maria, Sânpetru*...); substantivele comune scrise cu majuscule conferă textului un plus de semnificație și afectivitate: „Vine *Amurgul* de pe munte – Prin graiul lui vorbea *Mântuitorul* – Blând zâmbire-ar *Milostivul* – Doarme leneș craiul *Soare*”... Epitetul este figura de stil cea mai frecvent utilizată, sursa lui fiind elementul lexical religios, epitetele religioase dau relief, tensiune și forță imaginilor artistice; prin antepunere și postpunere, epitetele conferă totodată energie și vitalitate, o dimensiune temporală și spațială, iată câteva exemple: *blând, cărunt, cucernic, curios, înfricoșat, înfiorat, înduioșat, fariseu, sfânt, sfințit, milostiv, mândru, păgân, pribeag, precurat, senin, sfios, smerit, tainic, tremurător, vitreg*... Epitetul religios al lui Goga contribuie la intensificarea mesajului, reliefându-i „glasul de aramă”, el se situează imediat după termenii populari, elementul religios creează o atmosferă liturgică, o solemnitate specifică a creației sale lirice.

Tudor Arghezi este un poet al marilor întrebări, al dramelor de conștiință devastatoare, căutătorul Tatălui, el năzuiește la sinteza idealului și realului, la bine, frumos și adevăr. Dialoghează cu Divinitatea, se răzvrătește, este nemulțumit, suferă din cauza absenței unor semne de existență ale Divinității. În *Psalmul XIV*, poetul părăsește registrul obișnuit, reliefând imaginea Mântuitorului, înfățișând drama omenească a singurătății lui Isus, în imagini cosmice: „Am fost să văd pe Domnul de viu bătut pe cruce, Singur în câmp cu corbii și-a cerului rășină... Nu-i nimenea nemernic și singur ca Isus... Am așteptat din ceruri un semn, o-mbărbătare, De vreme ce-nțeleptul a fost trimis cu scop, Să moară printre oameni vândut prin sărutare. Și se făcu-ntunerice și răcoare.” Arghezi rămâne totuși un creștin, drămuind „în zgomot și-n tăcere” biserica sufletului său (*Psalmul XI*), concluzionând la final: „Eu, totuși, slugă veche a domnului rămân” (*Psalm*).

Imaginea Divinității în poezia argheziană este creată prin termeni religioși, ale căror semnificații reliefează momentele de zbucium sufletesc, căutările și întrebările nesfârșite legate de problemele existenței umane. Unii dintre acești termeni denumesc ființe vii care țin de religia creștină, de obiecte și acțiuni specifice ritualului creștin: *altar, acatist, biserică, botez, cădelniță, clopote, cruce, hram, iconostas, Fiul Hristos, Dumnezeu, îngeri, ieromonah, liturghie, magi, mătăanii, paradis, paraclis, pomelnic, post, potir, praznic, prescură, preot, proroc, rugăciune, schit, sinod, sfeștanie, strană, smerenie, stareț, tămâie, templu*... În versurile sale poetul revoluționează limba, sparge tiparele tradiționale, conferind unor

cuvinte un caracter simbolic, semnificații stilistice diverse: *acvilă, albină, azur, beznă, ceață, cer, cântec, lumină, munte, nori, șoim, veac, vultur...* Sunt utilizate de către poet o serie de simboluri cu caracter mistic, religios, mitologic, dar și simboluri ce reflectă stări sufletești diverse ale universului familiar. *Muntele* simbolizează monumentalitatea, dimensiunea cosmică, măreția idealurilor, uneori devine simbolul *poverii morale* a vieții cotidiene: „Când mă găsesc în pisc Primejdia o caut și o isc, Mi-aleg poteca strămtă ca să trec, Ducând în cărcă *muntele* întreg...” (*Psalm*). *Piscul* simbolizează înălțimea, un ideal moral către care tinde poetul: „*Piscul* sfârșește-n punctul unde-ncepe... – Dar ajungând în *piscuri* de râpi, încrucișate...” (*Psalm*). *Cântecul* simbolizează anumite stări morale cu caracter mistic: „Ruga mea e fără cuvinte, Și *cântecul*, Doamne, mi-e fără glas...” (*Psalm*). Într-un *Psalm* face o adevărată confesiune Divinității, autodefinindu-se, într-un lanț de metafore, ce relevă caracteristici ale individualității sale: „Tare sunt singur, Doamne, și pieziș! *Copac pribeag uitat în câmpie*”.

Și pentru **Lucian Blaga**, creator de metafore și simboluri, creștinismul, istoria sacră și mitologia sunt motive de inspirație literară. Putem vorbi despre o poezie religioasă la Blaga începând cu *Poemele luminii* (1919), unde apar motive specific creștine, poezia respiră atmosfera miturilor, lirismul său constă într-o transpunere imaginativă a lumii, a existenței și cunoașterii. Istoria Nașterii Mântuitorului i-a prilejuit poetului creații deosebite (volumul *În marea trecere*), acesta apare în postura de antemergător care vestește nașterea lui Iisus (*Bunavestire*), iar în *Colindă*, scrisă în metru popular, vorbind despre nașterea Mântuitorului, folosește sugestii din tradiția creștină, *textele evanghelice și colindele românești*: „Doarme acolo în poiată, pruncușor fără de tată. Și măicuța, mama lui, se tot plânge boului, c-a născut în Vifleim, n-are scutece de in, n-are apă, n-are fașă, nici opaiț, nici nănașă.” Spiritul și sentimentul religios sunt prezente în poezia lui Blaga, sunt apropiate de sufletul omului, chiar dacă poetul folosește și elemente păgâne: „... din veac în veac-până în fața lui Dumnezeu, duc drumurile tale, vechi și nouă, și nicăieri nimeni nu rătăcește.” (*Tablele legii*) sau: „Focuri ard și e credință. Acest gând cât mai palpită, Schimbă moartea-n biruință: Nu sunt singur, nu sunt singur.” (*Nu sunt singur*).

Creștinismul lui **Vasile Voiculescu** este o componentă a orizontului mitic, scriitorul se detașează de dogmă. În volumul *Poezii* (1916) interpretează motive evanghelice, scrie versuri apropiate de *rugăciune și psalm* sau pasteluri sacralizante. Odată cu volumul *Pârgă* (1921), sentimentul religios se interiorizează, începe să fie exprimat sub forme alegorice sau simbolice, îngerii sunt simple alegorii sau prezențe decorative (*Îngerul Nădejzii, Arhanghelul Durerii*). În poezia *Cei patru brazi*, intimitatea cu natura este proiectată mitic, într-o ritmică și o muzicalitate impecabile se naște o baladă, pe motivul popular al raportului magic dintre destinul uman și cel al bradului: „Când târziu sosi scrisoarea care

a-ntărit, Că cei patru feți departe toți s-au prăpădit, Vestea groaznică un geamăt popii nu i-a smuls: El demult îi îngropase și-i jelea de mult...” Începând cu *Poeme cu îngeri* (1927), poetul dezvăluie disponibilități lirice nebănuite, aspiră la puritate și liniște, la perfecțiune morală și spirituală, el descoperă un mod rafinat și ingenios al monologului dramatic și al ingenuității plastice, în metaforă și în alegorii biblice: *îngerul-durere, îngerul-culegător, îngerul-femeie, îngerul-lumină, îngerul-albină...*

Vasile Voiculescu este un spirit credincios, creștinismul lui poate părea, uneori, îndoielnic, din cauza ironiei și revoltei față de cer, însă degradarea divinului nu înseamnă pierderea credinței și a aspirației spre înalt: „Popoarele nu sunt pământ, Și dragostea nu e țărână, Dar o-ngroparăm într-un mormânt... Prin lut urcăm în cerul sfânt.” (*Comoara*). Capodopera poeziei sale religioase, *Isus din copilărie*, rememorează liric emoțiile poetului, din copilărie, trăite în Săptămâna Patimilor, un spectacol unic la care participa cu tot sufletul: „Toată săptămâna ți-o închinam numai ție Și patimilor tale minunate...”; alternanța dintre durere și bucurie, dintre suferință și nădejde duce la biruința lui Hristos asupra morții: „Vineri te prohodeam apoi de-a bine, Biserica era o slavă de fum și pară, Vădanele boceau toți morții pe afară, Mama mă strângea la piept cu suspine Și muream și noi toți cu tine...”, iar poetul se adresează, în final, direct lui Iisus, cerându-i puterea să învingă toate încercările vieții: „Mângâietorul încununat de spini, Oricâte amărăciuni am înghițit pe cale, Mi-s încă stropii sufletului plini De toată miera amintirii tale.”

Cu **Aron Cotruș** psalmul devine o combinație între *rugăciune și pamflet politic*, poetul se adresează Divinității și strigă cerului durerea unui neam: „Din Carpații de întuneric, ușor ca un fulg, spre Tine, o, Doamne, aș vrea să mă smulg, după ce mi-oi duce, străin printre străini, pentru-ai mei, pân-la capăt, coroana de spini.” (*Psalm*).

Ion Pillat se înscrie în poezia religioasă tradiționalistă; în *Povestea Maicii Domnului* imită naivitatea *legendelor și colindelor* românești, iar în ciclul *Chipuri din Evanghelie* prelucrează unele *pilde și parabole* din Evanghelie. Sentimentul religios este prezent și în poezii care nu sun de inspirație biblică, dar oferă o viziune creștină a existenței. În ciclul *Cartea țăriilor* introspecția și meditația fac front comun cu credința și invocarea Domnului, iar în pastelul *Toamna* elementele naturii alcătuiesc o biserică grandioasă, cu tot ritualul sacru, în vreme ce animalele din pădure, fapte ale lui Dumnezeu, vin aici să se cuminece: „Și nalta mănăstire Cu tâmplă aurită de lumină Adună la icoane fagi senini, Sub ceruri ruginii de patrafire...”

În volumul postum *Poemele nemuririi*, **Vasile Militaru** realizează o culegere de înălțătoare *imnuri divine*, care încearcă o urcare spre cer, înălțare ce nu poate fi niciodată prea târzie: „În fiecare om e Dumnezeu, Cum diamantu-n rocă

este-nchis!...De vrei să-l vezi și tu, o, frate-al meu, Fă-ți sufletul cel negru, paradis...”.

Adrian Maniu nu scrie poezie religioasă pur și simplu, elementul religios are un rol decorativ în versurile sale, el alege din basme și eresuri, ființe ale răului, dar mobilizează și personaje sacre, pe care le pune în situații inedite, de un anticreștinism supărător. Sentimentele de pietate creștină răzbat în câteva dintre poemele sale lirice, precum *Rugăciune*, o aspirație spre înalt, spre înseninarea sufletului, prin recâștigarea credinței: „Înflorește, Doamne, sufletul meu, Cum înfloresc salcâmi și măslinii, Înapoiază-mi credința iar, Cum întorci zborul păsărilor călătoare.” În *Pentru suflet*, poetul se inspiră din contemplarea unei icoane: „Mărire ție, blândă și-nțeleaptă, Cu părul râu de soare mătășos, Cu ochii de senină străvezire, Cum numai cerul primăverii poate fi...”

Și la **Radu Gyr**, sentimentul religios este extrem de rar prezent, poezia lui religioasă este legată de experiența închisorilor, în care și-a petrecut mulți ani din viață. Apelul la Precista, din poezii, ca: *Seară de taină, Printre cimbru și susai...*, se face din considerente stilistice, Maica Domnului se situează pe același plan iconografic cu feții-frumoși și cu babele sfinte: „Pe ramuri moi se frâng arcușuri. Din basm vin feți-frumoși la fântână... Ca seara, când Fecioara, în pridvor, De la arhanghel a primit bunăvestire.” (*Seară de taină*); „În bordei de rozmarin, șade Sfânta Vineri. Ți-o da azimă și vin, și doi vulturi tineri...”

Din poezia *As-noapte, Iisus...*, răzbate ideea comuniunii în suferință cu Iisus și înțelegerea creștină a suferinței, poetul are un vis și o convorbire cu Mântuitorul: „As-noapte, Iisus mi-a intrat în celulă. O, ce trist, ce înalt era Christ! Luna-a intrat după el în celulă Și-l făcea mai înalt și mai trist... Unde ești, Doamne ? – am urlat la zăbrele. Din luncă venea fum de cățui. M-am pipăit, și pe mâinile mele Am găsit urmele cuielor Lui...”

Radu Gyr a creat metafore inegalabile închinat Divinității, omului, virtuților creștine, luminii izbăvitoare de credință.

Poezia lui **Ioan Alexandru** este o întrupare a spiritualității creștine și românești, imaginile create de poet sunt divine, sunt realități românești ale unor simboluri divine. Poetul pășește în sfera poeziei religioase cu volumul din 1973, *Imnele bucuriei*, când devine un imnograf; el se transformă într-un poet al Luminii, pentru că bucuria izvorăște din lumina lui Hristos și depune mărturie despre existența lui Dumnezeu: „Lumină lină, lini lumini Răsar din codri mari de crini, Lumină lină, cuib de ceară Scorburi de miere milenară De dincolo de lumi venind Și niciodată poposind...” (*Lumină lină*).

Poezia închinată Divinității are unele note caracteristice, lexicale, gramaticale, stilistice, pentru a-i configura, în domeniul liricii românești, un statut aparte: include un vocabular specific, cu termeni, expresii, cuvinte din universul religiei și al mitologiei, nume comune și proprii folosite des în biserică, părți

de vorbire flexibile: substantive, adjective și verbe. Limbajul poetic este unul particular, lexicul răspunzând specificității religioase, cu numeroase cuvinte și expresii din teoria și practica de cult, dar și o retorică particulară ce trimite spre divin. Nu lipsesc nici arhaismele și regionalismele, nici construcțiile repetitive, topica propozițiilor, asociațiile de cuvinte, locuțiunile și inversiunile ce construiesc o atmosferă deosebită, o lume aparte. Nu trebuie omise modalitățile aparte de realizare a afirmației sau negației, adresarea la persoana a II-a, utilizarea unor timpuri verbale și a vocativului, a exclamației și interogației. În poezia religioasă nu trebuie uitate figurile de stil, tropii, ce creează efecte emoționale: simbolul, epitetul, comparația, metafora, hiperbola, personificarea, alegoria..., dar nici dialogul și portretul.

Limbajul poetic al creațiilor lirice creștine s-a născut, în egală măsură, din limba veche, din cea populară și din neologisme; termenii vechi au devenit cu adevărat poetici în creațiile pașoptiștilor, mai ales, deși existau și în scrierile anterioare, limba veche fiind înțesată de cuvinte bisericesti care azi posedă valori estetice, datorită sensului lor și, mai ales, prin funcția lor creatoare de atmosferă a acelor vremuri. Sunt prezente și elemente lexicale din vorbirea dialectală, din graiurile teritoriale, ce au dobândit valori poetice deosebite. *Lirica românească de inspirație religioasă* a creat un spațiu estetic de importanță maximă în istoria literaturii noastre și a limbajului poetic românesc, prin profunzimea gândirii poetice, prin varietatea mijloacelor stilistice de o expresivitate aparte și cu o înaltă rezonanță spirituală, constituindu-se într-o dimensiune a specificului național românesc.

BIBLIOGRAFIE

1. BRĂTULESCU, Monica. Colinda românească. București: Editura Minerva, 1981.
2. CRAINIC, Nichifor. Spiritualitatea poeziei românești. București: Editura Muzeului Literaturii Române, 1998.
3. DRAICA, Valerica. Limbă, expresivitate și stil în lirica religioasă românească. Petroșani: Editura Universitas, 2005.
4. DRAICA, Valerica. Imagini ale Divinității în lirica românească. Petroșani: Editura Focus, 2006.
5. HERSENI, Traian. Forme străvechi de cultură poporană românească. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1977.
6. TEODORESCU, G. Dem. Noțiuni despre colindele românești. București: Editura Minerva, 1982.

TEXTUL RELIGIOS: LIMBAJE ȘI SUBLIMBAJE

Adela MANOLII

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Limbajul religios este unul care se deosebește de cel cotidian printr-o serie de caracteristici de natură lingvistică și de natură pragmatic-enunțiativă, diversificându-se în variante și sublimbaje. Acesta este marcat de o puternică intertextualitate, rezervând un loc aparte discursului religios, care presupune anumite acte de limbaj specifice.

Cuvinte-cheie: *limbaj religios, limbaj biblic, limbaj teologic, limbaj liturgic, limbaj de cult, discurs religios, retorica smereniei.*

Abstract: Religious language is one that differs from everyday life through a series of linguistic and pragmatic-enunthical features, diversifying in variants and sublimances. It is marked by a strong intertextuality, reserving a special place for religious discourse, which implies specific language acts.

Keywords: *religious language, bible language, theological language, liturgical language, cult language, religious discourse, rhetoric of humility.*

Limbajul este o formă specială de comunicare între oameni, fără de care nu poate fi concepută nici existența omului ca ființă socială, nici existența societății însăși. Limba reprezintă diverse modalități de exprimare în anumite contexte și/sau domenii, iar aceste variații sunt numite *stiluri* sau *limbaje*. Astfel, s-a identificat un limbaj/stil religios/bisericesc/biblic, individualizat prin trăsături specifice, distinctive. Există multiple opinii ale lingviștilor asupra problemei delimitării acestui limbaj/stil, unele dintre ele fiind contradictorii. Optăm totuși pentru ideea conform căreia textul religios actual constituie o variantă a limbii literare, și nu un stil subsumat literaturii beletristice.

Limbajul religios (specific unui grup profesional-misionar, adică preoților, extinzându-se însă și în afara acestui grup, întrucât implicațiile sociale pe care le presupune religia în relație cu toate categoriile sociale sunt destul de vaste) este unul închis, specializat, supus unor reguli particulare, investigarea acestuia impunându-se ca urmare a schimbărilor rapide produse în societatea românească actuală, a faptului că preotul a devenit protagonist într-un proces de comunicare care se situează alături de comunicarea laică, prin urmare trebuie să se supună aceluiași reguli [2, p. 12]. Unitar și stabil, limbajul religios se diferențiază în funcție de tipul de text. Sunt, desigur, diferențe mari între limbajul predicii și cel liturgic, între limbajul rugăciunii și cel teologic etc.

Limbajul religios are o individualitate clar marcată între varietățile diastratice și diafazice ale unei limbi; cercetările lingvistice și antropologice i-au recu-

noscut specificul, determinat de folosirea în anumite situații de comunicare diferite de cele curente (în primul rând, în adresarea către divinitate) și de activarea unei funcții a limbajului necuprinse în schemele și utilizările curente, menționată totuși de R. Jakobson în formula „funcție magică sau incantatorie” [6, p. 49].

P. Tillich, în *Systematic Theology și Dynamics of Faith*, discută natura simbolică a limbajului religiei. După P. Tillich, credința religioasă (stare a cărei preocupare fundamentală o constituie esența lucrurilor) se poate exprima doar în limbaj simbolic. Simbolul se bazează pe esență, iar simbolul fundamental al preocupărilor noastre esențiale este Dumnezeu. Filosoful consideră că simbolul conține adevăr; orice simbol tinde spre infinitul pe care îl simbolizează, dar și spre finitul prin care simbolizează, fiind deci finit-infinit: (simbolul) constrânge infinitul în entități finite și înalță, și deschide entitățile finite către divin. [9, p. 48]

Pentru M. Eliade, calea de acces către experiența sensului ultim este studiul limbajului spiritual, preferând simbolul ca esență a realității. Prin simbol, conștiința se identifică cu obiectul care trebuie cunoscut. N. Ionescu consideră că limbajul simbolic este un limbaj esențialmente analog sau o realitate esențială, analogă realității pe care o exprimă. M. Eliade consideră că simbolul este un obiect esențial al inteligenței, al cărui sens este acela de a îl integra continuu pe individ într-o ordine care îl transcende. Simbolismul este într-adevăr esențial în interpretarea limbajului religios, iar metafora sporește sensul istorisirilor care reprezintă filosofia spirituală religioasă. [4, p. 159] De fapt, ceea ce filozofii au generalizat prin simbioza viață-rațiune în relație cu limbajul, filologii au particularizat, ținând cont de faptul că limba este obiectivă, spre deosebire de vorbire, care prin numărul imens de variabile, devine subiectivă.

În general, limbajul religios este caracterizat de o inevitabilă oscilație între solemn și accesibil: e un limbaj care, prin natura sa, trebuie să se diferențieze de cel cotidian, păstrând totuși posibilitatea de a fi înțeles. [3, p. 17] Asumându-și o configurare hibridă, ce se alimentează dintr-o mare varietate a textelor religioase, deci din caracterul prolific și infinit al „vorbirii”, limbajul religios românesc, în ipostaza sa ortodoxă, se diversifică în următoarele **variante** sau **sublimbaje**:

- a) **limbajul biblic**, cel mai vechi și conservator (dovadă fiind păstrarea multor fapte de limbă ce au caracterizat etape mai vechi din evoluția limbii române literare), se caracterizează printr-o normă specifică, în raport cu celelalte variante ale limbajului religios, reprezentând o adevărată sursă și „cauză” a celorlalte sublimbaje, nucleul obiectului de referință confirmată și de tradiție în cultura românească [1, p. 20-21]. La nivelul textelor, acestui limbaj îi corespunde, în mod firesc, textul biblic, *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, care rămâne textul fundamental al oricărei culturi ce își asumă o viziune religioasă asupra lumii;

- b) **limbajul teologic** se bazează, în primă instanță, pe cel biblic, se instituie ca variantă independentă a limbajului religios, asumată de teologi, Sfinți Părinți, clerici, adică realizatori de texte teologice menite să explice și să prezinte dogmele religioase. În componența acestui tip de limbaj putem distinge mai multe variante: *limbajul exegetic, dogmatic, de morală* etc. [7, p. 34]
- c) **limbajul liturgic** este componenta limbajului religios asociată cultului divin, liturgica fiind disciplina care se referă la cultul divin în integralitatea sa, nu numai la Sfânta Liturghie. La nivelul textelor, limbajul liturgic corespunde textelor specifice cultului divin, totuși trebuie făcută precizarea că limbajul liturgic cunoaște, în opinia noastră, două variante, și anume *limbajul de cult propriu-zis* și *limbajul tehnic de cult* (limbajul de cult propriu-zis se instituie în limbajul specific rugăciunii, Sfintei Liturghii, Sfintelor Taine și celorlalte slujbe religioase, iar limbajul tehnic de cult conține elemente legate de modul de realizare a cultului divin, fiind aproximativ un meta-limbaj de cult).

Se poate constata că **limbajul de cult**, adică limba de ritual utilizată în timpul oficierei Sfintei Liturghii, a Sfintelor Taine, a altor slujbe, limba rugăciunilor, prezintă o caracteristică fundamentală, aceea că este o variantă orală, bazată pe texte ce trebuie reproduse, în repetarea cărora creativitatea nu este permisă. Limbajul de cult ortodox este un caz de diacronie în starea actuală a limbii române. Acest limbaj nu mai poate fi raportat la limba română actuală, ci funcționează ca o variantă paralelă.

- *limbajul organizatoric bisericesc* – acest limbaj nu trimite, în mod direct, la cultul divin, ci la dimensiunea organizatorică și administrativă a bisericii ca instituție (nu a bisericii în calitate de cult). Acest limbaj corespunde unei variante administrative și juridice bisericești, incluzând și limbajul monahal, de care nu poate fi separat în totalitate (la conducerea bisericii aflându-se monahii). La nivel textual, limbajul organizatoric bisericesc se raportează la textele referitoare la statutul și organizarea bisericii și la cărțile de drept bisericesc;
- *limbajul omiletic* – aferent prediciei și/sau omiliei, conține o normă care subsumează, în general, particularități ale celorlalte sublimbaje ale limbajului religios, dar care prezintă și aspecte independente de acestea, deoarece este un limbaj hibrid, constituit din pasaje din Sfânta Evanghelie, citate din Sfinții Părinți, rugăciuni propriu-zise etc., explicații și precizări ale clericilor, duminica, în cadrul Sfintei Liturghii, sau la alte sărbători religioase. Limbajul omiletic restituie, într-o retorică specială propovăduirea originară a Cuvântului lui Dumnezeu, „rezolvând” astfel una dintre problemele hermeneutice ale religiei creștine [7, p. 35]; este mai liber

decât celelalte variante, permițând o evidentă personalizare a mesajului [1, p. 20];

- *limbajul catehetic* reprezintă o variantă specifică, identificabilă cu un limbaj de tip didactic, al cărei obiect este religia creștină (*catehetica* – disciplina care se referă la problemele corelare predării dogmelor unei religii);
- *limbajul istoric bisericesc* este o variantă a limbajului religios care prezintă caracteristicile generale ale limbajului istoric; are drept obiectiv expunerea și descrierea datelor esențiale din istoria bisericii ca instituție;
- *limbajul muzical bisericesc* – o variantă mai puțin evidentă a limbajului religios, dar, credem noi, care nu se poate contesta, individualizându-se printr-o bogată terminologie. Acest limbaj se manifestă în textele de teorie a muzicii bisericești sau în textele atașate partiturilor de muzică bisericească. [5, p. 54]

Așadar, există o diversitate de limbaje-variante, independente și bine definite, dar relaționate unui limbaj religios unic. Pentru a putea fi definit, limbajul religios ortodox, care se caracterizează prin coerență și diversitate, în același timp, trebuie supus unei investigații lingvistice profunde și de mari proporții.

Textul religios diferă de textele laice contemporane printr-o serie de caracteristici de natură lingvistică și de natură pragmatic-enunțiativă [1, p. 21]:

- a) în plan lingvistic, este vorba despre următoarele particularități: *ortografice, lexicale, morfologice, sintactice, de topică* (aspectele lingvistice, prezente exclusiv în scrisul religios sau cu o frecvență diferită de cea întâlnită în scrierile laice, individualizează limbajul bisericesc în cadrul limbii române contemporane);
- b) în plan pragmatic-enunțiativ, limbajul religios se individualizează prin raportul dintre factorii constitutivi ai actului de comunicare, care se diferențiază de cel prezent în comunicarea laică, prin următoarele aspecte:
 - dualitatea emițătorului, întrucât există un emițător primar – divinitatea și un emițător secundar – omul, care se transpune în intermediar al comunicării între Dumnezeu și om;
 - referentul este unic: lumea transcendentă preexistentă, creată și redată prin limbaj, al cărui paradox este acela că, deși este prin definiție ordonat către referenți invizibili, se prezintă ca un limbaj descriptiv, încercând să caracterizeze, să facă cunoscută o realitate cunoscută individual, care are modul ei propriu de obiectivare, dar cu un referent unic: Dumnezeu;
 - destinatarul este omul sau, în imnurile religioase, divinitatea însăși;
 - mesajul nu este construit în funcție de receptor;
 - codul este caracterizat de conservatorism, refractar inovației. [1, p. 23]

Așadar, limbajul religios este un diasistem cu mai multe variante sau stiluri subordonate, specializate în funcție de domeniul de utilizare și de finalitate și aparținând, ca și în cazul limbajului laic, stilurilor funcționale: științific (Liturghierul, Catehismul), juridico-administrativ (Drept bisericesc, Canoanele Bisericii, Pravilele), beletristic (psalmii, Viețile sfinților), publicistic (presa religioasă) [1, p. 21].

Limbajul religios rezervă un loc aparte **discursului religios**, care presupune anumite acte de limbaj specifice (de exemplu, *binecuvântarea*) și are practici discursive proprii. E un limbaj marcat de o puternică intertextualitate; în creștinism, trimiterile la textul biblic, la Sfinții Părinți ai Bisericii sunt permanente, implicând modalități specifice de citare și parafrază. **Discursul eului**, adică al orantului, este constituit din câteva imagini litotice ale disprețuirii de sine, circumscrise unei **retorici a smereniei**, susținută de aspecte ca:

a) recurența unor structuri lexicale din sfera semantică a *smereniei*: „...și cu *umilință* alerg la bunătatea Ta...” (Rugăciune înainte de începerea lucrului); „... primește *umilita* mea rugăciune ca o tămâie...” (Rugăciunea de sâmbătă); „...pleacă-Te și acum spre *smerenia* mea...” (Rugăciunea a doua, a Sfântului Ioan Gură de Aur); „...cu inima curată, cu gândul *înfricoșat* și cu sufletul *smerit* să mă împărtășesc...” (Rugăciunea a șaptea, a Sfântului Simeon Noul Teologul); „...așa cum m-ai iertat și pe mine, *robul* Tău...” (Rugăciune pentru vrăjmași); „...m-ai învrednicit pe mine, *păcătosul* și *nevrednicul* robul tău...” (Rugăciunile dimineții); „...așa mă primește și pe mine, *desfrânatul* și *spurcatul*...” (Rânduiala Sfintei Împărtășanii, rugăciunea a șaptea) etc.

b) structuri lexicale devalorizante:

Un termen deseori utilizat pentru disprețuirea de sine este adjectivul *ticălos*: „*ticălosul* robul tău”; (Rugăciunile dimineții, către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu); „nu trece cu vederea suspinul ce aduc din *ticăloasa* mea inimă și ascultă strigarea mea”; (Rugăciune către Sf. Mc. Varvara); „*ticălosul* meu așternut” (Rugăciunea Sfântului Macarie cel Mare); „*ticălosul* meu suflet (Rugăciunea Sfântului Ioan Damaschin). Se atestă însă și alte lexeme cu valoare depreciativă: *nevrednic*, *păcătos*, *leneș*, *pătimaș*, *desfrânat*: „*nevrednicului* robului Tău” (Rugăciunea întâi, a Sfântului Antioh, către Domnul nostru Iisus Hristos); „Pentru aceasta și eu, deși sunt *nevrednic* cerului și pământului și aces-tei vieți...” (Rugăciunile Sfintei Împărtășanii, a șaptea, a Sfântului Simeon Noul Teolog); „*păcătosul* robul Tău” (Rugăciunile serii, a treia, către Sfântul Duh); „*leneșul* robul Tău” (Rugăciunea a treia, către Sfântul Duh); „*pătimașul* meu suflet” (Rugăciunea a șasea, către Sfânta Născătoare de Dumnezeu); „Iisuse, scoate-mă pe mine, *desfrânatul*” (Acatistul Mântuitorului).

Există numeroase contexte în care mai mulți termeni depreciativi sunt uniți prin coordonare copulativă: „*păcătosul și necuratul și ticălosul*” (Rugăciunea a treia, către Sfântul Duh); „așa binevoiește a intra în casa *smeritului, leprosului și păcătosului* meu suflet” (Rugăciunea a doua, a Sfântului Ioan Gură de Aur) ș.a.

De menționat sunt și coordonările copulative între doi termeni sinonimi, generatoare de tautologii, cu funcție intensificatoare: „cel *păcătos și întinat*” (Rugăciune de cerere către Preasfânta de Dumnezeu Născătoare); „*întinata și necurata* ei gură” (Rugăciunea a doua, a Sfântului Ioan Gură de Aur) ș.a. În același sens, sunt relevante și construcțiile care implică subordonarea: „desfrânata cea păcătoasă” (Rugăciunea a doua, a Sfântului Ioan Gură de Aur); „Cine mă va ridica pe mine, cel ce am căzut întru atâtea păcate rele?” (Rugăciunea a patra, a Sfântului Simeon Metafrastul) ș.a.

Structurile intensificatoare, în ultimă instanță superlative, atât în plan pozitiv, cât și în plan negativ, se concretizează și în formulări familiare de o remarcabilă forță ilocuționară: „să cântăm cântare îngerească: Sfinte, Sfinte, Sfinte, *întreit Sfinte*, Doamne, miluiește-ne și ne mântuiește pe noi. Amin.” (Pavecernița mare); „nu înceta a-i apăra prin sfințele tale mijlociri către Dumnezeu, Mina cel *de trei ori fericit*, slavă a purtătorilor de biruință” (Paraclisul Sfântului Mucenic Mina); „împotrivindu-te eresului lui Arie, cel *de trei ori blestemat*” (Acatistul Sfântului Ierarh Nicolae); „cel *de trei ori ticălos*” (Rugăciunea a șaptea, a Sfântului Simeon Noul Teolog) etc.

Enumerarea epitetelor descalificatoare în structuri ritmice se convertește într-un adevărat ritual de spovedanie: „Din *buze spurcate*, din *inimă pângărită*, din *limbă necurată*, din *suflet spurcat*, primește-mi rugăciunea Hristoase al meu” (Rugăciunea a șasea, a Sfântului Simeon Noul Teolog).

c) structuri verbale negative:

„Doamne, Dumnezeul meu, știu că *nu sunt vrednic, nici în stare* ca să intri sub acoperământul casei sufletului meu...” (Rugăciunea a doua, a Sfântului Ioan Gură de Aur); „*neputându-mi da seama*; precum se cuvine, de Trupul și Sângele Tău, Hristoase...” (Rugăciunea a șasea, a Sfântului Vasile cel Mare);

„*Nu sunt vrednic*, Stăpâne Doamne, să intri sub acoperământul sufletului meu...” (Rugăciunea a noua, a Sfântului Ioan Gură de Aur);

„și de gândurile cele rele *nu mă depărtez*” (Rugăciunea a unsprezecea, a Sfântului Ioan Damaschin) ș.a.

d) comportamentul euristic:

Interogațiile retorice înglobează în sine, de cele mai multe ori, o serie de structuri lexicale devalorizante, constituind în textul sacru un mijloc remarcabil de autodezvăluire, adică de spovedanie a subiectului rugător: „Sau cum voi putea să-mi cer iertare pentru faptele mele cele amare, rele și viclene, în care cad în toate zilele și nopțile și în tot ceasul?” (Rugăciunea a noua, către îngerul păzitor);

„Căci ce rău n-am săvârșit? Ce păcat n-am făcut? Ce rău nu mi-am închipuit în sufletul meu?” (Rugăciunea a patra, a Sfântului Simeon Metafrastul); „Căci, cu ce fel de păcate nu m-am stricat?” De care rele n-am fost prins? (Rugăciunile înaintea Sfintei Împărtășanii) ș.a.

e) dialogul în dialog:

Apelul orantului la un intermediar către Dumnezeu reliefează de asemenea atitudinea smerită a acestuia, pentru care invocarea directă a divinității ar constitui expresia unui act prea mare de îndrăzneală: „Și ca să-mi dai acest dar, Stăpâne, *pun mijlocitor pe Înaintemergătorul Ioan*, către care zic”: „O, învățătorule al căinței și mărite Proorocule, [...], rogu-te, ajută-mi cu mijlocirea ta...” (Rugăciunea de marți); „La acesta *pun mijlocitori pe Sfinții Tăi îngeri*, către care zic: O, cerești slujitori și slugi ale lui Dumnezeu!...” (Rugăciunea de luni); „Doamne, *pentru rugăciunile Cuvioasei Maicii noastre Parascheva*, dăruiește-ne nouă sănătate și viață ferită de toată răutatea și ne întărește cu Duhul Tău cel Sfânt...” (Rugăciune către Cuvioasa Parascheva de la Iași); „*Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri*, Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-ne pe noi. Amin!” (Rugăciunile începătoare) etc.

Invocația, ca element de bază component al acesteia, s-a particularizat, adecvându-se structural și funcțional la statutul semantico-lexical și, în egală măsură, pragmatic al rugăciunii creștine. Astfel, *invocatio Dei* nu degenerează niciodată într-un simplu clișeu retoric pentru captarea atenției publicului, ci, în ciuda formalizării sale, servește în mod fundamental funcției liturgico-ritualice: textul religios, devenit discurs prin asumarea sa de către un subiect rugător, instituie comunicarea-comuniune între două spații distincte ontologic, în aparență ireconciliabile. [8, p. 308]

Tehnicile discursive la care apelează rugătorul (intensificarea elogiativă, politețea pozitivă, valorizarea prin calomniere etc.) se explică pornind de la premisa unui *deus otiosus*, care trebuie adus în realitatea orantului; cerându-se a fi sensibilizat și concretizat în același timp.

Formula sintetizatoare a credinței ortodoxe, „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”, urmată de „Amin” are, din viziune creștină, capacitatea de a funda realitatea, în cazul de față de a face posibil dialogul între om și metafizic.

Așadar, experiența religioasă se află în strânsă legătură cu limbajul; atât limbajul, cât și religia sunt elemente cruciale în definirea identității individuale, relația strânsă dintre acestea caracterizând întreaga istorie a culturii.

BIBLIOGRAFIE

1. BĂRBULEANU, A. Limbajul religios românesc actual. Craiova: Editura Universitaria, 2013

2. CHIVU, Gh. Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual. București: Editura Academiei Române, 1997.
3. CHIVU, Gh. O variantă ignorată a românei literare moderne – limbajul bisericesc. În: *Limba română*, XLIV, nr. 9-12, 1995.
4. ELIADE, M. Istoria credințelor și ideilor religioase. Vol. II: De la Gautama Buddha până la triumful creștinismului. București: Polirom, 2013.
5. IACOB, N. Limbajul biblic românesc (1640-1800), vol. I-II. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2001.
6. JAKOBSON, R. Essais de linguistique générale. Paris: Editions de Minuit, 1963.
7. OBROCEA, N. Noi considerații privind limbajul religios românesc. În: *Revista „Diacronia”*, Timișoara, 2009.
8. TELEOACĂ, D. Retorica invocației în rugăciunea creștină – conferință Academia Română, 25 decembrie 2012.
9. TILLICH, P. Systematic Theology in John H. Hick, New. Delhi: Editured Philosophy of Religion, Prentice Hall, 1993.

„ARS BENE DICENDI” ÎN SLUJBA CUVÂNTULUI. ÎNCERCARE DE ANALIZĂ ASUPRA CELOR „OPT CATEHEZE BAPTISMALE” ALE SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR

Nicoleta PENEL (URSUȚU)

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Rezumat: Așezat în hierofanicul topos al întâlnirii cu Creatorul, dincolo de revolta febrilității sale gnoseologice edenice adumbrată de căderea protopărinților, omul mai poate să se regăsească doar într-o relație dialogică, pentru că Dumnezeu îl cheamă la Sine prin cuvânt pe omul credincios (אמן[ne’eman], forma Nifal a verbului aramaic אמן[‘aman] – a crede [6, 70], pentru că de la „Adamul edenic” [19, 25] „existența lui Dumnezeu este acceptată ca adevărată, datorită unui act de credință în Cuvântul Său.”[14, 11] Puțini însă au știut să facă acest dar, cuvântul, să devină lucrător în sufletele credincioșilor, să-i deslușească și să-i împărtășească încărcătura sacră, așa cum a făcut-o în opera sa Sfântul Ioan Gură de Aur (354–407). Personalitate excepțională a celui de-al patrulea veac al erei creștine – care, deși denumit „de aur”, purta în sine tensiunile acerbei confruntări dintre Parnasul elin și Taborul creștin, pentru Sf. Părinte confruntarea desfășurându-se în arena ethosului creștin unde se întâlneau față în față: cultura, civilizația și credința.

Cuvinte cheie: *retorică, cateheze, catehumenat, Botez, credință*

Abstract: Seated in the topos hierophant of the encounter with the Creator, beyond the rebellion of his edenic gnoseological feverishness, admired by the fall of the proto-parinthians, man can only find himself in a dialogical relationship, because God calls Himself by the word of the faithful man (Illegible writing) – to believe [6, 70], because “from the Edenic Adam” [19, 25] because of an act of faith in His Word. [14, 11] Few people, however, knew how to make this gift, the word, to become a worker in the souls of the faithful, to understand and to share the sacred charge, so as he did in his work Saint John Chrysostom (354–407). An exceptional personality of the fourth century of the Christian period – which, although called “golden”, carried the tension of the honey confrontations between the elin Parnassus and the Christian Tabor, for the Holy Father the confrontation took place in the arena of the Christian ethos where they met face to face: culture, civilization and faith.

A. Contextul istorico-ecclesial al apariției operei

Încă din timpul celor doisprezece ani de preoție petrecuți în Antiohia, între anii 386–398, Sfântul Ioan – supranumit, pentru deosebitul talent oratoric, Ioan Gură de Aur (Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος) – a desfășurat o prodigioasă activitate misionară, socială și liturgică, luptând pentru combaterea ereziei anomeilor și împotriva atitudinii iudeo-creștinilor reticenți față de Botez. Stăruind îndeosebi pentru formarea morală a credincioșilor săi, Sfântul Părinte avea să pună în lucrare „*ars bene dicendi*”, arta din care în perioada clasică – după sublinierea lui

Tacitus [25, 59] și Quintilian [23, 180-191] – se naște darul „elocinței”, talentul oratorului desăvârșit (numit *magister dicendi*) de a convinge „printr-o excelență pregătire culturală, prin excelență filosofică.”

Sfântul Ioan Gură de Aur a rămas nu numai o culme a înțelepciunii, o pagină inconfundabilă în literatura universală, ci a creat o operă inconfundabilă nu atât din ambiții intelectuale, cât din nevoia suprafirească a mărturisirii. Este în sine un act de cultură și credință venită din suflul autentic al vieții și de aceea, paradoxal, deși recunoscută ca apogeu al retoricii, opera sa nu a căutat cu orice preț elocvența ci sugestia, nu concretețea ci imponderabilitatea, ambele generate de aleasa ei încărcătură duhovnicească. Deci nu se datora totul doar apogeuului atins de ierarhul constantinopolitan în „*ars bene dicendi*”, pentru că și personalitatea, exemplul propriei vieți și aleasa lui credință sunt cele care au convins pe mulți să stăruiască în dobândirea Botezului. Or, în Biserica acelor veacuri, primirea acestei Taine presupunea o selecție riguroasă și o pregătire care necesita, pe de o parte, certitudinea unei vieți social-morale desăvârșite, iar pe de altă parte, însușirea profundă a învățaturii de credință, ca finalitate a unei îndelungate perioade de catehizare. Acestei misiuni educative Sfântul Ioan i-a dedicat întreaga viață, nelipsind nici din „arena apologeților, polemiștilor creștini și păgâni” [10, 16], după cum mărturisea în Cateheza a treia: „Om fiind, trebuie să mă bat cu demonii! Trup având, mă lupt cu puterile netrupești! De aceea mi-a făcut Dumnezeu o platoșă nu din fier, ci din dreptate. De aceea mi-a gătit un scut nu din aramă, ci al credinței. Am și sabie ascuțită, cuvântul Duhului.” [5, 21]

Istoriografic, foarte importante sunt locul și timpul rostirii *Catehezelor baptismale*, pentru care patrologii au avansat mai multe repere cronologice. De exemplu, se consideră că marele ierarh le-a rostit în epoca sa constantinopolitană, deci în perioada 398–400 sau 402–403; în edițiile Tillemont și Montfaucon s-a ajuns la concluzia că Omiliile au fost rostite în anul 395, în Antiohia. Gerhard Rauschen le plasează în anul 388, dată acceptată de Otto Bardenhewer și Christian Baur, dar, în colecția *Sources Chrétienne* bazată pe surse apropiate momentului, arată că „din capitală, în anul 401, cu siguranță Sfântul Ioan era absent în timpul sărbătorilor pascale, catehumenii regretând că nu pot primi Botezul din mâna Episcopului lor.” La fel, în anul 404, Episcopul Ioan lipsea din mijlocul credincioșilor diocezei sale, fiind consemnat silit în Palatul imperial, pentru criticile aduse familiei imperiale. Mai mult, ceremoniile pascale au fost marcate de tulburări sângeroase, pe care cronică lui Palladius le face cunoscute în detaliu. [22, XLVII, 5] Omiliile nu pot fi plasate decât între anii 398-400 sau 402-403, luând în considerare și mulțumirile pe care Sfântul Părinte le adresează, în Cateheza a opta, antiohienilor veniți de departe să-l asculte. Critica este favorabilă acestei ipoteze, fondată pe argumente lingvistice și stilistice extrase din *Omilia I la Faptele Apostolilor*, datată în aceeași perioadă. În ea, Sfântul Ioan se adresează

retorilor păgâni: „Dacă filosofia voastră are ceva putere, ce înseamnă, spuneți-ne nouă, acestei mulțimi de neinițiați?” [22, LX, 23-24] Termenul folosit aici pentru a persiflaelitismul ritualului esoteric gnostic este ἀμύητο – „neinițiați” cu rădăcina în verbul μύω – tradus „a deschide gura sau ochii”, care nominaliza „inițierea în misterii.” [18, 887] Sfântul Părinte arăta astfel, prin intermediul „argumentului quiddității”, faptul că „desăvârșirea” individuală ca ideal gnostic [8, 508], prin necroza alterității, le face străină tocmai mântuirea, adică sensul real al vieții. Căutând calea contopirii metafizice cu acel μυστήριον, în care „gnosticii au căutat splendorile și spaimile cerului pentru a găsi un răspuns propriei dualități” [16, 16], în care imanentul și transcendentul interferau. Spre deosebire de inițiații în gnoză [26, 23-29], categoriile de oameni cărora Sfântul Ioan Hrisostom le dăruia în Biserică învățătura necesară erau împărțite astfel: πιστοί (fideli), χριστιανοί (creștini), μεμυμένοι (inițiați) și categoria simplilor κατηχούμενοι (catehumeni), fiecare după măsura înduhovnicirii.

B. Descoperirea, structura și conținutul operei hrisostomice

Descoperirea manuscrisului *Catehezelor baptismale* se datorează lui Antoine Wenger, care, după câțiva ani de cercetări la Muntele Athos, în septembrie 1955, însoțit de R.P. Darouzès, începea studierea bibliotecii de la Mănăstirea Stavronikita. În ziua de 5 octombrie au descoperit un manuscris numerotat Codex 6, conținând *in folio* 453 de pagini cu scrierile Sfântului Ioan Hrisostom. Acest manuscris cuprinde: de la fila 1-51, catehezele de la 1-8, filele 52-146, catehezele de la 9 la 23 și ultima parte, în filele 146-339, catehezele 24 până la 41, restul până la 453 fiind deteriorate. Manuscrisul din secolul XI descoperit la Stavronikita, este valoros pentru că acoperă lacunele a trei dintre cele 11 Omilii ale Ediției Montfaucon din 1738. Autenticitatea lor este incontestabilă, ele completând moștenirea lăsată umanității de Sfântul Ioan Hrisostom. Cele opt *Cateheze baptismale*, au fost tâlcuite în limba română de Pr. Marcel Hancheș după *Sources Chretiennes*.

În ceea ce privește arhitectonica operei, de cea mai mare întindere este prima cateheză, intitulată *Către cei care urmează a filuminați* (filele 1-11). Cateheza se adresează catehumenilor care se botezau în număr foarte mare (din informațiile oferite de Palladius [22, XLVII, 33-34] aflăm că „la Constantinopol, pe la 404, se botezau de Paști circa 3000 de catehumeni.” (Cf. nota ed. fr.) Sfântul Ioan, cu dulceața neasemuită a metaforei, pornind de la Epistola a doua către Corinteni 11,2: „*V-am logodit pe voi unui singur bărbat, ca să vă înfățișez lui Hristos fecioară neprihănită*”, considera Botezul sinonim cu Taina Nunții, motiv pentru care rostea: „Clipa de față este a bucuriei și veseliei duhovnicești, căci iată ne stau înaintea doritele zile ale nunților duhovnicești.” [5, 21] Dar acest pas devenea posibil doar după lepădarea de idolatrie, „căci ce este mai dezgustător pentru suflet că, lepădând cinstea proprie și uitând de bunul său neam de sus, să slujească

pietrelor și lemnelor și celor necuvântătoare... căci de aici pleava și toate îndeletnicirile rușinoase de care se bucura diavoli.” [5, 23] Alegerea fiecăruia însă „ține de liberul arbitru și nu de fire” [5, 25], ci de „voința integrală” (aici Sfântul Ioan folosește forma adjectivală ὅλος („*totul, întreg*”) și nu κλῆρος („*partea*”)), voința fiind cea care determină alegerea, iar omul comparat cu o fecioară care se mută de bună voie din casa părintească în cea a mirelui. Condițiile sunt ferme: recunoașterea și mărturisirea Sfintei Treimi, rigoarea dogmatică și înțelegerea semnificației „darului de iubire care ne predispune la lepădarea relilor spre lucrarea faptelor bune” [5, 33], prin „disprețuirea celor din veacul acesta” [5, 38]. Aici trebuie evidențiată o nuanță stilistică: termenul folosit – *υπεροψια*, formulat cu Acuzativul adăugat prepoziției *ὕπερ*, se traduce „*a privi peste, pe deasupra*” și descrie o atitudine care exprima nu disprețul, ci raportarea conștientă a păcatelor lumii la cele veșnice. Cateheza mai cuprinde sfaturi pentru femei, cărora Sfântul Părinte le recomandă cultivarea frumuseții lăuntrice și nu a celei exterioare, „măcar când vin la Biserică să nu faci aceasta.” [5, 39] Concluzia Sfântului Ioan Hrisostom subliniază locul conferit prin calitatea de creștin, poziționând calitatea celor „care Îl îmbracă pe Însuși Hristos” [5, 42] deasupra demnitarilor purtători de însemne regale, stăpânii vremelnici a celor pământești.

Cateheza a doua continuă, într-o formula parenetică, „lămurirea clară a celor săvârșite în chip simbolic și închipuite în dumnezeiescul Botez”. Prin dobândirea calității de creștin „sunteți deja înaintea ușilor împărătești, de aceea arătați multă noblețe în cererile voastre: nimic lumesc, nimic omenesc.” [5, 56] Doar astfel, drumul spre îndumnezeire devine o scară a cărei primă treaptă este Botezul. În *Cateheza a treia*, rostită *Către neofii*, Sf. Ioan folosește comparații de mare forță, pe care cu aproape trei secole în urmă (170), Meliton, Episcopul Sardelor în lucrarea *Ἡ κλεις – Cheia*. (Eusebiu, 1987: IV, 26,1-13, 175-177) le-a denumit *tropi biblici* (*trop* = termen dat figurilor retorice în care cuvintele capătă sensuri figurate, la care se adaugă și explicarea lor), opțiunea spre Botez identificându-L pe Hristos cu Soarele care acoperă strălucirea stelelor. Argumentul este de la Mt. 13.43: „*Drepții vor străluci precum soarele în Împărăția lui Dumnezeu*”, pentru că prin Botez, harismele Sf. Duh adaugă pe lângă iertarea păcatelor: „sfințenia, dreptatea, moștenirea, înfrățirea.” [5, 59] Acesta este motivul pentru care sunt botezați copiii, deși nu au păcate. Marele orator continuă argumentația printr-o incursiune în istoria poporului evreu, pentru a permite o înțelegere corectă a simbolisticii sângelui și apei, trecând ideatic de la plăgile Egiptului, prin Jertfa Mântuitorului pe Golgota, la Sfânta Euharistie. Sfântul Ioan arăta că Biserica „a ieșit din apă și din sânge... adică prin Botez și Împărtașanie” aspect care fixează locul creștinului în orizontul mântuirii: „Pe aceia după ieșirea din Egipt i-a așteptat pustiul, pe tine cerul. Aceia l-au avut... pe Moise, noi avem un alt Moise – pe Dumnezeu mergând înaintea noastră.” [5, 67] Dacă în *Cateheza a treia* Sf. Ioan

afirma că somnul lui Adam prefigura tipologic moartea lui Hristos, în *Cateheza a patra* aprofundează simbolismul prin tâlcuirea versetului de la 2 Cor. 5,17: „*dacă cineva e în Hristos este zidire nouă. Cele vechi au trecut, iată toate sunt noi.*” Explicația asupra funcției expiatoare a Botezului este însoțită de necesitatea unei epectaze a vieții creștinilor, care, „*lepădând povara păcatelor și îmbrăcând haina împărătească, se iau la întrecere cu însași strălucirea cerului...*”, pentru că ele „*și ziua și noaptea strălucesc la fel, căci sunt stele duhovnicești.*” [5, 69] Astfel, creștinii înțeleg că „*averile pământești sunt povară cerească, iar comorile din cer sunt: faptele creștinești, milostenia, credința, nădejdea, iubirea jertfelnică.*” [21, 39] Și aceasta deoarece, spune Sf. Ioan, „*noi am ales o viațuire nouă și se cuvine să urmăm acestei viațuiri cu fapta, ca să nu devenim nevrednici de ea.*” [5, 77]

Cateheza a cincea continuă creionarea modelului creștin de viață. Centrându-l pe o resemnificare a Postului, Sfântul Ioan Gură de Aur așează pentru comparație, ca într-o oglindă, nu numai viciile (beția, idolatria, desfrânarea), ci, anticipând behaviorismul americanului Abraham H. Maslow [30, 304], oferă și explicații de o înaltă factură psihologică asupra mecanismelor care le declanșează: mânia, slava deșartă și ieșirea din minți. Astfel, Sf. Părinte accentuează necesitatea a ceea ce modernitatea avea să definească în sens psihologic prin termenul self-control: „*Adesea, dând la iveală tainele minților, nu-și dau seama, și astfel pierd toată strânsură minții lor, devenind totodată pustii și goi de toată evlavia și priceperea.*” [5, 85] *Cateheza a șasea*, către cei care pleacă de la slujbă și se duc la hipodrom și la spectacole, arată că orice lucrare a omului se răsfrânge asupra întregii Creații, de aceea responsabilitatea noastră în fața lui Dumnezeu este imensă. Iar Sf. Părinte face din nou apel la Scripturi, la Epistola 1 Cor.10,31: „*fie de mâncăți, fie de beți, fie altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să faceți*”, prin care accentuează valorizarea întregii vieții ca timp al mântuirii: „*Nu risipi timpul în adunări nefolositoare și vătămătoare, ci abateți drumul către casa lui Dumnezeu, ca și trupul și sufletul să primească mult folos.*” [5, 99] Subliniind necesitatea intensificării activismului pe plan social, Sfântul Ioan arăta că numai așa „*fianța umană își dezvăluie aptitudinea de a deveni receptor al vieții divine*”, pentru că doar îndumnezeirea determină „*abisul uman să se articuleze cu abisul divin.*” [24, 97] Penultima Cateheză, *a șaptea*, se referă la „*faptul că moaștele Sfinților sunt de mare folos pentru noi... ca mare bine este rugăciune și milostenia*”, astfel Sf. Ioan dorind să sublinieze că experiența lucrurilor duhovnicești ne poate transforma lăuntric. De altfel, aici se impune necesitatea și importanța dispoziției lăuntrice cu care ne raportăm la cele sfinte, deșertăciunea acestei lumi fiind pusă în balanță cu roadele suprafirești ale rugăciunii: „*Și ca să înveți cât de mare bunătate fiind rugăciunea, ia gândește-mi-te la cei ce se agită pentru lucrurile vieții de acum și care nu se deosebesc cu nimic de niște umbre*” [5, 115]. Aplecându-se asu-

pra întrebării cu privire la adevăratul sens al vieții, Sf. Părinte oferă exemplul Sfințelor moaște, cărora le datorăm aleasă cinstire și care constituie răspunsul cel mai elocvent: „Acești Sfinți mucenici – deoarece au cugetat cele de sus și au disprețuit cele de pe Pământ și le-au căutat pe acelea – au avut parte și de acelea și se bucură în fiecare zi și de cinstea de aici, chiar dacă nu au nevoie de aceasta, o dată ce au disprețuit-o.” [5, 111] *Cea de a opta Cateheză*, ultima din cuprinsul acestui manuscris athonit, este structurată retoric după modelul Epistolelor Pauline, despre care știm că respectau deviza fundamentală a retoricii: *docere, placere, movere* (*a învăța, a plăcea, a mișca* – a determina la acțiune). [27,116] În mare, Epistola greco-romană generică avea trei părți majore: (1) formula de deschidere *præscriptio*, care conținea numele autorului (*superscriptio*) și al destinatarului (*adscriptio*), urmate de o salutare scurtă (*salutatio*); apoi (2) mesajul propriu-zis al scrisorii, care adesea era expus în conformitate cu regulile retoricii, și (3) încheierea (*postscriptum*) cu salutări finale, de despărțire (*vale, erroso* – adio). În multe scrisori antice apare și o a patra parte, mulțumirea finală (*eucharisto*), în care se aduceau rugăciuni de mulțumire Divinității (doxologia). Partea centrală, mesajul propriu-zis, conținea următoarele subdiviziuni retorice: (2.1) o introducere, *exordium*, care capta atenția auditoriului, prezentând sau apărând caracterul autorului (un argument de tip *ethos*); uneori este numită și *proemium* – prezentarea principalelor idei din argument. (2.2) *narratio*, descrierea pe scurt a situației pe care se sprijină pledoaria, afirmarea temei. Pavel includea adesea elemente biografice, un istoric condensat al Bisericii destinatare sau al misiunii, descrierea trăirilor semnificative – deci un argument de tip *pathos*. În continuare urmau : (2.3) *propositio*, partea de afirmare a temei de bază care va fi expusă în epistolă (cunoscută și drept *partitio* – afirmarea principalelor direcții ale temei), (2.4) *probatio* (desfășurarea argumentului ; ea include elemente de tip *ethos, pathos* și *logos* (demonstrații logice), de tip *confirmatio* – aduse în sprijinul temei și de tip *refutatio* – (cu argumente de respingere a pozițiilor adverse), (2.5) *peroratio* (concluzia), (2.6) *exhortatio* (sfaturi, îndemnuri, care puteau apare și în alte părți ale scrisorii, ca *parænesis*). Epistolele au în general două părți : una doctrinară și una practică. Uneori, corpul principal al epistolei se diviza în trei părți: o parte conciliatorie (recunoaștere a meritelor și realizărilor destinatarului), o parte de învățătură (doctrinară) și o parte de îndemnuri (pareneză). În acest caz, pe lângă urările de bun venit și laudele pentru cei veniți de departe, din împrejurimile Antiohiei, amănunt care a ajutat la stabilirea locului rostirii acestor cateheze, în formula de încheiere, respectând regulile oratoriei, Sf. Ioan extrage și expune chintesența întregii cuvântări, dar are grijă să așeze în miezul acesteia o rugămintă care străbate veacurile: „Și mai ales voi, cei nou îmbrăcați în Hristos, care ați primit coborârea Duhului, vă rog, în fiecare zi cercetați cu atenție strălucirea hainei

voastre, ca să nu primească nicidecum vreo pată sau zbârcitură: nici prin vorbe nepotrivite, nici prin auzirea celor deșarte, nici prin gânduri rele... Să ne străjuim noi înșine din toate părțile, prin pomenirea neîncetată a acelei înfricoșate zile încât, rămânând în lumina de acum și păzind haina nesticăciunii nepătată și curată, să fim vrednici de acele negrăite daruri.” [5, 130]

C. Actualitatea operei Sfântului Ioan Gură de Aur

Întreaga sa operă – 18 volume în ediția abatelui Migne – ne revelează un adevăr peren: trăirea duhovnicească așează pe credincioși într-o relație antinomică față de clișeele oricărei civilizații, prin nepotrivirea funciară dintre lucrarea Duhului Sfânt și obsesia pragmatismului celor ce astăzi doar mimează apartenența la creștinism. Complexa problematică a epocii Sfântului Ioan Gură de Aur poate fi transpusă în chip dureros peste veacuri, determinându-ne să subscriem cuvintelor lui Arnold Toynbee: „toate civilizațiile sunt contemporane.” O contemporaneitate care îl incapacitează pe credincios să înțeleagă că de la primirea Tainei Sf. Botez, pogorârea Sfântului Duh în „carnea lumii” este un miracol care se mărturisește cu limbajul sufletului, în viața de zi cu zi. Pentru acest fel de viața creștină a militat Sf. Ioan Gură de Aur, de aceea și întreaga sa operă reprezintă o eternă și fierbinte pledoarie întru desăvârșirea omului. Argumentelor de ordin istoric li se pot adăuga încă două, de ordin cultico-liturgic: **1.** Prezența, prin păstrarea peste veacuri în ritualul liturgic a Liturghiei catehumenilor, în care simbolistica este accentuată [7, 284], iar de ordin practic reminiscența anunțării de către Preotul liturghisitor, după rugăciunile rostite după Evanghelie, a cererii : „Câți sunteți chemați ieșiți, cei chemați ieșiți, câți sunteți chemați ieșiți; că nimenea din cei chemați (să nu rămână)”. Rostirea marchează liturgic momentul antic de separație, atunci când se petrecea retragerea catehumenilor care încă nu primiseră Botezul de Liturghia credincioșilor botezați, care debutează cu pregătirea Sfintei Jertfe, respectiv cu rugăciunile pentru credincioși. **2.** Prezența și rolul nașilor în Sfânta Taină a Botezului. Calitatea de părinți spirituali avea în Biserica primelor veacuri o conotație mult mai profundă, pentru că aceștia erau cei care garantau și răspundeau în fața Episcopului și a lui Dumnezeu pentru veridicitatea și curăția credinței, a vieții spirituale a celui botezat, acestor principii și îndatoriri fiindu-le astăzi neglijată dimensiunea sacră.

Sfântul Ioan Hrisostom, cunoscând instinctul metafizic din om, înscria în conștiința auditoriului o certitudine: lumea se limpezește de păcate mai întâi în Botezul tainic al sufletului, prin smerenie și pocăință, în timp ce Tainele Bisericii, „ale căror sobrietate și spiritualitate esențiale le subliniază creștinii, marchează etapele urcușului spre Dumnezeu.” [17, 66] De aceea, îndemnurile Sfântului Ioan Gură de Aur, de a trăi viața fără a-i risipi momentele importante, fără a le altera încărcătura duhovnicească, trebuie înțelese din perspectiva unui

adevăr axiomatic: „O viață de păcat se poate mântui în câteva clipe, după cum o viață de virtute se poate pierde la fel de repede. Atunci când se reface legătura de comuniune a noastră cu Dumnezeu, clipa răscumpără timpul pierdut...fiind șansa de rodire și valorificare a darurilor primite de la Dumnezeu.” [9, 200]

BIBLIOGRAFIE

1. BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ, tipărită acum a doua oară sub îndrumarea și purtarea de grijă a Preafericitului Părinte † Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București: Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1975.
2. BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA quae antea cooperantibus A. Alt, O. Eißfeldt, P. Kahle ediderat, R. Kittel, Editio quinta emendata opera A. Schenker, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997 .
3. JEAN CHRYSOSTOME. *Huit Catéchèses baptismales*, Introduction, texte critique et notes de Antoine Wenger, a.a., in *Sources Chrétiennes*, N°50, Collection dirigée par Henry De Lubac, S.J.et Jean Daniélou, Paris : Cerf, 1957.
4. JOANNIS CHRYSOSTOMI, S.P.N. *Homiliae I. In Acta Apostolorum*, tom LX, col. 23-24, in *Patrologiæ cursus completus, Series Græca*, Paris: J.-P. Migne, 1862.
5. Sf. IOAN GURĂDE AUR. *Cateheze baptismale*, trad. Pr. Marcel Hancheș, Timișoara : Oastea Domului, 2003.
6. BAKER, D.R.E.Warren, CARPENTIER, Ph. D., Eugene. *The Complete Wordstudy Dictionary Old Testament*, Chattanooga, Tennessee: AMG Publishers, 2003.
7. BRANIȘTE, Pr. Prof., Dr. Ene. *Liturgica Specială*, București: Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1980.
8. CAMELOT, Pierre-Thomas. *Gnose et gnosticisme*, in *Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique, doctrine et histoire*, Fascicules XX-XIX-XL, Charles Baumgartner (Editor), vol. 6, Paris : Gabriel Beauchesne et ses fils, 1995.
9. CIOBOTEA, Drd. Dan, Ilie. *Timpul și valoarea lui pentru mântuire*, în rev. *Ortodoxia*, Anul XXIX, nr. 2, (pp.196-207), 1977.
10. COMAN, Pr. Prof., G. Ioan. *Probleme de filosofie și literatură patristică*, București : Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995.
11. DANIÉLOU, Jean. *Biserica primară (De la origini până la sfârșitul secolului al treilea)*, trad. George Scrima, București: Herald, 2008.
12. DUMITRIU, Anton. *Eseuri. Știință și cunoaștere. Alétheia-Cartea întâlnirilor admirabile*, București: Eminescu, 1986.

13. EUSEBIUDE CÆSAREEA. *Istoria bisericească*, trad., studiu, note și comentarii Pr. Teodor Bodogae, în col. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 13, București: Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987.
14. GILSON, Étienne. *Introducere în filosofia creștină*, trad. Delia Bozdog și Dumitru Savinescu, Târgu-Lăpuș : Galaxia Guttenberg, 2006.
15. KUEN, Alfred. *Introduction au Nouveau Testament. Les lettres de Paul*, Saint-Legier (Suisse) : Emmaus, 1989.
16. LACARRIÈRE, Jacques. *The Gnostics*, translated from Nina Rootes, with a Forword by Lawrence Durrell, San Francisco: City Lights Bookstore, 1989.
17. LAFONT, Ghislain. *O istorie teologică a Bisericii*, trad. Maria-Cornelia Ică jr, Sibiu: Deisis, 2003.
18. LAMPE, G.W.H. *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford: Clarendon Press, 1961.
19. LOGAN, Alastair H. B. *The Gnostic: identifying an early Christian cult*, London, New York :T&T Clarck International, 1996 .
20. MASLOW, Abraham. Persoana aflată în procesul actualizării sinelui, apud Robert B. Ewen, *Introducere în teoriile personalității*, trad. Sofia Manuela Nicolae, București: TREI, 2012.
21. NIȚĂ, Alexandru, Mihail. *Desfigurarea și transfigurarea lumii*, Cluj-Napoca : Eikon, 2006 .
22. PALLADIUS, De Vita S. Joannis Chrysostomi ex Dialogo historico Paladii Helenopoleos episcopi, in S.P.N. JOANNIS CHRYSOSTOMI, Tomi Primi, tom XLVII, col. 5, *Patrologiæ cursus completus, Series Græca*, Paris : J.-P. Migne, 1863.
23. QUINTILIAN, Marcus Fabius, *Arta oratorică*, vol. 1, trad. Maria Hetco. București: Minerva, 1974.
24. SCRIMA, André. *Antropologia apofatică*, București : Humanitas, 2005.
25. TACITUS, Publius Cornelius. *Germania. Dialogul despre oratori*, trad. Eugen Cizek, București: Paideea, 2004.
26. TARDIEU, Michel, DUBOIS Jean-Daniel. *Introduction à la littérature gnostique. L' Histoire du mot "gnostique". Instruments de travail*, Coll. "Initiations au christianisme ancien", Paris : Cerf / C.N.R.S, 1986.
27. ȚICLEA, Alexandru. *Retorica*, București: Univers Juridic, 2003.

VALORI CONOTATIVE ALE INFINITIVULUI LUNG ÎN TEXTUL ACATISTELOR

Ecaterina BRĂGUȚĂ

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat. Limbajul religios funcționează în calitate de variantă paralelă, independentă în raport cu cea laică. Astfel fenomenele lingvistice reperabile în textul religios capătă conotații multiple. Frecvența infinitivului lung cu valoare nominală în textele imnografice este o trăsătură imanentă a acestora. Acatistele abundă în nume de acțiune derivate de la infinitivul lung care, în majoritatea situațiilor, contribuie la edificarea unor unități culturale specifice cultului creștin ortodox. Valorile conotative fiind mult mai frecvent întâlnite decât cele denominative.

Cuvinte-cheie: *imnografie ortodoxă, acatist, infinitivul lung, nominalizare, denotație, conotație, unități culturale.*

Abstract. The religious language functions as a parallel variant, independent in relation to the secular. So, these linguistic phenomena reperabile in the religious texts gets multiple connotations. The frequency of the long infinitive terms with a nominal value in the hymnographic texts is a feature of them. The Akathists abunds in verbal nouns derived from the long infinitive term which, in most situations, contributes to the building of the cultural units specific to the Christian Orthodox cult. The conotative values are much more frequently than those denominative in religious texts.

Key-words: *orthodoxe hymnographie, akathist, long infinitive, nominalization, denotation, conotation, cultural units.*

1.1. Infinitivul în limba română este moștenit din limba latină și cunoaște două forme: infinitivul lung, care coincide cu forma latină: ex.: *cantare* și infinitivul scurt: *a cânta*. Corpusul pentru analiza infinitivului în româna veche îl constituie textele religioase vechi. În articolul curent vom rămâne în aria de cercetare a textelor religioase. Primele texte în limba română demonstrează utilizarea infinitivului lung cu valoare verbală. În secolul al XVI-lea apare tendința de nominalizare a acestuia. De asemenea, exemplele excerptate din textele scrise în această perioadă susțin coexistența infinitivului lung cu valoare verbală și a infinitivului scurt. [6, 23]. Spre exemplu în scrierile diaconului Coresi sunt atestate ambele variante chiar și pentru aceleași verbe. A se compara: *Că Stătutu de-a grăi, zise către Simonu și Iară deacă încetă de-a grăirea, zise către Simonu*, selectate din *Carte cu învățătură, Coresi, 1581*. De fapt, unii autori [Apud 6, 23] consideră apariția infinitivului scurt drept o reacție la substantivarea infinitivului lung.

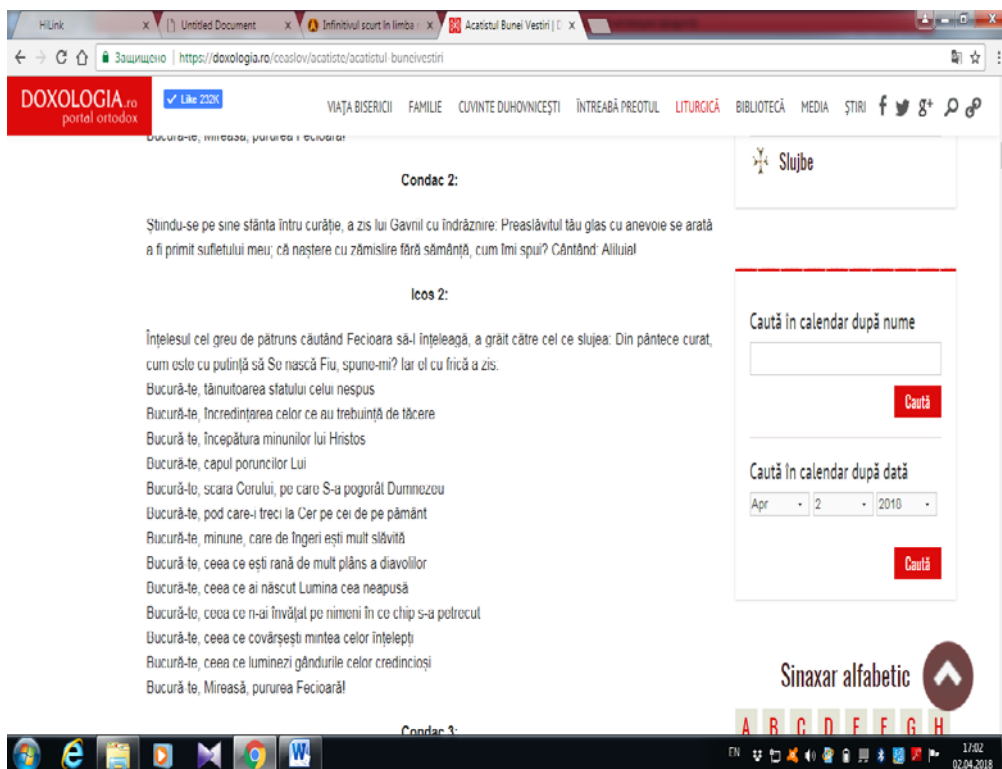
Pe de altă parte, I.Diaconescu vorbește despre „caracterul exclusiv românesc al fenomenului de reducere a infinitivului, care a început după secolul al X-lea, s-a generalizat ca sistem până în secolul al XIII-lea și al XIV-lea,

menținând totodată ca variante arhaice, dialectale, stilistice sau poziționale unele forme lungi” [3, 68]. Ion Coteanu susține că infinitivul lung cu valoare verbală dominantă se păstrează până la jumătatea secolului al XVII-lea. Mai târziu, „în secolul al XVIII-lea utilizarea infinitivului lung verbal cunoaște un declin semnificativ, iar în secolul al XIX-lea se înregistrează foarte rar, marcat stilistic” [6, 24].

1.2. În cercetarea noastră vom analiza infinitivul lung cu valoare nominală. Substantivarea infinitivului lung în limba română are un caracter sistemic, fiind un procedeu derivativ „cu cel mai mare randament în formarea unui substantiv de la un verb” [3, 82-83]. Din punct de vedere semantic, substantivele postverbale formate de la infinitivul lung se înscriu în categoria *numelor de acțiune*. De obicei, infinitivul lung cu valoare nominală comportă un sens abstract (*cugetare, alinare, iubire*), însă se atestă și formanți care au referință concretă [7], fiindu-le proprie trăsătura [+material], cum ar fi *cădere de apă (cascadă), mâncare* ș.a. Mărcile de substantivizare a infinitivului lung sunt: absența morfemului prepozițional *a*, posibilitatea de a selecta morfemele de tip nominal (pentru *gen, număr, caz*), posibilitatea de a primi determinanți, capacitatea de a îndeplini funcții sintactice specifice substantivului (*subiect, nume predicativ, atribut, apozitie, complement direct, indirect, circumstanțial*).

2.1. Existența unui stil/limbaj religios independent a fost susținută cu numeroase argumente de către cercetători, dar și contestată în repetate rânduri. Pe de altă parte, scrierile religioase pot fi integrate într-o „variantă de sine stătătoare, paralelă cu varianta laică, căreia i se pot circumscrie stiluri/limbaje specializate (*stilul artistic, științific, juridic, publicistic, tehnic...*)” [8, 859]. Pornind de la ideea unui paralelism între varianta laică și cea religioasă, suntem interesați a observa manifestările infinitivului lung cu valoare nominală în textele religioase. Pentru aceasta ne vom concentra asupra textelor imnografice, încadrate în stilul beletristic, în special asupra acatistelor, în care este atestat cu prisosință fenomenul urmărit de noi.

Acatistele sunt creații imnografice cu un caracter laudativ pronunțat. Această specie cantabilă derivă din condac, având o structură complexă. La originea speciei respective în imnografia ortodoxă se află imnul-acatist în cinstea Maicii Domnului, a cărui datare și paternitate rămâne încă discutabilă. Cel mai des cântarea este atribuită patriarhului Serghie al Constantinopolului (+386). Din punct de vedere al structurii, un Acatist poate fi deosebit cu ușurință de alt imn, fiind constituit dintr-un preludiv urmărit de 24 de structuri poetico-muzicale, grupate în 12 condace scurte, care se termină cu Aliluia! și 12 icoase. Condacele și icoasele sunt dispuse alternativ, iar la finalul acatistului este atașat al 13-lea condac, care se repetă de trei ori. Acatistele sunt scrise în cinstea Maicii Domnului, a Mântuitorului Iisus Hristos, a Sfinților sau a unei sărbători religioase.

Acatistul Bunei Vestiri

3.1. Frecvența formelor de infinitiv lung cu valoare nominală în corpul acatistelor este considerabilă. Un studiu mai amplu ar putea reliefa procentual această realitate, însă nu am urmărit acest scop în articolul nostru. Considerăm importantă distincția dintre denotativ și conotativ cu raportare la utilizarea infinitivului nominalizat. Având drept punct de plecare caracterul elevat al unui acatist, care face apel la un limbaj prelucrat, bogat în tropi, vom încerca să demonstrăm relevanța valorilor conotative în iconomia textului imnografic. Sensul conotativ, specific stilului beletristic, este dominant în creațiile poetico-muzicale, care se disting prin plasticitate, expresivitate, caracter afectiv. Apelând la nivelurile semnificării, în accepțiunea lui Roland Barthes [Apud 1], vom distinge între **denotație** – primul nivel al semnificării, un semn constă dintr-un semnificat și un semnificant și **conotație** – nivelul secundar care utilizează semnul denotativ, adică semnificatul său, pentru a-l atașa unui alt semnificant, acest nivel reflectă valori expresive. Cu opoziția primar/secundar operează și Umberto Eco [4], numind denotative „acele mărci a căror sumă (sau ierarhie) constituie și identifică unitatea culturală căreia semnificantul îi corespunde în primă instanță și pe care se bazează conotațiile succesive”, pe când mărcile conotative „contribuie la

exprimarea uneia sau a mai multor unități culturale exprimate de funcția-semn constituită anterior”. În termeni din teoria codurilor, Dana-Luminița Teleoacă [8] descrie valorile conotative descifrabile în textul religios, considerând conotația „ca pe o reconstrucție, ceea ce impune descifrarea acesteia prin instaurarea unui sistem semnificant”, ceea ce oferă „posibilitatea identificării unui cod conotativ drept subcod (în sensul întemeierii acestuia pe un cod-bază)”. Cele enunțate supra vin să confirme caracterizarea „textul religios (ca realitate filtrată livresc reconstruită/reformulată), inclusiv prin prisma figurilor de stil ca subcoduri „derivate”, rezultate mai exact din prelucrarea estetică a unei realități fenomenale „primare” arhetipale (cea religioasă), în calitatea acesteia de cod-bază”. Noțiunile *denotativ* și *conotativ* pot fi corelate cu binomul semnificație și sens. Primul fiind specific sistemului limbii, pe când sensul este actualizat în uz, adică în vorbire. Pentru constituirea conotațiilor este indispensabil lanțul vorbirii. Sensurile conotative se formează prin combinarea cuvintelor (în sintagme), adică prin interacțiunea dintre elementele sintagmei. Dat fiind faptul că fiecare element are semnificația sa primară, identificabilă în dicționare, rezultă că sensul conotativ, generat de sintagmă, este secundar și se suprapune celui primar [10].

3.2. Textul acatistelor este un exemplu elocvent de intertext, valorificând în propriul câmp discursiv evenimente, personaje, structuri stilistice din alte scrieri religioase. Conexiunile se stabilesc cu textul scripturistic în calitate de bază, cu hagiografia – viețile sfinților, cu imnografia și iconografia. Din această întrețesere continuă are loc o actualizare permanentă a sensurilor, prin intermediul mărcilor conotative. Infinitivul lung nominal este de o productivitate mare în formarea sensurilor conotative, spre deosebire de limbajul laic, unde se manifestă preponderent sensurile denotative. Multiplicarea conotației infinitivului lung este determinată de posibilitatea acestuia de a desemna concomitent uneori atât procesul, cât și rezultatul. Sensurile de nivel secund participă la exprimarea unor **unități culturale** specifice ortodoxiei. În accepția lui Umberto Eco, unitățile culturale sunt caracteristice tuturor culturilor, fiind „pur și simplu ceva definit de către acea cultură ca unitate distinctă și diferită de celelalte și, deci, poate fi o persoană, o localitate geografică, un lucru, un sentiment, o speranță, o idee, o halucinație”. Răspunsul de ce anume sensurile conotative generează unități culturale este oferit de principiul opoziției, indispensabil pentru funcționarea unei unități culturale care „există numai în măsura în care este definită o altă unitate culturală care i se opune”.

3.3. Infinitivul lung substantivizat apare foarte frecvent în structuri sintagmatice cu valoare conotativă. Identificăm un limbaj puternic marcat afectiv, expresiv, bogat în structuri metaforice. Și cum cele mai multe acatiste sunt scrise în cinstea Maicii Domnului, fiind editate *Buchete de Acatiste ale Maicii Domnului* care includ zeci de imne, vom prezenta doar câteva exemple de infinitiv

lung nominalizat cu valoare conotativă, selectate după criteriul frecvenței: *Bucură-te, potolirea întristărilor noastre, Bucură-te, vindecarea bolilor noastre, Bucură-te îmblânzirea inimilor celor răi, Bucură-te, luminarea și înțeleptirea păstorilor celor credincioși ai Bisericii, Bucură-te, călcarea curselor și ispitelor ce vin de la trup, de la lume și de la diavol, Bucură-te, auzirea celor surzi, Bucură-te, dezlegarea tuturor bolilor, Bucură-te, înecarea tuturor patimilor.* Cumularea sensurilor conotative a structurilor cu infinitiv lung substantivizat este reperabilă inclusiv în acatistele închinare sfintilor: *Bucură-te, aflarea aurului răpit, Bucură-te, mângâierea celor scârbiți, Bucură-te, căderea obiceiurilor urâte, Bucură-te, înălțarea credincioșilor spre mântuire.* În exemplele de mai sus, se observă cum unor substantive deverbale abstracte le este atribuită trăsătura [+uman]. Alături de această mutație semantică, se disting mărcile afective și apreciative oferite de către autorii imnelor. Constituirea conotațiilor este determinată și de funcționarea paralelă a lexemelor în raport cu limbajul laic, cu un sens total diferit (de ex., *dezlegare*, aici „*vindecare, eliberare*”, *înecare* - „*încetare, omorâre*”).

3.4. Un alt aspect necesar de a fi elucidat este felul în care sensurile conotative ale infinitivului lung cu valoare nominală se includ în arhitectura unei unități culturale. Vom analiza un singur exemplu, și anume conceptul de „moarte” dedus din textul acatistelor, în acord cu dogmatica creștin-ortodoxă. În baza exemplurilor selectate, am observat că nuanțarea semnificatului are loc printr-un sistem bogat de semnificanți. Am pornit de la premisa că un acatist prezintă două nuclee: unul narativ, al doilea liric. Partea narativă dezvăluie viața sfântului de la început până la sfârșit, fiind interesant felul cum este redată moartea sfântului invocată. Paradoxul se instituie din cauza senzației că sfinții nu mor, lexemul moarte apare într-un număr redus, fiind utilizate însă o mulțime de sintagme care reliefează concepția creștin-ortodoxă asupra acestui fenomen. Conform DEX-ului: **Moarte, morți**, s. f. 1. Încetare a vieții, oprire a tuturor funcțiilor vitale, sfârșitul vieții; răposare; deces. În corpusul acatistelor analizate, cele mai frecvente sintagme conțin substantivele deverbale *adormire, trecere, mutare, chemare*:
Exemple:

Adormire:

- „ziua adormirii tale” (Ac. Sf. Simeon Noul Teolog);
- „cântând adormirea ta” (Ac. Sf. Grigorie Decapolitul);
- „fericita ta adormire” (Ac. Sf. Lavrentie).

Trecere/plecare/ducere:

- „marea și înfricoșata trecere a hotarului veșniciei” (Ac. Sf. Cuv. Maria Egipteanca);
- „înțelegând poporul de ducerea ta de la dâșii” (Ac. Sf. Grigorie Teologul);

- „plecarea ta la Domnul” (Ac. Sf. Nina).

Mutare:

- „vestea mutării tale la cele cerești” (Ac.Sf.Cuv. Serafim de Sarov);
- „ziua mutării tale” (Ac.Sf.Alexie, Omul lui Dumnezeu).

Alte exemple care detaliază concepția creștină asupra încheierii ciclului vieții pământești sunt: „*aproape este strămutarea ta*”, „*săvârșire din viața aceasta*”. Însă cel mai spectaculos pare a fi exprimarea morții prin sintagma „*în ceasul înfricoșat al nașterii în veșnicie*” (Ac. Sf. Cuv. Maria Egipteanca). Exemplele de mai sus participă la construirea unei unități culturale, acceptate de comunitatea creștină. Nu este vorba de eufemizare, ca în cazul „trecere în neființă”, ci avem o conturare a conceptului, marcată expresiv. Exprimarea morții prin substantive din categoria numelui de acțiune scot în evidență doctrina ortodoxă, conform căreia moartea este văzută ca un proces activ de „trecere”, drept reacție la „chemarea Domnului”, fiind o fază tranzitorie, după care urmează „nașterea în veșnicie” – o altă etapă, definită în cazul sfinților ca „sălășluire în sânurile Părintelui ceresc”.

Concluzii: Infinitivul lung cu valoare nominală rămâne a fi o realitate a textului religios, la fel ca în textele religioase din secolele XVI-XVII. În iconomia acatistelor – imne incluzând structuri poetico-muzicale complexe, substantivele derivate de la formele de infinitiv lung se atestă într-un număr impunător. Semnificativ ne pare faptul că ele dispun de posibilitatea de a cumula mărci conotative, contribuind în acest fel la construirea unităților culturale vehiculate în comunitatea creștin-ortodoxă.

BIBLIOGRAFIE

1. CHANDLER, D. Semiotics for beginners. <http://visual-memory.co.uk/daniel/Documents/S4B/> [citată 02.04.2018].
2. COTEANU, I. Structura și evoluția limbii române (de la origini până la 1860). București, 1981.
3. DIACONESCU, I. Infinitivul în limba română. București: Ed. Științifică și enciclopedică, 1977.
4. ECO, U. Tratat de semiotică generală. <http://www.scribub.com/literatura-romana/carti/TRATAT-DE-SEMIOTICA-GENERALA-U12724.php> [citată 02.04.2018].
5. GALAICU V., GHILAȘ V. (coord.). Arta muzicală din Republica Moldova. Istorie și modernitate. Chișinău: GrafemaLibris, 2009.
6. NEDELICU, I. Particularități sintactice ale limbii române în context românesc. Infinitivul. Editura Muzeului Național al Limbii Române, 2013.
7. STAN, C. Gramatica numelor de acțiune în limba română. București: <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/stan/mainframe.htm> [citată 02.04.2018].

8. TELEOACĂ, D.-L. Prolegomene pentru o abordare semiotică a textului/discursului religios. <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V2882/pdf> [citată 02.04.2018].
9. TELEOACĂ, D.-L. Semiotica discursului religios. București: Editura Universității din București, 2016.
10. Коннотация. <http://slovar.lib.ru/dictionary/konnotacija.htm> [citată 02.04.2018].

Surse de material:

11. Acatiste ale sfinților de peste an. Editura Anestis
12. Acatistier. Editura Biserica Ortodoxă Alexandria
13. Buchet de acatiste ale Maicii Domnului. Editura Biserica Ortodoxă Alexandria, 2001.
14. Coresi. Carte cu învățătură, 1581. Volumul I. https://archive.org/stream/CarteCuInvatatura.Volumul1.Textul_1581/Carte_cu_invatatura.Volumul_1.Textul#page/n1/mode/2up

**Teorie și critică literară; estetică,
hermeneutică**

DIALOGUL CĂRTĂRESCIAN CU EMINESCU: REVIZIONISM ȘI FASCINAȚII COMUNE

Dorina ROTARI

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat : Dialogul cărtărescian cu opera lui Eminescu are diverse resorturi circumscrise po(i)eticii postmoderniste: reiterarea ludică a tradiției livrești, subvertirea ironică, mixarea vocilor etc. Rescrierea modelului eminescian este motivată însă și de existența unui fond comun al „obsesiilor” și „fascinațiilor”, prin care poetul contemporan își certifică, pe linia „descoperirii precursorilor”, propriile căutări ontopoetice, manifestate sub forma unei poetici a dublului și a rescrierii.

Cuvinte-cheie: *eminescianism, „relații intra-poetice”, revizionism, rescriere, dialog ontopoetic etc.*

Mișcările revizioniste prin care creatorii contemporani, în speță cei postmoderni, încearcă să metamorfozeze precursorii sunt variate, majoritatea mizând pe „trunchiere”, parodie, ludic, ironie etc. În contextul în care *repetiția*, ca problemă principală a „întârziatului” (după Harold Bloom) este ridicată dialectic la nivel de „re-creație”, transpare întrebarea dacă mișcările revizioniste îi ajută pe poeți să devină ei înșiși sau „îi deformează la fel de mult ca pe tați?” [1, 134]. Răspunsul nu poate fi univoc, dar, în cazul marilor creatori, ele au indubitabil un impact formativ, discontinuitatea față de precursori asigurând înnoirea poetică și individualizând instanțele creatoare.

Cazul Cărtărescu este ilustrativ în acest sens, poetul instituind o relație aparte cu modelul eminescian, care evoluează, în termeni bloomieni, de la „clinamen” la „kenosis” și „demonizare”, cel din urmă tip revizionist fiind expresia unui „Contra-Sublim”, menit a sugera „slăbiciunea relativă a precursorului” [1, 146]. Regăsim, inițial, în creația poetului (în volumul de debut *Faruri, vitrine, fotografii*, 1980) un ansamblu de structuri literare consfințite de tradiția eminesciană (în accepție largă, de tradiția romantică) – motivul lirei, al visului, al geniului, viziuni cosmogonice, iubiri incompatibile etc. – care reflectă profunda conștiință a livrescului și constituie un pretext pentru digresiuni. Poetul postmodern realizează, prin „clinamen”, o re-semantizare a topoi-ilor eminescieni, *lumea ca teatru* fiind transformată într-un teatru absurd, iar înstrăinarea și scindarea eului evoluând până la afirmarea sentimentului alienării totale, al pierderii oricărui punct de sprijin în univers. Iulian Boldea subsumează aceste „obiecte de inventar” jocului manierist, opinând că această „conștiință a livrescului va duce prin exacerbare la sațietate” [2, 13-14] și va antrena schimbarea de viziune a autorului, implicit orientarea spre un alt tip de poezie.

Practica metaliterară este transpusă, progresiv, într-un discurs cu valențe ludice, parodice, care se cere receptat ca o modalitate de a sugera rezerva ironică față de reiterarea obsedantă și irelevantă a unor teme/viziuni consacrate. Acest tip de rescriere parodică se manifestă în *Poema chiuvetei*, prin demitizarea scenariului romantic al iubirii imposibile din *Luceafărul*. Sunt păstrate suficiente referințe care pun în evidență intenția de rescriere a modelului: tema recunoscută din poemul eminescian a incompatibilității dintre terestru și celest, motivul reactualizării trecutului (fără nostalgia romantică), motivul visului care pune întreaga poezie sub semnul jocului gratuit etc. În termeni bloomieni, Cărtărescu realizează un revizionism de tip „kenosis”, mișcare a imaginației de „desfacere” și totodată de „izolare”, „golire” în raport cu precursorul [1, 133]. Mimând o atmosferă romantică, prin actualizarea unei recuzite tematice/stilistice consacrate, scriitorul postmodern desacralizează viziunea eminesciană asupra iubirii și o rescrie într-o cheie parodică, operație circumscrisă întregului volum *Poemele de amor*, care ar reprezenta, în opinia lui Nicolae Manolescu, „cea mai radicală și completă încercare de subversiune din literatura noastră, a poeziei înțeleasă ca expresie sau confesiune sentimentală” [3, 1342].

Perspectiva postmodernă a jocului livresc în opera lui Mircea Cărtărescu nu trebuie însă absolutizată, mai cu seamă că postmodernismul a fost, așa cum susține autorul însuși, o opțiune de moment, orientându-se spre alte „zone” cu convingerea că „o carte trebuie să-ți spună ceva și dincolo de literatură, la un nivel uman și suprauman” [4]. În contextul dat, motivația dialogului cărtărescian cu opera lui Eminescu trebuie căutată și într-o altă zonă, de profunzime, în acea tendință (ilustrată de studiul *Eminescu. Visul chimeric*) de a descoperi „imaginea interioară” eminesciană, dar și în existența unui fond comun „al obsesiilor și fascinațiilor”.

Reconstituind (în *Visul chimeric*) „coerența teribilă a lumii eminesciene” și identificând drept punct central al imaginarului său poetic „drama eului scindat, a jumătății care-și caută jumătatea” [5, 180], Cărtărescu își certifică, de fapt (pe linia „descoperirii precursorilor”), propriile căutări ontopoetice, materializate într-o *poetică a dublului*. Astfel, drama eminesciană a eului scindat, corespunzătoare unei viziuni ontologice a rupturii – înstrăinarea de sine, ca sursă a tensiunii și a tragismului – devine premisa dialogului cărtărescian de profunzime cu opera lui Eminescu și temeiul revizionismului în raport cu precursorul, care se manifestă sub forma „demonizării”, desemnând, în accepția lui Bloom, abilitatea poetului urmaș de „a se deschide pe sine înspre ceea ce el crede a fi o putere a poemului-părinte care nu-i aparține părintelui însuși, ci unui nivel al ființei imediat dincolo de precursor” [1, 61].

Preocupat de „poetica dublului” în creația cărtăresciană și urmărind traseul eului scindat, care se manifestă „în toate gradele de scriitură”, Petru-Bogdan Ra-

țiu opinează că „doar astfel versul eminescian „pe mine / Mie redă-mă!” prinde consistență într-o lume aflată în permanentă expansiune narcisică” [6]. Căutarea dublului (a *jumătății*, *gemenelui*, în termeni eminescieni) în cadrul unei lumi postmoderne solicită, după cum afirmă cercetătorul, un traseu specific de ficționalizare ce conține următoarele momente: 1. carența, lipsa, dispariția dublului (în imaginea fratelui, geamănului, mamei, tatălui, iubitei, idealului, până la orice formă în care eul se oglindește, se reflectă sau s-a proiectat odinioară); 2. asumarea dispariției și a personalității scindate; 3. debutul căutării și risipirea pentru identificarea dublului (și aici, implicit, pot exista forme multiple de dedublare), (re)luarea tuturor posibilităților de rostire prin valorificarea memoriei culturale; 4. autorefectarea și narcisicul din preaplin de sine sau, din contră, din lipsa chipului din oglindă; 5. întâlnirea dublului, revelarea lui și efortul identificării [6].

În opinia noastră, itinerarul onto poetic delimitat de Petru-Bogdan Rațiu în creația lui Cărtărescu prezintă afinități evidente cu cel din *Oda* eminesciană, dezvăluind aceleași trepte de inițiere a eului în vederea refacerii integrității: 1. scindarea („când de-odată tu apăruși în cale”), corespondentă dispariției dublului, la Cărtărescu, și asumării conștiinței scindate; 2. „învățarea” noii experiențe ființiale, corelată, la poetul postmodern, cu debutul căutării, autorefectarea/narcisicul; 3. reintegrarea sinelui („... pe mine / Mie redă-mă!”), corespunzătoare întâlnirii cu dublul și efortului de identificare, la poetul contemporan. Nostalgia unității (atât la nivel ontologic, cât și la nivel poetic) implică însă modalități diferite de soluționare a crizei onto poetice în creația celor doi scriitori: la Eminescu, această modalitate este gândirea, consubstanțială creației, care ordonează universul sau îl instituie prin limbaj („Ca s-explic a ta ființă, de gândiri am pus popoare”), iar la Cărtărescu – autocreația (ordonarea realității după un limbaj propriu, înscrierea existenței în acest limbaj).

Corespondențele vizionare din creația celor doi autori nu exclud divergențele la nivelul scriiturii. Noutatea discursului cărtărescian rezidă în modalitatea individuală de soluționare a crizei ontologice și poetice, astfel încât conștiința rupturii, asumată de poetul romantic la modul tragic, este, la Cărtărescu, temeiul unui discurs ludic, ironic, realizat prin textualizare și resemantizare, ca manifestări ale jocului postmodern cu literatura.

„Relația intra-poetică” cu Eminescu este resimțită și în epopeea *Levantul*, concepută ca o variantă ludic-ironică a istoriei literaturii române, unde vocile „corifeilor” (precursorilor) sunt mixate într-un discurs polifonic, voit obscurizat. Articulată la interferența dintre text (ficțiune), intertext și metatext, opera ilustrează cu prisosință tehnica colajului și a resemantizării intertextului, chiar dacă, după propria mărturisire a autorului, „nu are nimic de-a face cu optzecismul”, încununând „o obsesie lingvistică și culturală”: „Citindu-i pe Bolintineanu, pe Grigore Alexandrescu, pe Eliade Rădulescu, pe toți cei trimiși de

eminescianism la lada de gunoi – sau, hai să zicem, mai blând, în cabinetul de orori – a istoriei literare, am crezut a desluși în acea beznă fascinantă și originale flori de mină” [4].

Dincolo de evidentă tentație a jocului, care justifică amalgamul aparent eclectic de elemente (reale, imaginare, livești etc.), ce creează impresia de „bazar carnavalizat, de bâlci textualizat, dominat de conotații livești” [2, 17], Mircea Cărtărescu propune o viziune poetică integratoare, dublată de o conștiință reflexivă/autoreflexivă asupra procesului de creație (a caracterului său convențional), etalând dominantele propriei scriituri: ludicul („Joacă îmi părea a face”), simbioza stilurilor („Stiluri mult sofisticate să aduc dâintr-un condei”), livrescul, ca spațiu autonom concurând cu realul („o lume-avea să iasă” [7, 220-221]) etc.

În cadrul discursului polifonic, vocea eminesciană este recurentă în virtutea statutului „canonic” al autorului în istoria literară rescrisă, dar și a „fascinațiilor comune”, recunoscute de autorul postmodern. Referințele la creația precursorului devin explicite prin alegerea epigrafului (un pasaj din cunoscuta scrisoare a lui Eminescu către Iacob Negruzzi: „Dacă în *Epigonii* veți vedea laude pentru poeți ca Bolliac, Mureșan și Eliade, acelea nu sunt pentru meritul intern al lucrărilor lor, ci numai pentru că, într-adevăr, te mișcă acea naivitate sinceră, neconștiută cu care lucrau ei. Noi, cești mai noi, cunoaștem starea noastră, suntem treji de suflarea secolului și de aceea avem atâta cauză de a ne descuraja”), care relevă o finalitate asemănătoare celei din poemul eminescian – rescrierea/resemantizarea unor locuri comune ale poeziei precursorilor (echivalând cu o „re-în-ființare” a canonului) și decantarea unui sens al condiției creatoare. Moto-ul eminescian constituie și o modalitate de semnificare a alterității poetice, în sensul „demonizării” bloomiene, având statutul jumătății descoperite de Cărtărescu în opera predecesorului. Coordonatele discursului paratextual din *Levantul* sunt: racordarea la „suflarea secolului”, de care se simt străini ambii poeți, dar în care sunt nevoiți să trăiască („Într-un secol fără aripi, în odaie fără foc?”); și nostalgia unei scriituri autentice sub semnul inocenței (al „Visării”, „Poesiei”) și al încrederii în actul creator („Nici un story nu se leagă de nu crezi în adevăru-i”). Făcând abstracție de distanța cronologică și de specificul manifestării, această viziune (de sorginte eminesciană) constituie punctul de plecare al demersului cărtărescian de rescriere a canonului literar românesc, operație ce are drept miză (ca și în *Epigonii*) „refuncționalizarea” lui și sustragerea de sub inerția tradiției culturale.

Momentul Eminescu este actualizat în epopee prin inserția mai multor nucele ideatice, care relevă instituirea unei „relații intra-poetice” complexe cu precursorul. Se remarcă, inițial, un marcaj intertextual (cu tentă parodică/ludică) ce vizează portretul lui Manoil, amintind de prototipul eroului romantic eminescian („Manoli cufundat adânc în vis, / Floarea-albastră căutând-o ca și blândul Novalis”); imaginea pregnanței și a principiului primordial din

Scrisoarea I („Neființă și ființă-s râncede grosolalii”; „Să-mpăcau bune și rele, întunec și lumine / Și totuna e mic, mare, nesfârșit și mărginit...”); zborul hyperionic din *Luceafărul* („Galaxii să dau în lături zob făcute de aripe, / Pere limitele lumii îndărăt în două clipe”), relativizat, ironic, de povara aripilor enorme („El sbura dodat în toate părțile, și în afară / Și înuntru, pân ce totul fu împlut d-a sa povară, / Dă lumina-ntunecată a aripelor enorme...”); cunoașterea de sine, prin cufundarea în vis și poezie, ca premisă a cunoașterii absolute („Te cufundă-n poezie și-n visare, te cunoaște / Tu pre tine, dar nu-n lume, ce-i asemeni unei broaște” etc. Resemantizarea intertextului eminescian (și nu numai, în contextul existenței mai multor voci în poem) constituie o modalitate de creare a propriului discurs, dar și un temei al configurării viziunii poetice prin trădarea creatoare a modelului/modelelor. În ordinea dată de idei, urmărirea „relației intra-poetice” instituite de scriitorul postmodern cu Eminescu implică recunoașterea unui spațiu în care se instalează ironia și ludicul, ca strategii de afirmare a originalității creatoare.

Poetul romantic este, totodată, primul dintre cei șapte corifei ai literaturii române (Eminescu, Barbu, Bacovia, Blaga, Arghezi, Stănescu, Cărtărescu însuși, „ultimul poetic însemnat dânc vacul cari / Va să vie” [7, 126]), cu statut de mentori spirituali, vizitați de Manoil. Întâlnirea cu Eminescu, în ipostaza unei statui gigantice pe un pedestal uriaș (modalitate de a sugera, parodic, prin îngroșarea conturilor, statutul canonic eminescian în literatura noastră și atitudinea venerantă a posterității față de poet), se produce într-un cadru romantic reconstituit din piese specifice ale imaginarului eminescian și printr-un discurs realizat cu recuzita poetului: „Oh, grăiește-ne statuă cu ochi negri și cumiți”/Prinse viața-al poeziei și al nopței dulce prinț”. Răspunsul nu se putea realiza decât în nota majoră dată de poemul *Luceafărul* („Și lin al apei scânteiat / Să-ți lunge pe pleoape-ți... / În tristul somnului regat / Intrarea să o capeți”), relevând retragerea interiorizată și însemnele superiorității geniului (imagine ce a pătruns adânc în conștiința publicului, definind profilul poetului romantic).

Totuși, dialogul poetic instituit de autorul postmodern cu Eminescu are și alte resorturi decât cele ludice, ce rezidă în consonanțele de viziune, resimțite și în acest poem. Excursul levantin este, indubitabil, un pretext pentru asumarea unei experiențe ontopoetice (cum se întâmplă în cazul tuturor marilor creații), având ca finalitate descoperirea unui sens de *a fi* al instanței creatoare: „Eu, Mircea Cărtărescu, am scris *Levantul* într-un moment greu al vieții mele, la vârsta de treizeci și unu de ani, când, nemaicrezând în poeziei (toată viața mea de până atunci) și în realitatea lumii și în destinul meu în această lume, m-am hotărât să îmi ocup timpul clocind o iluzie” [7, 159]. Mărturia vocii auctoriale (inserată în text) confirmă atât valoarea compensativă a scriiturii (în spiritul evadării romantice în fantezie și visare creatoare – „lumea cea visată” opusă de Eminescu „lumii

cea aievea” în *Memento mori*), cât și esența ei ontopoetică, constituindu-se ca o meditație (problematizată) asupra esenței ființei umane și a celei creatoare.

Itinerarul inițiativ conturat în poem este animat de două provocări interrogative, recurente și în creația eminesciană („Este omul o jivină sau e zeilor asemeni?” și „Ce mai este Poezia?”). Subvertirea ironică, la care apelează scriitorul postmodern, nu anulează însă conștiința tragică a ființei/lumii („știu că lumile-s praf”; „E de parcă niciodată n-ar fi fost, e vis de vis”) și a actului creator („Nici divina poezie, candelă ce dă sclipire / Lumii, altfel de gunoaie, de greșos și rânced fard / ... / Nu mai umple cupa vieții cu speranță și iubire. / Nimeni nu mai pleacă fruntea la cântarea unui bard”).

În spiritul precursorului, este relevată atât nimicnicia/efemeritatea ființei umane („Treapădă ca-n mușuroaie miliardele de semeni / Duși cu valul către moarte numai fiindcă s-au născut?”), implicat esența ei duală: spirit și materie („în centru e lumină, deși carnea pare tristă”), cât și relativitatea procesului de creație, în condițiile „deja-spusului” („Creatori și creature de-s în lanț neîntrerupt?”) și a „crizei limbajului”, insuficient și trădător în esența sa („Deci, la ce să scriu când scrisa-mi și așa deșartă este”). Ca urmare, se profilează tentația evaziunii (cu valoare compensativă) într-un spațiu orfic, domint de „visări dulci și senine” (realizată și de eul eminescian în *Epigonii*): „Dar când nu am nici o carte și s-ascult cântări nu-mi vine / Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine”, cu amendamentul, ironic, că ipostaza poetului-Demiug, creator de lumi (din creația eminesciană), are drept corespondent *moașa*, investită doar cu rolul de a primi rodul creațiunii altcuiva: „– Lânced muritor, salvează-ți viața ta, închide geana / Și deschide-o într-o lume ce așteaptă s-o moșești!”.

Reminiscentele viziunii eminesciene asupra poeziei din *Epigonii* („Înger palid cu aripi curate, / Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate, / Strai de purpură și aur peste țărâna cea grea”) sunt ajustate și ele noii poetici (afirmată la un alt sfârșit de secol), autorul *Levantului* păstrând *visarea* (ca imanență transcendentă a Poeziei) și conceptul de *joc* (într-o viziune modernă la Eminescu, postmodernă la Cărtărescu), înlocuind *icoanele* și *glasurile tremurate* (ca substanță a poeziei în versiunea scriitorului romantic) cu corespondentul lor în variantă postmodernă – imagini ale realului („Șpangă de bărbat alături de pept fraged de femei”) și mixaj de voci lirice („Stiluri mult sofisticate”).

Reiterarea sintagmei eminesciene „vreo istorie pe apă” plasează discursul cărtărescian sub semnul *epigonilor* („împleteam și eu la frase, umilitul condeier”), categorie în care se includea și eul poetic eminescian („Iară noi? Noi, epigonii?...”) și care trebuie înțeleasă nu în sensul de urmași nedemni, ci de creatori în căutare de sine, râvnind descoperirea unei rațiuni de *a fi*, și în căutarea mijloacelor po(i)etice, în contextul conștiinței „deja-spusului” („Că dânn tot fu vreodată scris cu râset și cu lacrimi / Mai poci însumi a rescrie cocârjat pă foi cu drag?”).

Principala strategie po(i)etică devine, astfel, *rescrierea*, certificând conștiința dualismului și faptul că „auto-realizarea nu este posibilă decât prin limbaj” [1, 74]. Ideea este susținută de vocea auctorială din poemul cărtărescian, ce surprinde subtilitatea mecanismului creator, de esență reiterativă: „Mehanismul cel poetic ce-i dâן pârghii și imagini” / Are-n cellalt cap o peană ce-nnegrește zeci de pagini / Care crezi că tu le cugeți, dară ele-s cugetate / Dânainte de potopuri, dă fosili, dă coacervate”. Totodată, „meșteșugul” livresc, pe care eul cărtărescian încearcă a-l „stăpâni”, este doar în aparență un act act combinatoriu de suprafață, el revendicându-și o valoare ontologică, întrucât este alimentat „dân experiența sumbră / A trăitului cu sine, a mușcatului dâן totu-și...”, amintind de „scrierea cu sine”, în variantă stănesciană. În cadrul procesului creator, instanța își asumă un (iluzoriu) statut demiurgic („Și din moarte foi uitate să desfac o orchidee”), corelat cu tentativa (zadarnică) de eternizare a operei („Și să fac nemuritoare-o dăltuire în halva”), în contextul scepticismului afișat de eul poetic într-o altă secvență („Toate, toate au speranța că vor dăîni în veci: / Pân-la urmă toate crapă ca bășicile cei seci”), corespondent al viziunii eminesciene din *Memento mori* („În zadar le scrii în piatră și le crezi eternizate, / Căci eternă-i numai moartea, ce-i viață-i trecător”).

Impresionantul joc *levantin*, în care surprindem topoi recognoscibili ai literaturii române (cei eminescieni fiind, în opinia noastră, prioritari, în virtutea „fascinațiilor comune” ale celor doi creatori) funcționează pe două planuri interpretative: unul de suprafață, manifestat prin comicul și ludicul gratuit, și altul de profunzime, orientat spre recontextualizarea și resemantizarea momentelor literare cunoscute, ambele planuri fiind subsumate viziunii onto poetice integratoare, ca substanță coagulată a operei. În acest sens, imaginea simbolică a „globului de cristal”, ce asigură descinderea magico-onirică a eroului Manoil în spațiul paradisiac și accesul la conștiința arheică (după modelul eminescian din *Sărmanul Dionis*), este relevantă pentru dezvăluirea sensului ontologic circumscris demersului creator: „Poate că scrisei « Levantul » doar să aflu globul ista”. În aceeași ordine de idei, vocea auctorială certifică valoarea ontologică a propriei scriituri („Ce-aș fi de n-aș scri « Levantul »”; „să mă scriu pe mine însumi dacă nu aș cuteza?” / Lasă-mă să sap o lume, fie și în acadea, / Orbitoare fantasie... Altfel nu știu de ce viv”), dar și a scriiturii în general („Totul este scriitură”).

Alcătuit din piese ale literaturii anterioare, *Levantul* lui Mircea Cărtărescu constituie un exemplu relevant de rescriere (în registru ludic) a canonului literar românesc, prin sincronizarea stilistică a mai multe discursuri poetice, prin organizarea colajelor și resemantizarea lor. Inserțiile din opera eminesciană, deși creează impresia unor structuri dispersate, a unor „insule” intertextuale în cuprinsul poemului, trebuie privite prin prisma reinterpretării făcute de autorul postmodern și a interferențelor de viziune cu precursorul.

BIBLIOGRAFIE

1. BLOOM, Harold. *Anxietatea influenței. O teorie a poeziei*. Traducere și note de Rareș Moldovan. Pitești: Paralela 45, 2008. 205 p.
2. BOLDEA, Iulian. *Poeți români postmoderni*. Târgu-Mureș: Ardealul, 2006. 343 p.
3. MANOLESCU, Nicolae. *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Pitești: Paralela 45, 2008. 1526 p.
4. CĂRTĂRESCU, Mircea. *Producția literară nu e o grămadă de cărți, ci un sistem*. Interviu realizat de Doina Ioanide [accesat 9.04.18]. Disponibil: http://www.observatorcultural.ro/Productia-literara-nu-e-o-gramada-de-carti-ci-un-sistem*articleID_24247-articles_details.html
5. CĂRTĂRESCU, Mircea. *Eminescu. Visul chimeric*. București: Humanitas, 2011. 186 p.
6. RAȚIU, P.-B. *Poetica dublului în opera lui Mircea Cărtărescu*, 2013. Teza de doctorat. Cond. științ. prof. univ. dr. Iulian Boldea [accesat 09.07. 2015]. Disponibil: http://www.upm.ro/scoala_doctorala/assets/pdf/rezumat/2013/Ratiu_Bogdan_rezumat_romana.pdf
7. CĂRTĂRESCU, Mircea. *Levantul*. București: Humanitas, 2014. 287 p.

REVERBERAȚIILE TĂCERII ÎN LIRICA LUI VASILE ROMANCIUC

Olga FRUNZA

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În lirica lui Vasile Romanciuc, tăcerea reprezintă o dominantă care s-a îmbogățit cu noi semnificații odată cu evoluția formelor discursului poetic. Înțelegând la început ca o limită impusă autoexprimării dintr-un sentiment de umilință și lașitate, ea ajunge să fie considerată sursă de inspirație pentru o utilizare mai profundă a limbajului. Dar nu e vorba de tăcerea provocată de alegerea mijloacelor nepotrivite de exprimare artistică, ci de tăcerea în căutarea perfecțiunii: poezia în care emoția e mai presus de cuvânt. Limbajul poetic este limbajul tăcut al gândirii, iar poetul – mesager al inaudiabilului.

Cuvinte-cheie: *tăcere, liniște, ideal, origine, recuperarea sensului, transgresarea limbajului*

Abstract: In the Romanciuc's lyric, the silence is a dominant point that enriched itself with new meanings with during authors speech. At the beginning it was understood first as a limit to self-expression by the humility and cowardice, it soon becomes the source of inspiration for a deeper use of language. However, it is not the silence caused by wrong choice of the artistic expression, but by silence in the search for perfection: the poetry in which emotion is above the word. The poetic language is the silent language of thought, and the poet – messenger of the inaudible.

Key words: *silence, stillness, ideal, origin, meaning recovery, language transgression*

A asocia tăcerea și poezia, la prima vedere, este o tentativă paradoxală, fiindcă poezia este indisolubil legată de „aspectul fonologico-timbric al limbii” [1, 96]. La o lectură de ansamblu a poeziilor lui Vasile Romanciuc, remarcăm că, în sistemul său de imagini, tăcerea ocupă un loc privilegiat. Putem afirma că face parte dintre acei poeți „care mai întâi reduc la tăcere un univers prea zgomotos și toate buburiturile lui, și ei aud ceea ce scriu chiar în timpul când scriu, în lenta măsură a unei limbi scrise” [2, 7]. Tăcerea este singura care stinge vacarmul lumii. Pornind de la această premisă, ne propunem o prezentare a formelor și semnificațiilor tăcerii, într-o perspectivă temporală amplă, pentru a demonstra că tăcerea a evoluat de la o imagine artistică reiterată la un concept complex pe care se întemeiază idealul estetic al poetului creator. Vom încerca să stabilim ce conexiune există între tăcere și alte imagini artistice legate de manifestarea sau absența sunetului (cum sunt cântecul, muțenia, liniștea), reliefând *fațetele tăcerii* în textele poetice.

În placheta de debut „Genealogie” (1974), poetul respinge tăcerea în favoarea *cântecului*, ales drept principiu de creație: „Urc în spic, m-afund în brazdă,/ Nu cumva ca vreo bucată/ Din pământul țării mele să rămână necântată” [3,7].

Cântecul exprimă acea stare de exaltare din dragoste pentru frumusețile plaiului și rodnicia pământului natal. Prin cântec se traduce aspirația poetului spre armonia și muzicalitatea versului, ca rezultat al cizelării artistice a limbajului. Este, de fapt, o reminiscență a poeziei generației șaizeciste sub auspiciile căreia tânărul Vasile Romanciuc își începea cariera literară. În acest sens, criticul Mircea Scarlat menționează că poeții din Republica Moldova „își cântă plaiurile natale și graiul matern, văzând în el garanția individualității etnice” [4, 267]. Ralierea lui Vasile Romanciuc la o paradigmă literară afirmată nu poartă vreo tentă de epigonism, ci exprimă mai degrabă un angajament de continuitate a tradiției poetice, o formă de conștientizare a rolului de tribun al poporului care are menirea de a răspândi valorile. Cântecul devine mijloc de exteriorizare a necesității de preamărare a vieții: „Mi-e-atât de scumpă viața – / E totul pe pământ... / Însă îmi place viața, / Ce are-un cântec sfânt” [3, 22]. Eul liric pledează pentru existența umană călăuzită de un ideal, căci altfel viața se reduce la subzistență.

În cel de al doilea volum, „Citirea proverbelor” (1979), apare pentru prima dată poezia antologică „Se zice că tăcerea...”, reluată cu titlul „Tăcerea” în mai multe volume ce vor vedea lumina tiparului ulterior. Aici sînt revelate valențele negative ale tăcerii, o stare asociată cu *lipsa* de atitudine: „Se zice că tăcerea-i de aur./ Dar cine ne va ierta pentru o mult prea lungă tăcere/ Dacă, chiar și cuvântul, în șoaptă rostit,/ Întrece uraniul în putere?” [5, 27]. Eul liric, voce a poetului creator, ripostează contra unei concepții adânc infiltrate în conștiința poporului, potrivit căreia tăcerea reprezintă o valoare etico-morală, o formă de manifestare a înțelepciunii. Comparația cu uraniul face transparentă referința la realitatea sovietică, în care se dezvoltase o întreagă industrie metalelor radioactive, considerate garanția progresului tehnologic. Extrăgându-și imaginea din realitatea imediată, familiară cititorului, poetul reafirmă încrederea în forța explozivă a cuvântului, care este în stare să dinamiteze falsurile promovate insistent de cerberii regimului comunist. Fiind înțeleasă ca limită a autoexprimării pe care oamenii și-o impun din umilință și obediență, tăcerea este condamnată de eul liric: „Acei care-au ajuns filozofi la școala tăcerii/ Astăzi nu mai au nimic cu misterul:/ Nu e decât semnul egalității/ Între a tăcea adevărul și neadevărul”. Versurile constituie o negație a adagiului creștin „*tăcerea adevăr grăiește*”, sugerându-se că îngăduința față de neadevăruri este inadmisibilă. Paralelismul dintre sintagma „școala vieții” și metafora „școala tăcerii” are o conotație subversivă, străbătând de la un nivel de adâncime, chiar dacă nu este exprimată direct în text, acuzația împotriva sistemului sovietic de instrucție care anihila individualitatea omului sub angrenajul ideologic. Eul liric îi opune pe inșii care își asumă, din lașitate, tăcerea ca model identitar omului infirm care și-ar dori să vorbească, dar este redus la tăcere prin fatalitatea destinului: „Ce mare, ce grea nedreptate/ Să taci: fie numai o dată, fie numai un singur cuvânt./ Atunci când nenorocosul, sortit tăcerii din naștere,/ Ne asurzește gesticulând”. Îmbinarea

oximoronică din final, creată prin asocierea senzațiilor de diferită natură, provoacă stupoarea cititorului, conducându-l spre ideea că darul divin al vorbirii nu trebuie disprețuit prin taciturnitate fără temeii.

O altă formă negativă de manifestare a tăcerii este prezentată în poezia „Suflet mut”, unde **muțenia** reflectă sterilitatea lăuntrică a omului filistin, atașat exclusiv de valorile materiale: „Întunecată peșteră, /plină cu oase albind,/ oase de cuvinte/ nerostite nicicând.// Tăcerea ta înfricoșează, / suflete mărunț,/ muțenia ta hrănită/ cu pâine și unt” [6, 44]. Eul liric sondează „arheologic” interioritatea aproapelui și se înspăimântă de pustietatea sufletească a individului care refuză cuvântul ca semn al evoluției spirituale. Imaginea peșterii pline cu „oase de cuvinte” sugerează că, în plină civilizație modernă, mai există ființe care nu ieșit din primitivism, înțeles ca viețuire a omului redusă la instinctul primar al asigurării cu hrană. Sufletul mut este oglinda societății consumiste și pasive, fără preocupări spirituale.

Explorată și ca motiv inspirat din romantism, tăcerea vine să întregască definiția **dragostei**: „Pe stradă vorbim despre multe.../ Mai iubim? Ori dragostea piere? Nici vorbă de dragoste –/ Florile cresc în tăcere” [3, 57]. În acest caz, tăcerea nu echivalează cu vidul auditiv, ci cu un semnificat care comunică sensuri din sfera nonverbalului. Ea exprimă timiditatea tinerilor care evită să-și mărturisească sentimentele. Cercetătoarea Victoria Fonari observă pertinent: „Tăcerea vine dintr-o introvertire a poetului de a-și păstra taina emoției, dar și de a păstra veșnicia tăcerii prin cuvinte. În acest sens cuvintele oferă nuanțarea tăcerii de a fi împreună.” [7, 19]. Declarațiile pline de emfază distrug farmecul fragil al sentimentului, de aceea eul liric simte nevoia de a-și proteja trăirile interioare și iubita de patetism exacerbant. Adiționând semnificațiile din creația eminesciană, „sub semnul căruia poezia basarabeană va reface drumul spre valorile trecutului” [8, 257], floarea rămâne simbolul dragostei, al armoniei și al aspirației spre fericire.

Tot prin tăcere, eul liric își exteriorizează însingurarea provocată de absența iubitei: „Tace codrul cu frunza de-alamă,/ Tace stâncă cu sufletul greu/ Și vorbesc doar atunci când le cheamă/ Glasul tău, glasul tău, glasul tău” [6, 144]. Repetarea ultimei sintagme are rolul de a imita, la nivel fonetic, ecoul tânguiri. Vocea iubitei are puterea magică de a anima cadrul natural, corespondent cu tulburarea lăuntrică a îndrăgostitului.

Dorul cu reverberații eminesciene răzbate și din versurile: „Mi-i dor de tine, iubito,/ Mi-i dor.//Multă e noaptea,/mută e noaptea/ fără tăcerea ta” [6, 135]. Reluarea unor secvențe din versul anterior sugerează tensiunea de care e copleșit eului vorbitor. Corelarea lexemelor *multă–mută*, pe lângă efectul de eufonie, mărește obscuritatea ce învăluie sufletul personajului liric îndrăgostit. Dezlegarea se produce în ultimul vers, când cititorul află că, până și tăcerea iubitei, aduce împlinire. Însă aici tăcerea nu semnifică refuzul comunicării, ci atingerea unei stări de inteligibilitate ideală.

Descoperirea *genezei* se produce, de asemenea, sub semnul tăcerii: „Cândva pe aici o mare a vălurat – / Doar liniștea i-o mai purtăm în glas, / Adâncul ei curat, nemăsurat / În doine și-n balade a rămas” [6, 28]. Liniștea aici marchează situarea într-un orizont atemporal, perpetuarea elementelor originare în fondul spiritual al fiecărui popor. Adunând apa primordială de la care pornește evoluția universului, marea devine simbol al apartenenței la stirpea geto-dacilor, al unității neamului românesc, al moștenirii culturale comune.

Exegeții Ion Ciocanu și Timofei Roșca identifică calmul, tihna și liniștea drept calități intrinseci ale poeziei lui Vasile Romanciuc din prima etapă de creație [9, 76; '0,6]. Sunt trăsături care rezidă atât în starea pe care o transmite cu ajutorul figurilor create prin îmbinări inedite, cât și în tonalitatea cu care eul își „rostește” discursul, actualizând forța sa ilocutorie și perlocutorie cu toate mijloacele de care dispune: fonetice, morfologice și sintactice. Vom exemplifica pe baza unui text în care eul poetic evocă tăcerea naturii resimțită ca o *liniște absolută*: „Liniște. Liniște. Liniște... / Liniștea-i unicul grai... / O, nu cumva să tresară / Câmpia, / Să sperie bobul din pai...” [3, 29]. Accentuând prin aliterație consoana lichidă *l*, se obține efectul acustic al curgerii liniștii peste câmpie. Reluarea vocalei *i* creează impresia de lungire a sunetelor, amplificată de punctele de suspensie de la finalul versurilor. Niciun sunet cu nuanțe virulente nu intervine în acest flux, inducând ideea de lipsă totală de mișcare, neclintire. Eul liric impersonal, contopindu-se parcă cu peisajul, nu îndrăznește să tulbure armonia naturii, de o măreție monumentală. Până și interjecția e rostită domol, din teama de a nu deranja ordinea universală instituită de spiritul suprem al divinității. Chiar dacă imaginea e construită cu mijloacele din spectrul figurativ al romanticilor și nu mai surprinde prin noutate, valoarea ei constă în organizarea materiei sonore, care semantizează trăsăturile ritmice ale textului poetic.

Într-un alt text, eul liric invocă liniștea drept condiție propice creației: „Liniște... Într-un fel anumit / Liniștea pentru suflet e ca o lumină / Prin aerul ei auzi deslușit / Toate cuvintele, ce s-au rostit pân-la tine” [5, 87]. Liniștea, asociată elementelor fundamentale în construcția lumii – lumina și aerul, nu mai este percepută ca o stare de spirit, ci ca o formă a materiei ce alimentează energiile vitaliste ale eului creator. Respirând liniștea, el resimte tentația originarului, tinzând să atingă comuniunea cu generațiile anterioare pentru a descifra mesajul ce vine din „secole-apuse demult” în propria operă. Aerul, din perspectiva doctrinei ezoterice, este echivalentul sufletului, „a respira înseamnă a se spiritualiza [...] prin respirație comunicăm cu sufletul lumii” [11, 96]. Eul-poet tinde să refacă, prin aerul liniștii, liantul spiritual ce îl leagă de strămoși, transpunând în vers formele originare ale vieții neîntinate: „candoarea primului jurământ de iubire”, „răsărirea întâiului spic din țărână”, „Omul ce-a plăsmuit prima dată / Litere de aur pentru cuvântul Țară”. Recunoaștem în această înșiruire triada ce constituie pivotul

tematic al poeziei lui Vasile Romanciuc din prima etapă de creație: dragostea pentru femeie, pentru plaiul natal, pentru oameni. Tăcerea poetului suspendă cuvintele obișnuite, limbajul comun, căutând cuvântul dintâi care conține sensul esențial. Confesiunea „Alung pân-și fiecă umbră de șoaptă”, îmbinând sinestezic vizualul și auditivul, orientează spre ideea că liniștea, în cazul de față, nu este un fenomen de natură acustică, ci de unul care trece dincolo de universul senzațiilor sonore în cel al rațiunii. Prin vers, eul poetic își dorește să fie cel care face lumea mai calmă, mai pașnică: „Chem liniștea: din ierbi, din miresme de grâne,/ Din fructul ce-n palma luminii se coace,/ S-ascult dacă gândurile ce vin dinspre mine / Sunt numai gânduri curate de pace”. În spirit panteist, ființa accede în toate dimensiunile universului (vegetalul, terestru solarul) pentru a aduce liniștea la o treaptă superioară – Pacea, în care se fac auzite doar inflexiunile gândurilor.

Idealul tăcerii, nevoia de sens, tânjirea după interpretare [12,77] sunt particularitățile unei poezii moderniste care încearcă să depășească criza eului, provocată de incapacitatea limbajului de a plia pe sensibilitatea omului modern. Vasile Romanciuc este și el este în căutarea propriei formule ce i-ar exprima concepția poetică. Autointitulându-se „purtătorul de cuvânt al tăcerii”, acesta aderă la un crez artistic similar întrucâtva cu al lui Lucian Blaga, care afirmă: „Tăcerea devine uneori elementul cel mai prețios al limbii, adică singurul element prin care limba izbuște a se transcende pe sine” [13, 187]. Asimilarea creatoare a modelului blagian constituie resortul unor mutații radicale ale limbajului poetic, producându-se astfel fenomenul preluării și armonizării cu spiritul poeziei moderne.

Eul-poet se confesează cititorilor: „Visez de mult o poezie de dragoste,/ o poezie neobișnuită,/ în care sentimentele pot fi citite,/ și înțelese/ fără dicționarul de neologisme,/ fără dicționarul de arhaisme” [14,15]. El tinde spre un *nou limbaj* poetic, care s-ar situa în afara convențiilor lingvistice de natură socială și care ar crea un alt tip de semnificant din substanța afectivității. Esența acestei metode noi de a scrie este explicată de Roland Barthes, care consideră că „poezia contemporană (...) încearcă să regăsească o infra-semnificație, o stare pre-semiologică a limbajului: deci, ea se străduie să retransforme semnul în sens”. În continuarea reflecțiilor sale eseistul francez ajunge să definească poezia drept „un fel de analog, spațial și sensibil al tăcerii” [15, 263-264]. Să recupereze sensul semnului lingvistic prin transgresarea limbajului obișnuit tinde și eul poetic al lui Vasile Romanciuc. Într-o epocă a pseudo-zeităților de pe „Olimpul de plastic”, piticii care „sub limbă asudă” au desacralizat cuvântul prin trepidăție logoreică și el poate fi resemantizat doar prin tăcere. Anume în această cheie pot fi descifrate versurile: „Sentimente care se văd,/ grație propriei lor lumini,/ Sentimente care,/ pentru a se face auzite,/ nasc liniștea mai întâi” [14,15]. Liniștea renăscută este o formă de manifestare a relației cu divinitatea, o tentativă de recuperare a sacralității.

O calitate temperamentală a modului de scrie al lui Vasile Romanciuc, care l-a făcut pe Alexandru Burlacu să-l aprecieze drept „cel mai puțin zgomotos între șaptezeciști” [16, 34], este dezvăluită în sonetul „Ecoul”. Întruchipat în personaj al textului liric, Ecoul ironizează dezinvolt pe seama destinului uman efemer și se bucură de puterea de a trunchia cuvintele și a le schimba sensul: „Te bucuri, ai speranțe: *viață, viață!* Eu îți amintesc – subțire-i *ață...ață*”. Inaccesibilă îi este numai zona conștiinței omului: „Nu-mi plac, detest cuvintele strigate/ Și le repet numai pe jumătate (...) Doar gândul ce lucrează în tăcere/ E grăitor, și n-am nicio putere/ Să fiu Ecoul gândului tăcut...” [17,50]. Pe o tonalitate lipsită de gravitate, jovială chiar, eul poetic reiterează convingerea că sensurile cu adevărat profunde se pot naște numai în tăcere.

Poetul are presentimentul că va coborî cândva în *tăcerea morții*. Imanența sfârșitului însă nu-l sperie. Atmosfera degajată de discursul său este tanatică, însă nu are nimic lugubru, e o moarte liniștită, firească:

„acum
totul are culoarea nopții
sunetul tăcerii

sunt singurul care știe
că nu mai sunt

e o stare de sublim și mister
care te obligă
să păstrezi discreția

nici chiar Moartea nu știe
că am murit” [18]

E un text eminent modern, chiar și aranjarea în pagină fiind purtătoare de sens. Deși e scris în vers liber, poetul „rupe” versul cu intenția de a scoate în evidență cuvintele cu o pondere semnificativă mai mare, dar și pentru a impune cititorului acele pauze de tăcere necesare pentru a resimți stările eului liric. Deicticul *acum*, de exemplu, semnifică situarea nemijlocită în orizontul temporal al morții, care face moartea o certitudine. Conștiința sinelui efemer îl ajută pe eul liric să-și depășească condiția, să ajungă la momentul final prin asumarea deplină a condiției umane, reușind să anticipeze momentul în care moartea să-i fie impusă printr-o voință din afară, astfel anulând tragismul situației.

În concluzie, menționăm: proiectată pe o linie ascendentă, tăcerea e identificabilă la toate etapele de creație în universul liric al lui Vasile Romanciuc: de la cântec, ca refuz categoric al tăcerii, la tăcerea-lașitate, tăcerea-muțenie, tăcerea-dragoste, tăcerea-geneză până la simbolul cuprinzător al tăcerii ca limbaj poetic și, în final, la tăcerea morții. Influența modelatoare a unor motive din poezia lui Eminescu și Blaga contribuie la decantarea unui simbol complex care desemnează însăși poezia.

BIBLIOGRAFIE

1. CORTI, M. Pentru o enciclopedie a comunicării literare (trad. Ștefania Mincu). Constanța: Pontica, 2000, 303 p.
2. BACHELARD, G. Aerul și visele: Eseu despre imaginația mișcării; trad.: I. Mavrodin, București: Univers, 1997, disponibil: <https://ru.scribd.com/document/60547162/Gaston-Bachelard-Aerul-Si-Visele>, vizitat 15.03.2018
3. ROMANCIUC, V. Genealogie (text în grafie chirilică). Chișinău: Cartea Moldovenească, 1974, 65 p.
4. SCARLAT, M. Istoria poeziei românești (în 4 vol.). Vol. II, București: Minerva, 1984, 386 p.
5. ROMANCIUC, V. Citirea proverbelor (text în grafie chirilică). Chișinău: Literatura artistică, 1979, 134 p.
6. ROMANCIUC, V. Ce am pe suflet (text în grafie chirilică). Chișinău: Literatura artistică, 1988, 156 p.
7. FONARI, V. Lumina tăcerii în poezia lui Vasile Romanciuc// In: Revista Literară, 2017, nr. 10, p.19
8. BANTOȘ, A. Literatura basarabeană și modelele literare europene. București: Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2013, 264 p.
9. ROȘCA, T. Reminiscențe blagiene în poezia lui Vasile Romanciuc// In: Metaliteratură, 2001, nr. 3, p.76-81
10. CIOCANU, I. O inimă ce râde și plânge în cuvinte// Prefață la volumul „Note de provincial”. Chișinău: Hyperion, 1991, 143 p.
11. STEINER, R. Esoterismul creștin: Propunere de cosmogonie psihologică (trad. M. Ivanescu). Cluj: Univers Enciclopedic, [s.a.], 131 p.
12. CĂRTĂRESCU, M. Postmodernismul românesc. București: Humanitas, 2010, 506 p.
13. BLAGA, L. Aforisme (e-book). București: Humanitas, [s.a.], 187 p.
14. ROMANCIUC, V. Purtătorul de cuvânt al tăcerii, Chișinău: Arc, 2011, 144 p.
15. BARTHES, R. Mitologii (trad. Maria CARPOV). Iași: Institutul European, 1997, 293 p.
16. BURLACU, A. Est-Etica lui Vasile Romanciuc// Metaliteratură, nr.1-2, Chișinău, 2013
17. ROMANCIUC, Vasile. Cuvântul ne adaugă vedere. Chișinău: PRUT, 2012, 72 p.
18. ROMANCIUC, V. Poezie// In: Contrafort, 2004, nr. 12 (122) [on-line], disponibil: <http://www.contrafort.md/old/2004/122/781.html>, vizitat 20.03.2018

Didactica disciplinelor filologice

PARTICULARITĂȚILE FORMĂRII RAPORTURILOR LEXICO-SEMANTICE ÎNTR-UN CONTEXT PROBLEMATIZAT

Maria PRUTEANU

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie
„Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova

Rezumat: Dezvoltarea permanentă a societății noastre ne propune atenției mai multe probleme ce vizează formarea personalității, deschiderea ei spre diferite activități socioculturale, socioprofesionale.

Deoarece învățarea limbii române de către studenții alolingvi își propune atât formarea lor cognitivă, cât și cea profesională, modelarea competențelor de comunicare cu orientarea profesională intră în dinamica acțiunilor în domeniul respectiv.

Prin urmare, în procesul de valorificare a limbajului este importantă competența profesională a studentului, bazată pe motivare și care include utilizarea funcțională a raporturilor lexico-semantice într-un context problematizat.

Cuvinte-cheie: *legitate lingvistică, microsistem lexical, sistem de asociații, semnificație lexicală, metoda asociativ-verbală.*

Abstract: The constant development of our society brings to our attention several issues that concern the formation of personality, its opening to various socio-cultural, socio-professional activities.

Because the learning of the Romanian language by the alolingual students aims both their cognitive and professional training, the shaping of the communication skills with the professional orientation goes into the dynamics of the actions in the respective field.

Therefore, in the process of capitalizing on language, the professional competence of the student is based on motivation and includes the functional use of lexico-semantic relations in a context.

Keywords: *linguistic legality, lexical microsystem, system of associations, lexical significance, associative-verbal method.*

Conform Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi, învățarea și utilizarea unei limbi cuprinde un șir de acțiuni ale persoanei, care, în calitate de actor social, își dezvoltă un ansamblu de competențe generale, dar mai ales, competențe de comunicare bazate pe exploatarea mijloacelor lingvistice. Utilizate în aspectul „importanței de comunicare verbală”, mijloacele lingvistice sunt capabile să se realizeze prin intermediul tuturor resurselor ce le aparțin. Relația dintre intelect și limbă pune în evidență „rolul mediator” al mijloacelor lingvistice în organizarea și cunoașterea lexicului în calitate de structură perceptivă. [6, 29-31]

Astfel, unitatea mijloacelor lingvistice și, mai ales, unitatea lor complexă se manifestă în „semnificația cuvântului”, fapt confirmat de cercetătorul A. Vâ-

gotski: „semnificația cuvântului poate deveni un fenomen verbal și intelectual, numai dacă această cunoaștere este abordată și percepută corect”. [6, 31-36]

Înțelegerea semnificației lexicale a cuvântului, cu o structură dinamică care progresa mereu [7, 19-24], introducerea cuvântului într-un sistem de asociații și relații semantice reflectă, la rândul lor, particularitățile gândirii operațional-productive, logico-verbale și ale celei creative. [5, 30-42]

Posibilitățile extinderii și perfecționării lexicului sunt legate indisolubil de extinderea semnificației cuvântului, sensul lui aplicat în situația de vorbire.

Pornind de la concepția că în procesul de asimilare a cuvintelor de către vorbitor „importanța cuvântului crește”, apare și necesitatea de a evidenția și unele „capacități ale cuvântului”, cum ar fi:

- a) aspectul exterior al cuvântului;
- b) aspectul de conținut al cuvântului;
- c) posibilitatea utilizării „conștiente” a cuvântului;
- d) capacitatea cuvântului de a se îmbina cu alte cuvinte și de a participa în formarea raporturilor lexico-semantice. [9, 23-26; 50-52]

Raporturile semantice care există în cadrul diverselor grupări lexico-semantice (sinonime, antonime etc.) constituie un ansamblu de relații potențiale pe care studentul alolingv le mobilizează la nevoia de a comunica.

Am reactualizat aceste momente pentru a ilustra relațiile dintre cuvânt și unitate lingvistică în cadrul raporturilor lexico-semantice, care, de fapt, sunt cele mai importante raporturi intralingvistice.

Dacă pornim de la macrostructura lexicului, vom ajunge la unități lexicale care vor reflecta realitatea lingvistică cu privire la existența situațiilor de semnificație sinonimică – microstructură deschisă, și de opoziție a lor – antonimie – microsistem închis, unde, cum afirmă metodistul A. Ixari, sunt implicate regulile „productive” și „lexicale” pentru unitățile lexicale. [3, 8-17]

În opinia cercetătorului I. Melniciuc, elementele componente ale unor blocuri sinonimice subînțeleg un sens general de „dominantă semantică”. [8, 184-186]

Ca și sinonimia, fenomen semantic de valoare deosebită, antonimia subliniază repetat prezența în lexic a unor raporturi sistemice stabile.

Deoarece procesul selecției unităților lexicale este determinat de capacitatea de a evidenția cele mai esențiale însușiri în structura semnificației cuvântului reprodus, constituirea raporturilor lexico-semantice are nevoie de un înalt nivel de posedare a activităților de sinteză concomitentă, de analiză, generalizare și comparare. [4, 18-30; 11, 101-114]

Dificultățile în realizarea procesului de selectare a unităților lexicale care formează blocuri semantice și pot crea comunități lexico-semantice sunt determinate de incapacitatea sistemului de raporturi de a forma abilități de căutare și selectare a materialului lexical.

În activitatea de predare-învățare a blocurilor lexico-semantică, cercetătorul S. Eggert evidențiază trei probleme: *semantizarea*, *acumularea potențialului lexical* și *dinamizarea lui*. Această activitate depinde de cunoașterea semnificației și stabilirea relațiilor coerente dintre cuvinte, și, de fapt, este o condiție ineluctabilă în optimizarea procesului de asimilare a lexicului în general. Această activitate respectă metoda exercițiilor lexicale și verbale. [2, 181-193]

În formarea vocabularului general, didacticianul E. Cucuș susține patru direcții principale:

- îmbogățirea vocabularului (completarea cu cuvinte anterior necunoscute);
- completarea acestui vocabular (asimilarea polisemiei, sinonimiei, antonimiei etc.);
- activizarea vocabularului (transferarea cuvintelor din vocabularul pasiv în cel activ, formarea de îmbinări, enunțuri);
- „golirea” vocabularului de cuvintele ce nu corespund normelor literare de comunicare. [1, 32-39]

Pornind de la aceste constatări, am organizat activități formative în câteva etape:

I. Etapa identificării unităților lexicale și determinarea aspectului (semantice – transmit o informație), comunicative și funcționale;

II. Stabilirea tipului de raport în cadrul fiecărei unități lexicale;

III. Formularea ideii de valoare a unității lexicale.

Dorim să menționăm câțiva pași în elucidarea raporturilor lexico-semantică pe care le-am sistematizat în probe speciale de examinare a acestor raporturi.

Blocul 1. *Explicarea sensului cuvântului.*

Instrucțiunea. Ce semnificație pot avea cuvintele de mai jos?

Material verbal: stomatolog, febră, fractură, a infesta, specializare, afecțiune, comprimat, a contamina, a consulta, asiduu, suferință, capacitate, luxație, entorsă, rinită.

(Pentru examinare folosim cuvinte cunoscute de către studenții alolingvi și utilizate în comunicarea cu orientare profesională).

Obiectivul principal al acestei probe este capacitatea studentului alolingv de a pătrunde în esența conținutului lexical al cuvântului și a clarifica semnificația lui.

Blocul 2. *Asociații verbale libere.*

Instrucțiunea. Numiți în tempo rapid cuvinte ce pot avea tangențe cu cuvântul pe care-l voi rosti.

Material verbal: organism, anticorp, cavitate, a consulta, circulație, respirație, trunchi.

Acest obiectiv al probei vizează capacitatea studentului alolingv de a stabili diverse relații asociative, de a evidenția frecvența cuvintelor în lexicul de comunicare profesională a mediciiștilor alolingvi.

Blocul 3. *Selectarea sinonimelor.*

Intruțiunea nr. 1. Cum puteți spune altfel?

Material verbal: moarte, stare, afecțiune, a diminua, declin, a consulta, pacient, maladie oncologică, dereglare, toxicitate, pietrificare, inflamație, rigid, extremitate.

Intruțiunea nr. 2. Înlocuiți cuvintele anterior nominalizate cu alte cuvinte ce s-ar potrivi la sens, alcătuiți cu acestea situații verbale mai desfășurate.

Obiectivul acestei probe este determinarea capacităților studenților alolingvi de a stabili echivalența de sens.

Blocul 4. *Selectarea antonimelor.*

Intruțiunea nr. 1. Spuneți invers.

Material verbal: rigid, solid, pereche, flexibil, ideal, întreg, vulnerabil, unic, distinct, liniște, extensiune, declin, a diminua, integrare.

Intruțiunea nr. 2. Formați sintagme, apoi alcătuiți enunțuri.

Blocul 3 și blocul 4 ne ajută să determinăm capacitatea studenților alolingvi de a clasifica cuvintele în îmbinări semantice în baza echivalenței și opoziției de sens.

Blocul 5. *Descrierea obiectului.*

Intruțiunea. Spuneți tot ce știți despre sistemul muscular.

Acest bloc semantic urmărește câteva obiective:

- gradul de înțelegere și de saturație a semnificației cuvintelor, îmbinărilor de cuvinte și a unităților lexicale;
- sistemul de asociere a unităților lexicale în baza echivalenței și opoziției de sens;
- nivelul de creare a structurilor gramaticale despre multitudinea de sensuri a lexicului asimilat;
- volumul și calitatea lexicului practicat în comunicarea cu orientare profesională.

Blocul 6. *Audierea unui text cu reproducerea orală a conținutului* (Textul „Sistemul endocrin”).

Intruțiunea. Determinați câmpul terminologic pentru sistemul endocrin. Încercați să explicați funcția sistemului endocrin. Respectarea strictă a succesiunii de idei, determinarea volumului și calității unităților lexicale, utilizarea adecvată a cuvintelor, îmbinărilor de cuvinte, a câmpului terminologic, a „pasajelor” din text, realizarea conexiunilor asociative, cunoașterea și practicarea multitudinii de sensuri sunt obiective prioritare pentru acest bloc semantic.

În procesul de predare-învățare-evaluare a lexicului aceste blocuri semantice pot demonstra utilitatea raporturilor lexico-semantice în diverse situații de comunicare cu orientare profesională. În acest sens, diagnosticările realizate în cadrul procesului de predare-învățare a limbii române pentru studenții alolingvi

au evidențiat o mică problemă în comunicare, și anume, medicii nu dispun de o competență de comunicare cu orientare profesională coerentă și eficientă. Acest fapt a confirmat necesitatea unei investigații centrată pe un program formativ special în scopul înțelegerii particularităților de formare a raporturilor lexico-semantice de către studenții alolingvi.

Una dintre sarcinile principale ale asimilării limbajului este cunoașterea raporturilor de conținut ce se stabilesc între unitățile lexicale pe seama cărora se întocmesc diverse contexte. Realizarea acestor sarcini depinde de semnificațiile diferitor cuvinte, îmbinări de cuvinte, întrucât numai printr-o „confruntare lexicală” e posibilă delimitarea însușirilor esențiale de sens. Aceste însușiri lexicale ale cuvântului în confruntare cu alte cuvinte în variate raporturi, includerea cuvântului în sistemul de asociații, de relații semantice reflectă particularitățile gândirii operaționale și verbal-logice, menționează cercetătorul T. Șirapova. [10, 36-47]

O atenție deosebită merită capacitatea studenților alolingvi de a compara informația obținută prin intermediul blocurilor lexicale asimilate cu specificul de reprezentare a textului de specialitate. Volumul de informație prezentată de către studenții alolingvi, respectă calitatea explicațiilor, vizând și particularitățile de formare a raporturilor lexico-semantice.

Concomitent, studenții alolingvi au depășit problema „asimilării reduse a conținutului lexical”, deoarece neajunsurile tipice au fost compensate cu ajutorul metodei asociativ-verbale a formării raporturilor lexico-semantice, prezentate în figura „Organigrama de semantizare a unităților lexicale”.

Conform cerințelor metodice, în urma utilizării blocurilor lexico-semantice, studenții alolingvi au dezvoltat unele abilități de folosire a cuvintelor-sinonime, a cuvintelor-antonime în experiența verbală, determinând semnificația lexicală a cuvintelor, a sinonimelor absolute, întrebuițarea sinonimelor relative.

În condițiile în care învățarea raporturilor lexico-semantice continuă la instituții, conceperea obiectivelor de asimilare a unităților lexicale, a conținutului, a strategiei formativ-educative capătă o importanță deosebită, deoarece presupun o reexaminare serioasă a capacităților studenților alolingvi.

Numai un sistem integrat al procesului de formare a raporturilor lexico-semantice ale cuvintelor conturate logic într-un model curricular de învățare ar demonstra mecanismele de asimilare a limbajului, implicarea și eficiența instructiv-formativă a acestui limbaj, ce condiționează obținerea unor performanțe verbale și asigură accesibilitatea și eficiența procesului de predare-învățare-evaluare.

Prin această metodologie studentul alolingv este orientat spre obiectivele de formare și evaluare a competențelor de comunicare cu orientare profesională, valorificând potențialul individual al fiecărui student.

Caracterul sistemic de asimilare a blocurilor semantice este, de fapt, una din condițiile învățării eficiente a raporturilor lexico-semantice, iar conținutul aces-

tui model poartă un caracter aplicativ, determinând, astfel, strategia formativă a particularităților de formare a raporturilor lexico-semantice cu atribuții creativ-participative.

BIBLIOGRAFIE

1. CUCOȘ, E. Unele aspecte privind standardizarea termenilor științifici și tehnici. În: Terminologie și limbaje specializate. Editura a II-a, Chișinău, 2000, p. 32-39.
2. EGGERT, S. Ordonarea vocabularului prin sistematizare și diferențiere. Metodica predării limbilor străine. Colecția: Modernizarea învățământului XLVIII. Volumul 10, București: Teora, 1995, 216 p.
3. IXARI, A. Importanța cunoștințelor lexicale în perceperea lexicului de specialitate în limba engleză. În: Romanian-American University. Crossing Boundaries in Culture and Communication. București: Editura Universitară, 2011, vol. 2, nr. 2, p. 8-17.
4. ЛЕОНТЬЕВ, А. Язык, речь, речевая деятельность. Москва, 1979, 293 с.
5. ЛЕВКОВСКАЯ, К. Теория слова. Принципы её настроения и аспекты изучения лексического материала, Москва, 1982, 196 стр.
6. LURIA, A. Despre rolul reglator al limbajului în dezvoltarea normală. În: Revista de psihologie a limbajului, 1968, nr. 3, pp. 29-36.
7. MARE, V. Elemente de psihologie a limbajului. Defectologie. Cluj-Napoca, 1989, pp. 19-24.
8. MELNICIUC, I. Evoluția semantică a unităților lexicale împrumutate din alte limbi. În: Anale științifice ale USM. Seria Științe filologice. Chișinău: USM, 2004, pp. 184-186.
9. Methodik english und franzosischunterricht. Berlin: Volk und Wissen, 1982, 397 p.
10. ШИРАПОВА, Т. О системном предъявлении терминологической лексики. În: Сборник научных трудов. Лексические проблемы преподавания иностранных языков в неязыковом вузе, УрГУ, 1984, стр. 106-115.
11. ВЫГОТСКИЙ, А. Мышление и речь. В книге: Избранные психологические исследования, Москва, 1973, стр. 101-114.

VIZIUNI RETRO- ȘI PROSPECTIVE ALE FPI A FILOLOGILOR

Svetlana *DERMENJI-GURGUROV*

UPS Ion Creangă

Rezumat: Competențele școlare relevă setul de competențe profesionale care sunt formate studenților ca viitori profesori ai școlilor. Seturile respective de competențe sunt formate în context universitar și preuniversitar. În acest articol abordăm problema calității în pregătirea pentru profesia didactică *printr-un model de competențe*, ce încep a fi definite în perioada formării inițiale: *competențele de specialist* într-un domeniu de cunoaștere științifică și *competențele psihopedagogice* care presupun atât pregătire teoretică, dar și practică în procesul formării inițiale și apoi continue.

Cuvinte-cheie: *filolog, formare profesională inițială, competențe transversale, competențele psihopedagogice, principiile FPI.*

Abstract: The student-centered education/ student involve their responsible attitude towards the process and results of their training. In Moldova professional business skills needed system was implemented by the standards of initial training. In given article is taken the professional skills of the student discussion philologist and specialist in this field shows vision. Summarizing the above of this article, it gives a definition of professional competence: the whole of capabilities, knowledge, attitudes based on values that are necessary and manifest/ is formed in the initial occupation of the student philologist.

Key words: *philologist, initial vocational training, transversal skills, psycho-pedagogical skills, FPI principles.*

Prin *formarea inițială* a cadrelor didactice înțelegem dobândirea unui **set de competențe** predeterminate. Aceasta se definește în dicționarul de termeni pedagogici ca *un ansamblu de acțiuni organizate de către instituții specializate, în cadrul cărora se asigură parcurgerea unor programe speciale, precum și însușirea unui orizont cultural, ce constituie conținutul culturii generale indispensabile, care au ca finalitate dobândirea calificării pentru munca educativă.*

Astăzi, pregătirea profesorilor tinde spre realizarea scopului final al școlii, și anume formarea unor elevi care să se dezvolte plener într-o societate dinamică; deci profesorul trebuie să-i ajute să-și constuiască un set structurat de competențe funcționale. Însă acest set de competențe școlare relevă setul de competențe profesionale care sunt formate studenților ca viitori profesori ai școlilor. Seturile respective de competențe sunt formate în context universitar și preuniversitar.

Richard Cote prezintă un model de pedagog proiectat ca eficient prin competențele sale. Achiziția de competențe se realizează în procesul formării inițiale, a competențelor științifice și psihopedagogice, cu nuanțarea specifică proprietăților personalității cadrului didactic [3].

Voiculescu F. pune accent pe dezvoltarea **competențelor transversale**, numindu-le „competențe pentru viață” în sensul că „transversează” competențele diferitelor câmpuri profesionale [9, p. 52]. Se pot distinge două tipuri de cunoștințe cu valoare funcțională în formarea competențelor: 1) cunoștințe ale cadrului didactic selectate, prelucrate, pe care el le consideră specifice, generate din experiențele trăite în clasă; 2.) cunoștințe care sunt elaborate în alte contexte socio-educative ce pot fi utilizate diferențiat de un alt cadru didactic, în funcție de stilul personal. Profesionalistul reflectează în timpul acțiunii educaționale, utilizând reprezentările și cunoștințele din surse diferite. Această capacitate de activare a schemelor de acțiune devine o **competență profesională**. Din această perspectivă **formarea inițială pentru profesia didactică de dascăl al limbii și literaturii române** presupune o dinamică continuă a schemelor de percepție, de decizie și de evaluare. Ele permit cadrului didactic ca în interacțiune cu informațiile filologice și repertoriile de conduită disponibile să se adapteze la noi contexte educaționale și să-și definească noi competențe. *Formarea inițială a cadrelor didactice (filologi) proiectează în modelul competențelor profesionale această componentă de pregătire psihosociologică și trimite spre asigurarea unei solide pregătiri științifice disciplinare și interdisciplinare, aspect regăsit în specificul competențelor științifice și de specialitate care apar în modelele profilului de competențe pentru cariera didactică. Deci formarea profesională, prin inițierea în activitățile educative, de cercetare și de interpretare a rezultatelor, constituie componenta competențelor psihopedagogice ce conferă eficiență în activitatea profesională a cadrului didactic.*

Astfel, putem aborda problema calității în pregătirea pentru profesia didactică **printr-un model de competențe**, ce încep a fi definite în perioada formării inițiale: **competențele de specialist** într-un domeniu de cunoaștere științifică și **competențele psihopedagogice** care presupun atât pregătire teoretică, dar și practică în procesul formării inițiale și apoi continuie [4].

Mai multe cercetări au identificat principalele criterii de competență pentru a măsura schimbările realizate în timpul perioadei de formare inițială pe dimensiunile C1 – dezvoltarea cognitivă; C2 – dezvoltarea atitudinilor și calităților profesorului; C3 – experiențele de învățare.

Cercetătorul V. Mândăcanu menționează că, în procesul FPI, educația presupune respectarea unor cerințe impuse de curriculum-ul universitar: *tehnica pedagogică, interacțiunea pedagogică, creativitatea pedagogică și managementul educațional* [7, p. 470]. Formarea inițială pentru profesia de dascăl al limbii și literaturii se dovedește a fi un proces complex, desfășurat prin înțelegerea unui sistem de principii fundamentale față de care Gaston Mialaret manifestă o viziune analitică, cu nuanțări de profunzime în interpretare și trimiteri spre etapele și programul de formare în sine [8, p. 282]. Cunoașterea, înțelegerea și interpretarea

unor principii în procesul formării competențelor pentru profesia didactică sunt aspecte ce pot determina organizarea procesului de pregătire teoretică și practică, căruia îi sunt specifice relațiile funcționale dintre aspectele practice și cele teoretice. Aceste principii sunt: *legătura indisolubilă între formarea generală și formarea pedagogică; veriga dintre pregătirea pedagogică, teoretică și formarea practică; formarea inițială și formarea continuă.*

Conținutul psiho-pedagogic și metodologic al programelor parcurse de către viitorii profesori se bazează pe cunoștințe teoretice din domeniul psihologiei, pedagogiei și didacticii specialității și pe formarea competențelor necesare muncii educative în cadrul practicii pedagogice. *Pregătirea profesională inițială trebuie să fie orientată spre formarea competențelor necesare, astfel încât cel format să dea dovadă de tact pedagogic, măiestrie profesională în toate situațiile care pot apărea în cursul activității sale educaționale.* De asemenea, pentru a realiza cu succes demersul didactic, profesorul are nevoie de încredere în sine și în competențele sale profesionale, iar pentru aceasta trebuie să și le formeze și să le dezvolte permanent pentru a putea de fiecare dată când va fi nevoie să gestioneze situațiile tipice și să poată propune soluții pentru cele atipice, să monitorizeze formarea de caractere și personalități, căci lucrează cu ființe umane, ceea ce presupune o mare responsabilitate. Pe lângă conținutul propriu-zis, studiat la orele de curs și luate în discuție la seminar, apreciem valoarea incontestabilă a **studiului individual** în formarea profesională inițială, ca o activitate intelectuală și culturală dificilă, dar deosebit de rodnică în autoformarea studenților, ca tineri activi ai societății noastre.

Cercetătorul Iucu R. menționează *principiile* moderne de bază care statuează **procesul de formare inițială** a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar: *structura multinivelară, continuitatea, dimensiunea evolutivă, progresia, flexibilitatea, mobilitatea* [6, p. 135].

Chiar din 1986 ideea că formarea inițială este suficientă pentru a fi un educator competent se dovedește a fi învechită, dar și eronată. Ideea care începea să prindă contur era necesitatea unei formări continue, atât de specialitate, cât, mai ales, psihopedagogică. Instituțiile de învățământ superior asigură formarea formatorilor la nivel universitar și nu numai.

Educația de calitate este realizată de către profesorii bine pregătiți, competenți și devotați. Acest deziderat trebuie să constituie un **principiu forte al formării inițiale a profesorilor**. Scopul formării profesionale a cadrelor didactice din Republica Moldova constă în cultivarea unei personalități profesionale și culturale, care să răspundă eficient demersului educațional și cultural contemporan al individului, națiunii și umanității, al țării și societății umane. Sistemul existent de formare inițială a cadrelor didactice include: **1. Colegiile** (instituții de învățământ mediu), care pregătesc numai educatori pentru instituțiile preșcolare și învățători

pentru învățământul primar; **2. Universitățile** (instituții de învățământ superior), care pregătesc atât educatori și învățători pentru învățământul primar, cât și cadre didactice și manageriale pentru învățământul gimnazial, liceal, profesional și mediu de specialitate.

Structura **conținutului studiilor universitare** pe discipline, în ultimul timp a fost supusă criticii, deoarece se consideră că studenților nu li se oferă șansa de a alege, în plan nu există suficiente discipline la libera alegere; de aceea, menționează cercetătorii Cartaleanu T., Ghicov A., se realizează programele de studii *centrate pe student* [2].

A. Zbârnea menționează *referențialul formării profesionale a cadrelor didactice*, care implică un model al profesorului ce sintetizează mai multe roluri socioprofesionale: specialist, diriginte, manager, animator de programe culturale, cercetător, evaluator, colaborator, coordonator, programator de soft educațional, consilier, om de cultură [13, p. 36].

Deci problema formării profesionale inițiale și continue a personalului didactic în Republica Moldova s-a pus din ce în ce mai acut în perioada pregătirii pentru aderarea la UE și va rămâne actuală și pe viitor, ca prioritate organizațională a instituțiilor de învățământ superior. **Elementele-cheie** pe care se statutează noua **concepție a învățământului** sunt: *profesionalismul, eficacitatea, eficiența și calitatea*, văzute ca un complex de factori care se intercondiționează, se susțin și se potențează reciproc cu scopul creșterii gradului de încredere a societății față de calitatea învățământului superior. Formarea inițială nu mai are semnificația pe care o avea în pedagogia clasică, unde se pune accentul pe dobândirea competențelor, iar formarea continuă nu se realiza sistematic. Astăzi ne încadrăm într-o **educație permanentă** care realizează o verigă trainică între acestea.

Există însă o serie de factori ce determină succesul sau insuccesul în formarea profesională inițială, atât de natură externă, cât și internă. Cercetătoarea E. Țărnă menționează că procesul de adaptare la activitatea de învățare nu poate fi redus la simpla însușire a informațiilor implicate în procesul de instruire. Aceasta antrenează o multitudine de factori interni și externi, și depinde de interacțiunea dintre ei [12, p. 53]. Din diversitatea de indicatori ai adaptării în sistemul formării profesionale inițiale la limba și literatura română trebuie să se țină cont de conținutul învățământului superior concretizat în programele analitice/curriculum, trebuie să se facă apel la ansamblul cunoștințelor de care dispune studentul de pe băncile liceului și de materia nouă, de exemplu, la **lingvistică generală, teorie literară, filologie romanică** etc., discipline sau subiecte ale unor discipline despre care, poate, pentru prima dată aude. E. Țărnă afirmă că adaptarea studentului se manifestă în procesul de învățământ și presupune implicarea primordială a întregii structuri psihice a tânărului, integrând *percepțiile, reprezentările, memoria, gândirea, limbajul, atenția, imaginația, motivația și voința*, fiind mediate

de *caracter, temperament și afectivitate* ca trăsături dominante ale personalității [idem, p. 54] .

Studentii la Filologie trebuie să conștientizeze apariția unor dificultăți în adaptarea lor în mediul academic. Cercetând impactul acestora asupra FPI la limba și literatura română, accentuăm opinia lui N. Silistraru, care argumentează elocvent că *performanța este condiționată de o multitudine de factori obiectivi și subiectivi, contextuali și determinanți* [11, p.136-137]. Astfel, factorii externi ar putea fi: mediul social, familia, prietenii, organizațiile pedagogice, colegii etc. Printre factorii interni se enumeră: sănătatea studentului, capacitățile intelectuale, abilitățile, aptitudinile, profesionalismul, dragostea de muncă etc. *Factorii interni* au o pondere deosebită în formarea profesională inițială la limba și literatura română prin performanțele recunoscute ca succes. Capacitățile intelectuale nu sunt însă suficiente fără un nivel de maturizare socială, fără scopuri și aspirații noi concordante cu posibilitățile de realizare, fără *angajarea motivațională* etc. Insuccesul în formarea profesională inițială vine și din faptul că mai mulți studenți nu știu, uneori, să reacționeze în raporturile cu ceilalți, mulți dintre studenții la filologie nu au încredere în forțele proprii și din motiv că nu știu să comunice liber, „nu-mi ajung cuvinte”. Studentul la limba și literatura română trebuie să fie conștient de faptul că, atunci când va finaliza facultatea, va trebui să fie apt nu numai de a preda la un nivel cel puțin mediu din prima zi de școală, dar și să conștientizeze faptul că el este profesor – lexem la rostirea căruia elevul sesizează o persoană importantă care-i oferă o educație pe măsură și în fața căruia trebuie să vorbească elocvent și să răspundă [4, p. 207-208]. *Formarea profesională inițială la limba și literatura română va avea cu adevărat succes dacă studentul va veni la facultatea respectivă convins că educația are valoare primordială în dezvoltarea unei societăți.* Așadar, într-o societate care se află în continuă schimbare, educația este acel promotor care contribuie la stabilirea, dar și dezvoltarea ei. Eficiența educației depinde direct de *calitatea pregătirii profesorilor, de formarea lor inițială și continuă.* Menționăm, în sensul acesta, opinia cercetătorului Ghicov A.: Calitatea are un șir de „indicatori: corespunderea produsului așteptărilor, valoarea care se specifică prin originalitate, utilitate, oportunitate, relevanță” [5]. În *formarea profesională inițială* se vor selecta *valorile* ce corespund noilor cerințe, în conformitate cu noile rigori ale Procesului de la Bologna. În contextul formării profesionale inițiale, configurația de valori ar trebui să fie fundamentată de un algoritm axiologic: 1.) sensul de însușire a valorilor; 2.) sensul de selectare a valorilor 3.) sensul de eficacitate, de putere [10, p. 164].

Cercetătorii Bocancea V., Botgros I., Bursuc O., au elucidat un șir de *principii* care stau la baza formării inițiale metodologice a profesorilor: *principiul orientării formative* (prevede centrarea activității didactice pe formarea de competențe profesionale); *principiul continuității* (dezvoltarea abilităților în cadrul

diferitelor activității de învățare); *principiul descentralizării* (denotă libertatea în alegerea specializării într-un domeniu pedagogic); *principiul interacțiunii dintre teorie și practică* etc. [1, p.55]. Considerăm că aceste principii stau la baza FPI la limba și literatura română.

Concluzionăm prin accentuarea opiniei lui R. Iucu: *viitorul profesiei didactice va sta sub semnul reconsiderării sistemului de formare inițială – continuă și a tehnicilor specifice de asigurare a calității acestor procese* [6, p. 19].

BIBLIOGRAFIE

1. BOCANCEA V., BOTGROS I., BURSUC O., Formarea inițială a cadrelor didactice pentru implementarea curriculumului. În: Didactica Pro. Revistă de teorie și practică educațională, nr. 3-4 (13-14), 2002, p. 55.
2. CARTALEANU T., GHICOV A. Predarea interactivă centrată pe elev. Chișinău: Știința, 2007
3. COTE R. Le bon enseignant. Paris, 1971. 130 p.
4. DERMENJI Sv. Eficiența strategică a orei de curs pentru formarea competențelor de specialitate în învățământul superior. În: Работы I Международной Научно-Практической Конференции: Актуальные проблемы лингвистики и лингводидактики в контексте современных подходов. Comrat, 2011, p. 228-231.
5. GHICOV A., De la calitate spre performanță. În: Problematika educației în mileniul III: național, regional, European - comunicări la Simpoziul Științific Internațional, jubileu de 65 de ani de la fondare. Chișinău: USM, 2007, 530 p.
6. IURCU R. Formarea cadrelor didactice. Sisteme, politici, strategii. București: Humanitas Educațional, 2004. 161 p.
7. MÂNDĂCANU V. Profesorul maestru. Chișinău: Pontos, 2009. 627 p.
8. MIALARET G. Principes et etapes de la formation des éducateurs. În: Traite des sciences pedagogiques, Vol. VII, Paris: P.U.F. 1978. p. 282.
9. VOICULESCU F. Ghid metodologic de pedagogie universitară. Alba Iulia: Aeternita, 2010. 550 p.
10. Modernizarea standardelor și curricula educaționale – deschidere spre o personalitate integrală. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Chișinău: Print-Caro SRL, 2009. 324 p.
11. SILISTRARU N. Vademecum în pedagogie (Pedagogie în tabele și scheme). Chișinău: UST, 2011. 192 p.
12. ȚĂRNĂ E. Factorii și indicatorii favorizanți în adaptarea studentului la procesul de învățământ superior. În: Univers Pedagogic, nr. 2, 2011, p. 53.
13. ZBĂRNEA A. Referențialul formării profesionale a cadrelor didactice. În: Univers Pedagogic, nr. 1, 2007, p. 36.

ASPECTE METODICE PRIVIND PREDAREA-ÎNVĂȚAREA LIMBII ROMANE CA LIMBĂ STRĂINĂ

Lilia GĂLUȘCĂ

Universitatea de Stat „Ion Creangă”

Rezumat: În prezentul articol ne propunem să evidențiem care este specificul predării limbii române ca limbă străină versus limbă maternă, să specificăm aspectele didactice care determină organizarea demersului de predare-învățare a limbii române ca limbă străină. De asemenea, vom preciza fazele, modalitățile eficiente de abordare a limbii române studenților străini.

Cuvinte-cheie: *Limba română ca limbă străină, perioada orală, citire și scriere, perioadă gramatică și vocabular, vorbire fluentă, gramatică funcțională, bază lingvistică, exerciții structurale.*

Abstract: In this article we aim to highlight the specificity of the teaching of the Romanian language as a foreign language versus the mother language, to specify the didactic aspects that determine the organisation of the teaching process of learning the Romanian language as a foreign language. We will also highlight the phases and the effective ways to approach the Romanian language to foreign students.

Keywords: *Romanian as a foreign language, oral period, reading and writing, grammar and vocabulary, fluent speech, functional grammar, linguistic base, structural exercises.*

În ultimele decenii limba română și-a schimbat statutul în raport cu celelalte limbi ale țărilor din componența Uniunii Europene, valorificând astfel și concluziile studiilor lingvistului suedez Alf Lombard, privind româna în contextul limbilor europene. Cercetătorul a constatat că limba noastră este una dintre marile limbi europene, atât din punctul de vedere al numărului de vorbitori, cât și datorită importanței sale în planul comunicării culturale, vorbitorii acesteia fiind împrăștiați pe mai multe continente. În acest context, tot mai multe persoane, grație fluxului din ce în ce mai accentuat de migrații din și în Republica Moldova, se arată interesate de studierea limbii române ca limbă străină. Motivul interesului străinilor pentru limba română este diferit: integrarea în mediul social, facilitarea comunicării în diverse sfere, angajarea în câmpul muncii, realizarea studiilor de licență / master în limba română etc.

Această situație amplifică și mai mult responsabilitatea catedrelor de profil, a centrelor de instruire lingvistică, a cadrelor didactice implicate în activitatea de predare - învățare a limbii române pentru studenții străini.

În consecință, se impune o reevaluare a curriculei, precum și a metodologiei de formare a competenței lingvistice la studenții străini în vederea îmbunătățirii cadrului conceptual și a realizării eficiente a obiectivelor urmărite.

Organizarea procesului de predare-învățare a limbii române ca limbă străină este una dintre problemele principale care persistă în fața specialiștilor din domeniu.

Fiind un curs activ, orientat spre româna practică, cursul de limba română pentru studenții străini din anul pregătitor urmărește: însușirea de către studenții străini a limbii române vorbite și scrise; dobândirea competențelor lingvistice (înțelegerea limbii vorbite, exprimarea orală, înțelegerea limbii scrise, redactarea corectă a unui text scris, interacțiunea în conversație), corespunzătoare nivelului B1, stabilite de Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi (CECR) [1, p. 92]. Cei care conceptualizează cursul pregătitor de limba română pentru studenții străini au de răspuns la câteva întrebări: *când?*, *ce?*, *cât?*, *cum?* se învață. Astfel, menționăm că demersul didactic evoluează organizat și se împarte în mai multe faze, fiecare având ca scop formarea unor anumite abilități. Aceste perioade în opinia lui V. Șerban sunt [6, p.19]:

- *perioada orală;*
- *citirea și scrierea;*
- *perioada gramatică și vocabular;*
- *vorbirea fluentă*

Debutul învățării limbii române ca limbă străină, așa cum am menționat mai sus, se face printr-o **perioadă orală**. Aceasta presupune formarea deprinderilor de pronunțare corectă, de adaptare la aparatul audio-fonator cu sunetele, tonalitatea, intonația și fluxul noii limbi, de acomodare generală cu însăși noul demers. Acest obiectiv vizează două laturi ale procesului: cel auditiv și cel articulator.

Se știe că în cazul învățării unei limbi străine experiența anterioară, deprinderile formate în limbă maternă joacă un rol important. De aceea se impune o perioadă de adaptare a auzului la specificul noii limbi. Fără asemenea obișnuințe se produc greșeli, fiind rezultatul mai multor cauze:

- automatismele de pronunțare bine stabilite ale sunetelor limbii materne atrag fenomene de interferență cu sunetele apropiate aparținând limbii-țintă;
- numărul și tipul fonemelor diferă de la o limbă la alta, de aceea la început se va antrena pronunțarea sunetelor specifice (*ă, î, ș, ț, ci, ce, chi, che, j, g, ghi, ghe, b/p (în special pentru arabi)*...)

Așadar, reeducarea aparatului auditiv și fonator este foarte importantă și de reușita acestui obiectiv depinde, în mare măsură, succesul ulterior în învățarea unei limbi, deoarece a auzi greșit înseamnă a pronunța greșit, a citi și a scrie eronat.

În perioada orală se urmărește dezvoltarea atât a memoriei auditive, cât și a capacității de reproducere sonoră a limbii-scop. Tot aici se impune și faza de automatizare a structurilor gramaticale fundamentale. În această etapă se

ascultă, se aude, se receptează și se pronunță cât mai corect, trecându-se treptat la faza de receptare-identificare și la faza de articulare-emitere. Prin urmare, formarea deprinderii de gândire directă în limba română este unul dintre obiectivele de bază care trebuie realizate pentru o folosire corectă și spontană a limbii.

Citirea și scrierea sunt considerate de specialiști deprinderi de limbă parțiale, în timp ce vorbirea și ascultarea sunt totale. De aici decurge logica și ordinea de formare a acestora.

Bineînțeles, „în funcție de individualitatea fiecărui student străin, există tipuri de vorbitori cu memorie auditivă, care posedă un așa-zis simț al limbii, iar alții au o mai dezvoltată memorie vizuală” [4, p.38].

Pentru cei din urmă e binevenită scrierea încă de la început. De fapt, profesorul de limba română ar fi bine să combine armonios aceste două modalități de studiere a limbii de către studenții străini.

Deși se consideră că folosirea suportului grafic încă de la începutul unui curs este o necesitate, experiențe repetate au dovedit că studenții care stăpâneau foarte bine textul scris, putând să-l citească, să identifice diferite structuri, nu erau totuși capabili să opereze spontan cu deprinderile de limbă, în special, nu puteau să vorbească liber, că întrețină o conversație. Acest fapt demonstrează că accentul totuși trebuie pus pe aspectul comunicativ.

Experiența a arătat că pentru studenții arabi deosebirea între **h** și **p**, de exemplu, atât în vorbire, cât și în scris, constituia o dificultate. După o perioadă orală, obișnuința de a deosebi acustic cele două foneme a dus, automat, la redarea corectă a grafemelor din cuvintele care le conțin.

Să nu uităm însă că limba este un sistem alcătuit dintr-un șir de elemente interdependente: sunete, cuvinte, forme gramaticale, elemente care formează un tot unitar organizat și indisolubil.

Se știe că anume cuvântul este element de bază al limbii și constituie o unitate între **formă** și **conținut**. Forma sau învelișul sonor îmbină două aspecte: fonematic și morfematic. Astfel, prin organizarea specifică a fonemelor se obțin formele gramaticale necesare îmbinării cuvintelor. În ce privește sensul cuvintelor, se știe că cele mai multe au sens autonom, iar unele sunt lipsite de sens, elementele auxiliare, tipul acestora variind de la o limbă la alta. Se înțelege că variatele sensuri pe care le pot exprima cuvintele depind, în mare măsură, de contextele în care apar.

Așadar, domeniul gramatical și cel lexical, deși distincte, de întrepătrund permanent. O dovadă a necesității respectării acestei legături indisolubile este experiența pedagogică care a demonstrat că învățarea pe dinafară a listelor de cuvinte nu aduce la rezultatele dorite, tocmai din cauză că înțelesul lor este determinat de elementele lingvistice care le înconjoară. Este clar că un cuvânt, prin le-

gătura stabilită între sens și formă, nu poate fi învățat și folosit izolat. De asemenea, o formă gramaticală, prezentată independent nu are nicio semnificație pentru cel ce învață limba română ca limbă străină. Ca rezultat, s-a ajuns la concluzia că orice cuvânt, structură predată trebuie să apară în context, cuprins în modele de propoziții complete. Acest aspect este condiționat și de caracterul polisemantic al majorității cuvintelor românești.

Numărul structurilor gramaticale aparținând oricărei limbi este mult mai redus față de volumul lexical al acestora. De aceea, la începutul cursului de studiere a limbii române, ponderea o are exersarea structurilor de bază, a mecanismelor interne, morfo-sintactice, specifice limbii. E bine ca numărul de cuvinte să fie menținut la un nivel minim util, pentru ca cel care învață să se poată concentra asupra structurii, de aceea promovăm în faza inițială o structură, apoi, după ce este automatizată, putem completa cu altele.

De exemplu: Deși putem spune *mi-i foame, mi-e foame, îmi este foame, îmi e foame*, pentru început vom opera doar cu una, fie cea uzuală, fie cea mai ușoară. Manualele de limba română, nivel A1-A2, propun varianta *mi-i foame*. Experiența ne-a demonstrat că este însușită fără dificultate forma *îmi este foame*, dar considerăm că această constatare poate fi relativă, în funcție de grupul de studenți, de competențele lor generale etc.

Pentru o asimilare eficientă a structurilor gramaticale V. Șerban și L. Ardelean [6, p.48] consideră că formarea competenței gramaticale trebuie concepută în trei faze:

- *crearea bazei lingvistice*
- *formarea de automatisme prin exerciții structurale.*
- *trecerea spre utilizarea cunoștințelor de gramatică.*

Să analizăm pe rând ce presupune fiecare fază.

Crearea bazei lingvistice. Deși scopul urmărit în învățarea limbii române de către studenții străini nu este cunoașterea teoretică a structurii ei, ci de creare a unui instrument necesar comunicării, având în vedere vârsta cursanților, scopul și perioada destul de scurtă a cursului intensiv, se impune conștientizarea fenomenelor de limbă. Aceasta trebuie realizată sub egida necondiționată și respectarea neabătută a principiului: „*se învață limba și nu despre limbă*”. Sunt numeroși acei care, deși știu multe despre limbă, nu o pot utiliza.

Întrebarea care apare în momentul conceptualizării demersului didactic la limba română ca limbă străină este câtă teorie să se predea, dacă se folosește în general și cum trebuie să fie utilizată terminologia metalingvistică.

Trebuie să menționăm că în didactica modernă este adoptat principiul: mai importantă decât însușirea cunoștințelor gramaticale abordate descriptiv este dobândirea deprinderilor lingvistice, iar viziunii gramaticale rămânându-i rolul de a le sistematiza și completa.

Considerăm că o gramatică fundamentală în care să fie incluse faptele de limbă de mare frecvență este necesară și suficientă. Minimumul gramatical suficient pentru pregătirea unui utilizator independent de limba română depinde de la o limbă la alta. Pentru limba română ca limbă străină faptele de limbă cele mai importante sunt sistematizate de *Liana Pop, Victoria Moldovan, Lucia Uricaru* în „**Scurtă gramatică. Româna ca limbă străină**”, Cluj, 2002. [5, p. 5]. Gramatica de aici, precizează chiar autoarele, „se adresează celor interesați de limba română ca limbă străină, depășind nivelul prag, adică acel nivel de limbă la care trebuie să ajungă absolvenții anului pregătitor pentru a se descurca singuri, fără traducător, în situații de zi cu zi”, dar mai ales, precizăm, pentru a-și face studiile în limba română.

Utilizarea sau ignorarea terminologiei metalingvistice este încă o problemă controversată, de cele mai multe ori susținându-se părerea că esențială nu este terminologia sau includerea în categorii specifice a fenomenului gramatical, ci prezentarea lui în combinații de structuri care realizează actul vorbirii.

Suntem convinși că într-o primă fază de contact cu structurile limbii române este binevenită o prezentare teoretică minimă, strict necesară sistemului de funcționare a limbii în gândirea analitică la adulți. Explicațiile de ordin gramatical trebuie făcute fără exagerări, nu este necesară stabilirea sau însușirea de reguli cu excepțiile lor, căci nu constituie o modalitate de însușire a unei limbi străine. Explicația trebuie făcută în așa fel încât să lămurească funcționalitatea unui mecanism lingvistic.

De exemplu, este mult prea greu pentru un străin învățarea acordului articolului genitival, mai ales când se pornește de la explicații care arată legătura dintre obiectul posedat și posesor prin expunerea teoretică a tuturor posibilităților relaționale. Studentul se pierde în multitudinea de situații și acorduri. Totul pare mult mai simplu dacă li se oferă o soluție practică de învățare, ilustrată prin exemple.

De exemplu:

- *Carteaa este a studentului (Mariei, studenților...)*
- *Caietul este a studentului (Mariei, studenților...)*
- *Pantofii sunt ai studentului (Mariei, studenților...)*
- *Cărțile sunt ale studentului (Mariei, studenților...)*

Singurul termen gramatical care se recomandă a fi folosit în contextul dat este cazul Genitiv. După ce studenții au însușit aceste formule de utilizare, vom continua cu situațiile în care se folosește sau nu articolul genitival.

Formarea de automatisme prin exerciții structurale – cea de-a doua fază de formare a competenței gramaticale.

Se știe că exercițiile structurale au revoluționat predarea limbilor străine în momentul apariției lor. Cu timpul însă s-a constatat că ele nu pot depăși formarea de automatisme limitate și nu pot să ducă singure spre deprinderi de exprimare

liberă, fiind doar un fel de exerciții de „virtuozitate gramaticală” [6, p.54]. Faptul că un student nu reușește să reacționeze corespunzător în limba străină, deși a trecut prin faza exercițiilor structurale, se explică prin lipsa aplicării unor exerciții de transfer. Exercițiile de transfer, după noi, a treia fază în cadrul perioadei de formare a competenței gramaticale, cea realizată cu ajutorul exercițiilor funcționale.

Exercițiile funcționale. În procesul de predare-învățare a unei limbi străine unitatea minimală trebuie să fie enunțul, deoarece nici listele de cuvinte, nici structurile morfo-sintactice nu au vreo valoare separată de semantică.

Dacă în faza conștientizării fenomenului de limbă se indică explicația teoretică minimală, folosindu-se terminologie teoretică limitată, în faza de transfer, realizată prin exerciții funcționale, este indicată renunțarea totală la utilizarea terminologiei specifice și a modelelor de rezolvare a exercițiilor.

Exercițiile funcționale sunt o modalitate menită să depășească faza deprinderilor mecanice, făcând trecerea spre integrarea fenomenelor de limbă în procesul comunicării însăși și oferă posibilitatea îmbinărilor semantico-formale sub aspectul unei singure propoziții sau fraze, evitându-se astfel un text amplu ca al dialogului în care cursantul, obișnuit cu concizia exercițiilor structurale, este dezorientat și greșește.

Faza de transfer de la competență la performanță lingvistică se face cu ajutorul unor exerciții speciale, abia apoi urmând celelalte sisteme de exersare ca: *micro-dialogul, conversația minimală, conversația fluentă complexă.*

În concluzie, cu referire la cele trei faze succesive, putem afirma că perioada de formare a competenței gramaticale va avea la bază principiul îmbinărilor formalo-semantice, logica semantico-situațională trebuie să constituie elementul-bază de la care se pornește chiar și atunci când se urmărește explicarea formelor gramaticale. Din experiență știm cât de greu le este studenților străini să facă diferența dintre cazurile genitiv și dativ. Dacă le este clar că G. exprimă ideea și raporturile de posesie, atunci dificil sesizează scopul folosirii D. Apelul făcut la logica semantică în utilizarea corectă a formelor conduce, treptat, spre corectitudine. Pentru înțelegerea folosirii dativului se poate porni de la un dialog imaginar dintre trei persoane, mergându-se de la necunoscut spre cunoscut, de la genitiv spre dativ. De exemplu:

- I. - *Tu înveți limba română?*
- II. - *Da, eu învăț limba română.*
- I. - *Acum ai carte de limba română?*
- II. - *Nu, n-am carte.*
- I. - *Cine îi dă lui o carte?*
- III. - *Eu îi dau lui o carte.*
- I. - *Tu îi dai lui cartea ta?*

III. - Da eu îi dau lui cartea mea.

După o astfel de concepere a predării, vor fi expuse exhaustiv formele de pronume personal în cazul dativ, bineînțeles încorporate în enunțuri, în propoziții clar formulate; se indică întrebuințarea a cât mai multe verbe care cer dativul, folosite la diferite persoane, pentru ca studentul să diferențieze cât mai ușor și, totodată, în situații diverse punctul de plecare al acțiunii de la o persoană cu direcția spre o alta.

Nu este neapărat să se atragă atenția asupra verbelor specializate, adică care cer dativul, memorarea de liste nu este un procedeu corespunzător didacticii moderne. Înțelegerea logică a funcționării fenomenului este suficientă pentru o folosire formală corectă. Cu aceste dialoguri se operează întâi oral, apoi vor fi scrise pe tablă.

Astfel se impune următoarea **structură de predare și învățare a unui fenomen gramatical**:

1. *Dialog pregătitor cu semantizarea completă a formelor.*
2. *Prezentarea formelor în contexte.*
3. *Exerciții structurale de fixare (faza de exersare).*
4. *Exerciții funcționale (faza de generalizare).*
5. *Integrarea fenomenului în micro-conversație (formarea deprinderilor).*

Aceste obiective se realizează în mai multe ore de curs care depind de rapiditatea cu care fenomenul învățat devine competență. De asemenea, desfășurarea celor cinci faze progresive se va repartiza în mai multe zile în funcție de complexitatea fenomenului gramatical abordat.

În concluzie, menționăm faptul că în predarea-învățarea noțiunilor de gramatică un rol esențial îl are respectarea indicațiilor metodologice, iar succesul va fi garantat de aplicarea diverselor metode și tehnici, care reușesc să-i scoată pe studenții străini din sfera rutinei și plictiselii. Aspectele care țin de nivelurile limbii (fonetic, lexical, gramatical) ar trebui integrate diversificat în sarcinile de lucru. „Exercițiile variate previn monotonia, apariția plictiselii și a oboselii, mențin atenția și suscită interesul pentru acțiune, creează disponibilitate pentru efectuarea acțiunii; o variație se poate obține prin schimbarea formei, a gradului de complexitate, a modelului de execuție.” [4, p.142]

Prin urmare, în sala de curs trebuie să existe o trecere continuă de la învățarea prin analogie la învățarea prin analiză, de la procesele inductive la cele deductive – în funcție de natura operației pe care o învață studentul. Libertatea în folosirea limbii se va dezvolta totuși numai pe măsură ce studentul își dezvoltă un control al sistemului ca întreg, dincolo de manipularea unor modele luate separat.

BIBLIOGRAFIE

1. Cadrul European Comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare./ Comitetul Director pentru Educație „Studierea limbilor și cetățenie europeană”, tradus din limba franceză de Gheorghe Moldovanu. Chișinău, Tipografia Centrală, 2003, 204p.
2. MARTINES, P., Didactica limbilor străine, București, Editura Grafoart, 2008, 148p.
3. MINDER, M., Didactica funcțională: obiective, strategii, evaluare. Editura Cartier, 2003, 360p.
4. Predarea și învățarea limbii prin comunicare. Ghidul profesorului. Chișinău, Editura Cartier, 2003.
5. POP L., MOLDOVAN, V., URICARU, L., „Scurtă gramatică. Româna ca limbă străină”, Cluj, 2002, 144p.
6. ȘERBAN, V., Metodica predării limbii române: curs intensiv pentru studenții străini. București, 1980.

FUNȚIONALITATEA PRINCIPIILOR DE ASIMILARE A LEXICULUI DE SPECIALITATE ÎN FORMAREA COMPETENȚELOR SPECIFICE LA STUDENȚII GĂGĂUZI

Ludmila NEDU
doctorand UPSC

Rezumat: În procesul de valorificare a lexicului de specialitate sunt importante principiile de asimilare a unităților lexicale, bazate pe motivare, care include utilizarea funcțională a elementelor lingvistice, pornind de la nenumăratele posibilități ale lexicului de a completa corelația: context-text-conversație cu orientare profesională.

În acest context lexicul de specialitate vine în ajutorul studentului găgăuz pentru a realiza sarcini comunicative mai variate, axate pe funcționalitatea principiilor de asimilare a acestuia.

Prin urmare, scopul cercetării noastre este de a forma un repertoriu comunicativ cu orientare profesională, în care sunt antrenate aceste principii, astfel studenții găgăuzi cu încredere pot să-și dezvolte competența de comunicare profesională, punând valoare pe explorarea întregului potențial de formare lingvistică profesională.

Cuvinte-cheie: *lexic de specialitate, unitate lexicală, competențe specifice, predare deductivă, unitate plurivalentă, producere-reproducere a lexicului.*

Abstract: The principles of assimilation of lexical units based on motivation, which include the functional use of language elements, are based on the lexicus's inexhaustible possibilities to complete the correlation: Context-Text-Conversation with professional orientation.

In this context, the specialized lexical helps the gagauz student to realize more varied communication tasks focused on the functionality of the principles of assimilation of this lexicon. Therefore, the purpose of our research is to form a professional-oriented communication repertoire in which these principles are embedded, so Gagavian students with confidence can develop their professional communication competence by placing value on exploring the full potential of professional linguistic training.

Keywords: *specialized lexicon, lexical unit, specific skills, deductive teaching, plurivalent unit, production-reproduction of the lexicon.*

Educația lingvistică a studenților găgăuzi în baza limbii române implică și abordarea domeniului de studiere a acestei limbi ca a doua limbă.

În acest sens, este oportun să pornim de la ideile formulate de către W. Rivers, D. Nunan, A. Leontiev, Șt. Pruteanu, N. Saharova etc. și de la opiniile cercetătorului D. Munteanu, care a fundamentat din punct de vedere metodic procesul de formare al echipamentului lexical al limbii materne. El susține că în fiecare limbă există „un număr restrâns de cuvinte” [10, 43] cu ajutorul cărora se poate exprima orice. După părerea lui, niciodată studentul nu va putea să învețe o limbă

și să dobândească deprinderile lingvistice, dacă nu va accepta principiul că lexicul, de fapt, este un „mecanism de bază în fixarea diferitor forme de exprimare”, „pârghia principală” în învățarea unei limbi.[10, 44-50] De aici el distinge opt principii de bază în predarea limbilor:

Principiul transmiterii și însușirii aptitudinilor;

Principiul predării active prin procedee orale;

Principiul predării „situaționale”;

Principiul predării intuitive;

Principiul gradării dificultăților;

Principiul vocabularului structural;

Principiul atitudinii diferențiate față de studenți;

Principiul predării valorilor culturale prin intermediul limbii asimilate.[10, 56-59]

În această ordine de idei trebuie să menționăm că toate aceste principii pot forma, în ansamblu, o metodă complet nouă de învățare a unei limbi străine, care se caracterizează printr-o orientare practică conștientizată și poate să-l conducă pe studentul găgăuz spre o însușire mai eficientă, mai rapidă, mai temeinică și mai corectă a limbii studiate (în cazul nostrum - a limbii române).

În scopul susținerii acestor principii practice, cercetătorul Șt. Pruteanu pledează pentru studierea aprofundată a lexicului, punându-ne la dispoziție câteva argumente întemeiate și conștientizate:

Bogăția unei limbi este susținută de bogăția și varietatea vocabularului ei;

Asimilarea lexicului de specialitate și al formării cuvintelor, prin mecanismele lor complicate, evidențiază nu numai procesul de îmbogățire a lexicului, ci și procedeele folosite pentru sistematizarea unităților lexicale, în general, și a terminologiei, în particular;

Schimbările din societate, progresele științei și tehnicii mileniului sunt reflectate nemijlocit în vocabular. După cum afirmă Leontiev A.: „orice vocabular exprimă, de fapt, limba civilizației”. N-am putea fi indiferenți față de atitudinea lui B. Vrânceanu care susține că „vocabularul oricărui cetățean este expresia societății acestuia”;

Lexicul de specialitate se deosebește și caracterizează diferite tipuri de limbaj (științific, administrativ, publicistic etc.);

Însușirea vocabularului se realizează destul de complicat, deoarece achiziționarea de cuvinte și îmbinări de cuvinte rămâne în continuare o problemă de comunicare.[14, 108-129]

Alexandru D. și Arsenovici D. au conturat o nouă metodă privind predarea lexicului cu anumite aspecte metodologice de predare a gramaticii structurate. În colaborare cu metodiștii Călianu Lucia și Balea Andrei au prezentat metoda practică „concepută prin anumite caracteristici”, cum sunt:

„expresiile contextuale și textuale” folosite într-un set de exerciții în vederea obținerii deprinderilor de comunicare;

adaptarea textului la nivelul de cunoaștere a limbii studiate și respectarea principiului asimilării unui vocabular minimal;

gramatica este predată în mod deductiv și intuitiv și este aplicată practic;

textele-conversație, textele-informație sunt utilizate în cazul în care studentul „capătă deprinderea de a se exprima liber în limba pe care o studiază”, când stăpânește un vocabular minimal și cunoaște structurile esențiale care îi permit să facă distincție între vocabularul său activ și potențial.[7, 15-21]

Posibilitatea extinderii și perfecționării lexicului, în general, este legată indisolubil de lărgirea înțelegerii semnificației cuvântului în baza căruia se realizează activizarea unităților lexicale în comunicare, susține cercetătoarea M. A. Ilina; extinderea semnificației acestor unități lexicale se află și la baza însușirii lexicului de specialitate în limba română de către studenții găgăuzi:

Principiul însușirii cuvântului ca unitate plurivalentă;

Principiul învățării cuvintelor în context [8, 180-183];

Ținem să menționăm că dificultatea de a înțelege un context→text depinde de felul în ce relație este studentul găgăuz cu contextul→textul de îndrumare. Contextul→textul de îndrumare îi oferă studentului găgăuz posibilitatea de a-și continua intențiile personale de comunicare într-un context particular. Cunoașterea contextului→textului de îndrumare îi dă posibilitate studentului găgăuz să fie în căutarea altor trasee textuale cu orientare profesională, divizându-l pe contexte, conform intențiilor personale, fapt prezentat în Figura 1. *Corelația: context→student→text*

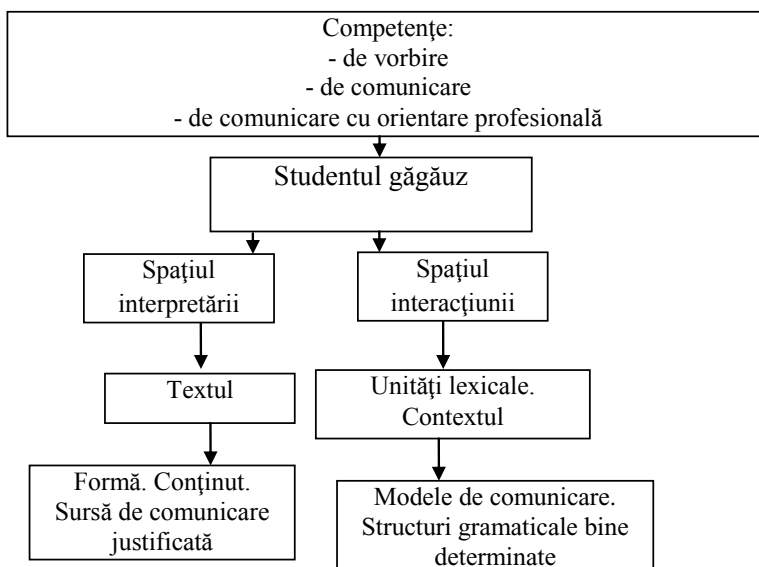

Fig. 1. Corelația: context→student→text

Pentru a dezvolta lexicul de specialitate și a perfecționa abilitățile profesionale ale studenților găgăuzi apare necesitatea de a utiliza rațional diferite metode și forme de instruire bazate pe principiile de predare-învățare-evaluare a limbii române pentru studenții găgăuzi. Vom menționa cele mai importante orientări care pun baza formării competențelor de comunicare cu orientarea profesională:

- principiul activității verbale. Exersarea verbală a lexicului de specialitate devine o prioritate în procesul de asimilare a lexicului de specialitate;
- principiul funcționalității. Orice unitate lexicală care participă la formarea competențelor de comunicare cu orientare profesională e necesar să poarte semnul destinației profesionale;
- principiul individualizării. Se axează pe motivarea activității individuale a studentului găgăuz, ținând cont de caracterul constructiv al orientării profesionale;
- principiul situativ. Apropierea studentului de necesitățile de formare a competențelor de comunicare cu orientare profesională nu se efectuează pe seama materialului lingvistic sau pe seama mijloacelor de comunicare axate pe teme obișnuite, ci în jurul unor situații și probleme comunicative ce operează cu deprinderile de comunicare profesională.

Cercetătorul V.A. Buhbinder ne propune „o schemă rațională”, în care se introduce competența lingvistică de cunoaștere a unităților lexicale, necesară în predarea-învățarea-evaluarea limbii române, această schemă fiind, de fapt, „imaginea cea mai simplă de învățare a acestora”. [6, 160-163]

Îndemnul lui V.A. Buhbinder, dezvoltat de metodiștii români, „de a însuși tehnica sferei de întrebuintare a cuvintelor concomitent cu cunoașterea tehnologiei de ați expune părerea cu ajutorul lor” este cel mai convingător model. În viziunea lui Bidu-Vrânceanu, Narcisa Forăscu, Lucia Wald, care susțin că „e necesar nu numai să cunoști cum să interpretezi lexicul în activitatea personală”, dar e cu mult mai interesant „să armonizezi lexicul din jur cu sfera comunicării profesionale”. [4, 101-116]

Conform cercetărilor efectuate de către A. Vizental, care vizează ideea că în procesul de asimilare a unităților lexicale noi, apare necesitatea de a explica studenților găgăuzi specificul „unității însușite” prin stabilirea de raporturi semantice cu alte cuvinte ce țin de lexicul de specialitate. [15, 17-21] Cunoașterea completă a unității lexicale cu toate semnificațiile ei, subliniază cercetătorul S.S. Petrov, are loc în procesul semantizării, proces eficient pentru a orienta practic studentul în diverse contexte științifice și profesionale. [13, 40-45] Aceste opinii le prezentăm grafic în organigrama de antrenare practică a lexicului de specialitate (Figura 2). Drept fundamente în formarea și dezvoltarea

blocurilor de autodefinire a lexicului de specialitate în limba română au fost puse în valoare și principiile didactice elaborate și axate pe diferite aspecte ale procesului de instruire, susțin cercetătorii A. Vrăjitoru, Șt. Pruteanu, Bidu-Vrânceanu Angela:[16, 418-421; 14, 114-120; 5, 16-23]

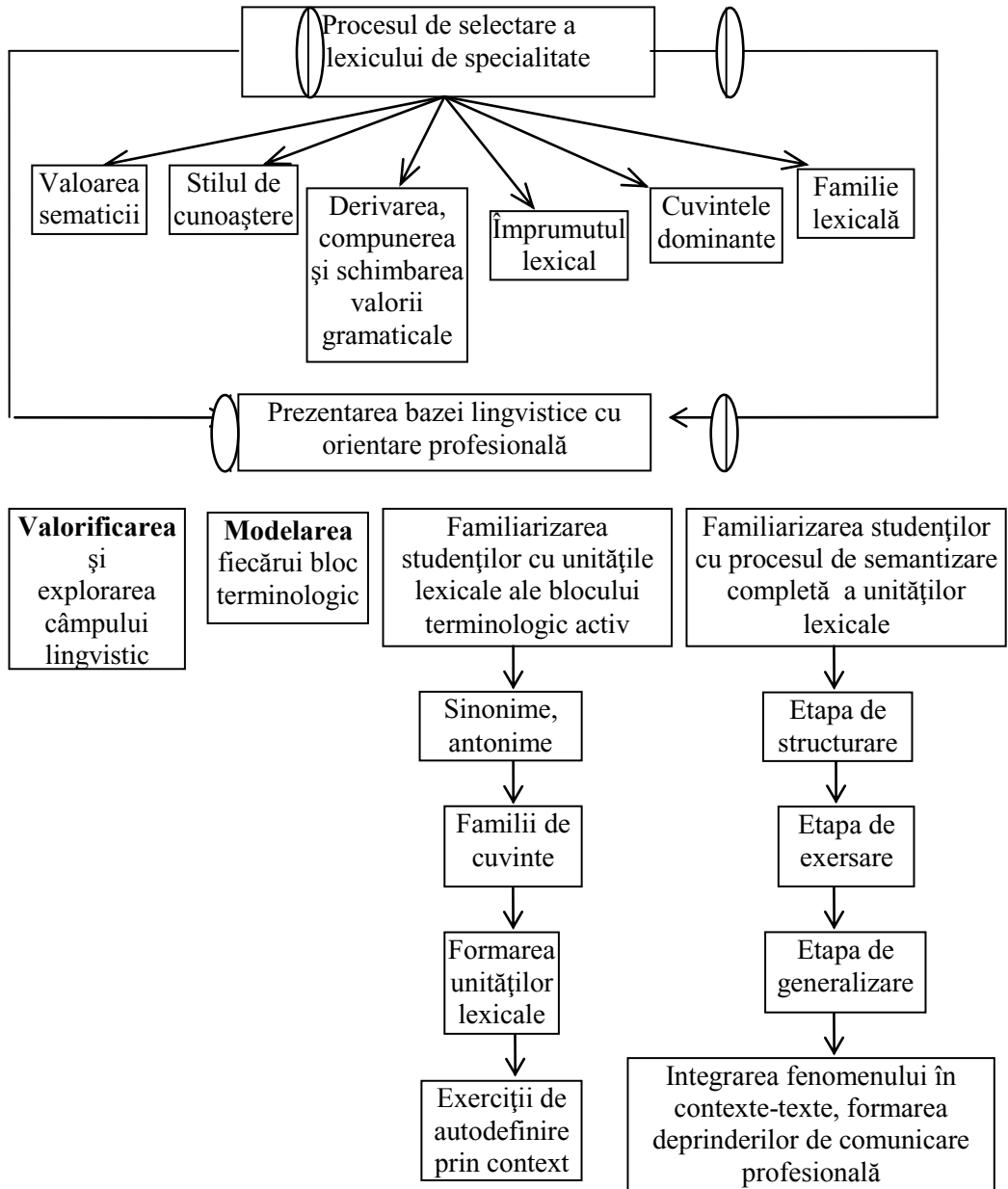

Figura 2. Organigrama de antrenare practică a lexicului de specialitate

Principiul sistematizării și formării continue a cunoștințelor (elaborarea unui sistem de predare-învățare a unităților lexicale cu includerea în procesul curricular de comunicare profesională);

Principiul accesibilității de predare-învățare a lexicului (putem să determinăm calitatea, valoarea și eficiența lui);

Principiul asimilării conștiente și dinamice a cunoștințelor (producerea și reproducerea lexicului în baza capacităților individuale ale studenților cu includerea tuturor formelor de integrare în societate) etc.

Prin urmare, astăzi se modifică substanțial scopul învățării limbii române de către studenții găgăuzi, deoarece problema se pune în forma un repertoriu comunicativ cu orientare profesională, în care vor fi antrenate toate competențele lingvistice. Cunoașterea limbii române în aspect profesional este un proces continuu pentru studenții găgăuzi. Strategiile de motivare a însușirii lexicului de specialitate pun în valoare importanța formării și explorării întregului potențial profesional al studenților găgăuzi, limba română fiind un mijloc esențial de comunicare profesională.

BIBLIOGRAFIE

1. ALEXANDRU, D. Aspecte metodologice ale gramaticii fundamentale. În: *Limba română*, nr. 2, 1988, pp. 7-11
2. ARSENOVICI, D. Necesitatea stabilirii unui fond lexical minimal în predarea limbii străine. *Timișoara: S.L.L.* 1976, pp. 30-34
3. BALEA, A. Exerciții morfo-sintactice de limbă română. *Timișoara*, 1988, pp. 9-21
4. BIDU-VRÂNCEANU, A. *Lexic comun, lexic specializat*. București: Editura Universității, 2000, pp. 101-116
5. BIDU-VRÂNCEANU, A. *Modele de structurare semantică. Cu aplicații la limba română*. Timișoara: Facla, 1988, pp. 16-23
6. БУХБИНДЕР, В. Основы методики преподавания иностранных языков. Киев: Высшая школа, 1989, стр. 160-183
7. CĂLIANU, L. *Exerciții funcționale*. Timișoara, 1986, pp. 15-26
8. ИЛЬИНА, М. Единство и многообразие лексических форм слова. Москва: МГУ, 1979, стр. 178-186
9. ЛЕОНТЬЕВ, А. Язык, речь, речевая деятельность. Москва, 1979, 293 стр.
10. MUNTEANU, D. *Studierea lexicului cu metoda câmpurilor semantice*. Timișoara: S.L.L. 1999, pp. 40-62
11. NUNAN, D. *Language Teaching Methodology. A Textbook for Teachers*. Hamel Hempstead: Phoenix ELT, 2000, pp. 176-190

12. PAVEL, E. Introducere în terminologie. Noțiuni fundamentale. București: Editura Academiei Române, 2001, pp.
13. ПЕТРОВ, С. Активная лексика по разговорной практике для студентов I курса. Москва: МГУ, 1980, стр. 40-51
14. PRUTEANU, Șt. Antrenamentul abilităților de comunicare. Limbaje ascunse. Iași: Editura Polirom, 2005, pp. 108-174
15. VIZENTAL, A. Metodica predării limbii engleze. Ediția a III-a revăzută și adăugată. Iași: Editura Polirom, 2008, 340 p.
16. VRĂJITORU, A. Etapa erorilor în învățarea limbii române de către vorbitorii de limbă arabă. Iași: SCL, XXXIII, nr. 5, pp. 418-421
17. WALD, L. Antonimele în sistemul lexical. În: Sistemele limbii. București: Editura Academiei, 1989, pp. 28-33

Simpozion științific cu participare internațională

**LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ:
NORMĂ ȘI DIVERSITATE STILISTICĂ**

Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 4.04.2018. Formatul 70x100 ¹/₁₂.
Coli de tipar 20. Coli editoriale 15,1.
Comanda . Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009